

Pohjois-Karjalalan linnut

*Pohjois-Karjalalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.
25-vuotisjublajulkaisu*

POHJOIS-KARJALAN LINNUT

PKLTY:N 25-VUOTISJUHLAJULKAISU, SIIPIRIKKO VSK. 23 N:O 2 1996

JULKAISIJÄ: POHJOIS-KARJALAN LINTUTIETEELLINEN YHDISTYS R.Y.

PUHEENJOHTAJA

RISTO JUVASTE VIJAKAARI 4, 80510 ONTTOLA

PUH (973) 801 293, (9400) 632 973 SÄHKÖPOSTI JUVASTER@HERMES.NCP.FI

VARAPUHEENJOHTAJA

HARRI KONTTURI METSÄNURMENTIE 13, 80140 JOENSUU

SIHTEERI:

PETRI PALVIAINEN JULUNLAHDENTIE 15, 82900 ILOMANTSI

PUH (974) 836 127

RAHASTONHOITAJA

TIMO KARKIAINEN SEPÄNKATU 4-6 C 13, 80110 JOENSUU

MUUT HALLITUKSEN JÄSENET:

HANNU HUUSKONEN KAISLARANNANTIE 1 D 14, 80140 JOENSUU

PUH (973) 803 995 SÄHKÖPOSTI HUUSKONEN@JOYL.JOENSUU.FI

KIMMO KOSKELA ASIKAISENTIE 1, 80260 JOENSUU

PUH (973) 313 397

ARI PARVIAINEN NÄÄDÄNKATU 5 B 16, 80230 JOENSUU

PUH (973) 311 182

PENTTI ZETTERBERG NUOTANPERÄ 28 B 9, 80140 JOENSUU

PUH AUTO (949) 170 210, TYÖ (973) 1513 505 SÄHKÖPOSTI ZETTERBERG@JOYL.JOENSUU.FI

IBA- JA RUISRÄÄKKÄVASTAAVA

PETRI HOTTOLA, LEPIKKOKUJA 3 C 11, 80160 JOENSUU

PUH (973) 895 178

LEHDEN TOIMITUSKUNTA

HARRI KONTKANEN (VASTAAVA TOIMITTAJA) KOULUKATU 27 A 6, 80100 JOENSUU

PUH (973) 120 376

JUHANI HYTTINEN SORVARINKATU 6, 80160 JOENSUU

PUH (973) 821 482

OLLI GÜNTHER (TAITTO) MERIMIEHENKATU 7 B, 80110 JOENSUU

PUH (973) 225 614 SÄHKÖPOSTI GUNTHER@CC.JOENSUU.FI

JUKKA MATERO KIRNUKUMMUNTIE 2 A 3, 98100 KEMIJÄRVI

PUH (9692) 815 865 SÄHKÖPOSTI JUKKA.P.MATERO@PP.KOLUMBUS.FI

HANNUHUUSKONEN

PENTTI ZETTERBERG

TILAUSASIAT:

LEHTI ILMESTYY 4 KERTAA VUODESSA. JÄSENMAKSUN SUURUUS V.1996 ILMAN JUHLAJULKAISUA (SIIPIRIKKO 2/96) ON 75 MK

(OPISKELIJAT 60 MK). JUHLAJULKAISUN KANSSA JÄSENMAKSU ON 20 MK SUUREMPI. PERHEJÄSENMAKSUUN LEHTI EI SISÄLLY.

SIIPIRIKON TILAUSMAKSU V.1996 ON JUHLAJULKAISUN KANSSA 95 MK. IRTONUMEROT VUOSIKERTAAN 1981 ASTI 4 MK

(10-VUOTISJUHLANUMERO 15 MK), VUOSIKERRAT 1982- 5 MK + POSTIKULUT.

YHDISTYKSEN TILI:

SYP JOENSUU 201620 - 337216/POHJOIS-KARJALAN LINTUTIETEELLINEN YHDISTYS R.Y./PL 119 80101 JOENSUU. (MUUT

KUIN JÄSENMAKSUT OSOITETAAN TÄLLE TILILLE; ESIM. MAKSUT IRTONUMEROISTA YMS. - ILMOITA PANKKISIIRTOLOMAKKEELLA

VIESTINÄ, MITÄ OLET MAKSANUT.)

JÄSENMAKSUTILI:

PSP 80015 - 2095 806/BIRDLIFE SUOMI/PL 1285 (ANNANKATU 29 A 16) 00101 HELSINKI (MYÖS OSOITTEENMUUTOKSET).

ISBN 952-90-7829-3

ISSN 0357-5705

KANSI: PIKKULOKKI © HANNU ESKONEN

PAINOPIIKKA: PUUNA MUSTA 1996 JOENSUU

SISÄLLYSLUETTELO

JUKKA MATERO	
Alkusanat	2
RISTO JUVASTE	
Kiitoksia ja historiaa	3
ARI PARVIAINEN	
Pohjois-Karjalassa tavatut lintulajit	7
ESKO LAPPI	
Bubulcus	32
JUKKA MATERO, JUHA MIETTINEN, HANNU LEHTORANTA JA RISTO JUVASTE	
Pohjois-Karjalan uhanalaiset - linnustomuutosten synkeämpi puoli	35
HANNU LEHTORANTA	
Petolintujen tutkimus ja seuranta Pohjois-Karjalassa	55
REIJO EROLA	
Maakotkan vaiheista 1900-luvulla Pohjois-Karjalassa	68
KIMMO KOSKELA	
Mietteitä kalasääsken tekopesien rakentamisesta	74
PETRI HOTTOLA	
Pohjois-Karjalan lintuvesien pesimälinnusto	77
JUKKA MATERO	
Talvilintulaskentoja talvesta 1956/57 alkaen Pohjois-Karjalassa	83
VEIKKO MAKKONEN	
Tungettelija	96
PETRI PALVIAINEN	
Aikaisimmat saapujat ja myöhäisimmät viivytelijät Pohjois-Karjalassa	99
HEIKKI PÖNKKÄ	
Pieni henkäys metsäkanalintujen historiasta	108
HARRI KONTKANEN & MIKKO PÖYHÖNEN	
Arktisten lintujen muutto Pohjois- ja Etelä-Karjalassa	112
PENTTI ZETTERBERG	
Ikimuistoinen valkuposkikihanhien massamuuttopäivä 23.5.1995 Värtsilässä	147
JUKKA MATERO	
Rengastusta Pohjois-Karjalassa	150
HENKILÖKUVIA	
Risto Juvaste 50-v haastattelu	160
Alpi Pynnönen	161
ARI LATJA	
Hyönteissyöjien muutto Höytiäisen lintuasemalla	163
PROJEKTIESITTELYT	
JUKKA MATERO, KAUKO ROUHIAINEN & HARRI KOSKINEN	
Kuukelikatloitusta Liperissä	180
JUKKA MATERO JA KIMMO KOSKELA	
Kurjenpoikasia väijymässä	181
JOUKO TIUSSA	
Kolme vuosikymmentä Pohjois-Karjalassa	183
JUKKA MATERO	
Siipirikon (22 vsk. 1974-1995) sisältöyhteenveto	195

ALKUSANAT

Tämän julkaisun artikkelit perustuvat pääosin olemassaolevan tiedon ja vuosien myötä kertyneen havaintoaineiston kokoavaan käsittelyyn. Voimmeko tuhansien ja taas tuhansien kertyneiden havaintojen perusteella tehdä jonkinlaisen yhteenvedon siitä, mitä Pohjois-Karjalan linnustosta tällä hetkellä tiedämme. Samalla on kuitenkin todettava, että kaikkea julkaisu ei kerro. Erityisesti lähitulevaisuudessa ilmestyvä toinen valtakunnallinen lintu-atlaskirja on Pohjois-Karjalankin linnustosta kiinnostuneelle tärkeä teos, joka lisää tietämystämme tämänkin julkaisun jälkeen. Tähän julkaisuun on pyritty saamaan myös tekstejä, joiden myötä lukijoiden toivotaan saavan jonkinlaisen kuvaan myös lintuharrastuksesta ja sen kehityksestä Pohjois-Karjalassa. Taustalla on ollut ajatus, että julkaisua voitaisiin hyödyntää esimerkiksi peruskoulujen yläasteiden biologian opetuksessa maakunnallisena "lintuhakuteoksena".

Toivon mukaan julkaisusta löytyy moniin opetusaiheisiin paikallisia esimerkkejä, joiden myötä asiat saavat oppilaiden mielissä elävämmän ja todellisemman sisällön. Ympäristön tilaa koskevan tietotulvan merkityksen ymmärtäminen edellyttää tiedon kytkemistä

omaan elämänpiiriin. Tietokaan ei yksin riitä - tarvitaan elämyksiä, jotka tekevät tiedosta tavoittelemisen arvoista ja tärkeää. Maastossa koettujen elämysten saattaminen kirjalliseen muotoon voi tuntua väkivaltaiselta, mutta ehkä kirjallinen teksti voi antaa sysäyksen innostukselle.

Pohjois-Karjalan linnuston tuntijan ja myös opetustyössä mukana olleen Alpi Pynnösen (1947) sanoin: *"Moni kulkee metsässä näkemättä mitään lintujen enempiä kuin muittenkaan eläinten elämästä ja kuulematta kauneintakaan linnuliverrystä. Toisilla ihmisillä on taas luonnon tarkkailuun synnynnäiset taipumukset, jotka eivät salli heidän välinpitämättöminä kuljeskella eläinten läheisyydessä. Usein tuo myönteinen suhtautuminen luontoon uinuu vain mahdollisuutena sielunelämän syvyyksissä, mutta asianomaisen saatua pienen sysäyksen jonkun hengenheimolaisen innostuksesta, taipumus saattaa herätä ja siitä kehittyä harrastus ja rakkaus luonnonelämään, jonka aarreitassa ei koskaan tunne yksitoikkoisuuden ikävää."* Pohjois-Karjalan lintutieteellisen yhdistyksen 25-vuotisjuhla-julkaisu olkoon yhtenä sysäyksenä luontoharrastuksen kehittymiseen.

Kiitokset kaikille lintuihmisille, joiden havaintoihin ja innostukseen tämäkin julkaisu täysin perustuu.

JUKKA MATERO

Korvit rengastajan
näkökulmasta.
- Jukka Matero

KIITOKSIA JA HISTORIAA

Viisitoista vuotta sitten kirjoitin historiikkia PKLTY:n 10-vuotisjulkaisuun (3/81). En halua tässä toistaa silloin kirjoittamiani asioita, mutta yhdistyksen perustamishistoria on syytä tässäkin todeta: 7.10.1971 perustettiin Joensuun Lintumiehet, josta tuli 1974 Joensuun Lintutieteellinen Yhdistys r.y. ja 1977 Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y. Yhdistys on ollut Suomen Lintutieteellisten yhdistysten liiton eli nykyisen BirdLife Suomen jäsen vuodesta 1975. PKLTY:n jäsenmäärä kipusi 1980-luvun alussa yli kahdensadan, mutta on asettunut 1990-luvulla noin 150 jäsenen tasolle.

JULKAISUTOIMINTAA

Yhdistyksemme toiminnan näkyvimpanä osana on ollut jäsenlehtemme Siipirikko, joka on ilmestynyt vuodesta 1974. Se lienee eräs vanhimmista säännöllisesti ilmestyneistä paikallislintulehdistä. Ansio tästä kuuluu lähes sadalle eri kirjoittajalle ja kaikille rivijäsenille, jotka ovat osallistuneet julkaisutyöhön mm. havaintoja lähettämällä. Erityiskiitokset ansaitsevat "vuosikertatehtailijat" (ks. Siipirikon sisältöyhteenveto), joista Hannu Lehtoranta, Jouni Pursiainen, Juhani Miettinen ja Mauri Leivo ovat kirjoittaneet kukin yli 40 juttua.

Toimitustyössä ovat ansiotuneet myös Matti Kapanen ja Paavo Liimatta ja erityisesti viimeiset 10 vuotta päätoimittajana toiminut Harri Kontkanen. Juhani Hyttinen puolestaan on tehnyt korvaamattoman palveluksen yhdistyksellemme taittamalla lähes kaikki numerot. Tässä on syytä jo kiittää myös tämän julkaisun taittotyössä urakoinutta Olli Güntheria ja muita julkaisutoimikunnan jäseniä, Hannu Huuskosta, Harri Kontkasta, Jukka Materoa ja Pentti Zetterbergiä. Taloudellisesti mahdolliseksi tämän tuellaan teki Suomalaisen kirjallisuuden edistämissäätiö. Taloudellisesti järkeväksi tämän tekivät useat mainokset, joista valtaosan hankki Harri Kontturi. Kiitokset kaikille mainostajillemme. Sanomalehtiin ja radioon

ovat toimittaneet juttuja useat toimihenkilöme, mutta pitkäjänteisestä tiedotustyöstä on syytä kiittää ainakin Hannu Eskosta.

LINTUASEMA

Toinen näkyvä suurpönnistus on ollut Höytiäisen lintuaseman rakentaminen, kehittäminen ja ylläpito. Aseman synty voidaan ajoittaa vuodelle 1980 jolloin kanavan suistoon rakennettiin lintutorni ja tuotiin pieni taukotupa. Varsinainen lintuasematoiminta alkoi kuitenkin vasta muutama vuosi myöhemmin, kun sinne ensin oli hankittu kunnan taukotupa. Sitten sinne rakennettiin talkoovoimin lisärakennus ja sähköt. Aseman talkoissa ovat ahkeroineet mm. asemarengastajat Juha Miettinen, Markku Alanen, Jouko Tiussa, Ari Latja, Jukka Matero ja Ari Tanskanen. Rakentamisvaiheen talkoissa ahkeroinvat pyyteettömästi mm. Kimmo Koskela, Pertti Mähönen ja Jukka Pusa.

Talkoolaisten lisäksi asemaa ovat ylläpitäneet ja kehittäneet lukuisat asemalle vapaaehtoisia tukimaksuja maksaneet rivijäsenet. Myös heille kiitokset. Joensuun kaupungin tuella alueelle on saatu pitkospuut. Nykyisin asema on keväisin lukuisien koululaisvierailujen kohteena. Rengastustyö painottuu syksyllä. Aseman ja koko suojelualueen uhkana on ruovikoituminen ja metsittyminen. Alueen hoito vaatii tulevaisuudessa suuria raivauksia ja hoitotoimenpiteitä, mikäli se halutaan säilyttää monipuolisena ja merkittävänä lintukohteena.

LINNUSTONSUOJELU

Linnustonsuojeluun suuntautuvasta toiminnasta mainittakoon Kimmo Koskelan ja Pekka Pitkäsen järjestämät lukuisat pönttö- ja ruokinta-automaattitalkoot, joissa usein ahkeroin puheenjohtajat ja Harri Koskinen. Pikkulinnunpönttöjen ja pöllönpönttöjen parissa on uhrautuvaa työtä tehnyt myös Veli Pusa, joka on vuosia huolehtinut myös auringonkukansiemmenten jakelusta kaupunkialueella. Maakunnassa tätä yhdistyksen taloudenkin kannalta tärkeää työtä ovat vuosia tehneet mm. Kimmo Martiskainen, Hannu Lehtoranta, Hannu Kivi-vuori, Markku Alanen, Esko Lappi ja Kauko Rouhiainen. Tuulihaukanpönttöihin on eri-

koistunut Juha Suomalainen. Risto Juvaste on puolestaan jo yli 15 vuotta hoitanut pönttömyyntiä yleisölle.

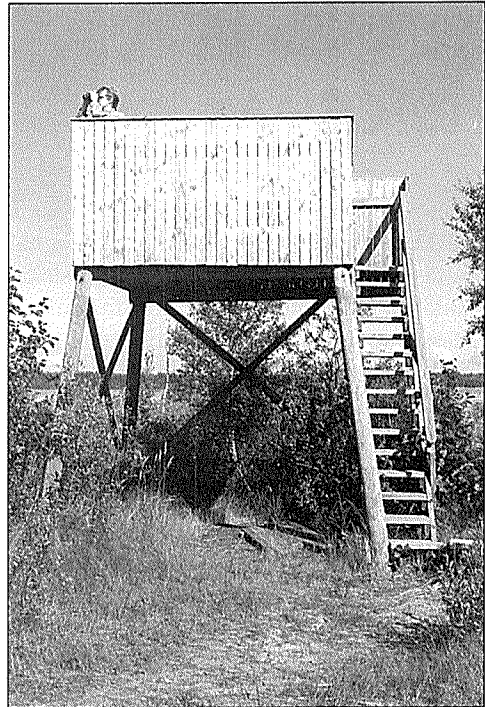
Valtakunnallisestikin poikkeuksellista suojelutyötä on edustanut Hannu Lehtorannan luoma ja ylläpitämä petolintujen pesäkortisto. Kortiston avulla on hakkuita voitu suunnitella petolinnut huomioiden. Vastaavasti Juha Miettisen uhanalaisten lajien kesähavaintorekisteriä on voitu hyödyntää mm. kaakkurin ja pikkutikan suojelussa. Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen rahoituksella ja Ari Lyytikäisen johdolla on toteutettu mittava kalasääksien tekopesäprojekti. Petri Hottola on puolestaan ympäristökeskuksen tuella vetänyt kaakkurin ja lintuvesien suojelua ja organisoitunut kymmeniä lintutorneja maakuntaamme. WWF:n tuella on Risto Juvaste tehnyt selkälökin suojelua ja Juha Miettinen ja Kimmo Martiskainen puolestaan uhrautuvaa valkoselkätikkätyötä.

HALLITUKSET

Harrastusyhdistyksissä puheenjohtaja ja hallitus kantaa yleensä suurimman työtaakan yhdistyksen hyväksi. Näin on ollut PKLTY:ssäkin. Siksi on syytä erikseen vielä kiittää yhdistyksemme puheenjohtajina ja hallituksen jäseninä toimineita. Kaikkiaan 45 eri henkilöä on toiminut tai nyt toimii hallituksessamme. Heistä viisi on edustanut kauniimpaa sukupuolta. Ohessa on puheenjohtajien ja hallitusjäsenten kunniaaulukko. Ylivoimaisesti suurimman panoksen on antanut Juha Miettinen, 10 vuotta puheenjohtajana ja lisäksi 7 vuotta hallituksen rivijäsenenä! Yli kymmenenä vuotena ovat toimineet myös konkarit Kimmo Koskela ja Juhani Hyttinen. Lisäksi on syytä todeta, että Juuassa on yli 15 vuotta toiminut "alayhdistys", jonka toimintaa on koko ajan vetänyt Hannu Lehtoranta. Hänetkin voidaan näin lukea konkarijoukkoon.

PUHEENJOHTAJAT

Juha Miettinen,	1985-95	10 v
Risto Juvaste,	1978-82, 1996	6 v
Paavo Liimatta,	1972-76	5 v
Ari Latja,	1983-84	2 v

Muuttolintujen seuranta on ollut aktiivista yhdistyksen alkuajoista lähtien. - *Markku Halonen*

Jukka Matero,	1995, 1996	2 v
Matti Kapanen,	1971	1 v
Harri Kontturi,	1972	1 v
Markku Alanen,	1977	1 v

HALLITUKSEN JÄSENEÄ TAI PUHEENJOHTAJANA

Juha Miettinen 17 v, Kimmo Koskela 15 v, Juhani Hyttinen 12 v, Jouko Tiussa 9 v, Matti Kapanen ja Paavo Liimatta 8 v, Risto Juvaste, Jukka Matero, Jouni Pursiainen ja Olli Virmajoki 7 v, Hannu Huuskonen ja Rauno Nivanaho 6 v, Tapani Missonen ja Kari Varonen 5 v, Reijo Erola, Hannu Järvinen, Ari Latja, Rauni Piironen, Jukka Pusa, Ari Tanskanen ja Veijo Turunen 4 v, Tarja Hirvonen, Petri Hottola, Timo Karkiainen, Harri Kontturi, Kari Koskela, Ari Parviainen, Pekka Puustinen, Visa Rauste ja Jarno Sormunen 3 v, Mikko Hiltunen, Päivi Kiiskinen, Harri Kontkanen, Harri Koskinen, Ilkka Lemmetyinen, Inkeri Ovaskainen, Petri Palviainen, Tuomo Saloheimo ja Juha Suomalainen 2 v, Markku Alanen, Tarja

Latja, Kimmo Martiskainen, Hannu Räsänen,
Anssi Vähätalo ja Pentti Zetterberg 1 v

TULEVAISUUS

Jäsenmäärämme oli 15 vuotta sitten vahvassa nousussa, joten kasvun huumassa ennustelin yhdistyksemme potentiaaliseksi jäsenmääräksi 500 jäsentä. Nousua seurasi kuitenkin lasku ja nykyinen jäsenmäärämme on vain noin 150 jäsentä. Mikä pysäytti nousun? Miksi ennuste meni pieleen? Ensinnäkin ennusteessani en pystynyt ennakoimaan yhä kiristyvää harrastusten välistä kilpailua. Esimerkiksi tietokonepelien ja moninaisten urheilulajien maailmaan on nuorten huomattavasti helpompi heittäytyä kuin pitkäjänteisyyttä ja vaativaa opiskelua edellyttävään lintuharrastukseen. Toiseksi uskoin vahvasti harrastuksemme laajenemismahdollisuuksiin Joensuun ulkopuolella. Toisin kävi, jäsenistömme on yhä joensuulaisempi, vaikka lisääntyneen liikkumisen johdosta harrastusta tapahtuu laajalti maakunnassa. Emme ole saaneet myöskään odotusteni mukaisesti "maallikkoharrastajia" yhdistyksemme jäsenik-

si. Emme onnistuneet hyödyntämään auringonkukansiementen ja pönttöjen myynnin huippuvuosina luomiamme kontakteja. Nyt kilpailemme sieluista markettien siementarjousten ja erilaisten ilmaisöpönttötempausten kanssa.

Miten tästä eteenpäin? Mielestäni viime vuonna yhdistyksemme toiminnassa tapahtui nuorekas ponnistus ylöspäin aktiivisen puheenjohtajan asiasta. Valitettavasti Jukka Matero siirtyi vuodenvaihteessa Hauholle. Nyt yhdistystämme vetää todellinen konkariporukka, joka varmasti hoitaa juhluvuoden kunnialla, mutta tulevaisuutta varten tarvitaan joukkoomme lisää uutta nuorta verta. Miten sitä saadaan? Ehkä asiassa auttaa BirdLife tai harrastuksemme teknistyminen. Ehkä Internetin, piipparien, kännyköitten ja multimedian tulo lintuharrastukseemme houkuttaa piiriimme uusia luonnosta ja linnuista kiinnostuneita nuoria. Toivotaan ainakin. Jokatapauksessa PKLTY r.y. toimii vahvasti ensi vuosituhannellakin. Vielä kerran kiitokset kaikille yhdistyksessämme toimineille ja sitä eri tavoin tukeneille. Olkaa mukana jatkossakin!

RISTO JUVASTE

Selkälokki kuuluu olennaisena osana suomalaiseen järvimaisemaan. - Hannu Eskonen

**SIIPIRIKON (25 VOL) TUOTTAJIEN RYHMITTELY KIRJOITETTujen JUTTujen
PERUSTEELLA - 95 kirjoittajaa (joukossa 4 naista, 2 ulkomaalaista):**

Siipirikon vuosikertatehtai-

lijät (10)

Hannu Lehtoranta	46	Hannu Kauhanen	3	Hannu Ekblom	1
Jouni Pursiainen	45	Petri Palviainen	3	Olavi Kurttio	1
Juha Miettinen	42	Arto Määttä	3	Eeva Kuhlman	1
Mauri Leivo	42	Olavi Eskelinen	3	Pekka Kinnunen	1
Matti Kapanen	33	Risto Laitinen	3	Kauko Rouhiainen	1
Harri Kontkanen	32	Heikki Pönkkä	3	Heikki Huttunen	1
Paavo Liimatta	28	Visa Rauste	3	Jorma Voutilainen	1
Risto Juvaste	25	Jouni Koskela	2	Tuomas Lukkarinen	1
Markku Halonen	23	Vesa Jouhki	2	T. Y. Hokhlova	1
Jouko Tiussa	22	Anssi Vähätalo	2	Anna-Mari Hyvärinen	1

Aktiivikirjailijat (8)

Reijo Erola	17	Timo Eronen	2	Hannu Kivivuori	1
Ari Parviainen	16	Hannu Huuskonen	2	Keijo Nuutinen	1
Arto Juvonen	15	Kimmo Martiskainen	2	Olli Puustinen	1
Petri Hottola	14	Aki Kinnunen	2	Matti Raitio	1
Esko Lappi	13	Juha Kallamäki	2	Jukka Lahtinen	1
Kari Varonen	13	Markku Alanen	2	Martti Tanskanen	1
Ari Latja	11	Pekka Puustinen	2	Jouko Karhinen	1
Kimmo Koskela	10	Jouni Lehtoranta	2	Pertti Joronen	1
		Jukka Lehtoranta	2	Esko Läylönen	1

Satunnaiset kynäilijät (32)

Hannu Räsänen	8
Tapani Missonen	8
Kari Juvaste	6
Tuomo Eronen	5
Jukka Matero	5
Jarno Sormunen	5
Vejjo Turunen	5
Juha Eronen	5
Simo Juvaste	4
Kari Koskela	4
Ilkka Lemmetyinen	4

Yhden jutun junailijat (45)

Harri Kämäräinen	1	Sakari Kontkanen	1
Osmo Nyyssönen	1	Tuovi Kontkanen	1
Arto Airaksinen	1	Kalle Leivo	1
Timo Karkiainen	1	Ilkka Stén	1
Veli Pusa	1	Jari Halonen	1
Jukka Pusa	1	Brian Unwin	1
Esa Lavikainen	1	Pertti Saurola	1
Veikko Makkonen	1	Seppo Sulkava	1
Lauri Karttunen	1	Dick Forsman	1
Jukka Heikkinen	1	Marcus Wikman	1
Jari Louhelainen	1	Heimo Mikkola	1
		Hannu Järvinen	1

RÖSCHILTÄ JOENSUUN LASI-
JA PEILIHUOMO

Paukkajantie 6 Joensuu, puh. 123 212

POHJOIS-KARJALASSA TAVATUT LINTULAJIT

ARI PARVIAINEN

Katsauksen tarkoituksena on esitellä Pohjois-Karjalassa vuoden 1994 loppuun mennessä tavatut lintulajit sekä kommentoida hieman niiden esiintymistä. Monien lajien kohdalla on mainintoja ks. arktikakatsaus, ks. petokatsaus tai ks. UHEKS-katsaus. Nämä viittaavat tässä samassa juhlakirjassa julkaistaviin katsauksiin, joissa kyseisiä lajeja on käsitelty tarkemmin.

Tämän katsauksen laatimisen suurimpana motiivina on toiminut Matti Kapasen kirjoitus "Pohjois-Karjalassa tavatut lintulajit vuoden 1980 loppuun" (Siipirikko 8: 71- 90). Kyseinen artikkeli ilmestyi PKLTY:n 10-vuotisjuhlanumerossa ja toimi oman harrastukseni alkupuolella retkeilyyn innoittavana ja jopa sitä suuntaavana tekijänä. Niinpä nyt, kun PKLTY täyttää 25 vuotta ja julkaisee jälleen juhlanumeron, ajateltiin, että aika on kypsä tuon jutun päivittämiseen. Paljon on lintumaailmassa tapahtunut näiden kuluneiden neljän toista vuoden aikana. Havainnot siis koskevat vuoden 1994 loppuun mennessä havaittuja lintuja ellei toisin mainita. Joitakin vielä julkaisemattomia tuoreita havaintoja on otettu myös mukaan.

Alle 10 kertaa tavatuista lajeista on lueteltu kaikki havainnot päivämäärän ja paikan tarkkuudella. Muilla harvinaisemmilla linnuilla lajinimen jäljessä oleva luku kertoo havaittujen yksilöiden määrän. Luku sisältää vuosina 1975-94 havaitut yksilöt. Se ei siis tarkoita kaikkien aikojen summaa, joka olisi useissa tapauksissa mahdoton jäljitettävä. Näinollen luku voi olla myös 0, vaikka laji olisi läänissämme tavattu (esim. hanhikorppikotka, tornipöllö). Erikseen luetelluissa havainnoissa yksilöiden määrä on aina yksi ellei muita lukuja ole esi-

tetty. Kommenttien lomassa on myös lukuja koko Suomesta. Näitä on otettu mukaan vertailutiedoksi esiintymisen havainnollistamiseksi. RK-lajit (RK = raritettikomitea) on merkitty lajinimen eteen sijoitetulla tähdellä.

Edellä mainitun Kapasen artikkelin mukaan Pohjois-Karjalassa oli vuoden 1980 loppuun mennessä tavattu 275 lajia. Myöhemmin on tullut tietoon kolme uutta, ennen vuotta 1980 havaittua lajia (jääkuikka, siperiankurmitsa ja mustaleppälintu). Nykytietämyksen mukaan epävirallinen lajimäärä v. 1980 lopussa oli 278. Vuoden 1994 loppuun mennessä lista on venähtänyt jo 308 lajin mittaiseksi, kun karkulaisiksi luokitellut jätetään ulkopuolelle. Vuonna 1995 havaittiin vielä kaksi uutta lajia, nimittäin punakaulahanhi ja kääpiöhuitti, jotka odottavat RK:n hyväksyntää.

Lähdekirjallisuutena olen käyttänyt lähinnä vain Lintumies- ja Linnut-lehdissä olevia RK-katsauksia ja Siipirikoista löytyviä ARK-katsauksia sekä em. Kapasen kirjoitusta. Näinollen päätin olla käyttämättä tarkempia kirjallisuusviitteitä, löytyväthän lajit helposti kyseisten vuosien katsauksista.

Lopuksi haluan esittää kiitokseni Mikko Pöyhöselle nopeasta pohjankiislahavaintojen toimittamisesta sekä Harri Kontkaselle ja Pentti Zetterbergille asian tiimoilta esitetystä ideasta. Kiitos!

Kuikka *Gavia arctica*

Harvalukuinen pesijä koko läänin alueella. Muutonaikaisesta esiintymisestä tarkemmin tässä lehdessä olevassa artikkelissa arktisista muuttajista. Ks. myös UHEKS-katsaus tämän saman julkaisun sivuilla 35-54.

Ari Parviainen

Kaakkuri *G. stellata*

Kuikkaakin vähälukuisempi pesimälintu. Tarkemmin ks. UHEKS- ja arktikakatsaus.

***Amerikanjääkuikka** *G. immer* (1)

Yksi RK:n tarkastama ja hyväksymä havainto: 27.4.1990 JOE Höylas 1 jp. Suomessa on vuoden 1994 loppuun mennessä nähty 39 immeriä.

Jääkuikka *G. adamsii* (7)

Kaikki havainnot: 1965 1kv löydetty kuolleen Joensuusta, 26.5.1982 JOE Höytiäisen kanava 1+1 jp, 22.-23.10.1988 RÄÄ Vuoniemi 1kv, 25.5.1989 TUU Loitimo jp, 29.9.1991 JOE Höytiäisen kanava jp sekä 20.10.1991 RÄÄ Vuoniemi jp. Lisäksi löytyy yksi talvihavainto jääkuikkalajista (*G. ada/imm*): 8.-9.1.1992 ENO Ahveninen 2kv.

Silkkiuikku *Podiceps cristatus*

Sopivilla biotoopeilla yleinen pesijä kautta koko läänin. Suurimmat kevätmuuttoaikaiset kerääntymät mm. JOE Linnunlahdella useita satoja yksilöitä.

Härkälintu *P. grisegena*

Esiintyy sopivilla paikoilla koko alueella. Varmimmin lajin tapaa läänin eteläosista.

Mustakurkku-uikku *P. auritus*

Melko vaateliaana lajina pesii harvalukuisena lähinnä vain parhailla lintujärvillä ja -lahdilla.

Pikku-uikku *Tachybaptus ruficollis* (12)

Melkoinen harvinaisuus Pohjois-Karjalassa. Laji on kesäaikaan piilottelevien elintapojensa vuoksi vaikeasti havaittavissa. Valtaosa näistä 12 linnusta onkin havaittu loka-maaliskuulta sulapaikoilta.

***Myrskylintu** *Fulmarus glacialis* (1)

Elokuun lopussa 1980 JOE iiksenniityllä otettiin pellolta kiinni siipirikkoinen lintu. Havainto on Suomen kahdeksas. Laji on havaittu vuoden 1994 loppuun mennessä kaikkiaan 22 kertaa Suomessa.

***Suula** *Morus bassanus* (1)

Nuori lintu yllätti havainnoijat 10.10.1987 RÄÄ Vuoniemessä. Havainto on 15. maastamme ja

kaikenkaikkiaan varsin tyypillinen suomalainen suulahavainto, syys-lokakuulta ja sisämaasta.

Merimetso *Phalacrocorax carbo* (>420)

Havainnot sekä keväällä että syksyllä lisääntyneet 1980- ja 90-luvulla siinä määrin, että laji siirrettiin vuoden 1994 alusta ARK:lta vuodenaikaiskatsauksiin. Vuoden 1993 loppuun mennessä havaintoja oli kertynyt jo 420 yksilöstä. Lajia on tavattu satunnaisesti myös kesällä ja talvella. Ks. myös arktikakatsaus.

Kaulushaikara *Botaurus stellaris*

Puhaltelijoiden määrä on tasaisen varmasti kasvanut 1980-luvun lopulla ja 90-luvulla. Niinpä kesällä 1994 todettiin jo 34 reviiriä, joista valtaosa läänin keskiosien kunnissa - Outokummussa, Polvijärvellä, Liperissä ja Rääkkylässä.

***Yöhaikara** *Nycticorax nycticorax* (1)

Havaittu kerran: 5.7. - elokuun alku 1989 Värtsilän Selkäkylä 2kv. Tämä Suomen viides yöhaikara ilahdutti visiitillään lukuisia lintuharrastajia.

***Jalohaikara** *Egretta alba* (5)

Kaikki havainnot: 1983 ilmeisesti sama lintu kolmessa paikassa; 2.-6.5. RÄÄ Oravilahti, 18.6. LIP Joutenniemi sekä 4.7.-30.8. JOE Höytiäisen kanava. 13.5.1988 VÄR Sääperi, 2.5.1989 LIE Ruunaa, 23.5.1990 JOE Höytiäisen kanava sekä 6.6.1992 VÄR Sääperi. Kaikissa tapauksissa kyseessä on yksinäinen lintu.

Harmaahaikara *Ardea cinerea* (130)

Jokavuotinen, lähinnä loppukesällä tavattava pikkuharvinaisuus. Laji pesii jo muutamassa koloniassa Etelä-Suomen saaristossa ja yksittäispareina siellä täällä sisämaassakin.

Mustahaikara *Ciconia nigra* (4)

Tavattu neljästi: 23.8.1975 JOE Höytiäisen kanava, 27.5.1978 ENO Likovaara, 29.5.1983 OUT Jokipohja ja ilmeisesti sama yksilö 11.6.-14.8.1983 LIP Ristinkylä-Koikkalanlahti-Leppälahti alueella. Toistaiseksi viimeinen 30.5.1993 VÄR Uusikylä.

Kattohaikara *C. ciconia* (89)

Jokavuotinen, joskin harvinainen vierailija

pääasiassa touko-heinäkuussa. ARK:n toimintavuosina havaittu 89 yksilöä. Vuonna 1995 havaittiin vielä 27 kattohaikaraa lisää, joista pääosan muodosti 17 linnun suurparvi KIT Tolosenmäessä 12.6. Vuoden 1995 havainnot eivät ole vielä ARK:n käsittelemää

***Kapustahaikara** *Platalea leucorodia* (1)

Suomen neljäs yksilö nähtiin 13.5.1984 LIE Siikasuoilla. Sittenmin laji on nähty maassamme vielä neljä kertaa. Viimeksi Hailuodossa elokuussa 1995 ja Mietoisissa lokakuussa 1992.

Kyhmyjoutsen *Cygnus olor* (19)

Harvinainen vierailija siitä huolimatta, että kanta on kasvanut reilusti Etelä- ja Lounais-Suomessa. Ensimmäinen - ehkä sama yksilö - keväällä 1978 Joensuussa ja Outokummussa.

Pikkujoutsen *C. columbianus*

Keväällä harvinainen, syksyllä säännöllinen läpimuuttaja. Havaitut määrät vaihtelevat suuresti riippuen syksyjen sääoloista. Tarkemmin ks. arktikakatsaus.

Laulujoutsen *C. cygnus*

Pesinee nykyisin koko läänin alueella harvakseltaan. Muuttoaikoina yleinen mutta ei kovin runsas. Ks. arktikakatsaus.

Metsähanhi *Anser fabalis*

Pesii vähälukuisena läänin itäisissä ja pohjoisissa kunnissa. Muuttoaikoina kevään syksyin yleinen, jopa runsas läpimuuttaja. Ks. arktikakatsaus.

Lyhytnokkahanhi *A. brachyrhynchus* (21)

Kaikkiaan havaintoja 21 yksilöstä. Ensimmäiset 1976 ja 1978 Outokummussa. Nykyisin vaikiintumassa jokakeväiseksi vieraaksi. Havainnoista vain yksi on syksyltä. Ks. arktikakatsaus.

Tundrahanhi *A. albifrons*

Säännöllinen, aika ajoin runsas läpimuuttaja. Syksyllä runsaampi kuin keväällä. Parhaina syksyinä tuhansien lintujen massamuuttoja. Ks. arktikakatsaus.

Kiljuhanhi *A. erythropus* (17)

Aiemmin ilmeisesti säännöllinen läpimuuttaja

mutta sittemmin vähentynyt ensiluokan harvinaisuudeksi. 1973-79 kolme havaintoa, 1980-luvulla samoin kolme havaintoa ja 1990-luvulla toistaiseksi kaksi havaintoa.

Merihanhi *A. anser* (53)

Sitten ensihavainnon keväällä 1982, on lajia nähty läänissä 1-6 yksilöä/vuosi. Poikkeuksena vuosi 1989, jolloin havaittiin 23 merihanhea, joista peräti 21 yhdessä parvessa 28.5. VÄR Sääperillä ja vuosi 1993, jolloin lajia ei havaittu lainkaan. Kaikki havainnot on tehty keväällä.

Kanadanhanhi *Branta canadensis* (1993 loppuun mennessä 116)

Istutukset Suomeen ovat onnistuneet (liiankin) hyvin ja havaintomäärän kasvu viime vuosina on ollut merkittävää. Esimerkiksi 1973-78 vain viitisen havaintoa, mutta pelkästään vuonna 1993 jo 13 havaintoa 24 yksilöstä.

Valkoposkihanhi *B. leucopsis*

Säännöllinen, vaihtelevissa määrin esiintyvä läpimuuttaja kevään syksyin. Ks. arktikakatsaus.

Sepelhanhi *B. bernicla*

Säännöllinen läpimuuttaja kevään syksyin. Keväällä yleensä vähälukuinen, syksyllä sopivien itäisten tuulien vallitessa näyttäviä muuttoja. Ks. arktikakatsaus.

***Ruostesorsa** *Tadorna ferruginea* (3)

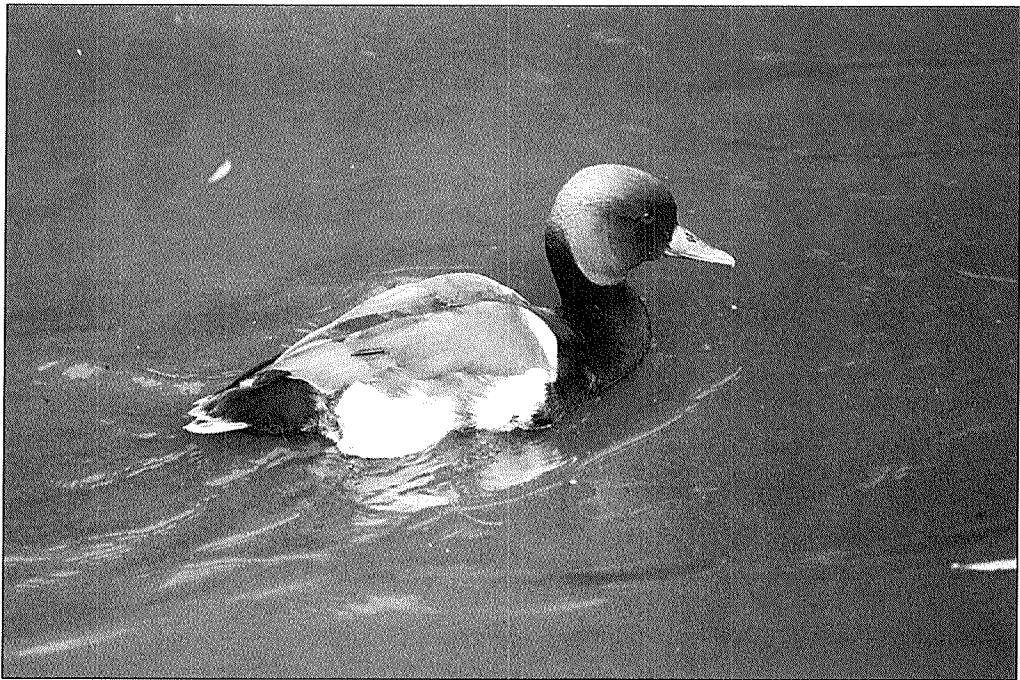
Kaksi havaintoa 1970-luvulta: 31.7.1970 JOE Höytiäisen kanava ja 27.5.1978 POL Martonvaara. Seuraavat 1900-luvun rajuimman invaasion jäljiltä kesällä 1994: 12.7. LIE Talviaisjärvellä +1kv ♂ sekä 20.-22.7. OUT Vuonoksessä.

Ristisorsa *T. tadorna* (4)

Harvinainen vierailija, joka on havaittu viidesti. Ensimmäinen 1961 Liperissä. Seuraavat 25.-26.5.1986 POL Nisäjärvi, 7.8.1988 OUT Vuonos 1kv, 21.5.1990 JOE Ukonlahti sekä 1.5.1990 VÄR Sääperi ♀.

Haapana *Anas penelope*

Melko yleinen pesijä koko alueella. Myös muutamia talvihavaintoja.

Onkohan Pohjois-Karjalan seuraava punapäänarsku kuvan kaunis koiras. - Hannu Eskonen

Harmaasorsa *A. strepera* (46)

Ensihavainto vuonna 1967. Nykyisin jokavuotinen kevät-/kesävieras. Useista kesähavainnoista (mm. OUT Sysmäjärveltä) voisi päätellä, että pesintäkin olisi mahdollista. Sitä ei kuitenkaan vielä ole varmistettu.

Tavi *A. crecca*

Pesinee koko alueella. Muutamia yksilöitä nähty myös talvella.

Sinisorsa *A. platyrhynchos*

Yleinen pesijä koko alueella. Säännöllinen, joskin vähälukuinen talvehtija.

Jouhisorsa *A. acuta*

Pesii suhteellisen vähälukuisena ainakin läänin keski- ja pohjoisosissa.

Heinätavi *A. querquedula*

Harvalukuinen pesijä läänin parhailla lintujärvillä.

***Sinisiipitavi** *A. discors* (1)

Tavattu kerran: 11.5.1987 VÄR Sääperi. Ha-

vainto on Suomen kolmas. Laji on tavattu vuoden 1994 loppuun mennessä kaikkiaan seitsemän kertaa maassamme.

Lapasorsa *A. clypeata*

Koko läänissä melko vähälukuinen pesijä parhailla lintuvesillä. Myös yksi talvihavainto 1.12.1989 KON Puntarikoski.

***Punapäänarsku** *Netta rufina* (1)

Yksi havainto: 28.4.94 ILO Mutalahti +1kv ♀.

Punasotka *Aythya ferina*

Pesinee koko alueella rehevimmillä lintujärvillä. Yleisin keski- ja eteläosissa. Kerran talvelta: 12.12.1995 JOE Karsikko, Pielisjoki.

Tukkasotka *A. fuligula*

Yleinen pesimälintu koko alueella. Muutama talvihavainto.

Lapasotka *A. marila*

Keväällä harvalukuinen läpimuuttaja. Syksyllä syys-lokakuussa yleinen mutta ei kovin runsas muuttaja. Ks. arktikakatsaus.

Haahka *Somateria mollissima* (12)

Seitsemän havaintoa 12 yksilöstä. Ensimmäiset vuonna 1981 ja kaikki havainnot on toukokuuisia. Linnuista yksi on löytynyt kuolleen ja yksi omakotitaloalueelta mäntymetsästä. Ks. myös arktikakatsaus.

Kyhmyhaahka *S. spectabilis* (5)

Neljä havaintoa viidestä yksilöstä: 6.11.1983 RÄÄ Vuoniemi 2 ♀-puk, 25.4.1989 JOE Linnunlahti ad ♂, 19.10.1991 KIT Päätyenlahti ♀-puk ja 9.10.1993 RÄÄ Vuoniemi 1kv. Lisäksi on pari havaintoa lajiparista *S. mol/spe*, jotka todennäköisesti koskevat kyhmyhaahkaa: 12.10.1987 JOE Keskusta 2m sekä 5.12.1991 RÄÄ Vuoniemi ♀-puk. Ks. myös arktikakatsaus.

Allihaahka *Polysticta stelleri* (247)

Laji oli vielä 1970-luvulla suurharvinaisuus. Vuoden 1980 loppuun mennessä allihaahka oli tavattu vain neljä kertaa. Sittenkin Itämerellä talvehtivan kannan runsastumisen myötä myös havainnot Pohjois-Karjalasta ovat runsastuneet. Vuoden 1994 loppuun mennessä onkin tavattu jo 247 yksilöä. Vuoden 1980 jälkeen laji on jäänyt näkemättä vain kolmena vuotena (1985, -86 ja -88). Parhaat vuosisummat ovat: 58 (1987), 57 (1992), 32 (1993) ja 66 (1994). Suurimmissa parvissa allihaahkoja on ollut 50 ja 40 yksilöä. Suurin osa linnuista on nähty keväällä Joensuussa mutta allihaahkoja voi nähdä myös pienvesillä ympäri maakunnan. Kevään lisäksi lintuja on löydetty talvisilta sulapaikoilta lähinnä joulutammikuussa. Muutosta ks. tarkemmin arktikakatsaus.

Mustalintu *Melanitta nigra*

Yleinen - joinakin vuosina runsas - läpimuuttaja keväin syksyin. Keväällä selvästi runsaampi. Joitakin yksittäispereja saattaa pesiä alueen pohjois- ja koillisosissa. Ks. myös UHEKS- ja arktikakatsaus.

Pilkksiipi *M. fusca*

Läpimuuttaja. Keväisin vähälukuinen, syksyisin selvästi runsaampi. Vuotuiset vaihtelut muuttajamäärissä vaihtelevat melko paljon. Tarkemmin ks. arktikakatsaus.

Telkkä *Bucephala clangula*

Yleinen pesimälintu kautta koko läänin. Havainnoita yksinäisistä talvehtijoista myös säännöllisesti.

Alli *Clangula hyemalis*

Runsain arktinen vesilintu sekä keväisin että syksyisin. Parhaimmillaan näyttäviä kymmenien tuhansien yksilöiden muuttoa alueen etelä- ja keskiosissa. Tarkemmin ks. arktikakatsaus.

Uivelo *Mergus albellus*

Säännöllinen harvalukuinen muuttaja kautta läänin. Yksittäisiä perejä saattaa pesiä vuosittain lukuisista kesähavainnoista päätellen. Pesintä varmistettu ainakin Rääkkylässä 1977. Talvihavainnoita ainakin kaksi. Viimeksi yksi naaraslintu talvehti menestyksekkäästi LIP Viinijärvellä Taipaleenjoen suussa talven 1994/95.

Tukkakoskelo *M. serrator*

Harvalukuinen pesijä kautta läänin. Talviaikaisia havainnoita on kolme joulukuulta ja yksi tammikuulta.

Isokoskelo *M. merganser*

Lienee harvalukuinen pesijä koko alueella. Yksittäisiä talvehtimisen yrittäjiä lähes joka talvi.

Mehiläishaukka *Pernis apivorus*

Harvalukuinen pesijä koko läänissä. Muuttajamäärät vaatimattomia. Ks. petokatsaus.

Haarahaukka *Milvus migrans* (63)

Ykköspereja saattaa pesiä läänin itäosien metsäseuduilla. Pesimäaikaisia havainnoita on tehty mm. Lieksassa ja Värtsilässä. Keväisin nähdään säännöllisesti muutamia yksilöitä, syksyisin satunnaisesti. Varmin tapaamispaikka on ollut VÄR Sääperi ja tapaamis aika huhti-/toukokuun vaihde.

***Isohaarahaukka** *M. milvus* (2)

Joitakin poikkeusvuosia lukuun ottamatta hyvin harvinainen vierailija Suomessa. Havainnot ovat keskittyneet voimakkaasti etelä- ja lounaisrannikolle. Kuitenkin pari hy-

väksytytä havaintoa myös P-K:sta: 25.4.1971 Liperi ja 15.5.1994 KIT Päättye. Lisäksi tiedosani on kaksi muuta havaintoa, joita ei RK vielä ole käsitellyt (Värtsilä 1992 ja 1995).

Merikotka *Haliaeetus albicilla* (281)

Kun vuoden 1980 loppuun mennessä oli havaittu kaikkiaan 41 merikotkaa, niin vuoden 1994 loppuun mennessä saldo näyttää jo 281:tä. Kasvu on siis ollut huomattavaa. Yksi selitys on se, että viime vuosien varhaiskeväinen stajaus pääasiassa Värtsilässä on paljastanut vanhojen merikotkien muuttavan kapeaa reittiä pitkän rajanpinnassa (esim. 29.3.-1.4.1994 15 ad. m!). Toinen selitys lienee todellinen kannankasvu Vienenmeren ympäristössä, jonne kaikki P-K:ssa havaittavat merikotkat muuttanevat. Laji on siis säännöllinen läpimuuttaja. Kesähavainnoista tarkemmin UHEKS-katsauksessa. Talvihavainnoja on muutamia, viimeksi 20.1.-12.2.1995 TOH Uusi-Värtsilässä vanha lintu haaskalla.

***Pikkukorppikotka** *Neophron percnopterus* (1)
Suomen neljäs yksilö tutustui mm. koiran ruokakuppiin erään talon pihalla 28.-29.5. 1980 VÄR Sääperillä ja ilmeisesti sama 2-3kv yksilö nähtiin 1.6. Ilomantsissa, johon suuntaan Värtsilän linnun oli nähty katoavan. Maan viidettä havaintoa odotellaan edelleen.

***Hanhikorppikotka** *Gyps fulvus* (0)
Ammuttu Pielisjärvellä 1.6.1919. Laji on tavattu maassamme vuoden 1994 loppuun mennessä seitsemän kertaa. Viimeksi 1993 ja -86.

Ruskosuohaukka *Circus aeruginosus*
Vuoden 1977 ensimmäisen pesinnän toteamisen jälkeen laji on runsastunut selvästi ja pesiikin nykyisin monin paikoin varsinkin läänin etelä- ja keskiosissa. Mm. OUT Sysmäjärvellä kanta on vakiintunut 3-4 pariin. Ks. petokatsaus.

Sinisuohaukka *C. cyaneus*
Harvalukuinen pesijä koko alueella. Muuttoaikoina yleinen mutta ei runsas. Ks. petokatsaus.

***Arosuohaukka** *C. macrourus* (12)
Lähes jokavuotinen vierailija nykyisin. Ha-

vainnot painottuvat voimakkaasti lyhyelle jaksolle keväällä: 21.4.-9.5. "macro" on havaittu 10 kertaa, 19.5. kerran ja syksyllä ainokainen 12.9. Alueellisesti havainnot jakaantuvat seuraavasti: VÄR 6, JOE 2, KIT 2 PYH 1 JA KON 1. Havaituista yksilöistä neljä on ollut ad. koiraita, kaksi 3kv-koiraita, viisi 2kv ja syksyinen lintu oli 1kv. Pohjoismaiden ensimmäinen pesintä on varmistettu 1933 KII Kummunkylässä, jossa pesästä on otettu elätiksi nuori koiras. Myöhemmin lintu on tapettu ja toimitettu Kuopioon museoon.

***Niittysuohaukka** *C. pygargus* (7)

Arosuohaukkaa harvinaisempi P-K:ssa, vaikka pesiikin jo paikka paikoin rannikolla Perämeren myöten. Kaikki havainnot: 8.9.1978 OUT Vanha kaivos ad. ♂, 25.5.1979 TOH Vepsä ad. ♂, 6.5.1982 OUT Sätös ad. ♂, 24.5.1982 VÄR Sääperi ad. ♂, 6.5.1992 VÄR Niirala ad. ♀, 15.5.1992 JOE Linnunlahti ♀ sekä viimeksi 1.5.1993 LIP Ahonkylä ad. ♀. Mainittakoon vielä, että määrittämättä jäänyt aro-/niittysuohaukka on tavattu 13 kertaa.

Kanahaukka *Accipiter gentilis*

Pesii koko läänissä. Muuttoaikoina yleinen, mutta ei runsas. Joitakin yksilöitä talvehtii säännöllisesti. Ks. petokatsaus.

Varpushaukka *A. nisus*

Kanahaukkaa runsaampi pesijä ja muuttaja. Talvella kuten kanahaukka. Ks. petokatsaus.

Hiirihaukka *Buteo buteo*

Pesii yleisesti koko läänissä, joskaan ei hyvin runsaana. Muuttoaikoina parhaimmillaan runsas, keväällä parhaina päivinä jopa muutamia satoja muuttajia. Ks. petokatsaus.

Piekana *B. lagopus*

Suotuisina keväinä ja syksyinä melko runsas läpimuuttaja. Parhaina päivinä muutamasta kymmenestä jopa muutama sataan muuttajaan. Päämuutto yleensä huhtikuun loppupuolella ja lokakuussa.

***Pikkukiljukotka** *Aquila pomarina* (11)

Havainnot ovat jakautuneet tasaisesti monen kunnan alueelle seuraavasti: JOE 3, OUT 2 ja

RÄÄ, ILO, LIE, VÄR, KON ja KIT yksi kussakin. Havainnoissa on kuitenkin selvää keskittymistä läänin keskiosiin. Ensimmäinen nähtiin 1979 ja toistaiseksi viimeiset kaksi 1989. Poikkeuksellisenä vuonna 1984 nähtiin peräti 4 yksilöä. Havainnoista yhdeksän on keväältä (3 huhti- ja 6 toukokuussa) ja kaksi syksyltä (syys- ja lokakuussa).

***Kiljukotka** *A. clanga* (11)

Kunnittain seuraavasti: JOE 5, VÄR 2, KON, TUU, LIE ja LIP 1. Ensihavainto tehtiin 1978 Joensuussa ja toistaiseksi viimeinen 1994 Värtsilässä, joka onkin 1990-luvun ensimmäinen määritetty "clanga". 1980-luvulla lajia havaittiin tasaisesti 0-2 yksilöä vuodessa. Pienemmästä sukulaisestaan poiketen kiljukotkahavainnot jakaantuvat tasaisemmin kevään ja syksyn välille. Eniten havaintoja on huhtikuulta (4), toukokuulta sen sijaan vain yksi. Keskelä kesää heinäkuussa on tavattu yksi. Syyspuolella elo- ja syyskuulta on kaksi havaintoa ja lokakuulta yksi (niinkin myöhään kuin 26.10.). Määrittämättä jääneitä *A. cla/pom*:ja on nähty 9 kertaa ja lisäksi vielä muutamia erilaisilla nimikkeillä ilmoitettuja ns. "kautta-lajeja".

***Arokokta** *A. nipalensis* (2)

Kaksi havaintoa tästä Suomessa 20 kertaa tavatusta harvinaisuudesta: 13.5.1985 LIE Aittovaara (Suomen 7. havainto) sekä 30.4.1988 VÄR Sääperi 2kv. Havaintomäärät maassamme tuntuvat olevan kasvussa, joten eiköhän lähi-vuosina Karjalan kunnaitakin lisää löytyne.

Maakotka *A. chrysaetos* (92)

Pesintä ks. UHEKS-katsaus. Muuttoaikoina vuosittain jokunen havainto. Havainnot jakaantuvat suhteellisen tasaisesti keväälle ja syksylle. Maakunnan harvoilla haaskoilla lienee jokatälvinen ja onpa talvihavaintoja sieltä täältä muualtakin (mm. kaatopaikkojen liepeiltä).

Kalasääski *Pandion haliaetus*

Pesintä ks. UHEKS-katsaus. Muutolla parhainakin päivinä jäädään yleensä alle kymmenen yksilön.

Tuulihaukka *Falco tinnunculus*

Pesintä ks. UHEKS- ja petokatsaus. Muutolla

kevään syksyin varsin vähälukuinen - vain muutaman yksilön päiväsummia.

***Punajalkahaukka** *F. vespertinus* (29)

Harvinainen vierailija maakunnassa pääasiassa loppukeväällä - alkukesällä. Lähes kaikki havainnot ajoittuvat välille 15.5.-15.6. ja toisaalta 15.8.-15.9. Pesintä on todettu Pielisjärvellä 1885.

Ampuhaukka *F. columbarius*

Pesintä ks. UHEKS- ja petokatsaus. Muutolla yleinen mutta vähälukuinen kevään syksyin. Yksittäisiä talvehtijoita lähes joka talvi.

Nuolihaukka *F. subbuteo*

Pesintä ks. UHEKS- ja petokatsaus. Muutolla harvalukuinen.

***Aavikkohaukka** *F. cherrug* (1)

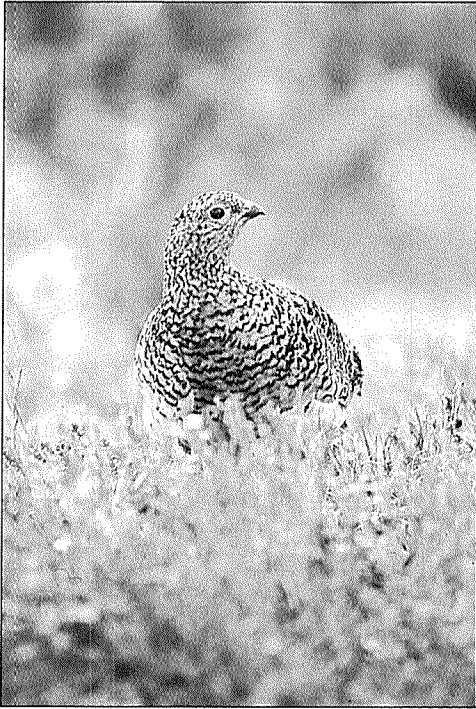
Suomen ensimmäinen ja ainoa havainto: 29.4.1992 KIT Puhos 2kv. Lintu istuskeli sateessa mm. junaraitteella pariin otteeseen junaa väistäen palaten kuitenkin samoille jalansijoille junan mentyä. Laji on hyvin harvinainen vierailija Länsi-Euroopassa. Se on kuitenkin havaittu mm. Ruotsissa ja Norjassa.

***Tunturihaukka** *F. rusticolus* (6)

Kuusi yksilöä, joista kolme vuosisadan alusta: "1913 2 kpl saatu Nurmeksesta" sekä 30.10.1914 Pielisjärvi, nuori naaras ammuttu. Tuoreempia havaintoja on kolme: 29.9.1987 VÄR Sääperi, 26.4.1989 JOE Utra ja viimeisin 28.4.1993 KES Mäntyniemi.

Muuttohaukka *F. peregrinus* (83)

Ks. UHEKS-katsaus. Muuttohaukka on ilahduttavasti noussut takavuosien alhosta ja kannan kasvu pohjoisessa on näkynyt myös P-K:ssa muutolla havaittujen lintujen määrän selvänä kasvuna. Kun 1980-luvulla parhaina vuosina 1984 ja -88 nähtiin 7 yksilöä ja muina vuosina 0-5 yksilöä (1985 ei nähty) niin 1990-94 lintuja on nähty seuraavasti: 2, 12, 11, 5 ja 11. Eli trendi on ollut kasvava ja toivottavasti sellaisena myös jatkuu. Useimmin lajiin on törmätty huhtikuun lopulla - toukokuussa Värtsilässä.

Riekon tapaat varmimmin läänin itäisiltä suo-alueilta. - Hannu Eskonen

Pyy *Bonasa bonasia*
Pesii koko läänissä.

Riekko *Lagopus lagopus*
Pesinee lähes koko alueella. Runsain läänin itä- ja pohjoisosien soisilla alueilla.

Teeri *Tetrao tetrix*
Yleisin kanalintu (pyyn ohella) koko läänissä. Tosin kannanvaihtelut voivat olla suuria.

Metso *T. urogallus*
Pesinee koko alueella vähälukuisena. Kanta luultavasti pikkuhiljaa hiipunut suurimmas- sa osassa lääniä. Joidenkin havaintojen mu- kaan kuitenkin paikka paikoin ainakin Ilo- mantsissa jopa teertä runsaampi.

Peltopyy *Perdix perdix*
Ks. UHEKS-katsaus. Nykyisin lienee hävinnyt P-K:sta. Useina talvina on tullut tietoon maal- likkohavaintoja (mm. Liperistä), joista yhtä- kään ei ole kuitenkaan pystytty varmistamaan. Viimeinen tiedossa oleva havainto koskee

huutelevaa yksilöä 4.7.1987 Kiteen Siikanie- messä.

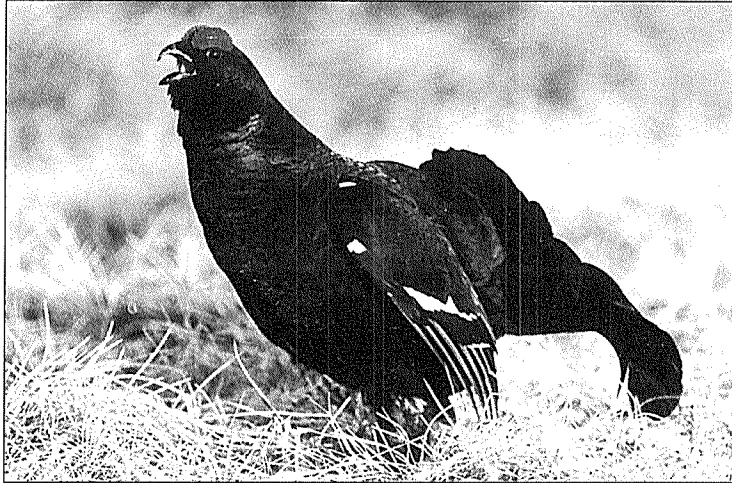
Viiriäinen *Coturnix coturnix* (26)
Ks. UHEKS-katsaus. Hyvin epäsäännöllisesti esiintyvä öinen huutelija. Vuosina 1976-94 on kuultu 0-4 viiriäistä vuosittain (vuosina 1984, -89 ja -93 4 yks.). Vuosi 1995 oli poikkeukselli- sen hyvä viiriäisvuosi koko maassa, niin myös P-K:ssa - täällä kuultiin lähes kymmenen lin- tua. Mutta niistä tarkemmin ARK:n käsittelyn jälkeen.

Fasaani *Phasianus colchicus*
Lajia on yritetty istuttaa monin paikoin, mut- ta ilmeisen huonoin tuloksin. Fasaani ei selviä kylmistä ja lumisista talvista ilman ihmisen apua. Luultavasti ainoa enemmän tai vähem- män pysyvä kanta on Kesälahdella, ja sekin pieni. Muualla esiintyminen epäsäännöllistä.

Luhtakana *Rallus aquaticus*
Muutamia huutelijoita nykyisin vuosittain läänin parhailla kosteikoilla.

Luhtahuitti *Porzana porzana*
Yöhuutelijoista selkeästi yleisin, vaikka esiin- tyminen vaihtelee voimakkaasti riippuen il- meisesti kevätmuuton aikaisista säätiloista. 1960-luvulla havaittiin yhteensä 94 huittia (3-20/vuosi). 1970-luvulla vaihtelu oli rajua, ja niinpä sekä tarkastelujakson huonoin että paras vuosi sattui sinne. Vuonna 1970 huittia ei kuultu ollenkaan (1971 vain 1) ja toisaalta 1975 poikkeukselliset 77 huutajaa. 1980-luvul- la monen vuoden kohdalla on kysymysmerkki, mutta viitenä vuonna havaittiin kaikkiaan 136 huittia (7-57/vuosi). 1990-luvulla määrät ovat edelleen kasvaneet. Vuosina 1990-94 havain- toja on seuraavasti: 67, 20, 65, 59 ja 15. Määri- en vähäisempi vaihtelu nykyisin johtunee kat- tavammasta ja tehokkaammasta yölaulajaret- keilystä kuin aikaisemmin.

***Pikkuhuitti** *P. parva* (8)
Ensimmäiset kesällä 1965 - KIT Juurikkajärvel- lä kaksi huutelijaa. Seuraavia saatiin odotella pitkään. Loput havainnot ovatkin 1980- ja 90- luvuilta: 9.-10.6.1983 KIT Muljula ♂ Ä, 26.5. 1984 RÄÄ Jouhtenus ♂ Ä, 29.5.-9.6.1984 OUT Lai-

Teerikukko esittäytyy soitimella ylpeänä.

- Hannu Eskonen

kanlahti ♂ Ä, 26.-27.6.1984 LIP Siikasaari ♀ Ä, 17.6.1985 KIT Päätye ♂ Ä, 6.-26.6.1987 TOH Tohmajärvi ♂ Ä sekä 29.5.-1.6.1993 RÄÄ Jouhtenus ♂ Ä ja 1.6. vielä toinen ♂.

Ruisräökkä *Crex crex*

Jokavuotinen pellonpientareiden narisija kesäisin. Kuultujen lintujen määrä vaihtelee suuresti luhtahuitin tapaan muutamasta linnusta muutamaiin kymmeneen. Ks. myös UHEKS-katsaus.

Liejukana *Gallinula chloropus*

Luhtakanaa selvästi harvinaisempi. Vuosina 1980-94 on havaittu yleensä 0-3 yksilöä vuodessa. Kuitenkin 1983 5 yksilöä ja 1984 peräti 7, joista tosin kaksi KIT Päätyenlahdella syntyneitä pookasia.

***Pikkusuluttaanikana** *Porphyryla alleni* (1)

Suomen ensimmäinen ja ainoa havainto: 10.5.1979 JOE Höytiäisen kanava. Laji pesii lähimmillään Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja on nähty myös ainakin Brittein saarilla, Tanskassa ja Saksassa.

Nokikana *Fulica atra*

Pesii maakunnan parhailla kosteikoilla paikotellen melko runsaana (mm. Outokummun Sysmäjärvellä).

Kurki *Grus grus*

Pesinee vähälukuisena koko läänissä sopivilla

pesimäsoilla. Muutonaikaiset kerääntymät keväällä melko vaatimattomia mutta syksyisin parhaille kerääntymisalueille kokoontuu jopa 300-400 lintua. Tällaisia alueita ovat POL Viklinrimpi, RÄÄ Oravilahti ja TOH Valkeasu.

Meriharakka *Haematopus ostralegus*

Säännöllinen mutta ei runsaana esiintyvä läpimuuttaja keväisin. Yleensä parvissa muutamasta muutamaan kymmeneen lintua. Syksyllä esiintyminen epäsäännöllistä. Ks. myös arktikakatsaus.

***Avosetti** *Recurvirostra avosetta* (4)

Havaittu kolmesti ja kaikki toukokuussa: 26.5.1979 OUT Vuonos, 20.5.1982 LIE Rauhala muutettava sekä 18.5.1988 JOE Linnunlahti 2 SE.

***Aropääskykahlaaja** *Glareola nordmanni* (1)

15.8.1979 KON Pitkärannassa saalisteli yksinäinen lintu hyönteisiä nauru- ja pikkulokkien seurana.

Pikkutylli *Charadrius dubius*

Pesii koko alueella lähinnä ihmisen muokkamilta biotoopeilla, kuten täytemaa-alueilla, sorakuopilla ja kaatopaikoilla.

Tylli *C. hiaticula*

Melko yleinen läpimuuttaja kevään syksyyn. Syksyllä esiintyminen yleensä runsaampaa. Ks. arktikakatsaus.

Ari Parviainen

Keräkurmitsa *C. morinellus* (23)

Varsin harvinainen läpimuuttaja. Keräkurmitsoja on nähty keväällä lähinnä toukokuun loppussa ja syksyllä syyskuussa.

***Siperiankurmitsa** *Pluvialis fulva* (1)

9.7.1977 JOE Höytiäisen kanava ad. Havainto on Suomen kolmas. Sittemmin lajista on tullut lähes jokavuotinen vierailija ja havaintoja on kertynyt 22 yksilöstä (mm. 1994 kolme yksilöä).

Kapustarinta *P. apricaria*

Pesii sopivin paikoin maakunnan itä- ja pohjoisosissa. Kevätmuutolla jopa tuhatpäisiä kerääntymiä. Syksyllä pysähtelee ilmeisesti vähemmän ja suuria kertymiä ei synny.

Tundrakurmitsa *P. squatarola*

Säännöllinen vähälukuinen läpimuuttaja sekä keväällä että syksyllä. Ks. arktikakatsaus.

Töyhtöhyppä *Vanellus vanellus*

Peltojen tyyppilintuja koko maakunnassa.

Isosirri *Calidris canutus*

Melko harvinainen läpimuuttaja kevään syksyin. Höytiäisen kanavan kulta-aikoina 1960- ja 70-luvuilla säännöllinen lepäilijä. 1980- ja 90-luvuilla sattunut harrastajien kohdalle satunnaisemmin. Tosin OUT Vuonoksessa nähdään sentään jokin joka syksy. Ks. arktikakatsaus.

Pulmussirri *C. alba*

Keväällä hyvin harvinainen. Höytiäisen kanavan ruovikoiduttua OUT Vuonos on nykyisin ainoa säännöllinen esiintymispaikka syksyisin. Siellä se on jokasyksyinen mutta harvinainen. Ks. arktikakatsaus.

Pikkusirri *C. minuta*

Keväällä harvinainen läpimuuttaja. Syksyllä esiintyminen säännöllistä. Ks. arktikakatsaus.

Lapinsirri *C. temminckii*

Säännöllinen harvalukuinen muuttaja kevään syksyin. Ks. arktikakatsaus.

***Bairdinsirri** *C. bairdii* (0)

Kolmas havainto maastamme: 1.9.1973 JOE Höytiäisen kanava. Neljättä odotellaan edel-

leen. Bairdinsirri on, ehkä Brittein saaria lukuunottamatta, Euroopassa varsin harvinainen syysvierailija.

Kuovisirri *C. ferruginea*

Keväällä harvinainen, syksyllä säännöllinen vähälukuinen läpimuuttaja. Ks. arktikakatsaus.

Suosirri *C. alpina*

Tavallisin ja runsain sirri kevään syksyin. Parhaina keväänä on voitu puhua jopa "massamuutosta" toukokuun loppupuolella. Tarkemmin ks. arktikakatsaus.

Jänkäsirriäinen *Limicola falcinellus*

Keväällä säännöllinen harvalukuinen muuttaja. Syksyllä lähinnä vain yksittäisiä lintuja. Ks. myös arktikakatsaus.

***Tundravikla** *Tryngites subruficollis* (2)

Yksi yleisimpiä Eurooppaan harhautuvista nearktista kahlaajista, joka on havaittu Suomesa kymmenen kertaa. Näistä 7. ja 8. Pohjois-Karjalassa: 13.9.1991 LIP Ahonkylä 1kv ja 28.9.-5.10.1991 JOE Repokallio 1kv. Teoriassa kyseessä saattaa olla sama yksilö. Havaintojen erohan on kaksi viikkoa ja 35 kilometriä.

Suokukko *Philomachus pugnax*

Pesii harvalukuisena maakunnan itä- ja pohjoisosien soilla. Läpimuuttajana suhteellisen runsas. Keväällä parhaimmillaan jopa tuhatpäisiä kerääntymiä. Ks. myös UHEKS-katsaus.

Jänkäkurppa *Lymnocyptes minimus*

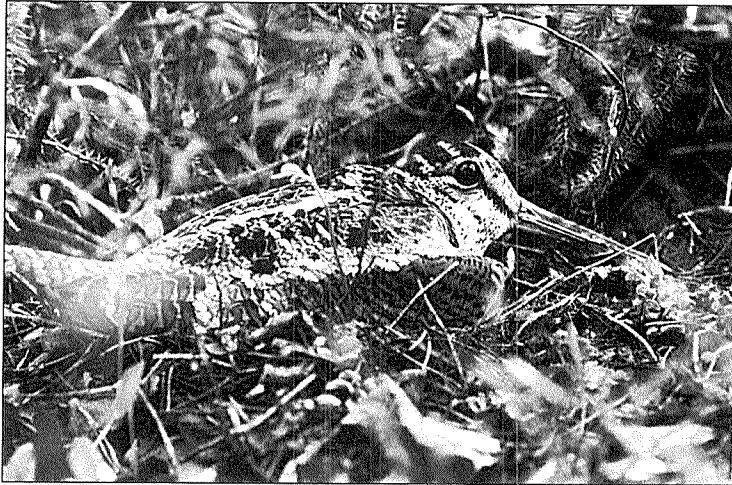
Pesinee hyvin harvalukuisena itä- ja pohjoisosissa. Muutolla lepäileviä lintuja löytyy kevään syksyin rantaniityiltä ja pelloilta.

Taivaanvuohi *Gallinago gallinago*

Tavallinen pesimälintu koko alueella. Syysmuutolla tavattu jopa sadan linnun kerääntymä yhdeltä rantaniityltä.

Heinäkurppa *G. media*

Harvinainen läpimuuttaja syksyllä elo-syyskuussa. Keväältä 1994 on havainto soidintavasta yksilöstä Värtsilässä, mutta ARK ei ole vielä saanut sitä tarkasteltavakseen. Tarkemmin ks. UHEKS-katsaus.

Hautova lehtokurppa sulautuu hyvin maastoon. - Hannu Eskonen

Lehtokurppa *Scolopax rusticola*

Tavallinen öinen kurnuttaja koko alueella.

Mustapyrstökuiri *Limosa limosa* (60)

Säännöllinen harvinainen läpimuuttaja lähinnä huhtikuun lopulla ja toukokuussa. Muutamia syyshavaintoja on tehty heinä-elokuussa. 1980- ja 90-luvuilla on nähty vuosittain 0-9 kuiria.

Punakuiri *L. lapponica*

Säännöllinen läpimuuttaja kevään syksyin. Keväällä yleensä runsaampi, mutta esiintymisen vaihtelee suuresti. Havaitut määrät muutamasta linnusta muutamaan sataan. Ks. arktikakatsaus.

Pikkukuovi *Numenius phaeopus*

Harvalukuinen pesijä alueen itä- ja pohjoisosien parhailla soilla.

Isokuovi *N. arquata*

Peltojen tyyppilintuja koko läänissä.

Mustaviklo *Tringa erythropus*

Ks. arktikakatsaus. Säännöllinen, joinakin keväänä melko runsaskin läpimuuttaja. Syksyllä huomattavasti vähälukuisempi.

Punajalkaviklo *T. totanus*

Hyvin harvalukuinen läpimuuttaja. Joitakin yksittäisiä pareja saattaa myös pesiä. Kesällä 1975 havaittiin Liperissä lentopoikue. Ks. myös arktikakatsaus.

Lampiviklo *T. stagnatilis* (44)

Läänin ensimmäinen havaittiin 1974, jonka jälkeen aina vuoteen 1986 saakka nähtiin 1-4 yksilöä/vuosi. Poikkeuksena vuoden 1983 massasiintyminen. Tuolloin havaittiin peräti 10 yksilöä ja todettiin maakunnan ensipesintä Outokummussa, jossa pari tuotti kaksi poikasta. Seuraavana vuonna (1984) maakunnassa pesi kaksi paria, joista toinen tuotti kolme poikasta ja toinen epäonnistui pesinnässään. Vuoden 1986 jälkeen lampiviklo on havaittu vain kahtena vuonna (1990 3 yksilöä ja 1993 1 yksilö). Syy havaintojen rajuun vähenemiseen on hämärän peitossa.

Valkoviklo *T. nebularia*

Pesii vähälukuisena koko alueella. Keväällä usein suuriakin kertymiä, syksyllä häviää maisemista vaivihkaa, eikä suuria kertymiä synny.

Metsäviklo *T. ochropus*

Pesii vähälukuisena koko läänissä. Muuttoaikoina melko yleinen mutta ei yleensä muodosta suuria parvia.

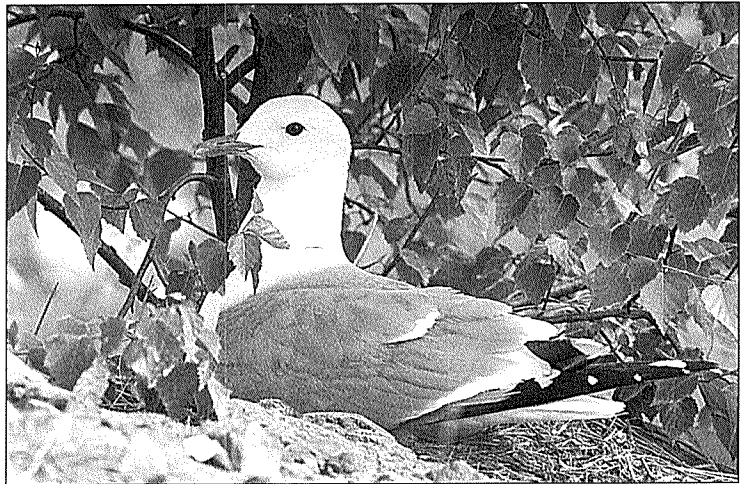
Liro *T. glareola*

Yleinen pesijä sopivilla soisilla seuduilla. Muuttoaikoina yleinen ja melko runsas.

Rantakurvi *Xenus cinereus* (37)

Pesintä todettu JOE Höytiäisen kanavalla 1967. 1970-luvun lopulta 1990-luvulle esiintymisen muistuttaa hyvin paljon lampiviklon kuvioi-

Luotojen asukki - kalalokki - elämänsä tärkeimmässä tehtävässä.
- Hannu Eskonen

ta. 1970-luvun lopulla vuosittain 2-6 lintua. 1980-luvulla harvinaisempi: viitenä vuonna ei havaittu lainkaan, kahtena vuonna yksi, 1982 2 yks., 1984 3 yks. ja huippuvuonna 1983 peräti 6 yks. 1990-luvulla on nähty toistaiseksi neljä kurvia (1990 ja 1994 1 yks. ja 1992 2 yks.). Ylivoimaisesti varmin kurvipaikka takavuosina on ollut OUT Vuonos mutta vuoden 1984 jälkeen ei Vuonoksessa ole nähty kurvia lainkaan.

Rantasipi *Actitis hypoleucos*

Yleinen pesijä koko maakunnassa.

Karikukko *Arenaria interpres*

Suhteellisen harvinainen jokavuotinen läpimuuttaja. Keväällä syksyä säännöllisempi. Ks. arktikakatsaus.

Vesipääsky *Phalaropus lobatus*

Ks. arktikakatsaus. Harvalukuinen läpimuuttaja lähinnä touko-kesäkuun vaihteessa. Syksyllä yksittäishavainnoja. Pesinyt ainakin OUT Vuonoksessa.

***Isovesipääsky** *P. fulicarius* (0)

Ammuttu Lieksassa 11.6.1909. Laji on havaittu maassamme kaikkiaan 38 kertaa ja sisämaahavainnot ovat hyvin harvinaisia.

Leveäpyrstökihu *Stercorarius pomarinus* (67)

Ks. arktikakatsaus. Keväällä satunnainen läpimuuttaja. Joinakin keväänä esiintyminen runsaampaa. Huippukeväänä tavattu seuraavasti:

1978 peräti 26 yksilöä, 1984 7 yksilöä ja 1985 10 linnun parvi. Syksyllä selvästi harvinaisempi.

Merikihu *S. parasiticus* (439)

Säännöllinen läpimuuttaja kevään syksyin. Normaalisti keväällä runsaampi, mutta huippusyksynä 1994 maakunnassa havaittiin peräti 57 merikihua! Parhaiten kihuja havaitaan isompien vesistöreittien varsilla. Suurin osa kihusta onkin nähty Pyhäselän ja Hummonselän rantamilta. Tarkemmin ks. arktikakatsaus.

Tunturikihu *S. longicaudus* (5)

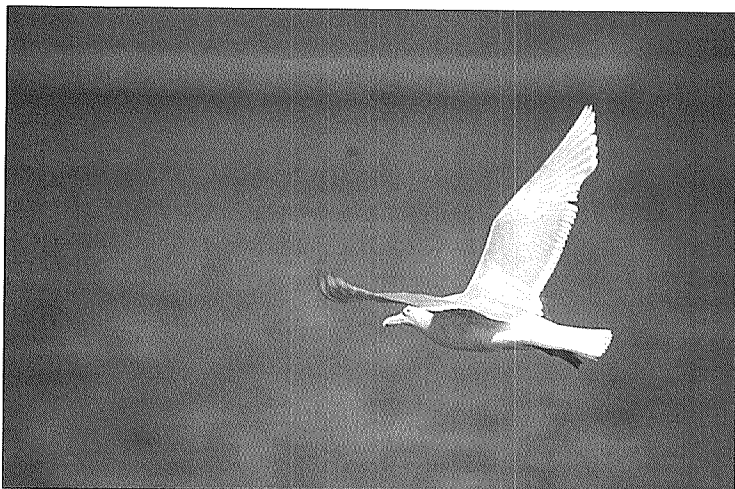
Erittäin harvinainen vieras. Vuosilta 1976-94 tunnetaan vain neljä havaintoa viidestä yksilöstä. 30.6.1978 TOH Uusi-Värtsilä ad., 22.9.1979 1kv lintu löydetty kuolleena KII Ylisenjärven rannalta, 29.5.1987 KES Ulponniemi 2 ad. sekä toistaiseksi viimeinen 19.7.1992 JOE Pyhäselkä ad. Merkillepantavaa on, että havainnoista kaksi on keskikesältä. Ks. myös arktikakatsaus.

Pikkulokki *Larus minutus*

Pesii siellä täällä yhdyskunnittain koko alueella. Jotkut takavuosien yhdyskunnat ovat selvästi taantuneet (mm. KON Pitkäranta ja JOE Höytiäisen kanava) mutta toisaalta uusia kolonioita on myös syntynyt.

Naurulokki *L. ridibundus*

Pesii koko alueella. Keväällä suurehkoja kermyitä mm. ENO Uimaharjussa ja KIT Kiteen-

Isolokki on varsin harvinainen vieras maakunnassamme.

- Hannu Eskonen

järvellä sekä Joensuussa, jossa parhaimmillaan on laskettu muutamia tuhansia yöpyjiä.

Kalalokki *L. canus*

Pesii yksittäispareina ja pienissä kolonioissa koko alueella melko runsaana. Myös talvihavaintoja tehdään satunnaisesti varsinkin alkutalvella.

Selkälokki *L. fuscus*

Pesii maakunnan suurilla järvillä. Kanta on selvästi taantunut takavuosista. Tarkemmin ks. UHEKS-katsaus.

Harmaalokki *L. argentatus*

Pesii järvillä yksittäispareina ja pienissä kolonioissa sekä sopivilla soilla. Suurin yhdyskunta lienee ILO Kesonsuolla, jossa pesii noin 500 paria. Kanta on hiljalleen lisääntymään päin. Talvisia kiertelijöitä nähdään silloin tällöin.

Isolokki *L. hyperboreus* (13)

Oletettavasti suhteellisen säännöllinen, joskin harvinainen läpimuuttaja. Havainnot ovat yhtä syksyistä lintua (3.11.1988 KON Puntarikoski) lukuun ottamatta maaliskuun lopun ja toukokuun alun väliltä. Huippuvuonna 1978 nähtiin peräti neljä isolokkia. Kaikki havaitut linnut ovat olleet esiaikuisia.

Merilokki *L. marinus* (>100)

Nykyään säännöllinen läpimuuttaja etenkin keväisin. Vielä 1970-luvulla laji oli suuri harvi-

naisuus. 1980-luvulla merilokki alkoi runsastua ja muutamia yksilöitä nähtiin lähes vuosittain. 1990-luvulla havaintomäärät ovat olleet sitä luokkaa, että ARK pudotti lajin listoiltaan. Huippuvuonna 1992 nähtiin 30 merilokkia!

Pikkukajava *Rissa tridactyla* (54)

Ensimmäiset löydetty kuolleina 1927 Kiteeltä ja 17.4.1979 Enosta. Myös ensimmäinen elossa nähty Enossa: 1.5.1981 Uimaharjussa 2kv lintu. 1980-luvulla alettiin saada viitteitä kajavan säännöllisestä myöhäsyksyn liikehdinnästä pitkin Itä-Suomen vesistöreittejä. 1980-luvulla lajia havaittiin em. Enon havainnon lisäksi seuraavasti: 1983 5 yks., 1984 12 yks., 1985 2 yks. ja 1987 2 yks. 1990-luvulla kajavia on toistaiseksi nähty 1991 1 yks. sekä massainvaasiosyksynä 1993 peräti 28 yks. Syksyllä 1993 nähtiin Suomessa kaikkiaan 257 kajavaa. Pohjois-Karjalan havainnoista ainoastaan kolme on keväisiä eikä yhtään vanhaa lintua ole vielä määritetty. RÄÄ Vuoniemi on ollut paikkan suvereeni ykkönen.

***Jäälokki** *Pagophila eburnea* (0)

Ammuttu Nurmeksessa 6.2.1903. Alkutilven poikkeukselliset sääolot pohjoisella Jäämerellä kyseisenä talvena lienevät viskanneet linnun maakuntamme pyssymiesten ulottuville.

Räyskä *Sterna caspia* (29)

Lähes jokavuotinen vierailija. Havainnot keskittyvät toukokuulle ja heinä-elokuulle.

Riuttatiira *S. sandvicensis* (1)

Erittäin harvinainen kaikkialla sisämaassa. Pohjois-Karjalasta kuitenkin yksi havainto: 26.5.1989 LIE Kevätlahti. Suomessa on nähty kaikkiaan 171 riuttatiiraa vuoden 1993 loppuun mennessä, jolloin RK tiputti lajin listoiltaan.

Kalatiira *S. hirundo*

Pesii suhteellisen yleisenä koko läänissä.

Lapintiira *S. paradisaea* (n. 170)

Säännöllinen läpimuuttaja touko-kesäkuussa. Syyshavaintoja hyvin vähän. Viime vuosina on 1-2 paria pesinyt JOE Ukonlahdella. Lapintiira poistettiin ARK:n tarkastettavista vuoden 1994 alusta alkaen.

Pikkutiira *S. albifrons* (3)

Tiurojen kääpiö on näyttäytynyt P-K:ssa kahdesti: 2.7.1977 JOE Höytiäisen kanava ad. sekä 16.7.1985 JOE Ukonlahti 2 ad. Sisämaahavainnot ovat muuallakin harvinaisia. Sen sijaan länsirannikolla laji pesii monin paikoin.

***Valkoposkitiira** *Chlidonias hybridus* (1)

Suomen neljäs havainto: 11.6.1987 KIT Päätyenlahti ad. Laji on havaittu Suomessa toistaiseksi kuusi kertaa. Havainnoista kolme on toukokuulta ja kolme kesäkuulta. Kaikissa on ollut kysymyksessä vanha lintu.

Mustatiira *C. niger* (82)

Mustatiira on kaakosta levittäytymään pyrkivä laji, joka on P-K:ssa jokavuotinen vierailija. Lähes kaikki havainnot on tehty touko-kesäkuussa. Vuosittain lintuja on nähty 1-8 yksilöä (vuosina 1981 ja -82 8 yks.). Mainittakoon vielä, että kesällä 1995 todettiin maakunnan ensipesintä KIT Päätyenlahdella, jossa pari sai yhden poikasen lentoon. Pesimähavainto ei ole vielä läpikäynyt ARK:n käsittelyä.

***Valkosiipitiira** *C. leucopterus*

Yksi havainto valkosiipitiirasta täydentää *Chlidonias*-sarjan. 9.6.1976 OUT Vuonos ad. Havainto on kuudes maastamme ja vuoden 1994 lopulla kokonaissaldo oli 26 havaittua yksilöä.

Etelänkiisla *Uria aalge* (9)

Kaksi yllättävää havaintoa tästä merten asu-

kista. 8.11.1986 RÄÄ Vuoniemi ja heti seuraavana keväänä 29.5.1987 hämmästyttävät kahdeksan yksilöä mustalintuparvessa JOE Höytiäisen kanavalla.

***Pohjankiisla** *U. lomvia* (7)

Poikkeuksellisen ankara talvi 1902/03 pohjoisessa aikaansai ainutlaatuisen pohjankiislojen joukkopaon jäätyvältä Jäämereltä. Tuolloin niitä harhautui Suomeenkin todennäköisesti satoja tai jopa tuhansia. Pohjois-Karjalassakin havaittiin tuolloin ainakin seuraavat seitsemän yksilöä, jotka kaikki ovat syystalvelta 1902: 25.11. ja 5.12. JOE Pyhäselkä "saatu", 5.12. JOE Pyhäselkä Mulo "saatu" (ilmeisesti siis nykyisen Pyhäselän kunnan puolella), 5.12. Värtsilä "saatu", 17.12. JOE Pyhäselkä 1 sekä XII ILO Ilajärvi kaksi (saattaa tarkoittaa Ilajanjärveä?). Tuon legendaarisen talven lisäksi tiedetään Suomesta ainoastaan viisi havaintoa. Viimeksi laji poimittiin kuolleena kalaverkosta Nauvossa lokakuussa 1988.

***Pikkuruokki** *Alle alle* (2)

Noukittu kolmesti kuolleena kalaverkosta: 1.11.1970 KIT Paasivesi, 14.11.1977 LIP Telmonselkä ja toistaiseksi viimeinen marraskuun lopussa 1980 LIE Pielisellä. Ainakin kahta viimeksimainittua voi käydä kurkkaamassa Joensuun yliopiston biologian laitoksella.

***Lunni** *Fratercula arctica* (1)

Eksynyt kahdesti Karjalan kunnalle: 1962 Nurmeksessa ja 25.1.1983 TUU Keskustassa suuntavaistonsa menettänyt lintu käveli kadulla kysymään poliiseilta neuvoa. Lintu "pamputettiin" kuoliaaksi. Toistaiseksi lunni on havaittu Suomessa 40 kertaa. Viimeksi 1994 kahdesti.

Kesykyyhky *Columba livia*

Kaupungeissa ja kirkonkylissä asustelee omat pienet populaationsa. Runsain lienee Joensuussa.

Uuttukyyhky *C. oenas*

Harvinainen muuttaja lähinnä huhti-touko-kuussa. Laji siirrettiin vähien havaintojen takia vuoden 1989 alusta ARK-katsaukseen ja siitä eteenpäin uuttukyyhkyä on havaittu

vuosittain 3-10 yksilöä. Säännöllisimpiä havaintokuntia ovat olleet VÄR, PYH, RÄÄ ja KES. Joitakin pareja saattaa myös pesiä alueella. Ks. myös UHEKS-katsaus.

Sepelkyyhky *C. palumbus*

Pesii yleisenä koko läänissä. Keväällä isohkoja kerääntymiä muutamasta sadasta jopa yli tuhanteen lintuun. Tavattu pari kertaa myös talvella.

Turkinkyhky *Streptopelia decaocto* (35)

Harvinainen vierailija maakunnassa. Vuosina 1980-94 lajia on nähty 0-7 yksilöä/vuosi (seitsemänä vuonna 0). Havainnoista valtaosa on tehty loppukevällä ja kesällä mutta joukkoon mahtuu myös useita talvihavaintoja.

Turturikyhky *S. turtur* (68)

Turkinkyhkyä säännöllisempi harvinaisuus. Vuosien 1980-94 välillä turturi jäi näkemättä vain 1990, muuten lintuja on nähty 1-9/vuosi (keskimäärin 3-4). Havainnot keskittyvät touko-kesäkuulle. Loppukesällä lajia vielä näkee, syksyltä on jo havaintoja vähän.

Käki *Cuculus canorus*

Suhteellisen yleinen pesijä koko alueella.

***Tornipöllö** *Tyto alba* (-)

Löydetty kuolleena Pielisjärvellä 1963. Havainto on maamme toinen. Ensimmäinen on vuodelta 1935. Kolmas ja toistaiseksi viimeinen eksi Lemlandin Lågsjärille huhtikuussa 1990.

Huuhkaja *Bubo bubo*

Hyvin harvalukuinen pesimälintu sopivin paikoin koko läänissä. Ks. petokatsaus.

Tunturipöllö *Nyctea scandiaca* (19)

Hyvin harvinainen vieras arktisilta alueilta. Havaituista 19 yksilöstä 12 nähtiin poikkeuksellisen voimakkaan nälkävaelluksen aikana kesällä 1992. Muista havainnoista viisi on tehty marras-helmikuussa, yksi huhti- ja yksi kesäkuussa. Havainnot keskittyvät läänin keskiosien kuntiin.

Hiiripöllö *Surnia ulula*

Kuten moni muukin pöllö, on hiiripöllökin

riippuvainen myyristä. Niinpä hyvinä myyrävuosina hiiripöllöjä pesii maakunnassa harvalukuinen joukko. Vaellussyksyinä havaintoja on tullut parhaimmillaan melko runsaasti ja jos alueella myyriä riittää, pöllöt pysyttelevät usein aloillaan talven yli. Ks. petokatsaus.

Varpuspöllö *Glaucidium passerinum*

Pesii harvakseltaan koko läänin alueella. Saattaa olla luultua yleisempi. Varpuspöllöhän viettää varsin huomaamatonta elämää metsissä. Viime vuosien tutkimukset muualla Suomessa ovat osoittaneet lajin olevan selvästi aiemmin uskottua yleisempi. Ks. petokatsaus.

Lehtopöllö *Strix aluco*

Pesii alueen keski- ja eteläosissa lehtipuuvaltaisilla järvien rantamilla ja pellon reunuksilla kohtalaisen yleisenä. Ks. petokatsaus.

Viirupöllö *S. uralensis*

Vanhoiden metsien suhteellisen harvalukuinen asukki koko läänissä. Ks. petokatsaus.

Lapinpöllö *S. nebulosa*

Pesii hyvin harvalukuisena koko alueella. Pesiminen suuresti riippuvaista myyräkannoista. Toisinaan lapinpöllöjen myyränetsintäreissut tuottavat suorastaan massaesiintymisiä. Viimeksi talvella 1993/94, jolloin havaittiin huiumat 122 yksilöä. Pelkästään Tohmajärvellä nähtiin tuolloin 26 lintua. Parhailta yksittäisillä pelloilla saalisteli 5 lappalaista TOH Kankaankylässä ja 6-7 VÄR Savikossa! Ks. petokatsaus.

Sarvipöllö *Asio otus*

Hyvinä myyrävuosina pesii yleisesti maakunnan etelä- ja keskiosissa, pohjoisessa lienee vähälukuisempi. Joitakin yksittäisiä talvihavaintoja tunnetaan myös. Ks. petokatsaus.

Suopöllö *A. flammeus*

Kuulunee hyvinä myyrävuosina koko alueen pesimälinnustoon sarvipöllöä harvalukuisempana. Ks. petokatsaus.

Helmipöllö *Aegolius funereus*

Yleisin pöllömme, joka pesii koko alueella. Esiintyminen täysin riippuvainen myyristä. Helmipöllö tekeekin aika ajoin mittavia vael-

luksia ravinnon perässä. Ks. petokatsaus.

Kehrääjä *Caprimulgus europaeus*

Ks. UHEKS-katsaus. Pesii harvalukuisena ainakin läänin keski- ja eteläosien mäntykankaila. Normaalisti kehrääjiä havaitaan vuodessa kymmenen yksilön molemmin puolin, mutta uskoisin aktiivisemmän yötetkeilyn sopivissa biotoopeissa touko-kesäkuussa osoittavan lajin olevan hieman yleisempi.

Tervapääsky *Apus apus*

Pesii koko alueella melko yleisenä.

Kuningaskalastaja *Alcedo atthis* (6)

Hyvin harvinainen vieras. 1973-78 kolme havaintoa Joensuusta ja yksi Enosta. 1980-luvulta ei ARK:n hyväksymiä kunkkuja ole julkaistu. Tuoreimmat havainnot 1990-luvulta: 19.5.1990 JOE Linnunlahti ja Höylas (sama muuttava lintu) sekä 27.-28.4.1994 VÄR Sääperi, Jänisjoki. Näiden lisäksi lienee jokunen havainto, joita ei ole toimitettu ARK:n käsiteltäväksi.

***Mehiläissyöjä** *Merops apiaster* (1)

Yksi havainto: 6.-7.10.1985 KII Heinävaara. Kaikkien aikojen myöhäisin *Merops* Suomessa. Samana syksynä nähtiin aivan syyskuun lopussa mehiläissyöjiä myös Espoossa ja Inkoossa.

Sininärhi *Coracias garrulus* (0)

Ainoa havainto kolmen vuosikymmenen takaa: 25.6.1965 Joensuussa.

Harjalintu *Upupa epops* (31)

Vielä 1970-luvulla harjalintu oli hyvin harvinainen vierailija, joka tavattiin vain neljästi. 1980- ja 90-luvuilla laji on ollut jokavuotinen ilopilleri (paitsi 1991), jota on nähty 1-6 yksilöä/vuosi. Havainnot painottuvat voimakkaasti maakunnan keskiosiin ja syys-lokakuulle. Keväällä harjalintuun on törmätty vain muutaman kerran. Eniten havaintoja on Joensuusta ja Ilomantsista.

Käenpiika *Jynx torquilla*

Koko alueella vähälukuinen pesimälintu, jonka kanta on ilmeisesti viime vuosina ollut taantumaan päin.

Harmaapäätikka *Picus canus*

Ks. UHEKS-katsaus. Melko harvinainen vierailija enimmäkseen syysvaelluksella ja toisaalta talvella lintulaudoilla. Edellinen hyvä esiintymisvuosi oli 1993, jolloin havaittiin 12 harmaapäätä.

Palokärki *Dryocopus martius*

Vähälukuinen pesijä sopivin paikoin koko maakunnassa.

Käpytikka *Dendrocopos major*

Yleinen pesijä koko alueella. Silloin tällöin syksyllä mittavia vaelluksia. Viimeksi heinäelokuussa 1993, jolloin muutamalta parhaalta paikalta (mm. RÄÄ Vuoniemi, JOE Höylas) havaittiin yhteensä lähes 1500 vaeltajaa.

Valkoselkätikka *D. leucotos* (>60)

Jokunen pari yrittää vielä P-K:ssakin sinnitellä ja välttää väistämättömältä näyttävää tuhoa. Hyvinä vaellussyksyinä itärajan takaa tulevia valkoselkiä sentään vielä näkee. Ennätyksellisenä syksynä 1993 maakunnassa havaittiin peräti 12 vaeltajaa. Ks. tarkemmin UHEKS-katsauksesta.

Pikkutikka *D. minor*

Sopivilla biotoopeilla harvalukuinen pesijä koko läänissä. Nähdään vähälukuisena myös vaelluksilla.

Pohjantikka *Picoides tridactylus*

Pesii vähälukuisena ainakin maakunnan keski- ja pohjoisosien sopivissa kuusikoissa. Nähdään myös syksyllä vaelluksilla sekä talviaikaan mm. ruokinnoilla.

***Arokiuru** *Melanocorypha calandra* (1)

Suomen kuudes arokiuru 8.12.1993 JOE Repokallion kaatopaikalla viihtyi paikalla monien harmiksi vain tovin, ennenkuin katosi luoteeseen. Pari viikkoa myöhemmin löytyi arokiuru myös Köyliöstä. Suomen seitsemästä havainnosta viisi on tuoreita - 1980- ja 90-luvuilta - joten uusiakin havaintoja lienee lupa odotella.

***Mustakiuru** *M. yeltoniensis* (1)

24.3.1989 JOE Linnunlahti ♂ hetken paikallise-

na. Suomen ensimmäinen ja eittämättä yksi harvinaisimmista maakunnassamme havaituista siivekkäistä. Hämmästyttävästi havaittiin pari viikkoa myöhemmin (8.4.) toinen koirasmustakiuru Korppoon Jurmossa! Vaikka laji onkin nähty muutamissa Euroopan maissa, on se silti Euroopassa huippuluokan harvinaisuus.

***Lyhytvarvaskiuru** *Calandrella brahydactyla* (1)
Kaksi havaintoa 1970-luvulta: 25.8.-17.9.1970 JOE Linnunlahti ja 19.9.1976 PYH Mulossa huonokuntoinen yksilö, joka toimitettiin myöhemmin Joensuun korkeakoulun (nyk. yliopisto) kokoelmiin. Vuoden 1970 lintu oli alle kymmenes Suomesta ja ensimmäinen sisämaasta, mutta nykyisin lajia nähdään vuosittain muutamia yksilöitä.

Kangaskiuru *Lullula arborea* (22)

Laji otettiin ARK:n tarkasteltaviin vuonna 1980 (vrt. yllä oleva luku) sen harvinaistumisen vuoksi. Vaikka jokunen pari pesineekin huonosti tutkituilla mäntykankaillamme, kangaskiuru on nykyisin hyvin harvinainen, mutta lähes jokavuotinen vierailija lähinnä huhti-toukokuussa. Ks. UHEKS-katsaus.

Kiuru *Alauda arvensis*

Peltoalueiden tyypillinnustoa koko alueella.

Tunturikiuru *Eremophila alpestris*

1970-luvulla tunturikiuru oli säännöllisesti esiintyvä läpimuuttaja. 1980-luvun alkupuolella tuli havaintomääriin selvä notkahdus ja laji muuttui harvinaisuudeksi. 1980-luvun loppupuolelta alkaen esiintyminen on ollut säännöllisempää ja yksilömäärät ovat kasvaneet. Vuosina 1988-94 lintuja on nähty seuraavasti: 33, 11, 1, 4, 22, 13 ja 26. Havaittu pari kertaa myös talvella. Ks. myös UHEKS-katsaus.

Törmäpääsky *Riparia riparia*

Pesii kohtalaisen runsaana koko alueella pienissä yhdyskunnissa.

Haarapääsky *Hirundo rustica*

Yleinen pesimälintu koko maakunnassa.

Räystäspääsky *Delichon urbica*

Haarapääskyn tavoin yleinen pesijä.

Isokirvinen *Anthus novaeseelandiae* (9)

Kuusi havaintoa yhdeksästä yksilöstä. Ensimmäinen 5.-7.9.1986 VÄR Sääperin rantaniityllä. Sen jälkeen isokirvisiä on ryhdytty varta vasten etsimään ja tulostakin on syntynyt seuraavasti: 5.9. ja 10.10.1987 VÄR Sääperi, 6.9.1988 JOE Linnunlahti ravirata 2 1kv, 23.8.1993 JOE Höylas 1 sekä 13.9.1994 VÄR Uusikylä 1 ja seuraavana päivänä 14.9. peräti 3. Syyskuun alkupuoli näyttää olevan lajille otollisinta aikaa P-K:ssa.

Metsäkirvinen *A. trivialis*

Yleinen ja runsas pesijä koko alueella.

Niittykirvinen *A. pratensis*

Yleinen pesijä sopivilla soisilla alueilla koko läänissä.

Lapinkirvinen *A. cervinus*

Keväällä harvalukuinen mutta syksyllä yleinen läpimuuttaja. Parhaimmillaan jopa muutamien kymmenien lintujen kerääntymiä.

Keltävästäräkki *Motacilla flava*

Yleinen pesimälintu koko maakunnan alueella.

***Sitruunavästäräkki** *M. citreola* (5)

Harvinainen vieras idästä. Tosin lähimmät pesimäalueet sijaitsevat jo heti Vienanmeren itäpuolella. Seitsemän havaintoa P-K:sta: 16.5.1971 LIE Kevätlahti ♂ (toinen kevähavainto Suomesta), 11.9.1973 JOE Höytiäisen kanaava 1kv, 7.9.1978 OUT Jokipohja 1kv, 9.9.1978 OUT Vuonos 1kv, 22.8.1988 JOE Repokallio +1kv sekä JOE Repokalliolla 8.-12.8.1994 +1kv ja 13.8.1994 1kv. Elokuu ja syyskuun alku tuntuvat olevan parasta sittäisaikaa Itä-Suomessa.

Virtävästäräkki *M. cinerea* (4)

Tavattu vain neljä kertaa: 24.5.1977 OUT Sysmäjärvi ♂, 18.-20.4.1978 VAL Nuolikoski ♀, 2.9.1989 JOE Repokallio ♀-puk sekä 23.9.1989 KIT Puhos. Käsittämättömän harvinainen siihen nähden, että laji on tavattu Suomessa lähes 300 kertaa.

Västäräkki *M. alba*

Yleinen pesimälintu koko maakunnassa. Keran on tavattu myös lähinnä Brittein saarilla

Ari Parviainen

esiintyvän *yarrellii*-alalajin yksilö: 11.4.1994 KES Mäntyniemi. Havainto on vasta 10. kyseistä alalajia koskeva maastamme.

Tilhi *Bombycilla garrulus*

Pesinee vuosittain hyvin harvalukuisena lähinnä alueen pohjoisosissa. Hyvinä pihlajanmarjatalvina massaesiintymisiä, jolloin parviko voi olla jopa 10 000 yksilöä. Viimeksi talvella 1995/96, jolloin tuhansia tilhiä nähtiin aina etelärannikkoa myöten.

Koskikara *Cinclus cinclus*

Melko yleinen talvehtija läpi talven sulana pysyvien jokien ja purojen varsilla.

Peukaloinen *Troglodytes troglodytes*

Pesii melko vähälukuisena sopivissa rinnekuusikoissa ja ryteiköissä. On havaittu satunnaisesti talvellakin, mutta havaintoja ei ole julkaistu.

Rautiainen *Prunella modularis*

Yleinen pesijä koko maakunnassa. Talvihavaintoja ei ole, vaikka laji tavataan silloin tällöin talvehtivana mm. Etelä-Karjalassa.

Punarinta *Erithacus rubecula*

Yleinen pesijä koko alueella. Normaalisti harvinainen talvehtija mutta talvella 1992/93 havaittiin peräti 12 yksilöä aina Lieksaa ja Juukaa myöten.

Satakieli *Luscinia luscinia*

Alueen etelä- ja keskiosissa runsain yölaulaja viitakerttusen ohella. 1980-luvun lopulla ja 90-luvun alussa laulavien koiraiden määrä liikkui 150 molemmin puolin. Viime vuosina havaittujen määrä on romahtanut. Kato ei liene todellinen, vaan johtunee heikosta retkeilystä/ilmoitusaktiiviteetista (1993 72 Ä ja 1994 vain 45 Ä)!

Sinirinta *L. svecica*

Melko tavallinen läpimuuttaja kevään syksyin.

Sinipyrstö *Tarsiger cyanurus* (1)

Tavattu kahdesti: Nurmeksen mlk:ssa 2 yks. 1950 sekä 26.5.- noin 4.7.1982 JUU Halivaara 2kv ♂. Lajin ainoat enemmän tai vähemmän vakituiset esiintymispaikat maassamme ovat

Kuusamossa, muualla sinipyrstö on hyvin harvinainen.

Mustaleppälintu *Phoenicurus ochruros* (9)

Yhdeksän havaintoa: 11.4.1979 PYH Mulo 2kv ♂, 17.-19.4.1981 ENO Uimaharju ♀-puk, 4.-5.5.1986 JOE Linnunlahti 2kv ♂, 29.-30.7.1988 KON Selkie 1kv (!), 26.4.1989 JOE Utran kanava ♀-puk, 7.8.1989 JOE Utran kanava ♀-puk, 9.9.1990 VÄR Kunnantalo 2kv ♂, 30.5.1993 KES Rasti 2kv ♂ ja viimeksi 14.9.1994 VÄR Sääperi ♀-puk. Vuoden 1988 heinäkuinen lintu oli osittain poikaspuvussa ja näinollen mustaleppälintu lienee pesinyt jossain lähellä.

Leppälintu *P. phoenicurus*

Varsin yleinen pesimälintu koko maakunnan alueella.

Pensastasku *Saxicola rubetra*

Yleinen pesijä maakunnan pelloilla ja niityillä.

***Mustapäätasku** *S. torquata* (15)

Yksi vanhempi havainto: 3.-6.4.1968 Joensuussa. ARK:n ajalta hyväksytyt havaintoja 15 yksilöstä. Näistä Joensuussa on nähty 8, Pyhäselässä 2 sekä ILO, KON, LIE, TOH, ja VÄR 1 kussakin. Touko-kesäkuu on ollut suvereenisti parasta aikaa 12 havainnolla. Kerran laji on nähty huhti-, heinä- ja lokakuussa. Joensuun Repokalliolla koiras (1986 2 koirasta) havaittiin viitenä kesänä peräkkäin samassa paikassa v. 1984-88, jossa myös pesintä pensastaskun kanssa varmistettiin 1986. Pari sai lentoon viisi poikasta. Kaikenkaikkiaan mustapäätasku lienee säännöllinen vierailija P-K:ssa. Kaikki rodulleen määritetyt ovat olleet itäisiä *maura*-tyyppejä.

***Arotasku** *Oenanthe isabellina* (2)

Kaksi havaintoa tästä Pohjois-Euroopassa hyvin harvinaisesta vieraasta: 30.4.-2.5.1979 KON Iksenniitty ja 5.9.1987 VÄR Sääperi. Suomen toinen ja kolmas havainto. Kaikkiaan arotasku on löydetty Suomesta kuusi kertaa, viimeksi keväällä 1994 Tampereelta.

Kivitasku *O. oenanthe*

Sopivilla biotoopeilla yleinen pesijä koko alueella.

Korpikuusen kannon yllä on laulurastaan pesä.
- Hannu Eskonen

Sepelrastas *Turdus torquatus* (10)

Varsin harvinainen keväinen läpimuuttaja. Vuosina 1973-94 vain kymmenen havaintoa. Havainnot keskittyvät huhtikuun loppuun. Ajalla 22.-30.4. on nähty 8 sepelrastasta. Muut havainnot ovat 6.5. ja 13.5. Samoin keskittymistä on myös tietyille vuosille (1977 3 yks., 1979 2 yks. ja 1994 2 yks.). Nähdyistä linnuista koiraita on ollut 7, kahdesta ei sukupuolta ole ilmoitettu ja vain yksi on ollut naaras. Kunnittainen jakauma: OUT 3, PYH 2, JOE, LIE, TOH, KII ja VÄR 1.

Mustarastas *T. merula*

Suhteellisen yleinen pesimälaji koko maakunnassa. Eteläosissa pohjoisosia runsaampi. Säännöllinen hyvin vähälukuinen talvehtija.

***Mustakaularastas** *T. ruficollis atrogularis*

Tavattu kerran syksyllä 1976 Joensuun korkeakoulun biologian laitoksen pakastimesta. Löytöpaikaltaan tuntematon lintu oli naaraspuolinen.

Räkättirastas *T. pilaris*

Yleinen pesijä koko alueella. Hyvinä marjatalvina myös runsas talvehtija.

Laulurastas *T. philomelos*

Yleinen pesijä koko alueella.

Punakylkirastas *T. iliacus*

Myös yleinen pesimälintu koko maakunnas-

sa. Satunnainen talvehtija.

Kulorastas *T. viscivorus*

Härvalukuinen pesijä koko alueella sopivilla mäntyvaltaisilla biotoopeilla.

***Viirusirkkalintu** *Locustella lanceolata* (3)

Hyvin harvinainen harhailija idästä. Kolme kesäistä havaintoa laulavista koiraista: 1.-4.8.1981 VÄR Sääperi, 18.-19.6.1985 VÄR Sääperi ja 29.6.1993 PYH Kettämö. Molemmat Sääperin linnut myös rengastettiin. Kesällä 1993 havaittiin toinenkin viirusirkka, josta on myös nauhoitus, mutta se ei ole vielä RK:n seulaa läpikäynyt. Laji on havaittu Suomessa 17 kertaa.

Pensassirkkalintu *L. naevia*

Melko vähälukuinen öinen sirisijä alueen keski- ja eteläosissa, pohjoisessa lienee harvinaisempi. Viime vuosina reviierejä on löydetty muutamia kymmeniä kesässä.

Viitasirkkalintu *L. fluviatilis*

Hyvin härvalukuinen mutta yksittäispareja pesinee kuitenkin säännöllisesti. Kuultujen koiraiden määrä jää yleensä alle kymmenen/vuosi. Esiintyminen (=retkeily) säännöllisintä Joensuussa ja ympäristökunnissa sekä Tohmajärvi-Värtsilä -alueella.

***Ruokosirkkalintu** *L. luscinoides* (2)

Ensimmäistä ja odotettua havaintoa 18.5.1993 LIP Mattisenlahdella seurasi heti toinen

Ari Parviainen

1.-30.6.1993 VAL Kalliojärvellä. Molemmat luonnollisesti laulavia koiraita. Ensimmäiset havainnot maastamme v. -84 (4 yks. mm. pesivä pari) ja nyt ruokosirkasta on jo 26 havaintoa.

Ruokokerttunen *Acrocephalus schoenobaenus*
Yleinen ruovikoiden ja pellonvieruspajukoiden säksättäjä koko maakunnassa.

***Kenttäkerttunen** *A. agricola* (1)

Suomen seitsemäs poimittiin verkosta 24.5.1988 JOE Höylasilla. Maamme ensimmäinen havainto on vasta vuodelta 1980, mutta sittemmin kenttäkerttunen on havaittu lähes vuosittain ja havaintoja onkin jo 25 yksilöstä.

Viitakerttunen *A. dumetorum*

Suhteellisen yleinen öinen mestarilaulaja lähinnä alueen etelä- ja keskiosissa. Parhaimmillaan laulavia koiraita on kuultu yli 200 kesän aikana.

Luhtakerttunen *A. palustris*

Harvalukuinen lurittelija läänin etelä- ja keskiosissa. Laulavien koiraiden määrä on viime vuosina ollut 20-30 luokkaa.

Rytikerttunen *A. scirpaceus*

Luultavasti havaintomäärien osoittamaa tasoa yleisempi. Suhteellisen hiljaisena laulajana hukkuu ruokokerttusmetelin alle. Vuosina 1980-94 on havaittu keskimäärin 5 lintua / vuosi (1980 0 yks. ja 1991, -93 ja -94 11 yks.). Varta vasten etsimällä löytyisi varmasti enemmänkin.

Rastaskerttunen *A. arundinaceus*

Hyvin harvinainen ruovikoiden raksuttelija. Vuosina 1980-94 vain 14 havaintoa, parhaina vuosina 1989 ja 1991 3 laulavaa koirasta. Seitsemänä vuonna jäänyt tyystin havaitsematta. Havaitut linnut ovat tietenkin keskittyneet parhaiten retkeilyihin kuntiin, mm. JOE, LIP, ja RÄÄ.

***Pikkukultarinta** *Hippolais caligata* (3)

Pari mukavaa havaintoa tästä itäisestä rarista: 11.-n. 28.6.1986 JOE Iksenniitty sekä 18.6.-6.7.1992 VÄR Savikko 2 laulavaa koirasta, jotka rengastettiin. Joensuun havainto on kolmas Suomesta ja Värsilän linnut puolestaan 19. ja 20. Pari muuta havaintoa odottaa vielä pääsyä RK:n pakeille.

Vaatimattoman kaunis lehtokerttu.

- Hannu Eskonen

Kultarinta *H. icterina*

Vähälukuinen pesimälintu lähinnä alueen etelä- ja keskiosissa. Laulavien koiraiden määrä on 1980- ja -90 -luvulla vaihdellut alle kymmenestä noin neljäänkymmeneen kesässä. Parhaita esiintymiskuntia ovat olleet mm. KES, RÄÄ ja JOE.

Kirjokerttu *Sylvia nisoria* (3)

Kaksi ensimmäistä laulavia koiraita: 31.5.1982 JOE Höytiäisen kanava ja 11.6.1987 VÄR Sääperi. Läänin kolmas kirjokerttu oli 1kv yksilö, joka poimittiin JOE Höylasin verkoista 24.8.1990. Missä lie pesinyt? Normaali levinneisyys-hän rajoittuu aivan eteläisimpään Suomeen.

Hernekerttu *S. curruca*

Pesii koko maakunnassa suhteellisen yleisenä.

Pensaskerttu *S. communis*

Yleinen pesijä koko alueella.

Lehtokerttu *S. borin*

Yleinen ja runsas koko alueella.

Mustapääkerttu *S. atricapilla*

Ks. kultarinta. Esiintyminen hyvin samantyyppistä. Lajista on myös joitakin satunnaisia talvisia havaintoja.

Idänuunilintu *Phylloscopus trochiloides* (>300)

Säännöllinen mutta vähälukuinen pesimälintu luultavasti koko alueella. Viime vuosien havaintojen perusteella kanta on kasvussa. 1980-luvun puolivälissä havaittiin vähän yli 10 idulia/vuosi. Vuoden 1988 jälkeen vain 1991 ja -92 on jääty alle 20:n ja ennätysvuonna 1995 havaittiin jo peräti n. 45 idulia.

Lapinuunilintu *P. borealis* (>100)

Lienee säännöllinen, mutta idänuunilintua selvästi harvalukuisempi pesijä maakunnan pohjois- ja paikoin myös keskiosissa. Vuosina 1980-95 on kuultu 2-14 yksilöä/vuosi (1991 2, 1987 14). Ylivoimaisia esiintymiskuntia ovat olleet Lieksa ja Kontiolahti, mutta varmasti myös muista pohjoisista kunnista lapinuunilintuja etsimällä löytyisi.

Hippiäisuunilintu *P. proregulus* (7)

Ensimmäiset 22.10.1982 JOE Sulkuniemessä 2 yks., joista toinen rengastettiin. Renkaaton lintu nähtiin vielä seuraavanakin päivänä. Seuraavat 1988: 11.10. JOE Höylas reng. sekä 16.10. JOE Kuhasalo. Vuonna 1989 vielä kolmesti ja kaikki rengastettuja JOE Höylasilä: 28.9. ♀, 30.9. +1kv sekä 19.10. ♂. Vähissä olisivat havainnot ilman Höylasin rengastuksia.

Taigauunilintu *P. inornatus* (20)

Ensimmäinen 15.9.1983 JOE Höytiäisen kanaalla. Sittemmin vakiintunut lähes vuosittaiseksi vierailijaksi. Kaikista havaituista 14 on ollut Höylaksella ja niistä 9 on rengastettu (2 +1kv, 5 1kv, 2 ei ikää). Neljä on nähty muualla Joensuussa ja vain kaksi Joensuun ulkopuolella (PYH Mulo ja RÄÄ Vuoniemi). Ennätysvuonna 1987 havaittiin peräti 6 taigauunilintua. Syyskuu on "inon" aikaa - 6.-26.9. aikavälillä on nähty 18 yks., ja jäljelle jäävät kaksi lintua 3.10. ja 21.10. Havaintojen painottuminen Joensuuhun johtunee retkeilyn ja rengastuksen puutteesta sopivilla paikoilla muualla maakunnassa.

Sirittäjä *P. sibilatrix*

Paikoin suhteellisen yleinen lehti- ja sekametsien asukki koko alueella.

Tiltaltti *P. collybita*

Melko tavallinen pesimälintu maakunnassa.

Pajulintu *P. trochilus*

Erittäin yleinen ja runsas pesijä.

Hippiäinen *Regulus regulus*

Koko alueella yleinen pesimälintu. Kannanvaihtelut voivat olla suuriakin riippuen talvi- en ankaruudesta.

Harmaasieppo *Muscicapa striata*

Varsin yleinen pesijä koko maakunnassa.

Pikkusieppo *Ficedula parva* (76)

Vanhojen ikikuuksikoiden harvinainen asukki. Vuodesta 1980 alkaen on havaittu 1-8 pikkusieppoa vuosittain. Vuonna 1995 esiintyi ennätysellisen runsaana - n. 20 havaintoa. Ks. tarkemmin UHEKS-katsaus.

***Sepelsieppo** *F. albicollis* (1)

Tavattu kerran: 28.8.1984 LIE Siikasuolla ad ♂. Maantieteellisesti mielenkiintoinen havainto, nähdäänhän valtaosa Suomen sepelsiepoista Ahvenanmaalla ja Lounais-Suomen saaristossa. Sisämaassa laji on erittäin harvinainen, ja syyshavaintoja ei ole monia koko maasta.

Kirjosieppo *F. hypoleuca*

Pihapönttöjen tavallinen asukki koko alueella.

Pyrstötiainen *Aegithalos caudatus*

Pesintä ks. UHEKS-katsaus. Vaelttaa usein syksyisin muiden tiaisten tapaan.

Hömötiainen *Parus montanus*

Pesii yleisenä koko alueella. Hyvinä vaellussyksyinä melko runsaslukuinen. Päiväsummat voivat nousta useisiin satoihin.

Lapintiaainen *P. cinctus*

Lähinnä syysvieras vaellusten muodossa. Vaeltavien lapintiaisten määrä tuntuu olevan kasvussa. Tätä toteamusta on hyvä havainnollistaa viisivuotisjaksoin. 1980-84 22 yks.,

Ari Parviainen

1985-89 74 yks., 1990-94 257 yks. Kolme kaikkien aikojen parasta syksyä ovat olleet 1991, -92 ja -94 (51, 80 ja 113 yks.). Vaelluksella nähtyjen lisäksi jonkin verran lappalaisia on nähty myös talvella ja onpa joku kesähavaintokin. Pesiminenkin alueen pohjoisosissa lienee mahdollisuuksien rajoissa.

Töyhtötiainen *P. cristatus*

Suhteellisen harvalukuinen maakunnan metsien hiljaiseläjä.

Kuusitiainen *P. ater*

Aiemmin harvinainen pesijä, mutta viime vuosina hyvien syysvaellusten jälkeen myös paikallinen kanta tuntuu vahvistuneen.

Sinitiaisen *P. caeruleus*

Kuusitiaisen tavoin runsastunut ja pesineekin nykyisin koko alueella. Tuntuu viihtyvän hyvin ihmisen lähellä kaupungeissa ja kylillä.

***Valkopäätiainen** *P. cyanus* (3)

Suomen ensimmäinen havainto ja samalla ensimmäistä 11.5.-17.6.1973 TOH Kirkkoniemessä. Pesintä valitettavasti epäonnistui ja 8 poikasta kuoli. Jatkoa seurasi jo samana vuonna 22.10. PYH Mulossa. Tämän jälkeen vielä kahdesti: 27.12.1975 - 25.1.1976 VÄR Uusikylä sekä 10.10.1976 OUT Matovaara. Vuoden 1994 loppuun mennessä on maassamme havaittu kaikkiaan 23 valkopäätiasta, viimeksi 1993 Joroisissa.

Talitiainen *P. major*

Pesii yleisenä koko maakunnassa.

Pähkinänakkeli *Sitta europaea*

Syys- ja talvieväs pääosin idästä. Ajoittain joukkovaelluksia, joiden jälkeen nakkelit asettuvat lintulaudan pitäjien iloksi talven ajaksi. 1900-luvun kovimmat vaellussyksyt ovat olleet: 1976/77 173 yks., 1981/82 113 yks., 1983/84 403 yks. sekä viimeksi 1995/96 tapahtunut suurvaellus. P-K:ssa nähtyjen nakkeliemäärä oli tuolloin yli 1400! Saattaapa jokunen pari jäädä pesimäänkin tuollaisen vaelluksen jäljiltä.

Puukiipijä *Certhia familiaris*

Sopivin paikoin tavallinen, mutta melko harvalukuinen pesijä.

Kuhankeittäjä *Oriolus oriolus*

Harvalukuinen pesijä alueen etelä- ja keskiosien järvenrantalepikoissa. Pohjoisessa lienee melko harvinainen.

Pikkulepinkäinen *Lanius collurio*

Melko harvalukuinen pesijä. Pohjoisosissa lienee keski- ja eteläosia niukemmin. Viime vuosien havaintojen valossa kanta saattaa olla taantumassa.

***Mustaotsalepinkäinen** *L. minor* (5)

Viisi havaintoa tästä Suomessa nykyisin vuotuisesta vierailijasta: 3.-29.7.1980 VÄR Sääperi ♂, 24.5.1987 ILO Lapiovaara ♀, 24.6.-2.7.1987 RÄÄ Oravilahti, 6.8.1989 VÄR Sääperi ad. ja toistaiseksi viimeinen 16.6.1991 PYH Reijola ♂.

Isolepinkäinen *L. excubitor*

Pesii harvalukuisena lähinnä maakunnan pohjois- ja itäosissa. Kesäisiä havaintoja tosin on tehty koko alueella. Muutamia yksilöitä jää vetelehtimään alueelle lähes joka talvi.

***Punapäälepinkäinen** *L. senator* (1)

Peräti kolme havaintoa, joista kaksi ennen ARK-aikaa: 4.5.1961 Lieksa, 3.6.1973 JOE Höytiäisen kanava ja 22.5.1981 TUU Öllölä ♂. Punapäälepinkäinen on Suomessa hyvin harvinainen vieras. Toistaiseksi on kertynyt havaintoja vain 17 yksilöstä, joista valtaosa on tavattu aivan lounaisimmassa Suomessa.

Närhi *Garrulus glandarius*

Pesii yleisenä koko maakunnassa. Syksyisin aika ajoin vaelluksia, jotka eivät kuitenkaan sisämaassa saavuta suuria mittasuhteita.

Kuukkeli *Perisoreus infaustus*

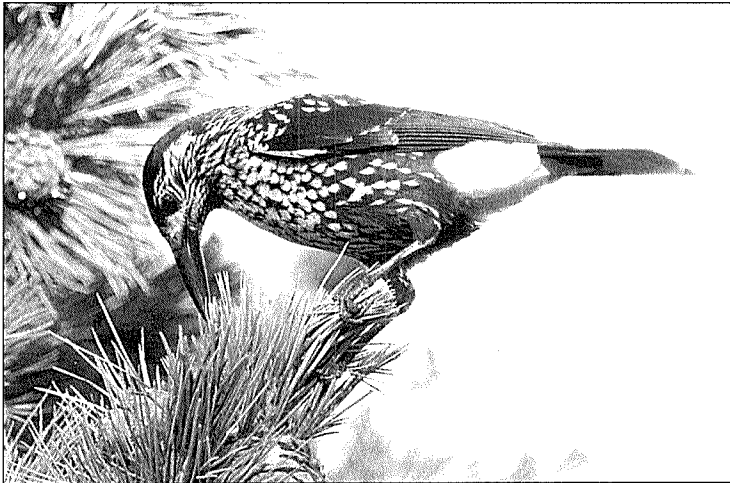
Harvalukuinen pesijä maakunnan pohjois- ja itäosissa, sekä toisaalta aivan läntisimmässä osissa (OUT, LIP). Tarkemmin UHEKS-katsauksessa.

Harakka *Pica pica*

Tavallinen pesimälintu koko alueella.

Pähkinähakki *Nucifraga caryocatactes*

Jokasyksyinen, vaihtelevissa määrin esiintyvä vaelluslintu. Vuoden 1968 suurvaelluksen jäl-

Syksyllä 1995 pähkinähakki oli poikkeuksellisen runsaslukuinen.
- Hannu Eskonen

keen hakkeja on havaittu yleensä muutamasta yksilöstä muutama kymmeniin syksyssä. Syksyllä 1985 nähtiin kuitenkin yli 200 lintua ja syksyllä 1995 koettiin sitten oikein jymyvaellus. Tarkat määrät eivät ole vielä tiedossa, mutta Pohjois-Karjalan summa ylittää tuhat yksilön rajan.

Naakka *Corvus monedula*

Säännöllinen pesimälintu ilmeisesti ainoastaan Joensuun seudulla. Tavataan kuitenkin muuttoaikoina luultavasti koko alueella vähälukuisena. Joensuussa talvehtii 50-100 yksilön suuruinen kanta.

Mustavaris *C. frugilegus*

Keväällä säännöllinen läpimuuttaja ja yksi odotetuimmista kevään airueista. Syksyllä harvinainen.

Varis *C. corone*

Yleinen pesijä koko alueella. Talvehtii kaato- paikkojen turvin melko runsaana. Joensuun talvikanta lienee 500-1 000 yksilön välillä.

Korppi *C. corax*

Rauhallisten alueiden vähälukuinen asukki koko maakunnassa.

Kottarainen *Sturnus vulgaris*

Aiemmin yleinen ja melko runsas pesijä koko alueella. 1980- ja 90-lukujen aikana selvästi taantunut. 1960- ja 70-lukujen monituhatpäi-

set parvet ovat kutistuneet parhaimmillaan- kin vain muutamien satojen lintujen kerään- tymiksi. Niinpä useimmat pihapöntöt ovatkin jääneet muiden lintujen asunnoiksi. Joitakin yksilöitä talvehtii satunnaisesti.

***Ruusukottarainen** *S. roseus* (2)

Pari RK:n hyväksymää havaintoa: kesäkuus- sa 1985 noin kolme viikkoa LIE Loukunkyläs- sä ja 30.5.1987 JOE Onttolassa. Ruusukottarai- nen nähtiin ja valokuvattiin myös Rääkkyläs- tä kesäkuun alussa 1994, mutta RK ei ole saa- nut havaintoa vielä käsiteltäväkseen.

Varpunen *Passer domesticus*

"Ihmisen seurassa viihtyvänä" pesii koko alu- eella etupäässä taajamissa ja maalaistalojen lie- peillä.

Pikkuvarpunen *P. montanus*

Alueen eteläisissä kunnissa (KES, KIT, VÄR, TOH, RÄÄ) yleinen, paikoin jopa varpusta runsaampi pesimälintu. Pohjoisempina sel- västi harvalukuisempi, mutta tuntuu kuiten- kin hitaasti mutta varmasti levittäytyvän ja onkin nykyisin esim. Joensuussa ja Liperissä melko tavallinen näky.

Peippo *Fringilla coelebs*

Kilpailee pajulinnun kanssa alueen runsaim- man pesijän tittelistä. Peippoja myös talvehtii säännöllisesti muutamasta muutama kym- meneen yksilöön.

Ari Parviainen

Järripeippo *F. montifringilla*

Pesinee lähes koko maakunnassa. Etelässä harvalukuisempuna kuin pohjoisosissa. Peippoa selvästi harvinaisempi talvehtija.

Keltahemppo *Serinus serinus* (2)

Kaksi havaintoa: 25.5.1975 JOE Sihtala ja 7.5.1981 ENO Uimaharju. Molemmat yksilöt olivat laulavia koiraita. Laji on siis hyvin harvinainen vieras - se onkin lähinnä rannikko-seutujen herkkua.

Viherteippo *Carduelis chloris*

Pesii koko alueella suhteellisen yleisenä.

Tikli *C. carduelis*

Hyvin harvalukuinen ja paikoittainen pesijä. Etelä- ja keskiosissa ilmeisesti säännöllisempi kuin pohjoisessa. Tavataan epäsäännöllisesti myös talviaikaan.

Vihervarpunen *C. spinus*

Pesii yleisenä koko maakunnassa. Toisinaan talviesiintyminen melko runsasta, joskus taas täysin kateissa.

Hemppo *C. cannabina*

Harvalukuinen pesijä mahdollisesti koko alueella. Kanta vaikuttaa olevan vahvistumaan päin 1980-luvun loppupuolen kato vuosien jälkeen. Tavataan harvinaisena myös talvella.

Vuorihemppo *C. flavirostris* (7)

Hyvin harvinainen, mutta luultavasti oletettua säännöllisempi muuttovieras. Kaikki havainnot: 22.10.1980 POL Lahtolahti, 18.9.1984 LIE Kaupunginniemi 2, 16.-18.12.1989 LIP Kk, 9.1.1993 LIP Viinjärvi sekä 1994 JOE Repokalliolla 24.10. ja 18.11.-XII alku. 1990-luvulla on lisäksi havaittu useita yksilöitä, joista ei vielä ole tehty ilmoitusta ARK:lle.

Urpiainen *C. flammea*

Ilmeisesti säännöllinen, mutta melko vähälukuinen pesijä ainakin maakunnan keski- ja pohjoisosissa. Syksyisin voimakkuudeltaan vaihtelevia vaelluksia. Talviesiintyminen vaihtelee myös suuresti. Hyvän ravintotilanteen vallitessa yleinen talvehtija.

Ruusukottarainen Rääkkylässä kesällä 1994.
- Hannu Eskonen

Tundraurpiainen *C. hornemanni*

Säännöllinen vieras nykyisin. Varsinkin hyvinä urpiaisyksyinä on nähty kymmenittäin tundraurpiaisia. Havaitut määrät riippuvat suuresti havainnoitsijoiden viitseliäisyydestä seurata urpiaisparvia myöhäsyksyllä ja talvella.

Kirjosiipikäpylintu *Loxia leucoptera*

Yleensä hyvin harvalukuinen vaeltaja syksyisin. Toisinaan kuitenkin voimakkaampia vaelluksia, jolloin yleisempi. 1980- ja 90-luvulla on nähty 0-81 yks./vuosi (1987 81 yks.). Syksyn 1995 vaellus oli ennätysellinen, mutta tarkkoja lukuja ei vielä ole tiedossa. Joitakin pesintöjä on todettu hyvien vaellussyksyen jälkeen.

Pikkukäpylintu *L. curvirostra*

Pesii koko alueella, mutta esiintyminen vaihtelee suuresti ravinnon määrästä riippuen (lähinnä kuusen siemensato). Loppukesällä ja syksyllä joskus hyviäkin vaelluksia.

Isokäpylintu *L. pytyopsittacus*

Kuten pikkukäpylintu, mutta pesii harvalu-

kuisempuna ja suosii ravintonaan enemmän männyn siemeniä.

Punavarpunen *Carpodacus erythrinus*

Pesii yleisenä koko alueella etelästä pohjoiseen.

Taviokuurna *Pinicola enucleator*

Hyvinä pihlajanmarjasyksyinä ja -talvina yleinen vierailija. Loka-joulukuussa yleensä runsaimmillaan. Tuolloin voi nähdä monikymmenpäisiä parvia pihlajien kimpussa. Vuodenvaihteen jälkeen marjojen loputtua linnut katoavat ja kevätpuolella niitä näkee selvästi harvemmin. Huonoina marjatalvina voi taviokuurna olla suoranainen harvinaisuus.

Punatulkku *Pyrrhula pyrrhula*

Yleinen pesijä koko alueella ja talvella tyypillisimpiä lintulautavieraita.

Nokkavarpunen *Coccothraustes coccothraustes*

Nokkavarpusen esiintymisessä on suuria vuotuisia vaihteluja. Normaalisti vuodessa havaitaan muutamasta muutama kymmeneen yksilöön, mutta parhaimmillaan jopa yli 100 lintua (mm. 1979 n. 120 ja 1993 lähes 100). Esiintyminen painottuu yleensä loppusyksyyn ja talviajalle. Nokkavarpusia tavataan vähemmän keväällä ja satunnaisesti myös kesällä. Kesähavainnot viittaavat pesintään ja muutaman kerran pesintä on varmistettukin.

Lapinsirkku *Calcarius lapponicus*

Keväällä tavallinen ja toisinaan melko runsas läpimuuttaja. Syksyllä esiintyy myös yleisenä mutta vähälukuisempuna.

Pulmunen *Plectrophenax nivalis*

Kuten lapinsirkku, mutta syksyllä vielä selvästi harvalukuisempi. Pulmusia nähdään silloin tällöin myös talvella.

Keltasirkku *Emberiza citrinella*

Pesii ja talvehtii yleisenä koko maakunnassa.

Peltosirkku *E. hortulana*

Suhteellisen yleinen pesimälintu alueen etelä- ja keskiosissa, pohjoisessa lienee hieman harvalukuisempi.

***Ruostekurkkusirkku** *E. caesia* (1)

19.5.1981 LIE Lampela ♂. Epäilemättä yksi harvinaisimmista maakunnassa tavatuista siivekkäistä. Lintu saatiin määritettyä siitä otetun valokuvan perusteella. Lieksan havainto oli ensimmäinen Suomesta ja ainoa, kunnes 30.9.1990 Kotkan Hovinsaaresta löytyi toinen (sekin +1kv ♂).

Pohjansirkku *E. rustica*

Sopivissa biotoopeissa melko yleinen pesijä ainakin pohjois- ja keskiosissa. Etelässä lienee harvalukuisempi. Syksyllä muuttoaikaan monikymmenpäisiä kerääntymiä.

Pikkusirkku *E. pusilla* (19)

Pesintä todettu kolmesti: 1.6.-3.7.1985 KON Pitkäranta 2 ♂ 1♀, pari ainakin yritti pesiä, 5.7.1992 KES Kalvaslampi 1ad. + 4 maastopoi-kasta ja viimeksi 16.6.-27.7.1993 JOE Höylas 2ad. + 6 poikasta, jotka rengastettiin pesästä. Nimen perässä oleva luku ei sisällä em. poikasia. Muiden havaintojen jakautuminen kuukausittain: V 1, VI 7, VII 1, VIII 3, IX 6 ja X 1. Eniten pikkusirkkuja on havaittu Joensuussa, poikaset poislukien 7 yks., kaikki Höylaksella (niistä 5 rengastettu). Muut jakautuvat seuraavasti: OUT ja KON 3, POL 2 sekä KES, ILO, NUR, VÄR 1 kussakin. Laji saattaa pesiä harvinaisena alueen itä- ja pohjoisosissa säännöllisesti.

Kultasirkku *E. aurora*

Pohjois-Karjala on perinteisesti ollut Liminganlahden ohella maan vankinta kultasirkkualueita. Nyt lajilla näyttää kuitenkin menevän varsin huonosti. Monet vanhat pesimäpaikat ovat autoituneet mm. Joensuussa ja Liperissä. Värttilä on aina ollut ykköspaikka, mutta sielläkin kanta taantuu huolestuttavaa vauhtia. Vuosina 1983-87 Sääperillä kuultiin 14-16 laulavaa koirasta, sen jälkeen vain muutama vuodessa. Jatkoissa kannattaisi tarkastaa kaikki mahdolliset vanhat havaintopaikat ja myös uusia potentiaalisia alueita, jotta saataisiin selville mitä kultasirkuille todella kuuluu. Onko esiintymiskuva muuttumassa vai onko laji todella katoamassa?

Pajusirkku *E. schoeniclus*

Ruovikoiden ja pajukoiden tyypillintuja koko maakunnassa.

***Harmaasirkku** *Miliaria calandra* (2)

Kaksi havaintoa: 15.4.1975 TOH Nikuvaara ja 9.-12.4.1981 OUT Alavi. Harmaasirkku on havaittu Suomessa 47 kertaa mutta viime aikojen kannan taantuminen lähimmällä pesimäalueilla Baltian maissa ja Etelä-Ruotsissa vaikuttaa myös Suomen havaintomääriin. Harmaasirkku on nykyisin harvinaisempi kuin esim. 1970-luvun lopulla.

Karkulaisiksi luokitellut lajit

Lehmähaikara *Bubulcus ibis*

31.7.1994 alkaen muutaman päivän LIE Märajälähdessä. Lintu kuului Kaukoidässä pesivään *coromandus*-rotuun. Sikäläiset lehmähaikarat ovat paikkalintuja, eikä niiden tiedetä harhautuneen Eurooppaan luonnonvaraisesti. Joka tapauksessa mielenkiintoinen havainto, joka kiinnosti lintuharrastajia ympäri Suomea.

Pikkutelkkä *Bucephala albeola*

1.-2.12.1987 ENO Ahveninen jp ♂. Pikkutelkkä pesii Pohjois-Amerikassa ja on Euroopassa hyvin harvinainen vierailija. Tämä havainto noteerattiin aluksi Suomelle uudeksi lajiksi mutta myöhemmin vuonna 1992 RK päätti pitää tämässään "suursiivouksessa" siirtää pikkutelkän karkulaiskategoriaan yhdessä mm. harjakoskelon ja sirppisorsan kanssa (Lintumies 27:240-247).

Kupariviuhkasorsa *Oxyura jamaicensis*

23.-30.6.1994 LIP Särkijärvi jp ♂. Havainto on Suomen kolmas. Ensimmäinen nähtiin 8.7.1989 Siikajoella ja toinen 27.6.-20.7.1991 Espoossa. Myös nämä olivat koiraita. Laji on alunperin pohjoisamerikkalainen, mutta mm. Brittein saarilla pesii nykyisin karkulaisista syntynyt elinvoimainen populaatio luonnonvaraisesti.

BUBULCUS

ESKO LAPPI

Oli lauantai-ilta, heinäkuun 30. päivänä kesällä 1994. Lieksan Vaskiviikko oli lopuillaan ja olutteltassa tunnelma korkealla. Vaskiviikon Big Band solistina Antti Sarpila jammaili paraikaa Petri Juutilaisen johtamana, kun oluen myynnin lomassa Pertti Martiskainen tuli huutamaan korvaani, että Tiensuussa Rantaravilassa oli nähty illan suussa outo lintu - lehmähaikara - uusi pinna koko Suomelle. Lintu oli keksitty ratsastamassa islanninhevosen selässä. Oli jo hämärää, ja sitä paitsi lintu oli kerinnyt lähteä Märajälähden uittopuomilta lentoon. Seuraavana aamuna kuulinkin sitten Kimmo Martiskaiselta tarkemman tarinan linnun eilisiltaisista vaiheista. Kun lintu oli lähtenyt lentoon Sarkkilan suuntaan, niin Kimmo oli jo aamulla kiertänyt ns. Sarkkilan lenkin toivoen tapaavansa haikaran uudelleen.

Kaikkien laiduntavien lehmien lähistöt hän oli kiikaroinut tarkkaan, myös Nuutilan laitumet, mutta lintua ei näkynyt missään. Kimmo oli ilmoittanut kuitenkin linnusta Tapani Veistolalle ja sanomalehti Karjalaiselle. Näin olisi useampi silmäpari tarkkailemassa, missä lintu mahdollisesti ilmestyisi näkyviin.

Jo aamupäivällä olimme aloittaneet olutteltan purkutalkoot ja olimme laskemassa keskisalkoa, kun sanomalehti Karjalaisen reporteri tuli kyselemään, tiesinkö minä mitään lehmähaikarasta. Oli näet mätäkuu, ja paikakakunnalla vähemmän tunnettu mies oli höpöttänyt jotain Suomelle uudesta lintulajista. Asiahan piti varmistaa!

Iltapäivällä klo 15 tienoissa soitti sitten Kimmo Hotulainen Hangosta ja halusi tietää, joko lintu oli löytynyt uudestaan. Bongariliiton teks-

tihakuun oli jo mennyt viesti. En vielä voinut vahvistaa asiaa, mutta kehoitin ottamaan yhteyttä Martiskaisen veljeskunnan kolmanteen lintuharrastajaan, Tarmoon, varmuuden vuoksi. Puhelun jälkeen ei mennyt kauankaan, kun Simo Nuutinen soitti Märäjälahden takaa, että haikara on nyt heidän lehmien seuralaisena. Simo kuuli päivemmällä keskusteluni Karjalaisen toimittajan kanssa, ja oli heti jyvällä asiasta. Siispä optiikka autoon ja ajoin Märäjälahden Nuutilaan. Bongariپیppareihin mennyt teksti oli tavoittanut mm. Pielisen toisella puolella lomamatkalla olleen Hannu Kettusen perheeseen, ja hän oli suunnannut auton keulan tälle puolen Pielistä, vaikka varmaa uutta havaintoa ei ollut tiedossa. Kai onneakin oli matkassa, kun Nuutilan laitumella käyvien lehmien keskeltä löytyi itse etsintäkuulutettu lintu - lehmähaikara - melko pian. Kettunen oli antanut tekstihakuun jo tarkemmat tiedot, mistä lintu olisi löydettävissä ja innokkaimmat bongarit istuivat jo autoissaan eri puolella Suomea suuntana Pohjois-Karjala. Runsaan tunnin kuluttua linnun löytymisestä saapuivatkin ensimmäiset lintumiehet, herrat Zetterberg ja Pursiainen Joensuusta. Yritin itse puhelimella tavoittaa lieksalaisia lintuharrastajia vähin tuloksiin. Myöhemmin paljastui kuitenkin yksi moka - eräs kesälomalainen unohtui!

Myöhemmin illalla kävin uudestaan tutkailemassa tilannetta. Auringonlaskuun mennessä oli jo pitkälle toistakymmentä autokuntaa kerinnyt käydä lintua katsomassa ainakin etäisyydeltä Jyväskylä - Pieksämäki - Imatra, taisipa kaukaisin auto olla Vaasasta saakka. Nuutilan tilustieltä katsoen oli huvittavaa todeta, että kaikki autot ajoivat alamäessä kovaa vauhtia reilusti ohii Nuutilan tiehaaran, minkä jälkeen kova jarrutus, auto ympäri ja takaisin tiehaaraan. Ensi ohjeissa oli viimeisen tiepätkän kilometrimäärä liian suuri. Siispä tarkennettu kilometrimäärä uudelleen tiedoksi ja tienhaara löytyi entistä paremmin. Illan hämärtyessä useimmilla saapujilla oli kiire päästä heti näkemään lintu. Seuraava päivä oli nimittäin monilla kesäloman jälkeinen ensimmäinen työpäivä ja yön aikana oli kerittävä ajaa pitkä matka kotipaikkakunnalle. Bongarit olivat kiitettävän kurinalaista väkeä. Johtoryhmä oli antanut lisäohjeita tarkkailua varten. Pellon laitaa pystytetyt lap-

puset ohjasivat bongarit latokumpareelle, josta olikin oiva näkyvyys sadan metrin päähän laitumelle, jossa lintu käyskenteli. Sunnuntai-iltana kävi lehmähaikaraa katsomassa mm. ex-joensuulainen Paavo Liimatta, entinen yhdistyksen puheenjohtaja. Kiire oli hänelläkin Kuopioon töihin.

Piipparien myötä tieto linnusta oli ehtinyt jo maanantaiksi sanomalehti Karjalaiseen ja Helsingin Sanomiin lyhyehkönä ensijuttuna. Maanantaina kävi Nuutilan pelloilla sitten väkeä mustanaan. Talon väki ei pystynyt laskemaan kaikkia autoja - olihan normaalit työtkin hoidettava. Isäntä oli hyvin myönteinen asialle. Katkaisipa hän ystävällisesti virran sähköpaimenaidasta, ettei kukaan linnun katselijaa ollut vaarassa saada sähköiskua. Jo varhain aamulla olivat ehtineet paikalle ne autokunnat, jotka edellisena iltana lähtivät liikkeelle Hangosta ja Turusta. Päivän mittaan paikalla kävivät sekä YLE:n että MTV:n kuvaajat. Kilpailuhenkeäkin oli aistittavissa. MTV julkaisi jo seitsemän uutisten yhteydessä kohtuulliset kuvansa linnusta, eikä sitten kymmenen uutisten loppuhuipennuksena enää mitään näyttäneitä. YLE:n iltauutisten yhteydessä olleet kuvat olivat jonkin verran vaatimattomampia.

Seuraavana päivänä tiistaina olikin sitten lehdissä jo perusteellisemmat jutut ja hyvät värikuvat ainakin Joensuun, Kuopion ja Kajaanin lehdissä sekä tietysti iltapäivälehdissä. Ilta-Sanomissa oli normaalin jutun lisäksi pääkirjoituksen vieressä miinuspalstalla vielä lisäkommentti, mitä mahdollisesti moni ei huomannutkaan. IS kysyi: *»Miksi juuri lehmähaikara? Onhan tietysti periaatteessa ihan myönteistä, että Suomessa tavataan uusi lintulaji. Nyt kun linnustoamme on kuitenkin saatu nimenomaan lehmähaikara, epäilykset heräävät. Lehmän pitäminenhän tulee veronmaksajille tolkkuttoman kalliiksi ja sitä pitää vielä työllisyyskurssilaisten tanssittaakin (Miina Äkkijyrkkä!). Ettei vaan MTK ole jo ottanut lehmähaikaraakin kalliin turvansa piiriin?»*.

Keskiviikkona 3.8. aamupäivällä lehmähaikara jätti jäähyväiset Sarkkilan lehmille unohtaen lähtiessään mainita, minne täältä lentäisi. Seuraavan kerran luultavasti sama lintu havaittiin Kainuussa Ristijärven Koskenkylässä 8.-12.8., Paltamon Melalahdessa 13.8. ja Kajaanissa 14.8. Vår Fågelvärd 6/1994 tiesi, että luulta-

Muurikki ihmettelee
outoa vierasta Lieksassa.
- Petri Palviainen

vasti sama coromandus-rotua oleva yksilö oli viettänyt aikaansa Ruotsissa Kalixin tienoilla Norrbottenissa Pohjanlahden perukan tuntumassa 21.-30.8. ja myöhemmin vielä nähty Frostkåge-nimisellä paikkakunnalla Västerbottenin läänissä, siis vähän Kalixia etelämpänä. Näistä lehmähaikaran seikkailuista kesällä 1994 jäi minua harmittamaan kaksi asiaa. Toinen oli

se, kun en hoksannut jo maanantaista 1.8. lähti-
en ohjata bongareita pinnakahveille lähellä ole-
vaan Sarkkilan hoviin, missä oli hyvä kesäkah-
vila. Toinen harmi oli se, että näin meitä täällä
syrjäseudulla sorretaan! RK ei hyväksy lajia
suomenpinnaksi, koska lintu tunnistettiin sel-
laisen rodun edustajaksi, ettei se mukamas
omilla siivillään ole voinut Suomeen lentää?!

**POHJOIS-KARJALAN
LINTUTORNIT** -opasta myydään
**Pohjois-Karjalan
ympäristökeskuksen
asiakaspalvelupisteestä
20;-/kpl (sis. alv)**

POHJOIS-KARJALAN
YMPÄRISTÖKESKUS

Torikatu 36 A 4. kerros
puh. (973) 141 2743

POHJOIS-KARJALAN UHANALAISET - LINNUSTOMUUTOSTEN SYNKEÄMPI PUOLI

JUKKA MATERO, JUHA MIETTINEN, HANNU LEHTORANTA JA RISTO JUVASTE

JOHDANTO

Uhanalaisten lajien suojelua pidetään yhtenä luonnonsuojelun keskeisimmistä tehtävistä. Laji on Suomessa määritelty uhanalaiseksi, jos se on häviämässä maastamme ihmisen toiminnan seurauksena. Koska tarkastelu on osin keinotekoisesti rajattu maamme rajojen mukaan, häviämistodennäköisyyden lisäksi lajin aseman arvioinnissa on käytetty myös lajin esiintymishistoriaa ja maamme ulkopuolista asemaa koskevia kriteerejä.

Uhanalaisten lajien luokittelu perustuu Suomessa ns. UHEKS-toimikunnan selvitykseen (Rassi ym. 1985), jota ympäristöministeriön asettama seurantatoimikunta on kertaalleen tarkistanut (Rassi ym. 1991). Tarkistuksen jälkeen uhanalaisiksi katsottiin 33 lintulajia eli viisi lajia vähemmän kuin edellisellä kerralla (taulukko 1). UHEKS-toimikunnan mukaan Suomen uhanalaisten lajien suojelun perimmäisenä tavoitteena on estää meille vaikiintuneiden lajien häviäminen maastamme. Valtakunnallisista lajeista 21 on luokiteltu uhanalaisiksi myös Pohjois-Karjalassa. Lisäksi Pohjois-Karjalassa alueellisesti uhanalaisiksi on luokiteltu kolme lajia, jotka eivät ole valtakunnallisesti uhanalaisia.

Hävinneiksi (H) on luokiteltu lajit, joiden uudistuvat populaatiot ovat hävinneet Suomesta ja joita ei etsinnöistä huolimatta ole tavattu enää vuoden 1960 jälkeen. Erittäin uhanalaisia (E) ovat lajit, joiden uudistuvat populaatiot ovat lähitulevaisuudessa vaarassa hävitä Suomesta jollei uhkatekijöitä poisteta. Vaarantuneilla (V) lajeilla uudistuvien populaatioiden säilyminen on Suomessa epävar-

maa ja niistä tullee lähitulevaisuudessa erittäin uhanalaisia jollei uhkatekijöitä poisteta.

Silmälläpidettäviksi on ryhmitelty lajit, joiden Suomen kannan kehitystä on seurattava, mutta joita ei eri syistä ole sisällytetty edellisiin luokkiin. Näiden lajien säilyttäminen ei tällä hetkellä vaadi välittömiä suojelutoimia - tarkka seuranta on kuitenkin tärkeää. Silmälläpidettävät lajit on edelleen ryhmitelty kolmeen luokkaan: Taantuneet (St) lajit ovat Suomessa suuresti taantuneet, mutta niiden kanta ei ole vielä vaarantunut. Harvinaiset (Sh) lajit esiintyvät biologisten erityispiirteidensä vuoksi Suomessa vain suppealla alueella tai vain harvoissa paikoissa ja niiden kanta on tästä syystä hyvin pieni. Puutteellisesti tunnettuja lajeja (Sp) ei lintujemme joukossa ole lainkaan.

TILANNE POHJOIS-KARJALASSA

Ensimmäisen ja hyvin pitkään ainoan Pohjois-Karjalan lintujen lajiluettelon julkaisi Pynnönen (1943). Kapanen (1981) kokosi PKLTY:n 10-vuotisjuhlajulkaisuun ajanmukaistetun lajiluettelon, jossa esiintymistietojen luonnehdinta oli kuitenkin hyvin suurpiirteinen. Ensimmäinen, vuosina 1974-1979 suoritettu lintu-atlas antoi ehkä ensimmäisen kerran jonkinlaisen perustellun yleiskuvan nimenomaan kohtalaisen harvinaisten, mutta kuitenkin säännöllisten pesimälajien levinneisyydestä Pohjois-Karjalassa. Tosin uhanalaisimpien lajien esiintymispaikkoja atlasretkeilykään ei paljastanut kattavasti. Edelleen Pohjois-Karjalassa on runsaasti alueita, joilla mahdollinen uhanalaisten lajien esiintyminen on arvailujen va-

Taulukko 1. Lintujen uhanalaisluokitus koko maassa ja Pohjois-Karjalassa. H = hävinnyt, E = erittäin uhanalainen, V = vaarantunut, St = silmälläpidettävä taantunut, Sh = silmälläpidettävä harvinainen.

laji	koko maa	Pohjois-Karjala
Viiriäinen	H	H
Heinäkurppa	E	H
Valkoselkätikka	E	E
Tunturikiuru	E	-
Kiljuhanhi	E	-
Kiljukotka	E	-
Rantakurvi	E	-
Etelänsuosirri	E	-
Muuttohaukka	V	H
Kotka	V	E
Kangaskiuru	V	E
Ruisräätäjä	V	V
Tunturihaukka	V	-
Lapasotka	V	-
Merikotka	V	-
Tunturipöllö	V	-
Räyskä	V	-
Harmaapäätikka	Sh	H
Peltopyy	St	E
Mustalintu	St	E
Tuulihaukka	St	V
Kaakkuri	St	V
Pyrstöttäinen	St	St
Kehräjäjä	St	St
Pikkutikka	St	St
Ampuhaukka	St	St
Nuolihaukka	St	St
Selkälökki	St	St
Kuikka	St	St
Sääksi	St	St
Pikkusieppo	Sh	Sh
Koskikara	Sh	-
Punakuiiri	Sh	-
Uuttukyyhky	-	E
Kuukkeli	-	V
Suokukko	-	St

rassa. Esimerkiksi kesän 1995 retkeilyt vanhojen metsien suojeluohjelman kohteilla paljastivat pikkusiepporeviirejä lähes saman verran kuin niitä oli havaittu kymmenen edeltävän vuoden aikana yhteensä - tosin 1995 oli poikkeuksellinen pikkusieppovuosi Pohjois-Karjalassa.

Seuraavassa esitetään uhanalaisiksi luokiteltujen lajien esiintymistilanne Pohjois-Karjalassa. Lajinimen perässä olevat luvut ovat Pohjois-Karjalan ja Suomen parimääräarvioita 1990-luvun alussa (%-luku ilmoittaa P-Karjalan kannan osuuden koko maan kannasta). Jälkimmäiset on esittänyt Koskimies (1993). Vanhemmat esiintymistiedot ovat pitkälti suoria lainauksia Pynnösen (1943), Merikallion (1955) ja Haartmanin ym. (1963-1972) (Pohjo-lan Linnut Värikuvin - tekstissä lyhennetty PLV) teoksista. Tuoreet, lähinnä 1980- ja 1990-lukujen havainnot perustuvat pääosin ARK:n ja kesähavaintoarkiston havaintoihin. Esiintymisyhteenvetoon lisäksi seuraavassa luonnehditaan myös lajien tunnettuja kannanmuutoksia ja mahdollisia suojelukeinoja.

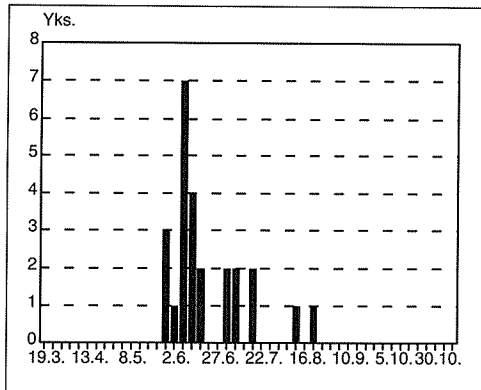
HÄVINNEET

Viiriäinen *Coturnix coturnix* (0-2, 0-10)

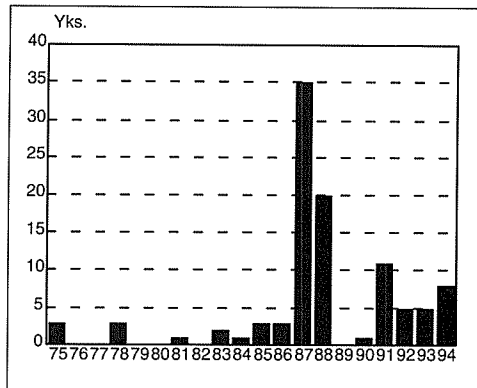
Viiriäinen on pienin kanalintumme, joka viettää talvet Pohjois-Afrikassa. Viiriäisen kevätmuutto on kaksivaiheinen: ensimmäisen kerran linnut pesivät jo Välimeren seudulla. Kun ensimmäisen pesyeen poikaset ovat itenäistyneet, linnut jatkavat kesä-heinäkuussa muuttoaan kohti Suomea. Täällä ne yrittävät pesiä toisen kerran.

Merikallio (1955) kirjoittaa viiriäisestä: »Viiriäinen on epäilemättä maamme harvinaisimpia lintuja. Tuskin on Suomessa paikkaa, missä se säännöllisesti esiintyisi. Se ilmestyy milloin minnekin odottamatta. Tämän lajin harvinaisuudesta huolimatta on linjakokeen kerran onnistunut saada se tilastoonsa (Rääkkylä 26.6.1942) ja niin ollen myös se lukumäärä, joksi on saatu lähes 500 paria.»

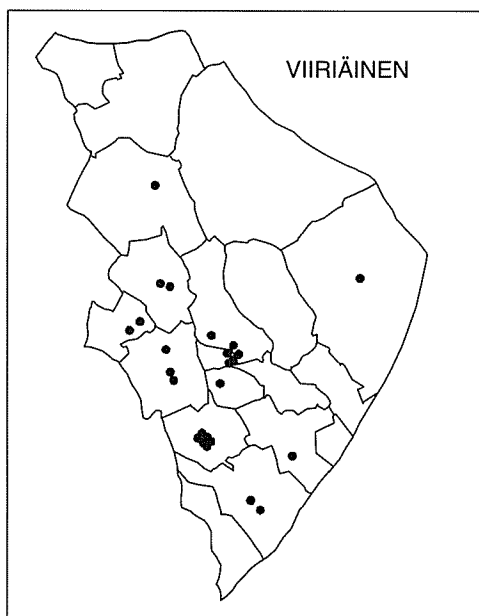
Vuosina 1960-1974 viiriäinen tavattiin Pohjois-Karjalassa 12 kertaa (Varonen 1981). Näistä yhdeksän yksilöä havaittiin kolmen vuoden aikana 1966-68 - muulloin laji on Pohjois-Karjalassa ollut melkoinen harvinaisuus. Vuosilta 1975-1994 ARK on hyväksynyt havaintoja 25 kesäisestä ääntelijästä. Suuri osa linnuista on havaittu jo kesäkuun alkupuolella (kuva 1). Kesäisten huutelijoiden lisäksi Valtimolta otettiin 28.11.1989 yksi kohmettunut lintu kiinni ja toimitettiin Heinolan lintutarhaan hoitoon.

Kuva 1. Kesäisten viiriäishavaintojen jakautuminen viiden päivän jaksoihin 1975-94 (n=25).

Kuva 3. Pohjois-Karjalassa tavatut heinäkurpat vuosittain 1975-94 (n=101).

Kuva 2. Vuosina 1975-94 tavatut kesäiset viiriäiset Pohjois-Karjalassa (n=25).

Eniten viiriäishavaintoja on Rääkkylän Oravilahdelta, jossa kahtena vuonna on kaksikin lintua äännellyt samanaikaisesti. Muuten havainnot jakaantuvat varsin tasaisesti läänin keskiosiin (kuva 2). Viiriäinen lienee laji, jonka kannanmuutoksiin meillä Suomessa ei ilmeisesti ole kovin suurta vaikutusta. Pulliainen (1983) ounastelee, että meillä kesänvietossa käyvien viiriäisten määrää voitaisiin

käyttää ehkä lähinnä Välimeren alueen metsästysilanteen eräänlaisena osoittimena.

Heinäkurppa *Gallinago media* (0-1, 1-5)

Heinäkurppa lienee pesinyt vielä 1800-luvulla koko Pohjois-Euroopassa. 1800-luvun loppupuolelta alkaen se on kuitenkin kadonnut laajoilta alueilta kokonaan. Romahduksen syyksi on esitetty hillitöntä metsästystä.

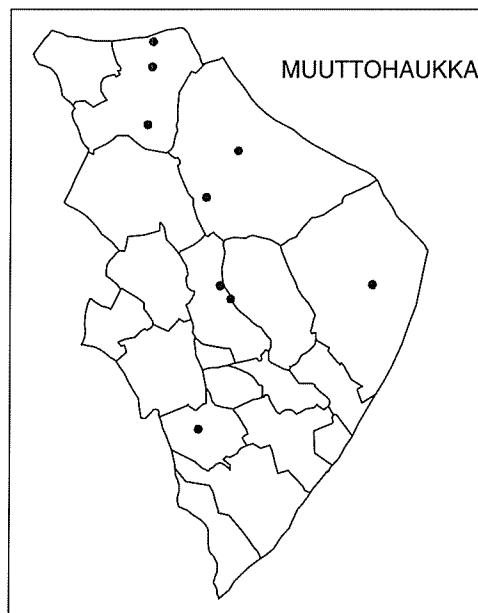
PLV: »Joensuussa tehtiin 1930-40 vielä peräti 15 syyshavaintoa (Pynnönen), mikä tuskin enää olisi mahdollista, kun laji ei rannikoillakaan enää ole jokavuotinen nähtävyys.... Heinäkurppakannan romahdusta - joka on ollut lajin koko eurooppalaisella asuinalueella yhtä voimakas tai voimakkaampi kuin meillä - voidaan linnustossamme verrata vain jalohaukkakatastrofiin»

Pohjois-Karjalan ARK:lle ei ole ilmoitettu yhtään kevät- ja kesähavaintoa vuoden 1973 jälkeen. Useat syyshavainnot sen sijaan ovat edelleen mahdollisia. Leivon (1993) mukaan heinäkurppien esiintymisen voimakkuus riippuu paljolti niiden päämuuttoajan syyskuun alkupuolen sääoloista. Itätuulet tuohon aikaan heittävät ryppäittäin kurppia maakuntaan, kuten syksyinä 1987 ja 1988 (kuva 3). Pohjois-Karjalan kurpat kuulunevat siis Luoteis-Venäjän pesimäkantaan. Viimeisimmässä metsästyslain uudistuksessa 1993 riistaeläinluettelosta poistettiin kaikki kurpat metsissä elävää lehtokurppaa lukuunottamatta - vaikeasti taivaanvuohesta erotettavan heinäkurpan suurin välitön uhkatekijä Suomessa saatiin näin poistettua.

Muuttohaukka *Falco peregrinus* (0-1, 100-120)
Muuttohaukka on aiemmin asuttanut koko Suomen Ahvenanmaalta Lappiin. Paikka paikoin linnut saattoivat Etelä-Suomessakin asettua pesimään hyvinkin vaatimattomille jyrkenteille tai jopa rantatörmiiin. Muuttohaukan jyrkkä väheneminen alkoi 1950-luvulla ja Etelä-Suomesta laji oli kadonnut kokonaan jo seuraavan vuosikymmenen alussa. Muuttohaukan vähenemisen syyksi epäiltiin aluksi lähinnä vainoa monien muiden seikkojen ohella. Vähitellen kuitenkin todellinen syy paljastui.

Linkola (1964) kuvaa tapahtumia näin: »Englantilaiset ornitologit ovatkin häviöstä syyttäneet viime vuosina valtavasti yleistyneitä tuholaismyrkkyyjä. Omasta mielestäni selitys aluksi tuntui yllättävältä ja teennäiseltä: eihän jalohaukan saalislajien - kuten töyhtöhyypän, lokkien, kyyhkyjen jne. - kannoissa ole tapahtunut minkäänlaista vähennystä. Vasta myrkkyaaineiden vaikutustapojen tultua viime aikoina yleisesti tunnetuksi on teoria kaikessa synkkyudessaan käynyt uskottavaksi. Näillä uudenaikaisilla myrkyillähän on kasaantumisen ominaisuus, ne varastoituvat jatkuvasti, koskaan haihtumatta, eläimen rasvakudokseen. Vaikka myrkkymäärä siten myrkytettyjä kastematoja syöneelle töyhtöhyypälle tai myrkytettyjä myyriä ahmineelle varikselle ei olisikaan tuhoisa, niin näitä lintuja kymmenittäin saalistava jalohaukka kerää vähitellen - vuosien kuluessa - ruumiiseensa niin paljon myrkkyyä, että se joko menehtyy tai saa lisääntymistoimintoihinsa häiriöitä. Näin selittyvät myös pesimisessä havaitut epänormaalisuudet - eivät kannan yli-ikäisyydestä, kuten ensimmäisessä selonteossa mainittu saksalainen teoria edellytti. - Hirvittäviä tosiasioita - hirvittäviä myös siksi, että muutenkin vähävoimainen luonnonsuojeluväki näin joutuu harjoittamaan toimintaansa yhä uusille, aikaisemmin aavistamattomille katastrofialueille! Toivottavasti tällä kertaa kuitenkin herää yleinen mielipidekin, kun ymmärretään, että ihmisen oma ravintotalous on juuri samassa vaarassa kuin jalohaukan - kestää vain vähän kauemmin, ennen kuin me suurikokoisina eläiminä keräämme myrkkymäärän kudoksiimme.»

PLVn mukaan muuttohaukka oli koko maamme alueella pesivistä linnuista esiintymishistorialtaan parhaiten tunnettu laji sen jälkeen kun 1958-64 suoritettiin suurisuuntainen kannan inventointi. Pohjois-Karjalasta

Kuva 4. Muuttohaukan vanhat pesäpaikat Pohjois-Karjalassa (Linkola 1959).

tunnetaan kaikkiaan yhdeksän muuttohaukan vanhaa pesäpaikkaa, joista eteläisin on sijainnut Rääkkylässä (kuva 4). Viimeinen asuttu pesäpaikka autioitui Pohjois-Karjalassa 1960-luvun lopussa, eikä pesintää tämän jälkeen ole todettu. 1980-luvulta tunnetaan kuitenkin kuusi kesäaikaista havaintoa (27.5.1982 KON, Pitkäranta 1 2kv p, 19.8.1982 ILO 1 ad p, 29.5.1983 ILO 1 ad p, 12.5.1984 KII 1 soidintava + mahd. toinen yks, 11.7.1984 VÄR, Sääperi 1 2kv, 25.6.1987 TOH 1). Onko jokin yksittäinen muuttohaukkapari pesinyt viime vuosikymmenellä Pohjois-Karjalassa vai koskevatko kaikki havainnot pesimättömiä kiertelijöitä? Viime aikoina Lapin muuttohaukkakannan kasvu on näkynyt muuttoaikaisten havaintojen lisääntymisenä, eikä ARK:aan enää vuodesta 1994 alkaen tarkasta muuttohaukkahavainnosta.

Harmaapäätikka *Picus canus* (0-3, 1 500 - 2 000)
Harmaapäätikka asustaa Suomessa enimmäkseen jalopuupuustikoissa ja ikihaapoja kasvavissa sekametsissä. Se on lounainen laji, joka pesii säännöllisesti vain Ahvenanmaalla, Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla ja Etelä-Hämeessä. Kapanen (1982) luonnehti harmaa-

päättikää Pohjois-Karjalassa melko harvinaiseksi syys- ja talvievieraksi.

PLV: »P-Karjalasta Pynnönen tuntee 1925-43 4, Lappi 1942-65 7, Laaksonen ja Karttunen 1954-65 2 havaintoa, ja kaikki nämä on tehty X-IV:ssä; maakunnan ainoa kesähavainto on Juuasta 30.6. 1920 (I. Hildén).»

Havaintojen perusteella laji on aina ollut täällä todellinen harvinaisuus kesäaikaan. Vuodesta 1980 alkaen tunnetaan yhteensä seitsemän havaintoa huhti-heinäkuulta (8.4.1981 LIP, Heponiemi 1 ♀ p, 26.4.1981 POL, Rukko-vaara 1 ♂ m, 19.5.1982 JOE, Höyläs soidinhuutoa, 3.7.84 POL, keskusta 1 ♂, 2. ja 11.6.1987 TOH, Kirkkonie mi 1 ä, helmi-joulukuu 1993 KON, Jakokoski enimmillään 2p (toukokuussa myös soidinpuuhissa), 3.4.1993 ILO, Hattu-vaara 1 ♀). Ehkä muutama pari on voinut pesiä jossakin - pysyvämpiä reviierejä Pohjois-Karjalasta tuskin löytyy.

Talviesiintymistä runsain havaittiin talvela 1977/78, jonka ennätysvaelluksesta Kapanen (1978) on koonnut yhteenvedon.

ERITTÄIN UHANALAISET

Valkoselkätikka *Dendrocopos leucotos* (4-7, 30-40, 14 %)

Valkoselkätikkaa pidetään maaseutukulttuurin reunametsien lajina - kaskimetsien tikkana, joka voi parhaimmillaan asettua vaikkapa kesämökin pihakoivuun vuokratilaksi. PLV: »Linnustomme harvinaisuuksia. ... Jatkuva harvi-

naistuminen viime vuosikymmeninä ilmenee hyvin tutkitun P-Karjalan havainnoista. Lyhyillä retkeilyillä tapasivat lajin I. Hildén Juuassa 1920 2 kertaa VI-VII:ssä... Pynnönen tunsu 1930-luvulla Joensuun seudulta 4 pesälöytöäkin [yksi näistä Joensuun Nolja-kassa]. Mutta viime vuosien havainnot ovat hyvin niukat: Laakosella ei ole 1955-1965 koko maakunnasta ainoatakaan havaintoa, Lapilla Lieksasta vain 1 talvelta 1951, O. Eskelisellä Kiihtelysvaara 2 syksyiltä ja keväältä 1957-65. Liperissä L. Karttunen näki lajin 1941-44 10 kertaa eri vuodenaikoina, mutta ei lainkaan 1945-65.»

Näiden havaintojen perusteella valkoselkätikka olisi Pohjois-Karjalassa harvinaistunut huomattavasti 1940-luvulla. Vielä 1990-luvun alussakin muutama pari sinnittelee edelleen lähinnä rantojen ja saarien ikääntyvissä lehtimetsissä (taulukko 2). Peräti noin 14 % Suomen valkoselkätikoista pesii tällä hetkellä Pohjois-Karjalan alueella.

Vuonna 1992 valmistui valtakunnallinen valkoselkätikan suojelusuunnitelma, jonka I-osan kohteet pyritään rauhoittamaan lähivuosina. Suunnitelman II-osaan sisältyvien potentiaalisten valkoselkätikkametsien ja reviiereihin liittyvien ruokailualueiden maanomistajilla ei sen sijaan ole edes ilmoittamisvelvollisuutta mahdollisista hakkuista - viime vuosina näistä kohteista onkin arviolta jo kolmannes jossain määrin hakattu. Lajin säilyminen pelkästään Pohjois-Karjalan neljän ns. ykköskohteen varassa (pinta-ala yhteensä 290 ha) vaikuttaa epätoennäköiseltä. Kohteiden pysyminen asuttuna edellyttää, että muualla Suomessa säilyy usei-

Taulukko 2. Pohjois-Karjalan valkoselkätikkahavainnot 1989/90 - 1993/94 valtakunnallisten valkoselkätikkaraporttien mukaan. Pesimäajan (15.3.-30.6.) ulkopuoliset havainnot on ilmoitettu vain, mikäli ko. alueella ei ole havaittu yksilöitä myöhemmin pesimäaikana. Pareihin sisältyvät todettujen pesintöjen lisäksi sellaiset parit, joiden reviiiriltä pesinnästä ei ole tietoa.

	Pesimäajan ulkopuoliset havainnot (yksilöitä)	Pesimäaikaiset havainnot		
		Yksinäiset linnut	Parit	Löydetty pesät
1989/90	7	6	4	1
1990/91	10	-	8	3
1991/92	5	2	4	3
1992/93	1	3	4	3
1993/94	11	?	4	1

Jukka Matero ym.

ta kymmeniä asuttuja reviierejä, joiden tuottamista poikasista osa löytää myös Pohjois-Karjalan kohteille. Myös Venäjän Karjalan lehtimetsien käsittelyllä lienee suuri merkitys valkoselkätikkojen esiintymiseen Pohjois-Karjalassa. Maaliskuussa 1995 ykköskohteista oli suojeltu 42 ha (14 %). Koko maassa suojeltujen kohteiden osuus oli vastaavasti 31 % (Laine ym. 1995).

Kotka *Aquila chrysaetos* (4-6, 250, 2 %)

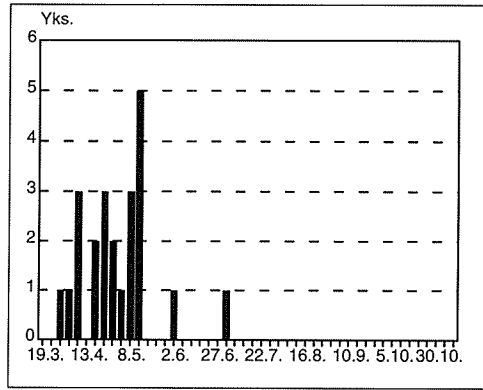
Pääosin Lapin ja Oulun läänin laajoilla takamailla elävä kotka vaatii elinpiiriltään saalistukseen soveltuvia avomaita sekä pesäpuiksi kelpaavien jykevien kilpikaarnamäntyjen muodostamia rauhallisia metsäsaarekkeitä.

Kotkan tulevaisuus Pohjois-Suomessa näyttää melko valoisalta. Ollilan (1995) mukaan yhtenäisellä levinneisyysalueella kotkalle sopivat reviiirit tulevat täyttymään lähivuosina. Pohjois-Karjalassa tilanne ei ole yhtä hyvä - tällä hetkellä tiedossa on ainoastaan neljä kotkareviiriä (Ilomantsi 2, Nurmes ja Valtimo 1) (Ollila 1995). Vuosina 1991-94 reviiireiltä on rengastettu vain yksi poikanen vuosittain ja vuonna 1995 ei löydetty yhtään onnistunutta pesintää. 1900-luvun alkupuolella kotkia on ollut maakunnassa nykyistä enemmän - Pohjois-Karjalan kotkahistoriaa esittelee tässä julkaisussa tarkemmin Reijo Erola.

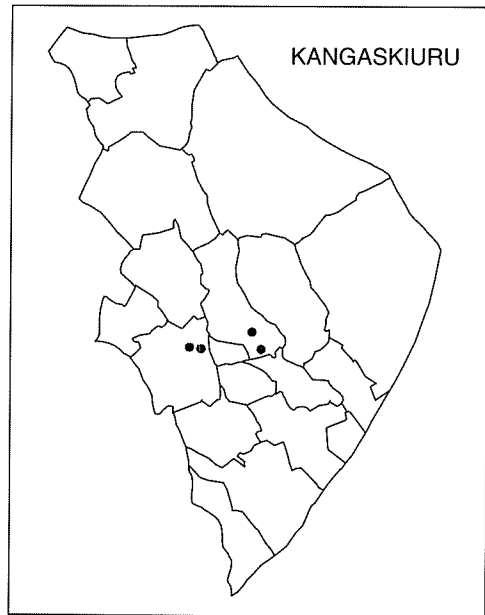
Kangaskiuru *Lullula arborea* (3-20, 800 - 1 000, 1 %)

Kangaskiuru on harvalukuinen mäntykankaiden hakkuu-, palo- ja myrskytuhoaukeiden sekä kalliomänniköiden ja hiekkakuoppien pesimälaji. Suomen kangaskiurukanta on taantunut jopa romahdusmaisesti 1950-luvulta lähtien. Syytä tähän ei oikein tiedetä; sopivia avohakkuiden tuottamia pesimäympäristöjä pitäisi ainakin olla riittämiin.

PLV: »*Pesii hyvin harvalukuisena, enimmäkseen suoranaisharvoinaisuutena ... P-Karjalaa myöten... P-Karjalassa on v:sta 1931 lähtien (Pynnönen) melkein jatkuvasti seurattu pieni esiintymä (1-3 elinpiiriä vuosittain) Jaamankankaalla (Liperi, Joensuu, Kontiolahti); esim. 1966 todettiin 3 laulupaikkaa (Laaksonen). Lisäksi on pesimäaikaista havaintoja vain Pielisjärveltä 1965 (P. Martiskainen) ja Kiteeltä 1966 (Laaksonen).*» Pynnönen (1943) itse kertoo tarkemmin tavanneensa »ke-

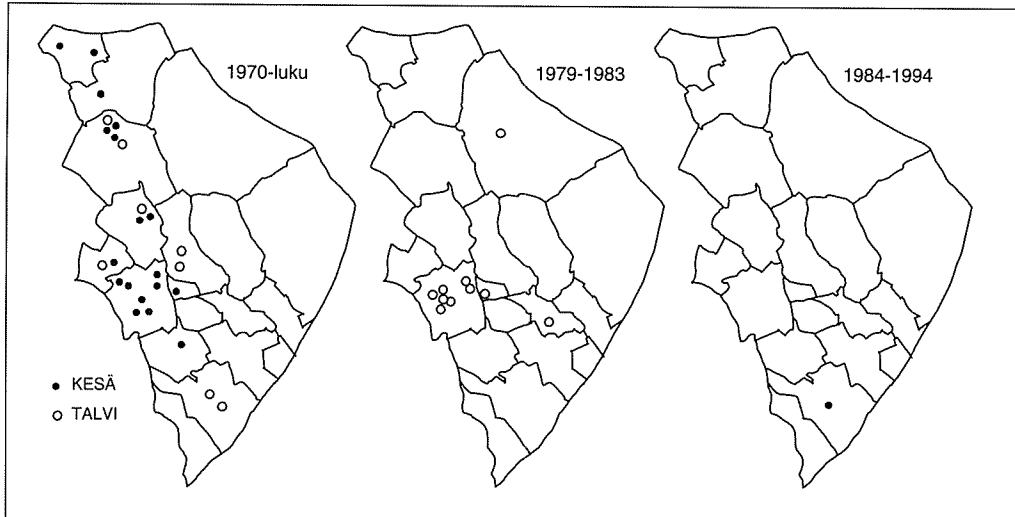

Kuva 5. Kangaskiuruhavaintojen jakautuminen viiden päivän jaksoihin 1980-94 (n=23).

Kuva 6. Vuosina 1980-94 tavatut kangaskiuru-reviirit Pohjois-Karjalassa (n=4).

sinä 1931-33 metsäleivon samassa paikassa Jaamankankaalla Variksen talon lähellä, kerran lennossa olevine poikasineen». Tämä saattaa olla jopa viimeisin varmistettu kangaskiurun pesintä Pohjois-Karjalassa. Vuosina 1980-94 Pohjois-Karjalassa on tavattu yhteensä 23 kangaskiurua pääosin keväällä muuttoaikaan (kuva 5). Muutamat reviiirit sijoittuvat edelleen Liperiin ja Kontiolahden eteläosiin aukkoisille mäntykankaille (kuva 6).

Kuva 7. Peltopyyn häviäminen Pohjois-Karjalasta.

Peltopyy *Perdix perdix* (0-2, 3 000 - 5 000)

Maatalouden muutokset (esim. pillikkeen raju väheneminen pelloilta) ovat heikentäneet peltopyyn elinmahdollisuuksia koko maassa. PLV: »Peltopyy on saatavissa olevien tietojen mukaan maassamme 1700-luvun tulokas. Kantoja on jo varhain tuettu lisäistutuksin. 1940-luvun alussa kannat E-Suomessa supistuivat entisestään, mutta P-Karjalassa tapahtui voimistumista, jonka arvellaan johtuneen nälkävaelluksista ja joka jäi hyvin lyhytaikaiseksi. Niinpä peltopyy oli Liperissä 1941-43 ainakin talvisin lähes jokapäiväinen näky, mutta on sen jälkeen 1960-luvulle saakka ollut harvinaisuus (L. Karttunen), samoin kuin koko P-Karjalassa (Laaksonen, Lappi).» Lehtoranta (1980,1983) on dokumentoinut peltopyyn katoamisen, joka tapahtui 1980-luvun alussa (kuva 7). 1970-luvulla peltopyitä tavattiin vielä erityisesti Liperissä ja Juuan Vuokossa. Vuoden 1983 jälkeen ei peltopyykatsauksiin enää ole ollut havaintoja lukuunottamatta 4.7.1987 Kiteen Siikaniemessä äännellyttä yksilöä (Liperin Riihilahdesta on lisäksi havainto, jonka mukaan peltopyypoikue olisi kesällä 1989 joutunut leikkuupuimuriin; ARK ei ole kuitenkaan käsitellyt havaintoa). Tällä hetkellä Pohjois-Karjalan ainoa paikka, jossa peltopyyhyn voi törmätä, lienee Joensuun yliopiston biologian laitoksen ala-aula, jossa täytetty peltopyypari tuijottaa lasisilmin ohi-

kulkijaa.

Peltopyy siis tavallaan vieraili alunperin metsien peittämässä Pohjois-Karjalassa ihmisen luomilla viljelysseuduilla noin 250 vuoden ajan, kunnes pellot muuttuivat lajille sopimatomiksi. Tällä hetkellä peltopyy on uhanalaisistamme ainoa riistalaji - metsästyksen rajoittaminenkaan ei kuitenkaan lajin säilymisessä auta, mikäli viljelysmaat pysyvät lajille sopimattomina.

Mustalintu *Melanitta nigra* (1-5, 1 000 - 1 500)

Mustalintu on Pohjois-Karjalassakin hyvin runsaslukuinen läpimuuttaja muodostaen arktisen vesilintumuuton pääosan allin kanssa. Joitakin mustalintuja on ainakin aiemmin jäänyt myös pesimään pohjoisosien karuille kirkasvetisille järville ja lammille.

Mustalinnun levinneisyysalue on Pohjois-Suomessa supistunut huomattavasti ainakin 1800-luvun lopulta alkaen. Vuosisadan alkupuolen mustalintutilanteesta Pohjois-Karjalassa ei voi sanoa oikein mitään. Ensimmäisessä lintuatlaksessa 1970-luvulla kertyi kaksi poikuehavaintoa maakunnan pohjoisosista. Lappi (1982) kuvasi viimeisimmän tiedossa olevan varman pesimähavainnon Lieksasta. Ilomantsissa tavattiin lisäksi yksi yksilö kesällä 1986. Ehkä muutama pari saattaa vielä jossakin piileskellä.

Jukka Matero ym.

Uuttukyyhky *Columba oenas* (5-10, 6 000 - 7 000)
Uuttukyyhky on ainoa kolopesijämme, joka ruokailee yksinomaan pelloilla ja niityillä. Pynnönen (1943) totesi keväällä 1942 4 paria uuttukyyhkyjä pesivän palokärjen entisissä pesissä samassa korvessa (Joensuun Iiksenvaaralla). Pesät sijaitsivat noin 4 hehtaarin alalla. Merikallio (1955) tapasi Pohjois-Karjalan Maanselän linjoillaan kerran uuttukyyhkyn.

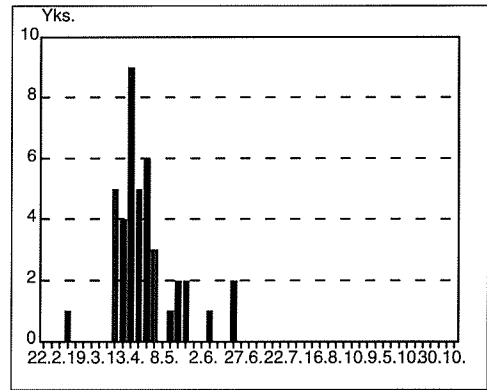
PLV: »Uuttukyyhky pesii harvinaisena tai harvalukuisena koko E- ja K-Suomessa: pohjoisraja kulkee Oulun pohjoispuolelta Oulujärvelle ja Pieliselle. Joensuussa laji voitiin varmistaa uudistulokkaaksi 1939 (Pynnönen). P-Karjalassa on Lieksassa tavattu 29.4.1907 4, 28.4.1908 1 (MA) ja 29.4.1910 3 lintua (Wasastjerna/PA) sekä Pielisjärven Kolilla pesivänä 1953 (Merikallio), mutta 1955-65 ei Lappi ole tavannut lajia kertaakaan Lieksan seudulla. Joensuun Iiksenvaaralla pesi 1939-42 1-4 paria (Pynnönen). Fritzen ja Tenovuo tavasivat lajin 1952 Tohmajärvellä, mutta Laaksonen ei laajoilla retkeilyillä maakunnassa 1959-65 ole tavannut lajia kuin kolmasti (Polvijärvi, Kiihtelysvaara, Kitee).»

Viime vuosina uuttukyyhkyjä on tavattu vuosittain etenkin keväisin huhtikuussa (kuva 8). Keväiset ja syksyiset pellolle kokoontuvat ja helposti havaittavat sepelkyyhkyparvet kannattaakin tarkistaa huolellisesti. Etenkin alkukeväällä, jolloin sepelkyyhkyjä on vielä vähän, uuttukyyhkyn tapaaminen on mahdollista. Uuttukyyhkyä ei saa kuitenkaan sotkea usein pelloilla ruokaileviin puluihin, joiden joukossa voi olla yksilöitä, joilla ei valkoista yläperää ole. Myös sepelkyyhky metsästäjien on tunnistettava saaliinsa varmasti, sillä uuttukyyhky ei enää kuulu metsästättävien lajien joukkoon.

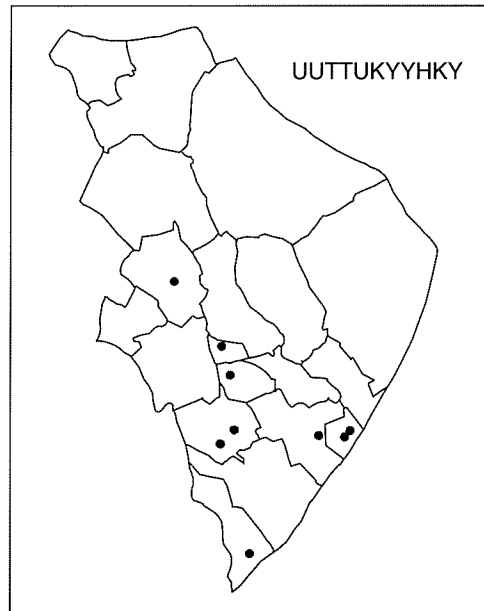
Muutamat loppukevään ja kesän havainnot on tulkittu reviiereiksi (kuva 9) - muutamia uuttukyyhkypareja saattaa pesiä läänin etelä- ja keskiosien viljelysmaiden liepeillä.

VAARANTUNEET

Ruisrääkkä *Crex crex* (35-75, 500 - 1 000, 7%)
Ruisrääkkä on tiheäkasvuisten heinäpeltojen ja pajukkoisten ojanpiennarten öinen narisija, joka on kärsinyt erityisesti peltojen koneelli-

Kuva 8. Uuttukyyhkyhavaintojen jakautuminen viiden päivän jaksoihin 1988-94 (n=41).

Kuva 9. Vuosina 1982-94 tavatut uuttukyyhkyreviiirit (havaittu 10.5. jälkeen) Pohjois-Karjalassa (n=9).

sesta ja aikaistuneesta niitosta sekä salaojituksesta. Ruisrääkien havaintomäärissä on melkoista vuotuista vaihtelua; melko kattavan ja pitkäaikaisen havainnoinnin perusteella pittempiaikaisistakin esiintymismuutoksista on kuitenkin tietoa olemassa.

PLV: »Yllättävin on lajin runsas esiintyminen viime vuosina P-Karjalassa, missä esim. Pynnönen

tapasi sen 1925-43 vain kerran (Joensuu 1930). Laaksonen on todennut lajin 1960-63 lähes jokaisessa maakunnan pitäjässä, monessa niistä useassa paikassa, aina Valtimoa ja Ilomantsin korpipitäjää myöten. Suuret yhteismäärät, tarkimpien etsintöjen vuosina 1963 25 ja 1964 57 eri koirasta, johtuvat osaltaan varta vasten tehdyistä etsinnöistä, mutta myös muilla retkeilijöillä on P-Karjalasta useita havaintoja, mm. Lapilla 1964 Pielisjärveltä ja Nurmeksen mlk:sta.»

Varosen (1981) mukaan Laaksonen todellakin suoritti vuosina 1960-1966 kesä-heinäkuussa koko Pohjois-Karjalan käsittävät laskennat, joihin osallistuivat myös L. Karttunen, J. Tiussa ja E. Vartiainen. Vuonna 1964 rääkkiä havaittiin eniten Kiteellä (12 yksilöä), Värtsilässä (11) ja Liperissä (9) (Varonen 1981). Vuodet 1965 ja 1966 olivat kuitenkin lähes täydellisiä katovuosia; koko maakunnasta tällöin ainoastaan 3 ja 5 havaintoa. Ilmeisesti myös loppukevään muuttokauden sääolot vaikuttavat ruisrääkkien esiintymisvaihteluihin tavalla, jota ei vielä tarkasti tunneta.

Koskimiehen ja Rusasen (1995) kokoamien tietojen mukaan Pohjois-Karjalassa on havaittu 1980-1991 yhteensä 246 huutelevaa ruisrääkkäkoirasta, mikä on 7,5 % koko maassa havaituista rääkkäkoiraista. Onko Pohjois-Karjalan vuotuinen parimäärä tämän perusteella nykyisin noin 35-75 paria?

Tuulihaukka *Falco tinnunculus* (50-100, 1 000-2 500, 4 %)

Tuulihaukka on ollut viljelymaisemien tyyppilintuja 1950-luvulle saakka. Lisäksi laji on asuttanut metsäisten seutujen avosoita ja hakkuu-alueita.

Kannan väheneminen alkoi 1960-luvulla. Valtakunnallisessa tutkimuksessa 1970-luvun puolivälissä Suomen kannaksi arvioitiin yli 4000 paria. Kymmenen vuotta myöhemmin kannaksi arvioitiin enää noin 1500 paria. Viimeisen kymmenen vuoden petolintuseuranta-aineisto antaa viitteitä kannan elpymisestä.

PLV: »Koko Järvi-Suomen alueella tuulihaukka sen sijaan on suht. harvalukuinen ja jäänee monilla seuduilla runsaudessa esim. hiiri- ja nuolihaukasta jälkeen. Viljelykeskuksissa on kuitenkin vahvempia esiintymiä esim. Kuopion seudulla. Kaikkein niukimmalta kanta vaikuttaa P-Karjalas-

sa. Kainuussa kanta taas vahvistuu. Pitkäaikainen kehitys E- ja K-Suomessa osoittaa aivan ilmeisesti vähenevää suuntausta.»

Tuulihaukkakannan kehitys näyttää Pohjois-Karjalassa noudattelevan valtakunnallista linjaa. Tutkimusjakson alussa 1980-luvun alkupuolella ilmoitettujen revierien määrä oli parikymmentä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana määrä on vaihdellut noin 30-70 revierin rajoissa. Paljolti määrien lisääntyminen johtuu tutkimustehokkuuden noususta, mutta ilmeisesti mukana on myös kannan todellista kasvua.

Pesäpaikoissa on tapahtunut rajua muutos. Vielä 1980-luvun alkupuolella tunnettiin meillä vain muutamia luonnonkolopesintöjä lähinnä Lieksan saloseuduilta. Pönttöjen asettaminen tuulihaukalle aloitettiin Pohjanmaan esimerkin innoittamana vuosikymmenen puolivälissä. Ensimmäiset kaksi pönttöpesintää todettiin vuonna 1989 Pyhäselässä ja Valtimosessa. Seuraavina vuosina pönttöpesintöjä oli viidestä seitsemään. Lopullinen läpimurto tapahtui vuonna 1995, jolloin pönttöpesintä oli peräti viitisenkymmentä. Suosituimpia pönttöpesintöjen paikkoja ovat olleet laajojen viljelysten latoihin asennetut pöntöt. Pesintöjä on toki ollut myös hakkuuaukoille ja pieniin saariin asettetuissa pöntöissä. Pöntötystä on hyvien tulosten innoittamana syytä tehostetusti jatkaa.

Tuulihaukan poikastuotto on tutkimusjaksona pysynyt melko muuttumattomana (vaihteluväli 3,67- 4,67 poikasta aloitettua pesintää kohden). Keskiarvotuotto vv. 1986-94 on 4,07 poikasta aloitettua pesintää kohden.

Kaakkuri *Gavia stellata* (35-45, 800 - 1000, 4 %)

Kaakkuri asustaa Pohjois-Karjalassakin pääosin avosoiden lampareilla ja rauhallisilla hyllyvärantaisilla metsälammilla. Kalat se kantaa poikasilleen suurilta selkävesiltä kaakattaen usein samalla tunnusomaisen kauas kantavasti.

Kaakkurin aiemmasta esiintymishistoriasista Pohjois-Karjalassa ei tiedetä paljoakaan - edes PLV ei mainitse lainkaan P-K:n kaakkureita. Epäsuoria todisteita kaakkurin aiemmasta runsaudesta maastamme on etsitty peruskarttojen nimistöstä. Töttö (1995) on Pirkanmaan kokemusten perusteella tosin kritisoinut kovasti tämän menettelyn käyttöä.

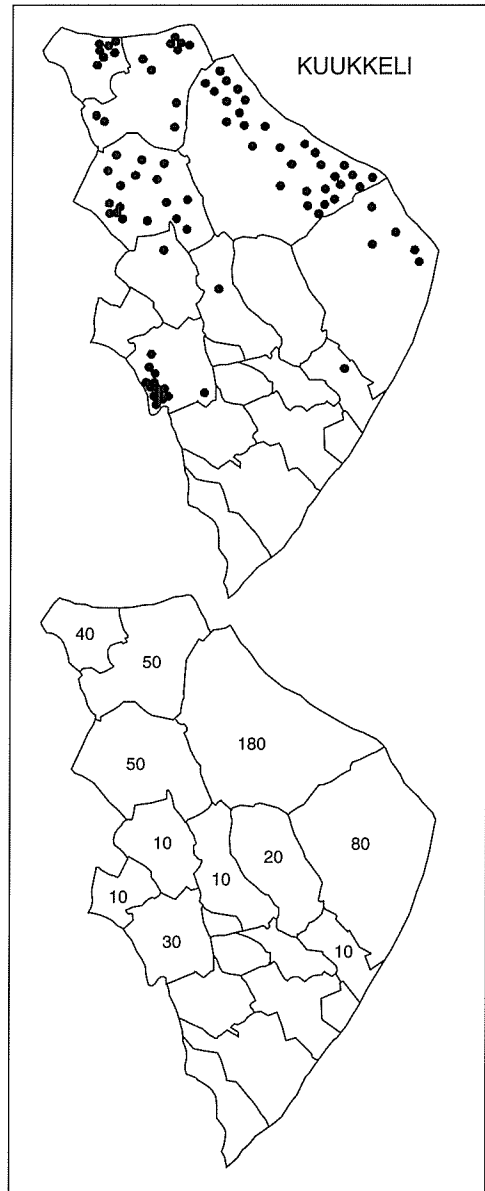
Petri Hottola teki 1992-93 Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiirille (nykyinen ympäristökeskus) perusteellisen koko läänin koskevan selvityksen, joka perustui pitkälti PKLTYn havaintoarkistoihin (Hottola 1995). Kartoituksessa löytyi yhteensä 38 reviiriä, joista tosin osalla ei ole todettu pesintää lähes kymmeneen vuoteen. Hottola arvioi pesimäkannaksi 40 paria, joista pääosa pesii suojelualueilla tai valtion mailla. Näillä alueilla kaakkureita uhkaavat lähinnä Metsähallituksen retkeilyreitit sekä pienten lampien kaavoitus kesämökkitonteiksi.

Suojelualueiden ulkopuolella Hottola olettaa kaakkureiden kohtalon karuksi. Metsäojitusten ja metsäautoteiden sekä kesämökkien rakentamisen takia sopivat pesäpaikat käyvät vähiin. Tosin Pirkanmaalla kaakkuri on osoittanut sopeutumisen merkkejä kesäasutusta kohtaan. Kesällä 1994 Outokummusta löytyi neljä uutta reviiriä lammilta, jotka inventoinnissa vuosi-pari aiemmin olivat tyhjiä. Monille lammille voitaneen järjestää kaakkurille pesimämahdollisuus rakentamalla niille kelluva tekopesä, jossa pesintä onnistuu mannerrantaa paremmin.

Kuukkeli *Perisoreus infaustus* (400 - 600, 40 000 - 70 000, 1 %)

Kuukkeli on laaja-alaisten kuusikkojen paikallintu, joka etenkin syksyisin uteliaana kerää talvivarastoja ihmisasumustenkin liepeiltä. Pohjois-Karjalassa kuukkelin havaitseminen ei aivan helppoa ole ollut pitkään aikaan.

PLV: »Monen muun erämaalinnun lailla kuukkeli näyttää säilyttäneen paremmin jalansijansa runsassoisessa ja suurten yhtenäisten metsien leimaamassa L-Suomessa kuin haja-asutussa kaskimetsien I-Suomessa.... hyvin tutkitussa P-Karjalassa esiintyminen on hyvin niukkaa ja melkein pä vain Ms:ään kuuluville koillisrajoille rajoitettava; esim. Pielisjärvelläkin nykyisin vain itäisillä metsäseuduilla harva lukuisena, Lieksassa ei talvisinkaan (Lappi).... Rääkkylässä Juutinen ei 1930-luvulla tavannut sitä lainkaan, Pynnösellä oli 1926-43 tiedossa vain 2 avustajien havaintoa [Kiihtelysvaarasta ja Ilomantsista], Kiihtelysvaarassa ei O. Eskelinen ole tavannut lajia 1957-65. Lumiala ja Lehmusuoto tapasivat 1935 lajin monin paikoin alueen pohjoisosassa, eteläisinnä Juuassa, Laaksosella on 1945-65 Ilomantsin, Pielisjär-

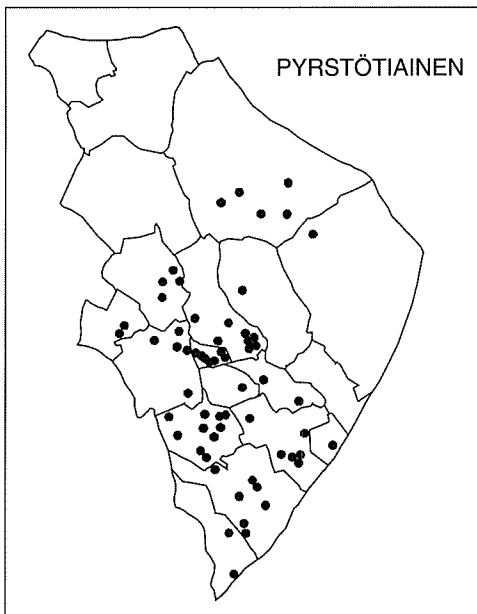
Kuva 10. Vuosina 1983-1993 tavatut kuukkeli-reviirit (n=88) sekä parimääräarvio kunnittain.

ven, Nurmeksien ja Valtimon eteläpuolelta vain 1 havainto: Liperi 11.VII.1954 1 yks.» Merikallio (1955) esitti Pohjois-Karjalan pohjoisosien (ns. Maanselän) kuukkelitiheydeksi 0,6 paria/km² (aineistona 122 km linjalaskenta).

Pääosa Pohjois-Karjalan kuukkeleista elää edelleen läänin pohjoisosissa Lieksa-Juuka-linjan pohjoispuolella (kuva 10). Kesähavain-

toarkiston havaintoja on tässä täydennetty talviaikaisilla havainnoilla etenkin Juuan ja Liperin osalta. Patvinsuon kansallispuiston parimääräksi on äskettäin arvioitu seitsemän (Rajasärkkä 1993), Lieksassa sijaitsevalla varsin karulla Ruunaan luonnonsuojelualueella linjalaskijat eivät yllättäen ole tavanneet kuukkelia lainkaan (Rajasärkkä ja Virolainen 1994). Ilomantsista havaintoja on kaiken kaikkiaan yllättävän vähän.

Liperistä on löydetty aivan muutaman viime vuoden aikana noin 15 reviiiriä, joista 10 ainoastaan noin 40 km²:n alueella. Esiintymä jatkuu Heinäveden puolelle, josta on joitakin havaintoja aivan viime vuosilta (esim. Okkonen 1994). Mielenkiintoinen on Liperin nykyisellä kuukkelialueella nuoruutensa viettäneen henkilön havainto, jonka mukaan 1960-70 lukujen taitteessa syksyisillä metsästysretkillä lajia ei tavattu lainkaan. Laji ilmestyi hänen mukaansa kotipiiriin vasta 1970-luvun loppupuolella. Ainoat raportoidut pesälöydöt ovat Tuupovaarasta 1986 ja Juuasta 1994. Outokummun pohjoisosista on 1970- ja 80-lukujen vaihteesta lisäksi havaintoja kolmelta paikalta.

Kuva 11. Vuosina 1983-92 tavatut pyrstötiaisia-reviirit Pohjois-Karjalassa (n=62).

Kuinka paljon kuukkeleita todellisuudessa on? Liperistä on ns. satunnaishavaintoja viideltä paikalta. Erillisellä kartoituksella alueelta on löytynyt noin 15 reviiiriä, joista kaikki eivät välttämättä ole asuttuja joka vuosi. Juuasta löytyi syksyllä 1995 nopealla "läskikartoituksella" yhden tunnetun reviiirin tuntumasta kolme uutta reviiiriä. Näiden havaintojen perusteella voi ehkä arvailla, että kuukkelin todellinen parimäärä Pohjois-Karjalassa on noin kolmin-nelinkertainen havaintopaikkojen lukumäärään verrattuna. Esimerkkialueet Liperissä ja Juuassa ovat ehkä läänin itä- ja pohjoisosia paremmin tunnettuja, joten arvioimme Pohjois-Karjalan reviiirimääräksi 1990-luvun alussa 400-600 paria. Kaskeaminen on voinut olla Pohjois-Karjalassa niin laaja-alaista jo 1700-luvulta alkaen, ettei aivan yhtenäistä kuukkeliasutusta ole maakunnassa ollut enää pitkiin aikoihin.

SILMÄLLÄPIDETTÄVÄT

Pyrstötiainen *Aegithalus caudatus* (200-400, 4 000 - 10 000, 4 %)

Pyrstötiaisen elinalueille on tyypillistä erilaiset valoisat reuna-alueet, joilla lehtipuuvaltaiset sekametsät rajoittuvat vesistöihin, viljelysmaihin, soihin tai hakkuuaukeisiin.

PLV: »Pesimäaikana kaikki paikallistutkimukset pitävät sitä harvinaisena tai harvalukuisena. Erityisen hyvä alue on P-Karjalassa, missä esiintyminen Joensuun seudulla on lähes jatkuvasti huomattavan runsasta (Pynnönen 1943, Linkola 1955, Laaksonen 1965). Tämä alue on kuitenkin suppea - jo Pielisjärveä vartta varmat pesimähavainnot puuttuvat kokonaan (Lappi).»

Samaa luonnehdintaa voinee käyttää nykyäänkin - pyrstötiashavainnot keskittyvät Joensuun ympäristöön sekä läänin eteläosiin (kuva 11). Lieksan eteläosista on muutamia havaintoja. Pyrstötiainen on pesimäaikana vaikeasti havaittava laji. Osa tämänkin katsauksen havainnoista koskee jo huhtikuun alussa nähtyjä yksilöitä, jotka saattanevat vielä kierrellä ennen pesimäkautta. Havaintojaksolta on ilmoitettu yhteensä neljä pesälöytöä - kolmessa näistä oli poikasia "muhkeat" 8,10 ja 12.

Kehrääjä *Caprimulgus europaeus* (50-100, 3 000-4 000, 2 %)

Kehrääjä on avonaisten mäntykankaiden ja mäntyvaltaisten sekametsien salaperäinen surisija, jonka olemassaoloa on miltei mahdoton todeta ilman öisiä kuunteluretkiä. Linnut voivat pesäpaikoilta tehdä kilometrien pituisia saalistusmatkoja läheisille pelloille, niityille ja rannoille.

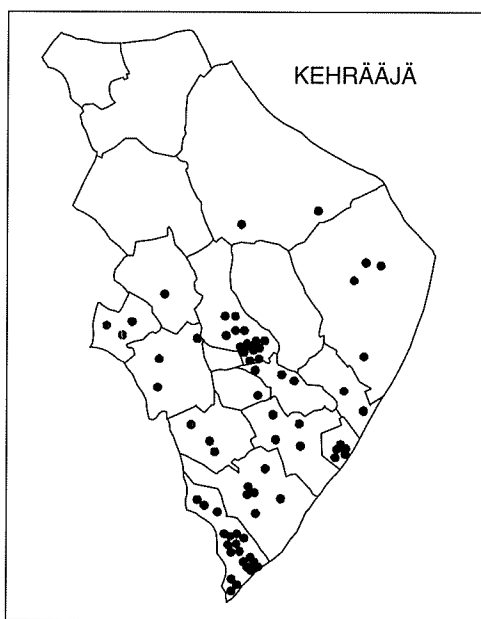
PLV: »Pohjoisimmat pesälöydöt lienevät... Pielisjärven Kontiovaarasta 1957 (K. Tanskanen). P-Karjalassa laji on keskiosiin saakka yleinen (esim. 1965 20 havaintopaikkaa, Laaksonen) ja kuultu vielä Pielisjärvelläkin useassa paikassa viime vuosina (Lappi).»

1980-luvun loppupuolella maakunnan parhaat kehrääjäalueet olivat selkeästi Kontiolahden eteläosat ja Kesälahden kunta (kuva 12). Aivan viime vuosina kehrääjiä on tavattu vähän. Kesällä 1992 Kontiolahden eteläosissa nähtiin 4 yksilöä, Kesälahdella ei ainoatakaan yksilöä. 1980- ja 90-lukujen ainoa tiedossa oleva pesälöytö on Kesälahdella, jossa 1987 löydetty yksimunainen pesye kuitenkin tuhoutui. Useat kehrääjähavainnot koskevat tiellä nähtyjä yksilöitä - ainakin pari näistä on kuollut

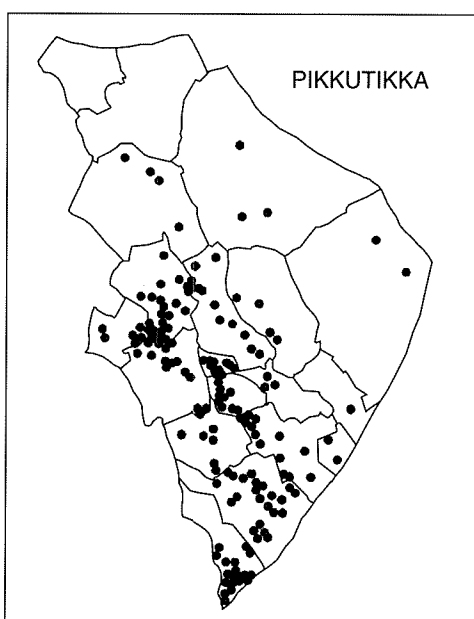
auton törmättyä niihin. Kehrääjä kuuluu auto liikenteen välittömiin uhreihin.

Pikkutikka *Dendrocopos minor* (150-300, 5 000-8 000, 3 %)

Pikkutikan tapaa keväisin varmimmin hakkuilta säästyneissä rantametsissä sekä taajamien ja kylien reunuspuistikoissa, minkä toteaa helposti toteaa katsomalla kuvasta 13. Viinijärven ja Pyhäselän ranta-alueet sekä Kesälahden eteläosat ovat pikkutikan suosiossa (kuva 13). Pikkutikoille soveliaimmat alueet on ilmeisesti löydetty hyvin valkoselkätikkujen keväisillä inventointireissuilla. Tosin huhtikuussa rummuttavat ja piipittävät tikat saattavat vielä olla vaeltavia ja pesinnän kannalta toisarvoisille paikoille ainoastaan äänteleämään jääneitä. Kaikki pesimäpaikatkaan eivät ole vuosittain asuttuja. Vuosittain havaintoja on kertynyt keskimäärin noin 20 havaintopaikalta. Joka tapauksessa havainnot osoittavat selvästi, miten keskeinen merkitys nimenomaan rantametsien käsittelyllä pikkutikan säilymiselle on. Yllättävän vähän havaintoja on ehkä Rääkkylästä, Liperin eteläosasta sekä Kiteen ja Kesälahden länsiosista.

Kuva 12. Vuosina 1983-92 tavatut kehrääjäreviirit Pohjois-Karjalassa (n=71).

Kuva 13. Vuosina 1983-92 tavatut pikkutikka-reviirit Pohjois-Karjalassa (n=159).

Ampuhaukka *Falco columbarius* (30-100, 2 000-2 500, 3 %)

Pienimmän haukkamme esiintymisen painopiste on pohjoinen. Pohjois-Karjalan kanta on arvioitu varovasti vajaan kahdeskymmenesosaan maamme kokonaiskannasta. Tutkimusjaksolla selville saadut määrät ovat olleet melko tasaisesti noin kymmenen parin luokkaa. Varovasti voisi arvioida ampuhaukkojen hieman vähentyneen 1990-luvulle tultaessa. Muutamat vakioasuinpaikat ovat autioituneet eikä uusia paikkoja ole juurikaan löydetty. Kesämökkien ja veneilyn määrän lisääntymisen voisi olettaa tuottavan lisääntyneitä yleisohavaintoja rantamänniköiden ampuhaukoista, mutta todellisuudessa näin ei ole käynyt.

Poikastuotto on tutkimusjaksolla vaihdellut 2,60-4,00 poikasen välillä. Tutkimusvuosien 1983-1994 keskiarvotuotto on 2,89 poikasta aloitettua pesintää kohden.

Ampuhaukan pesimämahdollisuudet tunnetuilla asuinpaikoilla tulisi turvata huolehtimalla pesäpohjista vaikka tekopesiä tekemällä.

Nuolihaukka *Falco subbuteo* (60-200, 2 500-3 000, 5 %)

Nuolihaukka on linnustomme lentotaitureiden aatelia. Järvillä on huomattava merkitys lajin saalistelulle ja pesinnälle. Maassamme pesivä kanta on runsain järvirikkaalla Keski- ja Itä-Suomen alueella.

PLV: »E- ja K-Suomessa nuolihaukka kuuluu lähes jokaisen pitäjän linnustoon, vaikkakin tiheys on vähäinen. Runsauden painopisteen ilmeinen sijainti maan itäosissa johtunee sekä näiden vesistörunsaudesta että lajin yleisestä mantereisuudesta, jota ruotsalaiset tutkijat tähdentävät. Kaikkein vahvin kanta lienee P-Karjalassa, esim. Joensuuun seudulla 1930-luvulla, Kontiolahdessa, Ilo-mantsissa ym. 1955-58, missä mannerilmaston suurhyönteisrunsaus ja edulliset biotoopit yhtynevät parhaalla tavalla.»

Nuolihaukan kannankehityksestä P-K:ssa ei tutkimusjakson aineiston avulla pysty paljonkaan sanomaan. Kanta näyttää kohtuullisen vakaalta. Läänin kannanarvio on ehkä alakannttiin. Poikastuotto on ollut keskimäärin 2,13 poikasta aloitettua pesintää kohden (vaihteluväli 1,50 - 3,00).

Pesinnöistä vain muutamia on todettu

muualla kuin rannoilla ja saarissa.

Selkälokki *Larus fuscus* (200-230, 6 000-7 000, 3 %)

Selkälokki on nimensä mukaisesti selkävesiemme asukki. Mustaselkäinen nimirotu on suomalaisin lintumme, sillä Suomen osuus nimirodun maailmankannasta (noin 20 000 paria) on korkeampi kuin millään muulla linnullamme. Kainuussa se pesii yleisesti myös soilla, mutta Pohjois-Karjalasta suopesintöjä tunnetaan vain Kesonsuolta (1-3 paria, Pynnönen 1929 ja Linkola, Häyrynen 1956-64). Nykyään se ei siellä pesi.

PLV: »Suopesintöjä tunnetaan vain Ilo-mantsin Kesonsuolta: 1929 1 (Pynnönen), 1956-64 1-3 paria harmaalokkiyhdykskunnassa (Linkola, Häyrynen). ...Eräät laskelmat valaisevat selkälökin suu-resti vaihtelevaa runsautta:... Pielinen n. 250 km²:llä 1957 10 paria, Koitere n. 100 km²:llä 1959 14 paria (Lappi).»

Pohjois-Karjalan selkälökkien reviirit tunnetaan nykyään varsin hyvin lukuisten selkävesilinnustolaskentojen ansiosta. Epätarkkuutta aiheuttaa aikuislaskentojen painottuminen poikasrengastusten yhteyteen, jolloin varhaisvaiheessa tuhoutuneet pesinnät voivat jäädä huomiotta. Lisäksi joiltakin pienemmiltä järvilta voi vielä löytyä muutamia pareja, varsinkin Ilo-mantsin alueella.

Läänin kokonaiskanta lienee 200 - 230 paria. Pielisellä pesinee noin 80 paria. Kesälahden Pyhäjärvellä noin 25 paria ja Hummonselällä 15 paria. Kymmenen parin vesialueita ovat Puhoksen, Rääkkylän, Liperin vedet ja Pyhäselkä, Höytiäinen, Viinijärvi, Koitere sekä Juojärven Outokummun puoleinen alue. Ilo-mantsin järville on arvioitu pesivän viisi paria.

Selkälökkikanta kasvoi 1970-luvulle, mutta taantui sitten 30-50 % 90-luvulle. Viime vuosina kantojen lasku näyttää pysähtyneen. Lajin tulevaisuuden kannalta lienee tärkeintä pesimärauhan turvaaminen. Pienet taloudellisesti arvottomat pesimäluodot tulisi totaalisesti rauhoittaa pesimäajaksi. Pohjois-Karjalassakin yhä esiintyvä lokkiviha ja ilkivaltainen muni- en piikittäminen tulisi saada loppumaan.

Kuikka *Gavia arctica* (500-800, 7 000-9 000, 8 %)

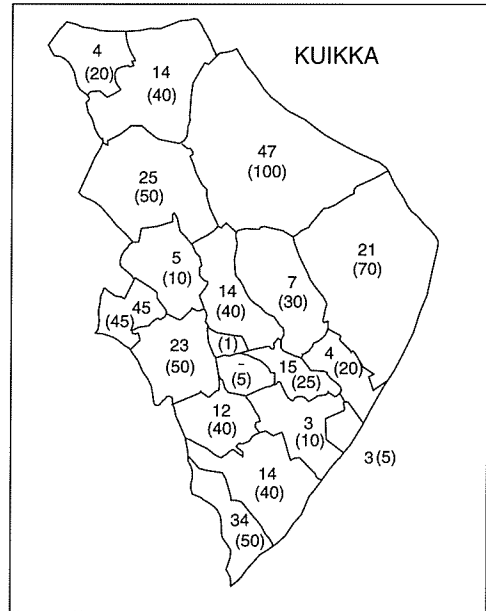
Kuikka on kirkasvetisten, runsassaaristen reit-

tivesien ja rauhallisten metsäjärvien asukki, jonka kannan on monista tekijöistä johtuen päätelty hitaasti taantuneen. Pahimpana välittömänä uhkana pidetään lisääntyvän loma-asutuksen, veneilyn ja vesien säännöstelyn pesinnälle aiheuttamaa häiriötä. Tosin viime aikoina on esitetty myös havaintoja, jotka viittaavat kuikan onnistumiseen tiheään mökittyneilläkin järvilla.

Lintuharrastajat ovat viime vuosina ilmoittaneet Pohjois-Karjalasta noin 25-75 havaintopaikkaa/vuosi. Yhteensä kesähavaintoarkistossa on noin 290 havaintopaikkaa, joiden perusteella arvioimme koko läänin pesivän kuikkakannan olevan kaksi-kolme kertaa suurempi eli 500-800 paria (kuva 14) (vrt. Pakarinen 1989). Mauri Leivo on kesän 1992 kartoitusten perusteella arvioinut Outokummun kuikkakannan kooksi 45 paria; Outokummusta on aiempia havaintoja noin 14 parista. Eniten havaintoja on ilmoitettu Kesälahdelta, Lieksasta ja Juuasta. Liperistä on kaksi havaintopaikkaa, joilla toisella kuikka on havainnoijien mukaan pesinyt (ainakin) vuodesta 1906 alkaen, toisella vuodesta 1941 alkaen! Eikö kuikkaan todellakaan ole havainnut yhtään pesivää kuikkaa Pyhäselän kunnassa?

Liperissä Ylämyllyn ja Pärnävaaran välissä olevilla hyvin tiheään mökittyneillä järvilla pesii nykyisin 4-5 kuikkaparia noin 200 mökin ja leirintäalueen "puristuksessa" - erään havainnoijan mukaan kuikkien määrä on jopa lisääntynyt alueella. Ilmeisesti mökkien lukumäärä ei vielä sinällään muodosta häiriötä kuikkille; oleellisempaa on mökkien sijoittuminen ja käyttö. Kuikkien pesimismahdollisuuksien säilyminen riippuu ratkaisevasti rantakaavoituksen onnistumisesta ja mökkiläisten liikkumistavasta järvilla.

Kuikkahavaintojen rekisterikin antaa mahdollisuuden lähtökohdan seurata kannan kehitystä tulevaisuudessa. Mielenkiintoista olisi seurata kuikan pesimätulosta eri tyyppisissä vesistöissä: esimerkkialueina voisivat olla esimerkiksi tiuhaan mökittyneet järvalue, säännöstelty järvi ja rauhallinen säännöstelemätön järvalue. Pakarisen (1989) mukaan häirinnälle kaikkien alttiimmilla suurten järvien kuikilla on indikaattoriarvonsa, koska niiden pesimä-

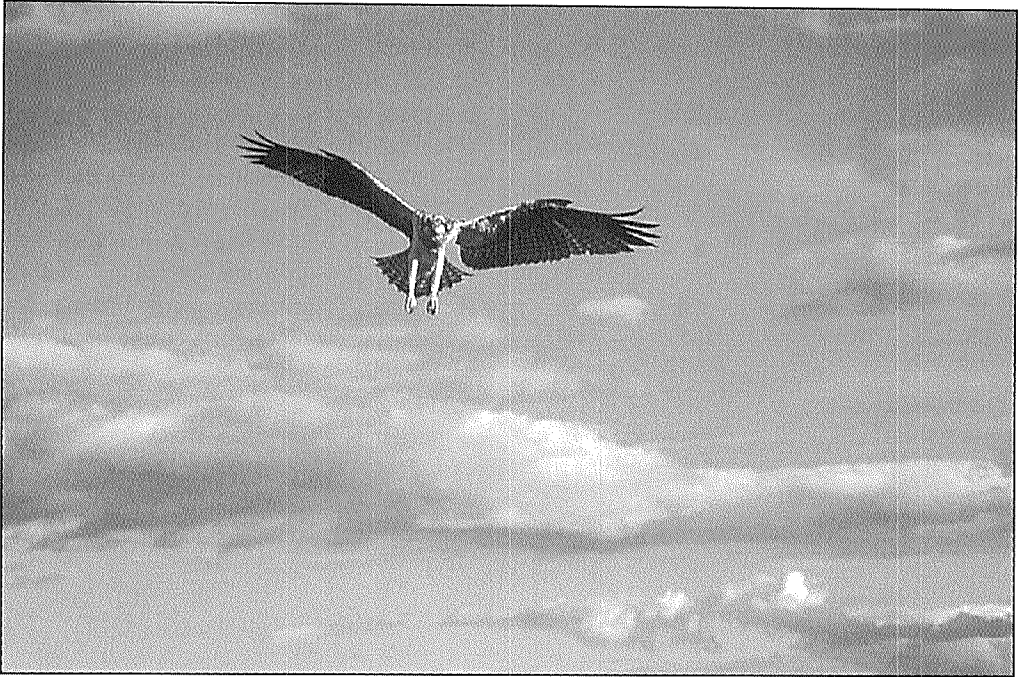

Kuva 14. Vuosina 1983-1992 tavatut kuikka-reviirit (n=291) sekä parimääräarvio (suluissa) kunnittain.

tulos mittaa ihmisen aiheuttaman häirinnän määrää. Jos suurjärvien kuikat saataisiin paremmin onnistumaan pesinnässään, koko järvinuston pesimärauha olisi ilmeisen riittävä. Seurantaan riittäisi varmaan heinäkuun loppupuolella muutaman vuoden välein tehty yksi käynti, jolla vesialue havainnoidaan tarkasti. Hoituisiko homma jopa selkälökkirengastajien viimeisten rengastusreissujen ohessa?

Sääksi *Pandion haliaetus* (25-35, 900-1 000, 3 %) Lähes yksinomaan kaloja ravinnokseen käyttävä sääksi asustaa hyvin monenlaisissa ympäristöissä joskus etäälläkin vesistöistä. Pesä on kuitenkin yleensä ympäristönsä korkeimmalla kohdalla aihkipetäjässä, joka on seudun komein ja monesti lähes ainoa laatuaan. Saurolan (1983) mukaan sääksien pesimispaikat ja parimäärä tunnetaan ehkä paremmin kuin minkään muun lintulajin, jonka runsaus maassamme on vähintään muutamia satoja pareja.

PLV: »Pohjois-Karjalan suurvesillä Joensuun piirissä laji on hyvin harvainen, mutta vähän runsaampi Ilomantsin ja Pielisjärven erämaaseuduissa.»

Kalasääskinuorukainen palaamassa pesälle. - *Kimmo Koskela*

Tiedossa olevien reviirien ja pesien määrät ovat kasvaneet lähes kaikissa lääneissä viimeisten kymmenen vuoden aikana (Saurola 1995). Pohjois-Karjalassa näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. Vuoden 1989 ennätysvuoden jälkeen on menty jopa vähän alaspäin. Ovatko sääksen luontaiset pesäpuut loppumassa muun Etelä-Suomen tavoin Pohjois-Karjalastakin vai onko tunnettujen reviirien tarkistusteho pudonnut? Vuonna 1994 tekopesien osuus sääksen pesäalustana oli Pohjois-Karjalassa Etelä-Suomen pienin.

Mikäli pesäpaikkapula on todella ollut viime vuosina sääksikantaa eniten rajoittava tekijä Pohjois-Karjalassa, pitäisi sääksireviirien määrän lähivuosina kasvaa jonkin verran. Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen Kimmo Koskelalla ja Juha Miettisellä rakennuttamat sekä Pertti Koskimiehen kumppaneineen tekemät tekopesäverkostot nimittäin varmistavat sopivien pesimä paikkojen säilymisen lähivuosina nykyistä suuremmallekin sääksijoukolle (ks. Koskela, sivut 74-76 tässä julkaisussa). Tulevaisuudessa näemme, ovatko sääkset pian Pohjois-Karjalassakin Etelä-Suomen tapaan tekopesien

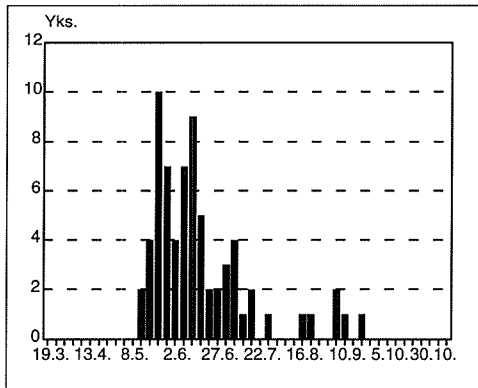
vankeja, kun järeäoksaiset lakkapäpetäjät ovat hävinneet suojelealueiden ulkopuolelta ihmisten kyltymättömien tarpeiden raaka-aineeksi.

Pikkusieppo *Ficedula parva* (10-100, 1 000-2 000, 3 %)

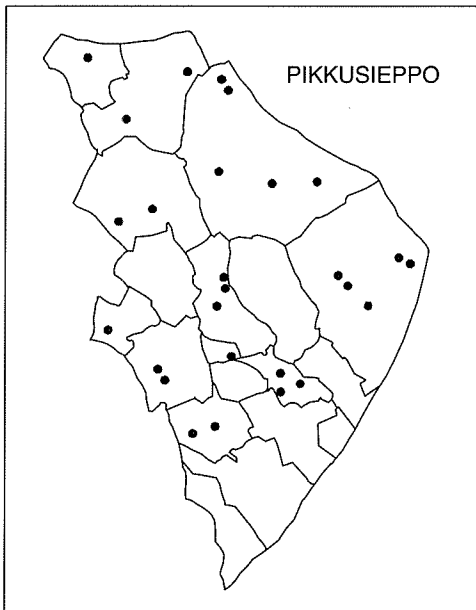
Kaakosta Suomeen levinnyt ja todennäköisesti vasta 1900-luvun alussa pysyvään pesimälinnustoomme liittynyt pikkusieppo asustaa tavallisimmin lahopuisessa tiheässä reheväkasvuissa seka- tai kuusimetsässä.

Merikallio (1955) arvioi koko maan pikkusieppokannan suuruudeksi 100 paria. PLV: »Lappi on vain kahdesti tavannut Pielisjärvellä, 1963 ja 1967. Kuitenkin se on havaittu Nurmeksen mlk:ssa 1910 ja 1915 (Enckell) (kolmas ja viides havainto koko maasta) sekä 1959-60 3 paikassa (Linkola).»

Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana pikkusiepot on pääosin tavattu touko-kesäkuun vaihteen tienoilla (kuva 15). Koska osa näistä linnuista voi olla vielä muuttomatalla (esimerkiksi Höylaksella rengastetut yksilöt), reviireiksi on tulkittu varmuuden vuoksi ainostaan 15.6. jälkeen tavatut pikkusiepot. Re-

Kuva 15. Pikkusieppohavaintojen jakautuminen viiden päivän jaksoihin 1975-93 (n=69).

Kuva 16. Vuosina 1975-93 tavatut pikkusiepporeviirit (havaittu 15.6. jälkeen) Pohjois-Karjalassa (n=27).

viireiksi tulkitut havaintopaikat sijoittuvat varsin tasaisesti ympäri läänin (kuva 16). Joukossa on kaksi varmistettua pesintää: Lieksassa vuonna 1976 ja Valtimolla vuonna 1993.

Suokukko *Philomachus pugnax* (200-400, 30 000-50 000, 1 %)

Suokukko on pohjoinen laji, jonka esiintyminen Suomessa keskittyy Lappiin. Pohjois-

Karjalassa pesii pieni joukko suokukkoja, joita kuitenkin laaja-alainen soiden kuivatus uhkaa. Lieksasta ja erityisesti Ilomantsista pesiviä suokukkoja löytyy enemmänkin; esimerkiksi Patvinsuon kansallispuiston parimääräksi on arvioitu 55 suokukkoparia (Rajasärkkä 1993). Erillisiä suokukon pesimäpaikkoja Pohjois-Karjalassa ovat mm. Kiihtelysvaaran Valkeasuo, Kontiolahden Pitkäranta ja Polvijärven Viklinsuon ympäristö. Myös Värttilän Sääperillä on useina vuosina tavattu pesivän oloisia suokukkoja.

PLV: »PKssa on lintuja tavattu varsin paljon pesimäaikana (Pynnönen, Laaksonen), mutta vain yksittäisiä hätäileviä naaraita: Liperi 1945 (Karttunen), Ilomantsin Patvinsuo 1963 (Rinne ja Stén), Pielisjärven Olperinsuo 1964 (Lappi).»

SUOMESSA UHANALAISET LAJIT, JOITA POHJOIS-KARJALASSA TAVATAAN AINOASTAAN MUUTTOAIKAINA

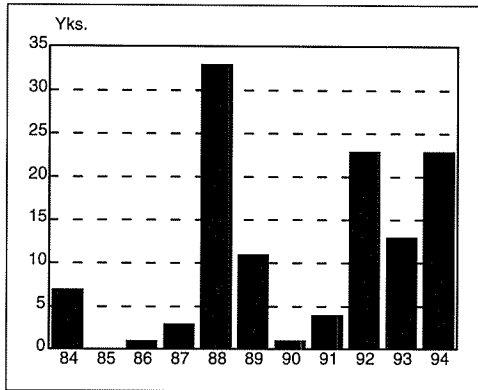
Tunturikiuru *Eremophila alpestris* (-, 0-10)

Arktisilla tunturinumilla pesivä tunturikiuru on valkoselkätikan ja kiljuhanhen ohella Suomen uhanalaisimpia lintulajeja. Pesimäkannan suuruudeksi 1980-luvun loppupuolella on arvioitu korkeintaan 10 paria.

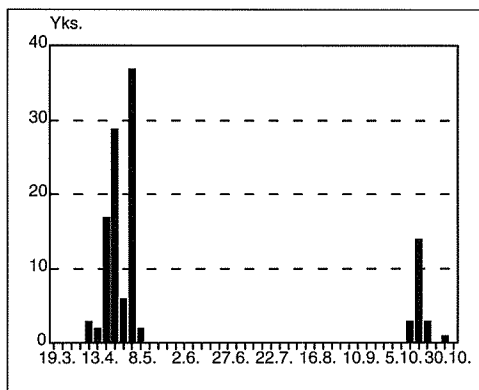
Pohjois-Karjalassakin tunturikiurukannan kehityksestä voidaan saada joitakin viitteitä. Itse asiassa muutamina keväinä täällä on havaittu enemmän tunturikiuruja kuin niitä koko Suomessa arvioidaan pesivän (kuva 17). Linnut lienevätkin matkalla Ruotsin tai Norjan puolelle. Aivan viime vuosina tunturikiuruja on havaittu ilahduttavasti - muutamia mukavia parviakin on nähty. Onko tunturikiurukanta runsastumassa vai ovatko harrastajat oppineet etsimään lajia oikeasta paikasta oikeaan aikaan - huhti-toukokuun vaihteessa ja lokakuun puolivälissä (kuva 18). Vuonna 1987 yksi tunturikiuru nähtiin jopa talviaikaan, 9.-10.12. Kiihtelysvaaran Heinävaarassa. Myös 1970-luvun alussa havaittiin talvehtiva tunturikiuru Joensuussa.

Kiljuhanhi *Anser erythropus* (-, 15-20)

Kiljuhanhen kaikki tiedossa olevat havainnot on syytä luetella tässä, vaikka laji ei ole Pohjois-

Kuva 17. Vuosittain Pohjois-Karjalassa tavatut tunturikiurut 1984-1994 (n=118).

Kuva 18. Muuttavina tavatut tunturikiurut viiden päivän jaksoissa 1984-94 (n=117).

Karjalassa koskaan pesinyt. Kiljuhanhi on kuitenkin maailmanlaajuisesti uhanalainen ja Skandinavian tuntureilla pesivät hanhet voivat hyvinkin muuttaa Pohjois-Karjalan yli.

11.5.1972 LIE Pankakoski, Reposuo 2 yks. metsähanhiparvessa, 1.5.1975 3 NE JOE Linnunlahti, 19.9.1976 OUT, Vuonos 1 ad m, 28.4.1980 POL, Lahtolahti 1p, 16.5.1981 8 ad p KON, Pitkäranta, 10.5.1986 2 ad p POL, Viklinrimpi, 12.10.1991 KES, Ruokkeenniemi 1 ad SW tundrahanhiparvessa, 5.5.1992 VÄR, Nii-rala 1 ad p.

Merikotka *Haliaeetus albicilla* (-, 80)

Merikotkakaan ei ole koskaan todistettavasti pesinyt Pohjois-Karjalassa. Muuttoaikaisia

havaintoja on viime vuosina kertynyt aiempaa enemmän, huomattavastikin maakotkaa runsaammin. Seuraavassa luettelonomaisesti kaikki kesäaikaiset havainnot vuodesta 1975 alkaen. Merkitseekö aikuisten lintujen kesäaikainen esiintyminen pesintää jossakin aivan itärajan takana tai jopa Pohjois-Karjalassa? Aivan mahdotonta pesintä Pohjois-Karjalassa ei ainakaan jatkossa ole, mikäli koko Suomen kanta edelleen kasvaa.

12.8.1975 ILO, Mekrijärvi 1 ad p, 18.6.1978 KON, Pitkäranta 1 ad p, 30.5.1982 ILO, Ahvensalo 1 ad p, 15.-19.8.1982 ILO, Kesonsuo 2 ad p, 1.6.1985 KON, Pitkäranta 1 subad p, 5.6.1985 KON, Pitkäranta 1 2kv E, 22.6.1989 ILO, Kesonsuo 2 ad p, 19.-21.5.1990 KON, Pitkäranta 1 n6kv p.

Kiljukotkaa, rantakurvia, tunturihaukkaa, lapa-sotkaa, koskikaraa ja punakuuria ei tässä käsittelyssä tarkemmin.

POHJOIS-KARJALAN LINNUSTONSUOJELUN PAINOPISTEET EUROOPAN LAAJUISESSA TARKASTELUSSA

Euroopan Unioniin liittymisen myötä ja samalla voimaan tulleiden EU-direktiivien pohjalta on viime aikoina taas keskusteltu eri yhteyksissä siitä, minkä lajien suojeluun rajalliset suojeluresurssit tulisi ensisijaisesti kohdistaa. Eurooppalainen (ja maailmanlaajuinen) tarkastelumittakaava on saanut entistä suurempaa painoarvoa ja monien lajien suojeluasema on tämän myötä muuttunut suuresti. Esille on nostettu myös kysymys, mistä lajeista Suomi on erityisvastuussa? BirdLife International julkaisi 1994 ensimmäisen Euroopan lintujen suojelutarveselvityksen (Tucker ym. 1994). BirdLife Suomi onkin osana tätä keskustelua esittänyt ympäristöministeriölle, että uhanalaisten lintulajiemme lajiluettelo uusitaan vuosien 1996 ja 1997 aikana.

Suomen nykyisistä uhanalaislajeista maailmanlaajuisesti uhanalaisia ovat ainoastaan kiljuhanhi, kiljukotka ja ruisräikkä. Kiljuhanhen ja -kotkan hyväksi on Pohjois-Karjalassa vaikea tehdä mitään konkreettista, mutta ruisräökkien pesimämenestykseen pohjoiskarjalai-

Idänuunilintu viihtyy
vanhoissa vaarametsissä.
- Hannu Eskonen

silla maanviljelijöillä (sekä tavallisten ja luomutuotteiden kesken valitsevilla kuluttajilla) on paljonkin sanottavaa.

Maailmanlaajuisesti uhanalaisten lajien jälkeen Euroopan lintujen suojelutarveselvityksessä seuraavana tulevat lajit, joiden koko maapallon kannat ovat keskittyneet Eurooppaan ja joiden suojelutila on epäsuotuisa. Tähän ryhmään kuuluu myöskin hämmästyttävän vähän suomalaisia lintulajeja - seuraavassa kaikki lajit listattuna: heinäkurppa, mustapyrstökuiri, punajalkaviklo, kalalokki (!), riskilä, kehrääjä, kangaskiuru, leppälintu (!) ja peltosirkku. Pitäisikö lokiensuojelu kohdistaaakin kalalokkiin ja metsien suojelu karujen mäntykankaiden kehrääjiin, kangaskiuruihin ja leppälintuihin?

Loput suojelutoimia vaativat lajit on edelleen ryhmitelty lajeihin, joiden maailmankannat eivät ole keskittyneet Eurooppaan, mutta joiden suojelutila on epäsuotuisa (ryhmä 3) ja lajeihin, joiden kannat ovat keskittyneet Eurooppaan, mutta joiden suojelutila Euroopassa on suotuisa (ryhmä 4).

Kolmosryhmän lajeista mainittakoon mm. jouhisorsa, sinisuohaukka, sääksi, tuulihaukka, teeri, kurki, liro, pikkulokki, huuhkaja, lapinpöllö, pohjantikka, kiuru, törmä- ja haarpääsky, harmaasiippo, lepinkäiset ja kuukkeli. Suomen tämänhetkisistä uhanalaisluokituksessa mukana olevista lajeista Tucker ym. (1994) eivät pidä Euroopan tarkastelussa uhanalaisina lainkaan esimerkiksi valkoselkätikkaa

(Itä-Euroopan kantojen tila suotuisa), tuntu-rikiurua, pikkutikkaa ja ampuhaukkaa.

Tarkastelukulman laajentaminen todetta pistää mietittämään. Tulevaisuudessa näemme, miten suojeluponnistuksia käytännössä suunnataan. Selvää kuitenkin on, että kaikille uhanalaisten lajien suojelutyöstä kiinnostuneille löytyy mielekästä ja elämyksiä tuottavaa puuhaa myös Pohjois-Karjalassa (esim. taulukko 3).

Tasapuolisuuden nimissä tässä olisi ehkä tarkasteltava myös maakuntamme uudistulokkaita, joiden runsastuminen johtuu ihmistoiminnasta. Jääköön se kuitenkin toiseen yhteyteen. Tietämys uhanalaistenkin lajien esiintymisestä Pohjois-Karjalassa on lisääntynyt huimasti viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Ja tämä on seurausta hyvin monipuolisesta retkeilystä erilaisissa ympäristöissä. Hyvällä syyllä voimme todeta, että tällaisen seurannan avulla ei yksikään laji Pohjois-Karjalan linnustosta huomaamatta häviä. Retkeilkäämme jatkossakin mahdollisimman laajalaisesti ja monipuolisesti seurantavinkit mielessä pitäen. Tässä on vielä syytä korostaa tarkkojen paikkatietojen tärkeyttä havaintoja ilmoitettaessa. Ainakin uhanalaisimpien lajien pesimäaikaiset havainnot tulisi ilmoittaa jopa 100 m:n tarkkuudella; karkea paikannus esimerkiksi GT-kartasta löytyvien kylä- ja muiden nimien avulla, tarkempi paikannus peruskarttojen yhtenäiskoordinaattien (Lehtoranta 1984) tai sanallisen kuvauksen avulla.

KIRJALLISUUS

Useiden lajien osalta vähenemisen perimmäisiä ja oleellisimpia syitä on sen sijaan vaikea osoittaa ja eritoten paikantaa ilman tarkempia tutkimuksia. Tämänkin lajijoukon runsaudenmuutoksiin vaikuttaa hyvin laajan ihmisjoukon toiminta vieläpä hyvin monessa eri maassa eri puolilla maailmaa. Kansainvälinen yhteistyö ja voimien kokoaminen esimerkiksi BirdLife Internationalin välityksellä on todella tarpeen. Linnustonsuojelun suuntaaminen yleiseen maankäyttöön vaikuttamisena lienee myös paikallaan monien hajallaan elävien lintujen osalta. Jokainen voi omalta osaltaan toiminnallaan vaikuttaa näidenkin lajien kannankehitykseen. Ja oma osakin on jo paljon - ilman sitä emme voi oikein velvoittaa muita toimimaan.

- VON HAARTMAN, L., HILDEN, O., LINKOLA, P., SUOMALAINEN, P. & TENOVUO, R. 1963-72. Pohjolan lintu värikuvin. Helsinki.
- HOKHLOVA, T. Y. & JUVASTE, R. 1994. Selkälökki Venäjän Karjalassa. Siipirikko 2/1994
- HOTTOLA, P. 1995. Pohjois-Karjalan kaakkureilla ei mene hyvin! Linnustonsuojelu 1/1995
- JUVASTE, R. 1990. Lokkikannoista ja selkälökistä erityisesti. Siipirikko 1/1990
- JUVASTE, R. 1992. Pohjois-Karjalan selkälokit. Siipirikko 2/1992
- JUVASTE, R. 1993. (Selkä)lokkeja suojelemaan! Siipirikko 2/1993
- JUVASTE, R. 1994. Selkälökkitiedustelu 1994. Siipirikko 2/1994
- KAPANEN, M. 1978. Harmaapäätikan (*Picus canus*) esiintyminen talvikaudella 1977/78. Siipirikko 3/1978.

Taulukko 3. Vinkkejä uhanalaisten lajien seurannasta ja tutkimuksesta kiinnostuneille.

Ilmoita kaikki satunnaishavainnot seuraavista lajeista (osasta kuvaus ARK:lle tai RK:lle):

Viiriäinen Heinäkurppa, Tunturikiuru, Kiljuhanhi, Kiljukotka, Rantakurvi, Etelänsuosirri, Tunturihaukka, Lapasotka, Merikotka, Tunturipöllö, Räyskä, Harmaapäätikka, Peltopyy, Mustalintu, Koskikara, Punakuiri, Muuttohaukka

Erityisprojekteja käynnissä (kiinnostuneet ilmoittautukoot yhteyshenkilöille):

Valkoselkätikka	rengastusprojekti (Juha Miettinen, Kimmo Martiskainen)
Kotka	tunnettujen reviirien tarkistus (Hannu Lehtoranta, Raimo Latja)
Tuulihaukka	rengastus - pöntötys (Hannu Lehtoranta, Juha Suomalainen)
Kaakkuri	pesälampien seuranta (Petri Hottola)
Selkälökki	värirengastus (Risto Juvaste)
Sääksi	tekopesäverkoston seuranta (Ari Lyytikäinen)

Uusia vinkkejä innokkaille:

Kaakkuri	tekopesämättäiden rakentaminen (Petri Hottola)
Ruisräikkä	rengastus - vakioseuranta (esim. Värtsilän alue)
Kehräjä	rengastus - mäntykankaiden vakioseuranta (Kesälahti - Kontiolahti)
Kangaskiuru	mäntykankaiden ja sorakuoppien inventointi (Kontiolahti - Liperi)
Pikkutikka	rengastus - rantametsien vakioseuranta (Rääkkylä-Polvijärvi)
Kuikka	pesimätuloksen seuranta erityyppisillä vesialueilla
Uuttukyyhky	pöntötyskokeiluja viljelymaiden liepeillä (Värtsilä-Rääkkylä)
Kuukkeli	syksyinen läskikartoitus (Kauko Rouhiainen)

Hankalasti seurattavat lajit - seurannan todelliset haasteet:

Suokukko, Pyrstötiainen, Pikkusieppo, Ampuhaukka, Nuolihaukka

- KAPANEN, M. 1982. Pohjois-Karjalassa tavatut lintulajit vuoden 1980 loppuun. Siipirikko 3/1981.
- KOSKIMIES, P. 1993. Suomessa pesii 50 miljoonaa lintuparia. Linnut 28(2):6-15.
- KOSKIMIES, P. & RUSANEN, P. 1995. Ruisräikkä - vuoden lintu 1995. Linnut 30(2):5.
- LAINEN, T., VIRKKALA, R. & ALANKO, T. 1995. Valkoselkätikkojen pesinnässä katovuosi. Linnut 30(3):37-38.
- LAPPI, E. 1982. Mustalintu (*Melanitta nigra*) pesivänä Suomujärvellä. Siipirikko 2/1982
- LAPPI, E. 1993. Pielisen selkälokit. Siipirikko 2/1993
- LEHTORANTA, H. 1980. Peltopyy (*Perdix perdix*) Pohjois-Karjalassa. Siipirikko 2/1980
- LEHTORANTA, H. 1983. Peltopyy katoamassa Pohjois-Karjalasta. Siipirikko 3/1983
- LEHTORANTA, H. 1984. Yhtenäiskoordinaattien määrittäminen. Siipirikko 1/1984.
- LEHTORANTA, H. 1985. Kalasääsken pesiminen Pohjois-Karjalassa 1980-84. Siipirikko 2/1985
- LEHTORANTA, H. 1990. Kalasääskien pesiminen Pohjois-Karjalassa vv. 1985-89. Siipirikko 2/1990
- LEIVO, M. 1993. Harvinaisuudet 1992 Pohjois-Karjalassa. Siipirikko 4/1993.
- LINKOLA, P. 1959. Jalohaukan kohtalo Suomessa. Suomen Luonto 18(1):3-19 ja (2):34-48.
- LINKOLA, P. 1964. Jalohaukka 1961-63. Suomen Luonto 23(1):5-11.
- MERIKALLIO, E. 1955. Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä.
- MISSONEN, T. 1975. Pohjois-Karjalan sääket 1975. Siipirikko 3/1975
- OKKONEN, H. 1994. Harvinaisuudet 1991-92. Oriolus 14:28-39.
- OLLILA, T. 1995. Suomen maakotkat 1990-1994. Linnut 30(3):24-26.
- PAKARINEN, R. 1989. Suomen kuikkakanta ja sen tulevaisuus. Lintumies 24(1):2-11.
- PULLIAINEN, E. 1983. Viiriäinen. Teoksessa: Hyytiä, K., Kellomäki, E., & Koistinen, J. (toim.). Suomen Lintuatlas. SLY:n Lintutieto Oy. s. 126-127.
- PYNNÖNEN, A. 1943. Havaintoja Joensuun seudun linnustosta. Kuopion Luonnon Ystävien julkaisu. Sarja B, 2, N:o 1.
- RAJASÄRKKÄ, A. 1993. Patvinsuo - kansallispuistojemme helmi. Linnut 28(5):40-43.
- RAJASÄRKKÄ, A. & VIROLAINEN, E. 1994. Ruunaa - metiensuojelun merkkipaalu. Linnut 29(4):24-27.
- RASSI, P., ALANEN, A., KEMPPAINEN, E., VICKHOLM, M. & VÄISÄNEN, R. 1986. Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1985:43.
- RASSI, P., KAIPIAINEN, H., MANNERKOSKI, I. & STÄHLS, G. 1992. Uhanalaisten eläinten ja kasvien seuranta-toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1991:30.
- SAUROLA, P. 1983. SÄÄKSI. TEOKSESSA: HYYTIÄ, K., KELLOMÄKI, E., & KOISTINEN, J. (TOIM.). Suomen Lintuatlas. SLY:n Lintutieto Oy. s. 102-103.
- SAUROLA, P. 1995. Sääket myötätulessa - kiitos huolenpidon. Linnut 30(3):16-20.
- TUCKER, G. M. & HEATH, M. F. 1994. Birds in Europe: their conservation status - BirdLife International. Cambridge.
- TÖTTÖ, P. 1995. Kaakkurikesä 1994. Lintuviesti 20(2):40-54.
- VARONEN, K. 1981. Yölaulajien esiintyminen Pohjois-Karjalassa. Siipirikko 3/1981.

VIDEOPLACE

Jukolankatu 19, 80100 JOENSUU

Puh. 973-897 052

PETOLINTUJEN TUTKIMUS JA SEURANTA POHJOIS-KARJALASSA

HANNU LEHTORANTA

Petolintujen tutkimus alkoi Pohjois-Karjalassa lintutieteellisen yhdistyksen perustamisen jälkeen vuonna 1973. Kiinnostuksen kohteina olivat ensimmäisellä vuosikymmenellä pöllöt. Vuosien 1973-80 tutkimustuloksia pöllöistä on julkaistu yhdistyksen 10-vuotisjuhlaulkaisussa. Päiväpetolintujen pesinnän seuranta rajoittui tuolloin vain sattumarengastuksiin eikä aineistoa ollut julkaistavaksi.

PESÄREKISTERI TUTKIMUKSEN PERUSTAKSI

Tehostetumpaan ja järjestelmällisempään havaintojen keruuseen siirryttiin vuoden 1982 aikana. Aktiivisimpien rengastajien ideoimana perustettiin pesärekisteri. Rekisteri koostuu pesäkorteista, joissa on talletettuna pesän perustiedot (tarkastajan yhteystiedot, paikkatiedot, pesän ja pesäpuun mittatietoja, biotoopitietoja sekä tietoja ympäristömuutoksista). Pesät on numeroitu juoksevasti kunnittain. Numeroita käyttäen havannoitsijat ilmoittavat pesien tarkastustiedot pöllön/haukan pesintälomakkeilla rekisterin hoitajalle. Hän merkitsee vuosittaisen tiedon pesäkortille ja laatii aineistosta vuosittain katsauksen päiväpetolintujen ja pöllöjen pesinnästä läänin alueella.

Pesärekisterissä on kortit noin tuhannesta haukanpesäpaikasta ja noin tuhannestaviidestä sadasta pöllönpesäpaikasta. Kun parhaista pesäpaikoista on pesintätietoja jo yli kahdeksakymmeneltä vuodelta, sisältää pesärekisteri todella arvokkaan aineiston Pohjois-Karjalan petolinnustosta.

PESIEN SUOJELUUN KIINNITETTY HUOMIOTA

Petolintujen pesintään kohdistuva ihmisen tahallinen häirintä on ollut alueellamme posi-

tiivisen vähäistä koko tutkimusjakson ajan. Vuositasolla on todettu korkeintaan pari pesien hävitystä, useimmiten ei yhtään. Kanahaukan lisäksi yksittäistapauksina vainon kohteeksi on joutunut yllättäen myös helmipöllö ja sinisuohaukka.

Selvästi merkittävämpi uhka petolinnuille on ollut pesäpaikkojen tuhoutuminen metsänhakuissa. Pesien säästämiseksi otettiin 1980-luvun alkupuolella käyttöön muovinen laatta kiinnitettäväksi pesäpuihin. Laatassa on paikka pesän numerolle ja tekstissä toive pesän huomioimisesta metsänkäsittelyissä. Taustajatuksena on ollut myös mahdollisen pesätuhoojan hillitseminen, kun hän huomaa pesän olevan tarkkailussa. Laatan avulla on säästetty lukuisa joukko pesäpuita ja erityisesti saatu siirrettyä pönttöjä hakkuilta turvaan.

Metsätalousihmisten asenteet ovat muuttuneet selvästi myönteisemmäksi linnuston suojelema kohtaan 1990-luvulla. Pohjois-Karjalan lintutieteellinen yhdistys teki vuonna 1994 yhteistyösopimuksen Pohjois-Karjalan metsäkeskuksen kanssa linnuston huomioimisesta metsänkäsittelyissä. Yhteistyön pohjana on petolinnuston pesärekisteri, jonka pesäpaikkatietoja annetaan metsäsuunnittelijoiden käyttöön. Tiedon avulla suunnittelija yhdessä maanomistajan kanssa pyrkii huomioimaan pesät metsänkäsittelyissä.

Taulukko 1. Pohjois-Karjalassa vuosina 1980-94 tarkastettujen pönttöjen ja luonnonkolojen määrät lajeittain.

vuosi	helmi-pöllö	viiru-pöllö	lehto-pöllö	varpus-pöllö	hiiri-pöllö	telkän-pönttö	yhteensä*
1980	110	33	40			60	183
1981	109	33	32	7		37	181
1982	112+6	50+5	57	7		307	226+11
1984	159+11	72+13	69	2+7		267	302+31
1985	208+22	90+11	86	5+15		79	389+48
1986	306+43	120+15	108+3	5+42		258	539+103
1987	390+75	164+19	143	9+139		239	706+233
1988	350+90	183+38	144+14	9+235	19	140	705+377
1989	508+87	216+37	190+2	20+44	18	159	952+170
1990	433+52	222+24	176	16+208	22	58	864+284
1991	490+42	301+33	194	47+51	66	20	1098+126
1992	503+71	318+42	231	40+254	85	87	1177+367
1993	494+55	325+26	240+1	46+81	115	47	1220+163
1994	438+50	298+94	227	35+490	59	?	1057+634

* telkänpönttöjä ei ole laskettu mukaan yhteissummaan

Vastaava sopimus on tehty myös Enso Gutzeitin sekä Kymmenen (UPM) kanssa. Sopimuksen ansiosta lintuharrastajien tieto saadaan nopeasti kuviotasolle yhtiöiden atk-järjestelmiin ja sitä kautta käytäntöön. Yksityismailla metsäsuunnittelun kautta siirrettävä tieto on osoittautumassa liian hitaaksi menettelmäksi. Lähtöleveysuudessa yhteys maanomistajiin on rakennettava metsäammattilais-ten kautta koko aineiston pesistä.

Tietojen panttauksen aika on auttamattomasti ohi. Luottamuksellinen yhteistyö takaa sen, että yhä useampi petolinnun pesäpaikka säästyy ja säilyy pesimäkelpoisena metsien taloudellisesta hyödyntämisestä huolimatta. Aikaisemmin useat pesät tuhoutuivat vain sen takia, että maanomistajat ja metsäammattilaiset eivät tienneet pesien sijaintia.

PÖNTÖT JA MUUT PESÄPAIKAT

Mahdollisten pesäpaikkojen tarkastusten määrä on petolintututkimuksessa hyvä havainnointitehon mittari. Pöllöpönttöjen määrä on lisääntynyt vuoden 1980 vajaan 200 viime vuosien noin 1200 pönttöön. Lisäksi isoja luonnonkoloja tarkastetaan hieman yli 100 (tauluk-

ko 1). Haukkojen pesäpaikoista on kirjattu ylös isojen risupesien ja tuulihaukan pönttöjen määrät. Isojen risupesien nykyiset tarkastusmäärät ovat olleet noin 400 pesää. Vuonna 1995 maastosta tarkastettiin jo 140 tuulihaukanpönttöä.

JULKAISTUT PETOLINTUKATSAUKSET

Petolintujen pesintätiedot kerätään vuosittain. Kunkin vuoden pesintätuloksen katsaukset on julkaistu seuraavan vuoden Siipirikko-lehdissä (kts. sivut 202-203, Siipirikon sisältöyhteen-veto: Petolinnut).

LAJIKOHTAINEN TARKASTELU

Huuhkaja *Bubo bubo*

Huuhkaja on suurin ja harvalukuisin alueellamme vakituisesti pesivistä pöllöistä. Kertynyt aineisto ei anna viitteitä kannan muutok-sista. Parhaina vuosina on tietoja 11 reviiristä. Pesälöytöjä eri reviireiltä on tehty Ilomantsista yksi, Lieksasta kaksi, Juuasta kolme ja Valtimolta kolme eli yhteensä vain yhdeksästä paikasta. Näiden lisäksi reviiritietoja on 15 paikalta, yleensä kuntaa kohden yhdeltä paikal-

ta. Yhtään huuhkajareviiriä ei ole ilmoitettu Enosta, Joensuusta, Kesälahdelta, Kiteeltä, Rääkkylästä ja Tuupovaarasta.

Pohjois-Karjalan huuhkajat pesivät mie- luiten kaatuneiden puiden juurakoiden suo- jissa. Pesiiä on löydetty myös pystypuiden juu- relta ja kivien kupeesta. Vain yksi juukalainen huuhkajapari pesi säännöllisesti ison kallio- jyrkänteen hyllyillä.

Poikastuotto on tutkimusjaksolla 1982- 1994 ollut melko heikko. Pesintöjä on kaikki- aan 20, joista seitsemän on tuhoutunut ja vain kuusi kertaa pari on tuottanut kaksi poikasta. Poikastuotto aloitettua pesintää kohden jää 0,95 poikaseen. Tuhoutumisista useimmat ovat johtuneet ihmisten osumisesta pesälle munavaiheessa tai vastakuoriutuneiden poi- kasten aikaan.

Hiiripöllö *Surnia ulula*

Hiiripöllö on vaelluslintu, joka hakee pesimä- paikkansa myyrätilanteen mukaan pohjoisel- ta havumetsävyöhykkeeltä. Todella hyviä hiiripöllövuosia ei tutkimusjaksolle ole sattunut. Vuosi 1988 erottuu kuitenkin muista selvästi. Hiiripöllöt löysivät tuolloin Juuan ja Kontio- lahden pohjoisosien myyräalueet. Todetut pesinnät ovat olleet palokärjen koloissa. Yksi pesintä on ollut lahon koivupötkkelön latvas- sa matalassa kuopassa sekä yksi pesintä helmi- pöllön pöntössä.

Pesimiskelpoisten luonnonkolojen vähäi- syys voi olla esteenä hyvien hiiripöllövuosien muodostumiselle, vaikka myyrätiheys olisi suuri.. Hakkuuaukoille viedyt tuulihaukan pöntöt voivat olla hiiripöllölle apuna pesä- paikkapulassa.

Poikastuotto on vv.1982-1994 laskettu vain viisi pesinnästä, joista niistäkin yksi on tuhou- tui. Poikastuotoksi tulee 3,6 poikasta aloitet- tua pesintää kohden.

Varpuspöllö *Glaucidium passerinum*

Pieni varpuspöllö on pesinnässään piileskele- vä laji. Tuntuma varpuspöllöjen pesintään on läänissämme jäänyt melko puutteelliseksi. Havaintoja on saatu lähinnä kuunteluretken yhteydessä, joita meillä tosin on totuttu te- kemään turhan myöhään auringonlaskun jäl- keen ja lopettamaan ennen auringonnousua.

Kukaan rengastajista ei ole keskittynyt varpus- pöllöön, joten pesälöydöt ovat jääneet sattui- malöytöjen varaan.

Pikku pöllöllemme tarkoitettuja pönttöjä on maastossa vasta nelisenkymmentä. Muu- alta saatujen hyvien kokemusten vuoksi pön- tötystä tulisi lisätä. Vasta yksi pönttöpesintä on todettu Liperistä.

Todetut poikuekoot ovat olleet 5, 6 ja 7 poi- kasta.

Lehtopöllö *Strix aluco*

Lehtopöllö on eteläinen laji, jonka levinneisyys läänissämme ulottuu eteläisistä kunnista Li- perin, Kontiolahden, Joensuun ja Pyhäselän korkeudelle. Tutkimusjakson loikkari oli lehto- pöllöpari, joka pesi Nurmeksen kaatopaikan kupeessa vuosina 1987 ja -88.

Lehtopöllökanta näyttää varovasti arvioi- den melko vakaalta. Sopiville biotoopeille teh- ty pöntötys on ehkä hieman vahvistanut kan- taa. Vuonna 1977 todettua 37 reviirin määrää ei tosin ole tutkimusjaksolla saavutettu. Var- mistettujen pesintöjen määrä näyttää asettu- van hyvinä ravintovuosina kahdenkymmenen pesän tuntumaan.

Lehtopöllön poikastuotto aloitettua pesin- tää kohden vaihtelee suuresti ravintotilanteen mukaan. Vaihteluväli on ollut 1,0 poikasesta 4,14 poikaseen. Alle kahden poikasen tuotto- vuosia ovat olleet 1981, 1982 ja 1987. Vastaa- vasti yli neljän poikasen tuottoon päästiin vuonna 1989. Koko tutkimusjakson aikana havaituista viidestä kuuden poikasen poiku- eesta todettiin kolme juuri vuonna 1989.

Vuosien 1982-1994 127 pesinnästä laskettu poikastuotto on 2,96 poikasta.

Viirupöllö *Strix uralensis*

Viirupöllö pesii meillä melko tasaisesti koko läänin alueella. Retkeilyn vähäisyyden vuok- si Ilomantsin, Lieksan ja Nurmeksen laajat alueet ovat vajavaisesti selvitettyjä. Nyky- metsissä on vähän viirupöllölle sopivia luon- nonkoloja, joten lajin menestyminen on pal- jolti riippuvainen lintuharrastajien ripustamista pöntöistä. Pöntötyksen myötä tiedossa olevi- en pesintöjen määrä on nelinkertaistunut siir- ryttäessä 1980-luvulta 1990-luvulle. Olettaa so- pii, että viirupöllökanta on hieman vahvistunut.

Vuosina 1984-1994 on raportoitu 310 pesintää, joista tiedetään pesäpaikka. Peräti 244 pesintää on ollut pöntöissä (78 %). Pönttöaineisto pitää sisällään yhden pesinnän katotomassa telkänpöntössä ja yhden tuulihaukan pöntössä. Luonnonkoloissa pesintöjä on todettu 36 (12 %), haukkojen risupesissä 25 (8 %) ja rakennuksissa 5 (2%). Vuosittain pesintöjä luonnonkoloissa on ollut 1-6 kpl ja risupesissä 0-5 kpl.

Pönttöjen asumisprosentti on vuosittain vaihdellut hieman alle kymmenestä prosentista neljääntoista prosenttiin. Tarkastetuista risupesistä keskimäärin vain noin yhdessä prosentissa on todettu viirupöllön pesintä. Risupesien usein myöhäinen tarkastusajankohta tosin saattaa aiheuttaa pientä virhettä viirupöllön pesinnän tulkintaan. Viirupöllölle sopivista luonnonkoloista on ollut vuosittain pönttöjen tapaan asuttuna noin kymmenen prosenttia. Matalimmalla pesintä on tapahtunut 130 cm korkeassa pötkelössä.

Metsissämme on yllättävän vähän viirupöllölle sopivia luonnonkoloja. Itse olen kokenut tällaisia metsiä työkseni ja vapaa-

aikana. Pesintään sopivia koloja löytyy vuosittain korkeintaan pari kappaletta. Kun viirupöllön risupesissä pesiminenkin on vähäistä, on pöntötyksellä tärkeä merkitys viirupöllön elinmahdollisuuksille.

Viirupöllön poikastuotanto on vaihdellut tutkimusjaksolla 1,51 poikasesta (v.-92) 2,85 poikaseen (v.-90). Vuoden 1992 alhainen tuotto johtui runsaista pesien tuhoutumisista (15 pesää, 39 % pesinnöistä). Syynä oli ilmeisesti takatalvi, joka hankaloitti saalistusta. Tavallisesti pesinnöistä tuhoutuu 10-15 %. Kovan pakkastalven jälkeen v. 1985 tuotto oli lähes yhtä huono (1,55 poikasta).

Huippuvuosi oli 1990, jolloin poikastuotto kohosi 2,85 poikaseen. Samana vuonna tehtiin myös pesintöjen määrässä ennätys (51). Keskimääräinen munamäärä oli huima 3,63 munaa. Monissa pesissä oli viisi munaa ja yhdessä pesässä jopa kuusi munaa. Hyvää ravintotilannetta säästi erittäin lauha talvi ja ennätysaikainen kevät, jolloin jo helmikuussa pelloilla oli sulia alueita.

Tutkimusjakson 1982-1994 ajalta 334 pesästä laskettu poikastuotto on 2,18 poikasta.

Kuka häiritsee päiväuniani. - Hannu Eskonen

Lapinpöllö *Strix nebulosa*

Lapinpöllö kuuluu pesimälajistoomme lähes vuosittain. Tutkimusjaksolla nollavuotia ovat olleet 1982, 1983 ja 1993. Selviä huippuvuotia ovat olleet 1985 ja 1991. Myös vuosina 1992 ja 1994 pesintöjä oli melko runsaasti.

Lapinpöllö pesii koko läänin alueella. Pesinnät keskittyvät kuitenkin alueen keski- ja pohjoisosiin. Erityisesti Juuka on lajin suosiossa. Yllättävästi esimerkiksi Valtimolla ei ole ollut yhtään hyvää lapinpöllövuotta, vaikka siellä haukkojen risupesiiä tarkastetaan vuosittain paljon. Myös Ilomantsissa pesintöjä on yllättävän vähän. Heikko havainnointiteho voi tosin siellä vääristää kuvaa.

Tutkimusjaksolla pesintöjä, joista tiedetään pesäpaikka, on ollut 73 kpl. Pesinnöistä 61 on ollut haukkojen risupesissä (84 %). Eniten pesintöjä oli hiirihaukan pesissä. Lähes yhtä usein laji pesi kanahaukan pesiin ja kaksi pesintää oli mehiläishaukan pesässä. Pökkelön päässä pesintä on ollut viidesti (7 %). Pökkelöiden korkeudet olivat 2, 5, 6 ja 3,5 metriä. Varislintujen pesissä pesintöjä on ollut kolmesti (4 %) ja puun haarassa oravan pesän jäänteiden päällä kerran (1 %). Erikoisempia pesäpaikkoja ovat suuri kivi, muurahaispesä ja maa kuusen juurella (yht. 4 %). Huomattavaa on, että pesintöjä ei meillä ole todettu aivan matalissa kannoissa eikä myöskään lapinpöllölle asetetuissa pesälaatikoissa. Mikkolan 185 pesän aineistossa (1983) haukkojen risupesissä pesintöjä oli 83 % ja pökkelöissä 23 %.

Lapinpöllön poikastuotto on vaihdellut aloitettua pesintää kohden 1,20-3,00 poikasen välillä. Heikoin tuotto oli vuonna 1988 ja paras vuonna 1987. Hyvä poikastuotto oli myös vuonna 1991 (2,26), jolloin lapinpöllöjä pesi määrällisesti eniten (37 reviiriä, 23 pesintää).

Edellä on jo mainittu, että lapinpöllöt viihtyvät hyvin Juuassa. Kiintoisaa on se, että pesinnät siellä tapahtuvat vuodesta toiseen samoilla seuduilla ja usein samoissa pesäpaikoissa. Lisäksi mm. vuonna 1987 rengastetuista poikasista jo kolme on myöhemmin tavattu synnyinalueillaan (vuosina 1992, 1994 ja 1995). Viimeisin oli kontrolli pesivästä naaraasta.

Emojen rengastuksella odotetaan nyt voitavan todistaa syntynyt vaikutelma siitä, että lapinpöllömme eivät olekaan summittaisesti

myyräalueita etsiviä vaeltelijoita. Osa kannasta näyttää palaavan samoille paikoin uudelleen. Mahdollista on myös se, että osa linnuista elelee huomaamattomasti alueella yli myyräkatoaikojen.

Tutkimusjaksolla on havaittu, että joskus lapinpöllöjä pesii yhtä paljon kuin helmipöllöjä. Näin kävi vuonna 1981. Juuassa sama ilmiö oli vuonna 1995, jolloin lapinpöllöjen pesiä löytyi enemmän kuin helmipöllön pesiä. Kysymys kuuluu, miksi helmipöllöt eivät pesi, vaikka lapinpöllöt siihen pystyvät.

Lapinpöllön pesintöjä seurattaessa on havaittu, että sopivilla paikoilla koiraalla voi olla pesimässä kaksi naarasta (Lehtoranta 1986). Kahdessa todetussa tapauksessa asuttujen pesien väli oli 49 m ja noin 100 m.

Sarvipöllö *Asio otus*

Sarvipöllö on kulttuurialueiden suosija, joka viihtyy viljelymaiden reunamilla ja peltojen metsäsaarekkeissa. Laji on muuttolintu, jonka pesintä alueellamme on melko oikukasta. Myyräspesialistina pesinnän edellytykset täytyvät parhaina myyrävuosina. Runsaat pesinnät edellyttävät myyrähuippua Pohjois-Karjalan peltorikkaille alueille usein vielä niin, että eteläisessä Suomessa on myyräkato. Esimerkiksi vuosina 1991 ja 1992 on lajille sopivissa kunnissa ollut myyrähuippu ilman merkittävää määrää sarvipöllöjä.

Sarvipöllön pesinnän huippuvuosi oli 1984, jolloin pesintöjä varmistui 95. Pesinnät keskittyivät tuolloin Outokumpuun, Polvijärvelle, Juukaan ja Lieksaan. Merkittävää tuossa vuodessa oli se, että muita "myyräpöllöjä" esiintyi melko niukasti (helmipöllöpesintöjäkin vain 31).

Vuosi 1993 oli sarvipöllöpesintöjen katoavuosi Suomessa (Haapala ym. 1994). Neljäsosa Suomen sarvipöllöistä pesi tuolloin Pohjois-Karjalassa.

Sarvipöllöpesinnät saadaan useimmiten selville vasta maastopoikasvaiheessa. Tästä syystä poikastuoton laskenta on ongelmallista ja sisältää virhemahdollisuuksia. Ilmoitetut poikuekoot ovat yleensä minimiarvioita. Vaihteluväli on ollut 2,0-4,3 poikasta poikueessa. Heikoin tuotto on ollut vuosina 1980 ja 1994. Paras poikastuotto pesintää kohti oli vuonna

Suopöllöpoikue pesäs-
sään heinikon kätöksä.
- Markku Halonen

1985, jolloin pesintöjen määrä oli vähäinen.

Pesintämääriä 10x10 km ruudussa on selvitetty Juuassa. Vuosina 1987 ja 1994 parhais-
sa ruuduissa on pesinyt 9-11 paria.

Pesäpaikkoina suosittuja ovat pellonreuna-
metsien vanhat harakanpesät ja kakkossuosik-
kina vanhat variksenpesät.

Suopöllö *Asio flammeus*

Suopöllö on tutkimuksen kannalta vaikea laji,
vaikka se saalistaessaan on melko näkyvä.
Pesien löytäminen on vaikeaa ja usein sattu-
manvaraista. Näkyvästä saalistelusta huoli-
matta havaintomäärät lajista ovat meillä yllät-
tävän vähäisiä jopa myyrähuippuvuosina.
Havainnointiteho on periaatteessa tutkimus-
jaksolla kasvanut, mutta havainnot ovat 1990-
luvulla vain vähentyneet. Muuttavat suopöllöt
eivät jää maakuntaan, jos myyrätilanne ei anna
mahdollisuuksia pesintään.

Parhaita vuosia ovat olleet 1980 ja 1985.
Vuonna 1985 pohjoisten kuntien myyrät hou-
kuttelivat suopöllöjä pesimään lapinpöllön
tavoin melko runsaslukuisena ja pesälöytöjä-
kin tehtiin.

Löydetyt pesät ovat meillä pääosin olleet
muutaman vuoden ikäisillä hakkuuaukoilla.
Monet pesät ovat olleet rinteissä, esimerkiksi
vuonna 1985 kaksi pesää hyvin jyrkässä rin-
teessä. Muutamia pesiä on löydetty heinä-
pelloista.

Pesintätuloksen analysointi on vaikeaa ai-
neiston vähäisyyden takia. Löydettyissä pesis-

sä on yleensä ollut 6, 7 tai 8 munaa, joista usein
joku jää kuoriutumatta. Vuosi 1985 oli poikas-
tuoltaankin paras, poikuekoon ollessa 5,5
poikasta. Heikoimpana vuonna 1991 poikue-
koko oli vain 2,0 poikasta.

Helmipöllö *Aegolius funereus*

Helmipöllöä voidaan pitää runsaslukuisim-
pana pesivänä petolintuna läänissämme. La-
jin pesintä on vahvasti sidoksissa myyrien
määrään, joten vuosittainen vaihtelu on hyvin
suurta.

Läänitasoisessa tarkastelussa vaihtelu hie-
man tasoittuu, koska useimmiten läänin jos-
sain osassa on myyrähuippu samalla kun toi-
saalla on myyräkatko.

Helmipöllötutkimus painottuu vahvasti
pönttöjen seurantaan. Palokärjen koloja tar-
kastetaan vuosittain vain viitisenkymmentä.
Helmipöllölle asetetuissa pöntöissä on keski-
määrin kolme neljästä tietoon tulleesta pesin-
nästä. Helmipöllöpönttöjen asumisprosentti
on vaihdellut pahan katovuoden 1993 kolmes-
ta vuoden 1985 kahteenkymmeneenprosenttiin.
Keskimäärin asuttuna on kymmen-
nisen prosenttia pöntöistä.

Lisäksi pesintöjä on lehto- ja viirupöllön
pöntöissä sekä telkämpöntöissä. Runsaina
myyrävuosina jopa ahtaat kottaraispöntöt kel-
paavat pesäpaikoiksi. Esimerkiksi vuonna
1985 kottaraispöntöissä oli peräti seitsemän
pesintää. Luonnonkoloissa pesintöjä on ollut
yhdestä neljään vuosittain.

Kuin kananpojat - on se pieni mehiläishaukkanuori. - Jukka Matero

Helmipöllön poikastuotto vaihtelee melkoisesti. Paras tuotto aloitettua pesintää kohden on vuodelta 1986, jolloin tuotto oli 4,00 poikasta. Munamäärän keskiarvo oli myös ennätysellinen 5,79 munaa. Heikoin poikastuotto on vuodelta 1982, jolloin 4,3 munan keskiarvosta poikastuotto oli vain 1,4 poikasta.

Merkittävä määrä pesintöitä voi tuhoutua mm. talviin olosuhteisiin huhtikuussa. Vuosina 1988 ja 1992 hankiaisten jälkeen yli kolmasosa pesinnöistä tuhoutui. Myös vuosina 1990 ja 1994 noin kolmasosa pesinnöistä tuhoutui.

Tutkimusjaksolla on seurattu pesinnän ajoittumista. Varhaisimmat muninnat on aloitettu maaliskuun puolivälissä ja myöhäisin kesäkuun toisella viikolla. Yleisesti pesinnät alkavat huhtikuun alussa ja usein toinen aloitushuippu on toukokuun taitteessa.

Pesinnöissä on todettu suuriakin munamääriä. Usein kyseessä lienee kahden naaraan yhteistyö. Vuonna 1992 Lieksassa pesässä oli 18 munaa ja lisäksi yhden kuoret pöntön ulko-

puolella. Kiteellä oli 1986 11-munainen pesä, Rääkkylässä ja Liperissä 1989 10-munaiset pesät ja Juuassa 1990 9-munainen pesä.

Nykyisin naaraat pyydystetään pesiltä, mutta koiraspyyntiin eivät rengastajamme ole vielä innostuneet. Naaraat vaeltavat pesintöjen välillä usein uudelle alueelle, eivätkä juurikaan pesi samoissa pesissä useampaa kertaa. Valtimolla tosin yksi naaras pesi kolmena vuonna samassa pöntössä (1987-89). Juuassa 1988 rengastettu naaras pesi samassa pöntössä 1990. Erikoista asiassa oli, että välissä oli selvä myyräkatko.

Vuonna 1992 Valkealassa 1.5. kontrolloitu pesivä naaras pesi uudelleen samana keväänä Kontiolahdessa ja kontrolloitiin 11.6.

Mehiläishaukka *Pernis apivorus*

Mehiläishaukka on meillä arvioitu runsaudeltaan samaan luokkaan kanahaukan kanssa. Vuosittaisissa havaintomäärissä mehiläishaukka jää kuitenkin hieman kanahaukkaa niukemmaksi. Ero on luonnollista, koska mehiläishaukan pesintä on piileskelevämpiä ja samoissa pesissä asuminen vähäisempää kuin kanahaukalla.

Vuosittain reviirihavainnoja on 30-40 parista. Pesien löytäminen on vaikeaa, joten varmistettuja pesintöitä reviirimäärästä on vain pieni osa. Parhaana vuonna 1989 varmistettuja pesintöitä oli 12.

Mehiläishaukan pesintöjen onnistuminen vaihtelee suuresti eri vuosina. Tutkimusjaksolla erityisen huonoja vuosia ovat olleet 1985 ja 1994, jolloin todetuilla pesillä oli vain koristelu tai pesinnät tuhoutuivat. Kevät 1985 oli myöhäinen kovan pakkastalven jälkeen ja ampiaisia ja mehiläisiä tuntui olevan hyvin niukasti. Kylmänä kesänä 1987 poikastuotto oli aloitettua pesintää kohden vain 0,33 poikasta. Hyviä vuosia ovat olleet 1993 (poikastuotto 1,80 poikasta), 1983 (1,75), 1989 (1,58) ja 1984 (1,50).

Pesäpaikkana laji suosii kuusta. Pesäkoriston 53 pesän aineistossa kuusipesiä on 43 (81 %). Mäntypesiä on 9 (17 %) ja koivupesäiä ainoastaan 1 (2 %).

Haarahaukka *Milvus migrans*

Suomessa haarahaukka on harvinainen ja epä-

säännöllinen pesimälintu itärajan tuntumassa napapiirin korkeudelle saakka. Meilläkin pesimäaikaiset vähät havainnot on tehty itärajan pinnassa Lieksassa. Vuonna 1987 havaintoja oli kahdelta reviiiriltä, joista toisella haarahaukkoja oli nähty myös vuosina 1983 ja 1986. Vuonna 1988 havaintopaikkoja oli kolme. Sen jälkeen reviiirihavaintoja ei ole, mikä johtunee pääosin havainnoinnin puutteesta entisillä paikoilla.

Ruskosuohaukka *Circus aeruginosus*

Ruskosuohaukka on esimerkki runsastuvasta petolintulajista. Vaikka rannikon kanta on supistunut, on sisävesien kanta runsastunut (Forsman 1993). Runsastuva suuntaus on näkynyt myös meillä, vaikka valitettavasti pesien etsinnät ovat vähentyneet. Alle kymmenen reviiirin määrästä on parhaimmillaan kohottu 22 reviiiriin (v. 1993). Alueellisesti uusia valtauksia oli vuonna 1995, jolloin pesinnät todettiin Juuassa ja niinkin pohjoisessa kuin Nurmeksessa. Tutkimusjaksolla on kaikkiaan tehty reviiirihavaintoja yli kolmeltakymmeneltä paikalta. Parhaita kuntia ovat Kitee, Rääkkylä, Liperi, Outokumpu, Tohmajärvi ja Värtsilä, joissa kussakin on kolmesta neljään reviiiriä.

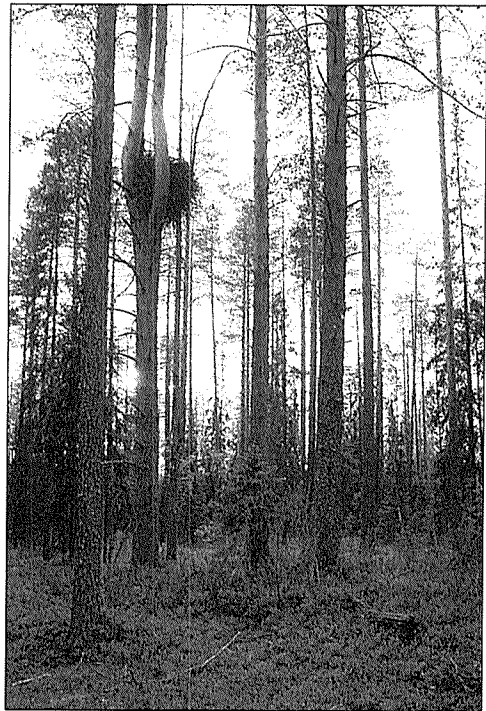
Pesintämäärät alkoivat kohota vuonna 1984, jolloin löydettiin kuusi pesää kahdeksalta reviiiriltä. Poikastuotto oli tuolloin yhden munapesän tuhoutumisen jälkeen 2,50 poikasta. Vuonna 1986 pesintöjä löytyi viisi. Poikastuotto jäi silloin vieläkin alhaisemmaksi.

Sinisuohaukka *Circus cyaneus*

Sinisuohaukka on levinneisyydeltään pohjoinen laji, mikä meilläkin näkyy lajin runsaampana esiintymisenä läänin pohjoisissa kunnissa. Sinisuohaukka on esiintymisessään selvästi riippuvainen myyrien runsaudesta, vaikka se käyttää melko hyvin myös linturavintoa.

Muutolta palaavat linnut kiertävät laajalti etsimässä hyviä myyrämaita. Aika hyvin ne myyräalueet näyttävät löytävänkin. Poikkeuksena on tosin vuodet 1991 ja 1994, jolloin sinisuohaukat olivat läänin pohjoispuoliskossa vähissä, vaikka lapin- ja sarvipöllöt pesivät runsaina.

Sinisuohaukkahavainnot jäävät usein re-

Kanahaukan risulinna. - Jukka Matero

viirihavainnoiksi, koska pesän löytäminen on hankalaa. Maassa olevasta pesästä emo hypää haudontavaiheessa usein vasta kulkijan jaloista. Kun saaliinkuljetuskin tapahtuu usein pitkän matkan päähän, on pesän löytäminen työlästä. Parhaiten pesiä löytävät hakkuualueiden taimien istuttajat ja taimikoiden hoitajat. Parhaimmillaan noin neljästäkymmenestä reviiiristä on saatu 12 ja 13 pesälöytöä (v. 1985 ja 1986). Ainoa vuosi, jolloin pesiä ei ole löydetty oli vuosi 1992. Reviiirejä tosin tuonakin vuonna todettiin kohtuullisen runsaasti (30).

Pesäpaikkana meillä suosituin näyttää olevan vuoden parin vanha hakkuuaukko. Vuosien 1985-88 25 pesän aineistosta hakkuuaukolla pesiä oli 17 (68 %). Neljä pesää oli puustoisella rämeellä (16 %) ja kolme pesää rinteessä vesoituneessa taimikossa (12 %). Yksi pesä oli laajahkon siemenpuualueen reunalla (4 %). Luhta-alueilta pesintöjä ei meillä ole löydetty.

Sinisuohaukan poikastuotto vaihtelee melko paljon. Kirjallisuudessa mainittua varttuneempien poikasten kannibalismia ei meillä juurikaan ole todettu. Yleensä kaikki kuoriutu-

Kanahaukkanuorukainen.
- Hannu Eskonen

neet poikaset varttuvat lentokykyisiksi, ellei joku peto saalista niitä sitä ennen. Maassa pesivänä lajina ovat petojen aiheuttamat pesätuhot melko tavallisia. Parhaimmillaan poikastuotto oli vuonna 1988 5,00 poikasta aloitettua pesintää kohden. Hyvinä pesimävuosina 1985 ja 1986 poikastuotot olivat 3,60 ja 4,10 poikasta.

Kanahaukka *Accipiter gentilis*

Kanahaukka on ehkä tasaisimmin levinnyt petolintulaji läänissämme. Valitettavasti kohutuullisesti tietoa lajin pesinnästä maakunnassa on vain vajaalta viideltätoista vuodelta. Pesien etsinnän ja yleisohvaintojen ansiosta tunnettujen reviirien määrä on lisääntynyt, mutta kuluvalle vuosikymmenelle tultaessa on määrä alkanut huolestuttavasti laskea.

Vuonna 1979 alkanut pesimäaikainen rauhoitus ja lopulta vuonna 1989 alkanut täysrauhoidus ei näytä vaikuttaneen lajia lisävästi. Laji kärsii kotkan jälkeen ehkä eniten metsien uudistushakkuista. Paljon on pesiä menetetty, mutta toivottavasti uudet tuulet antavat kanahaukalle vielä pesimismahdollisuuksia.

Poikastuottoon näyttää tutkimusjaksolla vaikuttaneen sekä saalistilanne että edeltävän talven sääolot. Esimerkiksi kovan pakkastalven jälkeen vuonna 1985 poikastuotto jäi aloitettua pesintää kohden 2,29 poikaseen. Kanalintukantojen aallonpohja on näkynyt vuosien 1991 ja 1992 poikastuotossa. Aloitettua pesintää kohden poikasia varttui vain 2,24 ja 2,17 poikasta.

Vuonna 1986 kanalintukannoissa oli pientä nousua. Poikastuotto oli tuolloin hyvä 3,23 poikasta aloitettua pesintää kohden. Melkein yhtä hyvään tulokseen päästiin hyvänä oravavuonna 1990 (3,21 poikasta). Tuolloin viiden poikasen poikueitakin rengastettiin kaksi. Neljän poikasen poikueita oli myös ennätysllesesti. Koko tutkimusjakson 1983-1994 312 pesinnän keskiarvotuotto oli 2,66 poikasta.

Viimeisten vuosien kehityssuunta on hieinan huolestuttava. Asuttujen reviirien, pesintöjen ja poikastuoton luvut ovat laskusuunnassa. Monet vahvat reviirit, joista tiedetään periaatteessa kaikki vaihtopesät, ovat kummasti vaikeuksissa. Toivottavasti kyseessä ei ole pysyvä kehityssuunta.

Pohjois-Karjalan kanahaukat suosivat pesäpuunaan mäntyä. Pesäkortiston 204 pesän aineistossa mäntypesiä on 97 (47 %). Kuusipesiä on 59 (29 %) ja koivupesiä 38 (19 %). Lisäksi pesäpuuna on ollut haapa 10 paikassa (5 %). Jos tarkasteluun otetaan pesintäkerrat, lisääntyy männyn osuus 50 prosenttiin. Männyissä pesät ovat ehkä pitkäikäisempiä kuin kuusissa.

Varpushaukka *Accipiter nisus*

Varpushaukka on yleisimpiä päiväpetolintujamme. Laji viettää pesintäaikanaan kuitenkin melko piileskelevää elämää. Kun pesintä lisäksi vain harvoin tapahtuu samoissa pesissä, jäävät varpushaukkahavainnot tutkimuksessaan selvästi mm. hiirihaukan määristä.

Varpushaukka on selvästi korpikuusikoiden laji. Jonkin verran pesiä on löydetty myös nuorista kuusivaltaisista metsistä. Pesäkortiston 83 pesän aineistossa kuusipesiä on 78 (94 %) ja mäntypesiä 5 (6 %).

Epätasaisesta havainnoinnista johtuen kannankehityksestä ei pysty esittämään arviota. Tutkimusjaksolta kannattaa mainita kaksi vuotta. Vuonna 1987 pesintämäärät vähenivät, vaikka entisiä reviierejä tarkastettiin melko aktiivisesti. Edeltävä talvi oli hyvin kylmä ja useita talvehtimaan jääneitä varpushaukkoja löydettiin kuolleena. Pesintöjen väheneminen näkyi myös valtakunnan tilastoissa (Haapala ym. 1987). Seuraava vuosi 1988 oli tuntemattomasta syystä poikastuotoltaan poikkeuksellisen heikko. Aloitettua pesintää kohden poikasia kehittyi vain 2,87. Vuosien 1984-94 90 pesinnän poikastuotto oli keskimäärin 3,79 poikasta.

Hiirihaukka *Buteo buteo*

Hiirihaukka on tavallisimpia petolintujamme. Kanta on tihein rikkonaisessa viljelysten pilkkomassa metsämaastossa. Pohjois-Karjalan selvästi tihein hiirihaukkakanta on Kiteellä ja Kesälahdella. Karummilla mailla määrät ovat vähäisempiä. Osa kannasta pesii asumattomien seutujen hakkuuaukkojen tuntumassa.

Hiirihaukan määrät näyttävät tutkimusaineiston valossa melko vakailta. Myyräkannat säätelevät selvästi poikastuottoa. Tutkimusjakson 1984-1994 aikana keskimääräinen munamäärä oli 2,30. Aloitettua pesintää kohden poikastuotto oli 1,86 poikasta.

Pohjois-Karjalassa on lähes poikkeuksetta osassa aluetta myyräkato ja osassa myyrähuippu, joten läänintason vuosituotoksessa alueet tasaavat toisiaan. Osa-alueilla on kuitenkin havaittu suuria eroja poikastuotossa. Esimerkiksi vuonna 1985 pohjoisimpien kuntien (Nurmes ja Valtimo) myyräalueilla tuotto oli 2,60 poikasta ja Kiteen myyräkatoalueella vain 1,22. Vastaavasti vuonna 1989 pohjoisimmissa kunnissa tuotto oli 2,20 poikasta ja etelän myyrähuippualueella 2,41. Muu osa P-K:sta oli myyräkatoaluetta ja siellä tuotto jäi 1,50 poikaseen aloitettua pesintää kohden. Erot ovat olleet vastaavia muinakin vuosina, paitsi vuosina 1987 ja 1993, jolloin tuotto oli

alhainen koko läänissä, vain 1,28 ja 1,11 poikasta aloitetuissa pesinnöissä. Vuosi 1993 oli valtakunnallinen myyräkato vuosi, joka näkyi kaikkien lajien huonona poikastuotona.

Tutkimusjaksolla on dokumentoitu 488 pesinnän tulos. Tuhoutuneita pesintöjä oli 46 (9 %). Yhden poikasen poikueita oli 111 (23 %), kahden poikasen poikueita 203 (42 %), kolmen poikasen poikueita 120 (25 %) ja neljän poikasen poikueita 7 (1 %). Viisi poikasta todettiin yhdessä pesässä vuonna 1989 Kiteellä.

Pesäkortiston 306 pesän aineistossa pesät jakaantuvat eri puulajeille melko tasaisesti. Mäntypesiä on 107 (35 %), koivupesä 103 (34 %) ja kuusipesiä 90 (29 %). Lisäksi haapapesiä on 5 (2 %). Aineistoon eittämättä vaikuttaa mänty- ja koivupesien helpompi löydettävyyden suurempi. Pesimäkertojen perusteella puulajien osuus on käytännössä sama.

Piekana *Buteo lagopus*

Piekana ei pohjoisen lajina oikeastaan kuulu pesimälinnustoomme, mutta omat merkintänsä laji on kuitenkin Pohjois-Karjalan pesimätietoihin kirjauttanut.

Kesäaikaiset havainnot tehtiin vuonna 1988 Lieksassa ja Ilomantsissa. Vuonna 1991 Lieksassa havaittiin toisella paikalla pari ja toisella yksi lintu. Vuosi 1995 varmisti piekanan pesinnän Juuassa. Vanhassa kotkan pesässä pesineen parin poikasmäärä jäi selvittämättä, koska pesälle ei enää rohjettu kiivetä.

Ennen Juuan pesintää ainoa pesintähavainto Pohjois-Karjalasta on vuodelta 1910 (von Haartman ym. 1963-72).

Maakotka *Aquila chrysaetos*

Lajin tiedot on esitelty Pohjois-Karjalan uhanalaiset -otsikon alla sivulla 40 sekä Maakotkan vaiheista 1900-luvulla Pohjois-Karjalassa -otsikon alla sivuilla 68-73.

Sääksi *Pandion haliaetus*

Lajin tiedot on esitelty Pohjois-Karjalan uhanalaiset -otsikon alla sivulla 48 sekä Mietteitä kalasääksen tekopesän rakentamisesta -otsikon alla sivuilla 74-76.

Tuulihaukka *Falco tinnunculus*

Lajin tiedot on esitelty Pohjois-Karjalan uhanalaiset -otsikon alla sivulla 43.

Ampuhaukka *Falco columbarius*

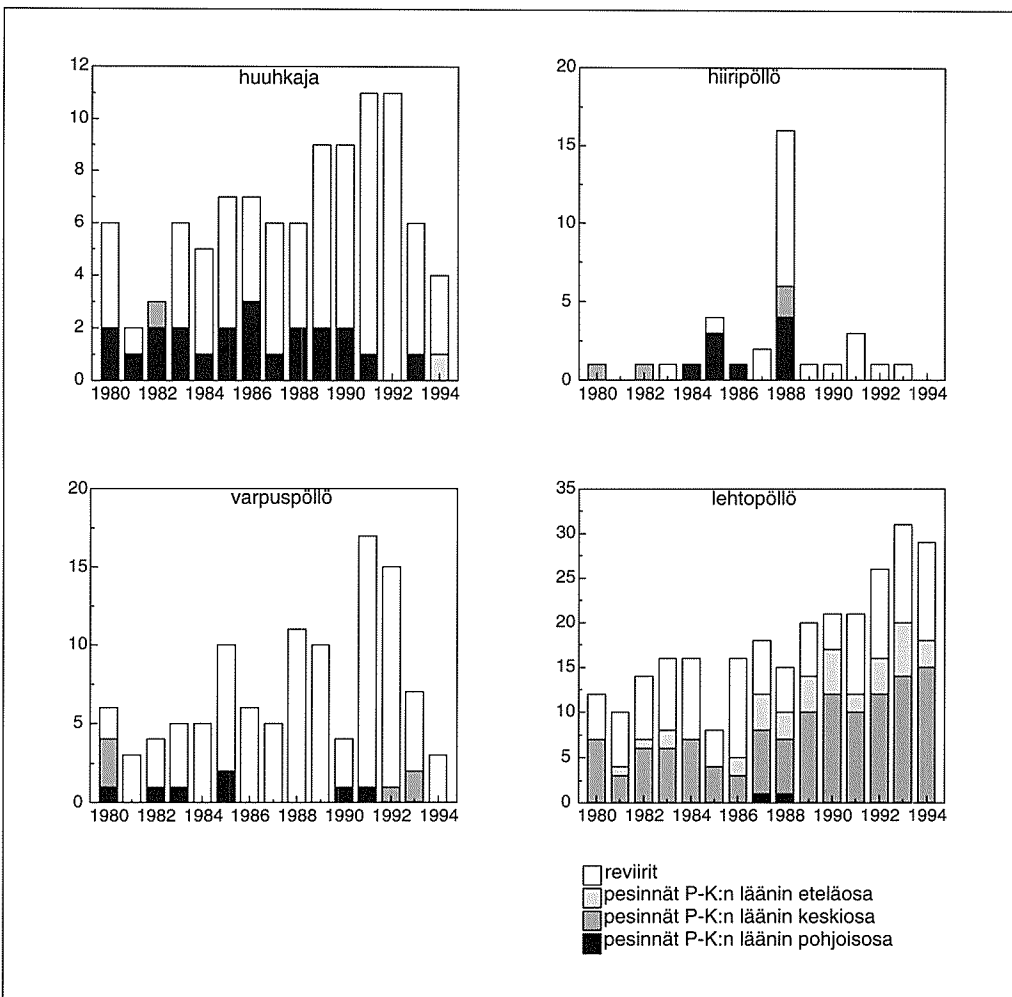
Lajin tiedot on esitelty Pohjois-Karjalan uhanalaiset -otsikon alla sivulla 47.

Nuolihaukka *Falco subbuteo*

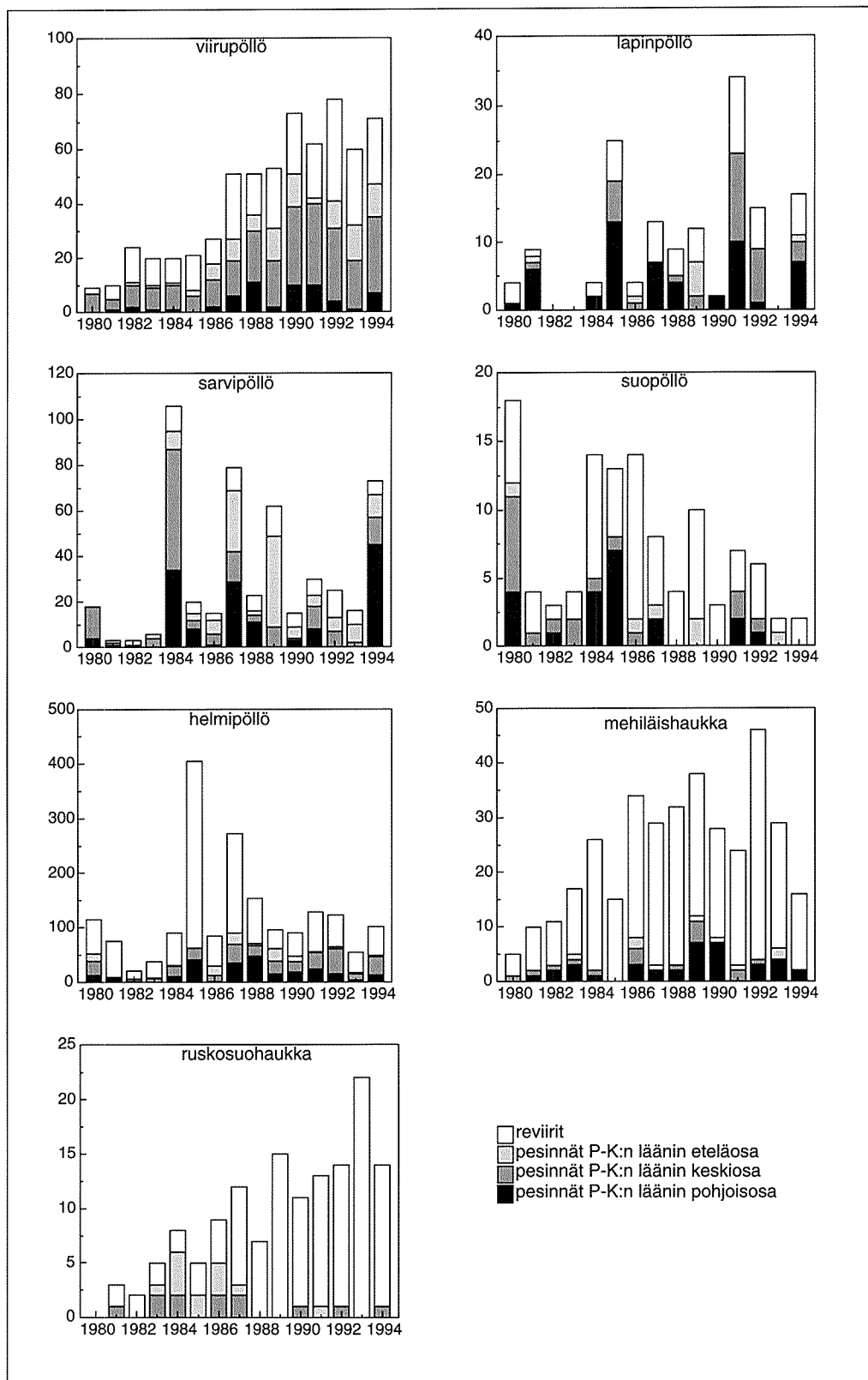
Lajin tiedot on esitelty Pohjois-Karjalan uhanalaiset -otsikon alla sivulla 47.

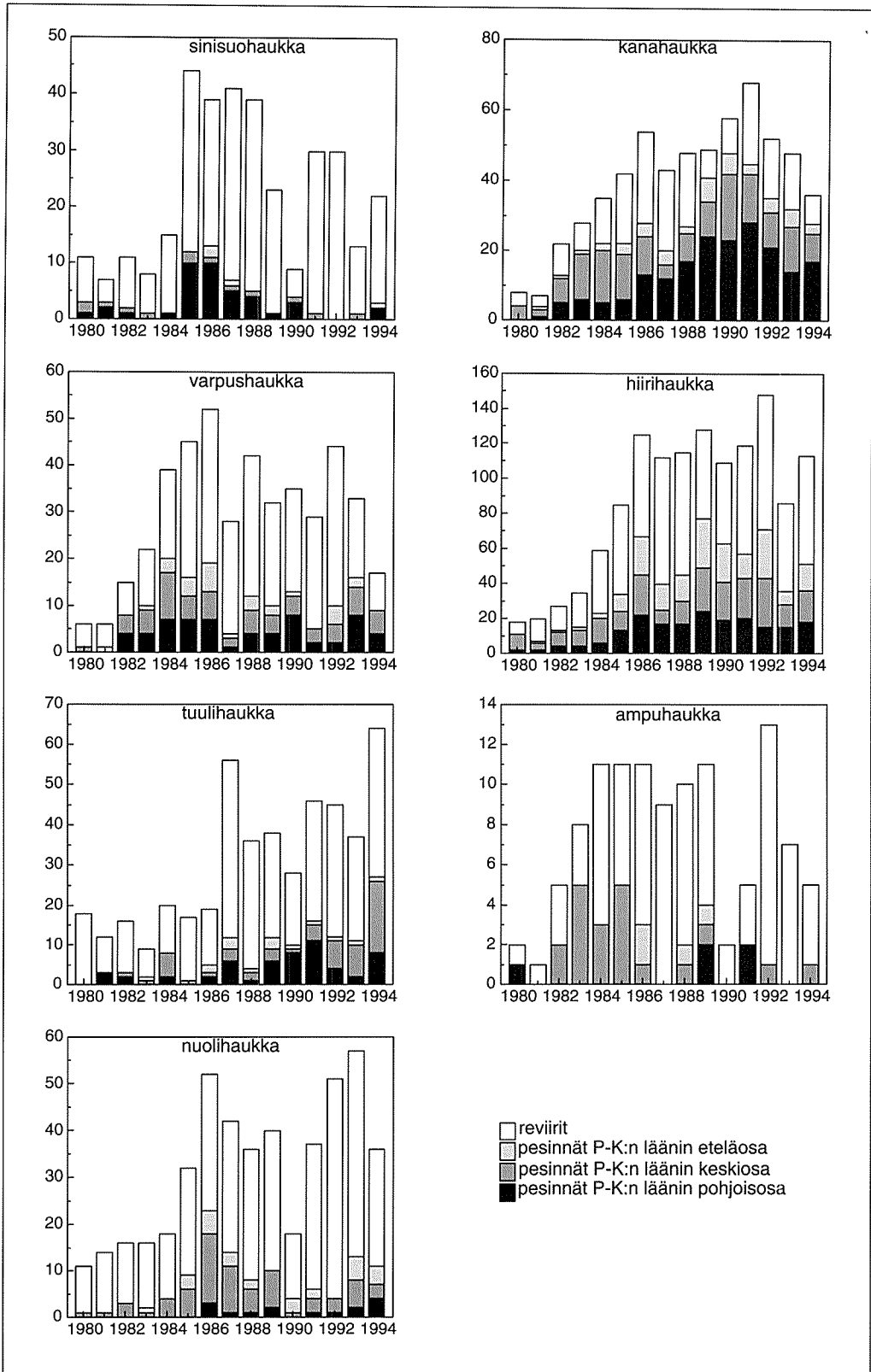
KIRJALLISUUS

FORSMAN, D. (toim.) 1993: Suomen haukat ja kotkat. -Kirjayhtymä.
 HAAPALA, J. YM. 1987: Petolintujen pesintä Suomessa 1987. Lintumies 22:245-251.
 HAAPALA, J. YM. 1994: Petolintuvuosi 1993. Linnut 29 (2): 20-24.
 VON HAARTMAN YM. 1963-72: Pohjolan linnut värikuvin. Otava, Helsinki.
 LEHTORANTA, H. 1986: Lapinpöllön pesinnästä P-K:ssa 1985. Siipirikko 13:54-60.
 MIKKOLA, H. 1983: Owls of Europe. T & AD Poyser, Calton.

Kuvat sivuilla 65-67. Pohjois-Karjalassa pesivien petolintujen pesinnät läänin etelä-, keski- ja pohjoisosissa sekä reviiirimäärät vuosina 1980-94.

MAAKOTKAN VAIHEISTA 1900-LUVULLA POHJOIS-KARJALASSA

REIJO EROLA

EPISODEJA

»Ilomantsi, 1901, Petkeljärvi 1.4. 2 munaa kokoelmiin (E.R. Wasastierna), Helsingin Yliopiston Eläinmuseon kokoelmat.» (Kotka-arkiston tiedot)

»... tunnetaan yksi todella vanha kotka. Ranskassa ammuttiin 1845 kotka, jolla oli kultainen kaulapanta ja siinä teksti: Kaukasus on kotiseutu-ni, Fulgor nimeni ja Budinski mestarini, 1750.» (Kotka, lintujen kuningas: Helo, P. Omakustanne. Kajaani 1981.)

»1960, 7.7. uusi käynti pesällä: toinen poikainen kadonnut, vain 1 vähän vihainen poika (Pienempi kuin Perhon pojat 28-29/6), joka rengastettiin. Tallentamatta jäniksen takaosa ja 2 koipea. Emo poissa.» (Kotka-arkiston tiedot: P.Linkola ja M. Väisänen)

»... petolintujen vainoaminen jatkuu lähes vähentymättömällä voimalla suurimmassa osassa Suomea, eikä tämä tee eroa eri lajien välillä. Vainon alueellisesta jakautumisesta seuraa, että se on kiihkeintä ja tuhoisinta siellä, missä petolinnuston uljaimmat edustajat yrittävät säilyttää viimeiset tukikohtansa.» (Lintujemme katoava aateli: Suominen, T. WSOY, 1967.)

» 22. 9. 1973 . Ajoin pyörälläni suon reunaan aikomuksenani retkeillä laiteilla ja saarekkeissa. Huomasin parinsadan metrin päässä kaartelevan suuren petolinnun, jonka hetimiten tunnistin vanhaksi kotkaksi. Yhtäkkiä niitä oli kiikarissani kaksi, toinen selvästi nuori lintu. Tovin seurailtuani niiden uljasta liitelyä, metsikön takaa nousi kolmäsikin, myös vanha lintu. Siis pesivä pari tämänkesäisen poikasensa kanssa. Todellinen luontoharrastajan juhlahetki.» (Kirjoittajan havaintokirjasta.)

»... maamme kotkakanta oli atlaskaudella

150 - 200 paria. Se on hitaasti voimistumassa. Luotettavan kuvan saamista häiritsee se, että kaikki nykyiset pesäpaikat eivät vielääkään ole tiedossa¹⁾ ja että vain harvoissa tapauksissa on voitu osoittaa uuden parin asettuneen alueelle, josta kotkat todistettavasti ovat olleet välillä poissa.» (Suomen lintuatlas: SLY:n Lintutieto Oy, Helsinki 1983)

»...Pienen harjoittelun jälkeen rengastuskin onnistui. Muutama valokuva ja pesässä olleet saalisjätteet, jäniksen kypäjä ja näädän nahka ja kallo alas ja niin oli tämä merkittävä tapaus, ensimmäinen kotkanpoikainen seitsemään vuoteen P-Karjalassa, saanut merkin E 9684 jalkaansa...» (Kirjoittajan havaintokirjasta 6.6. 1983)

JOHDANTO

Suomalaisen linnustonsuojelun tärkeimpiä kysymyksiä kohdataan mm. näiden kahden lajin suojelussa: laulujoutsenen ja kotkan (= maaja merikotkan). Edellisen asema kansallislintuna ja jo paljon nimeämistä aikaisemmin koettu monista myönteisistä asioista rakentunut suosio antoi sille hyvän mahdollisuuden kannan voimakkaaseen kasvuun. Arasta erämaalinnusta on vähitellen tullut kulttuurisia sietävä ja paikoin on ollut jopa pulaa sopivista pesimäalueista.

Siinä missä joutsen on runsastunut, maakotkakanta on vähentynyt ja osin junnannut paikoillaan. Poronhoitoalueella 1960-luvulta lähtien on saatu aktiivisella tarkastus- ja suojelutoiminnalla pidetyksi monet reviirit asuttuina. Vuosisadan alusta lähtien eteläisen ja keskisen Suomen maakotkat ovat hiipuneet. Tämä koskee myös kotoista Pohjois-Karjalaamme.

¹⁾ alleviivaus kirjoittajan

Tuntuu merkilliseltä lukea Ilomantsin - Pielisjärven - Nurmeksen mlk:n kotkista. Met-
sissä työkseen liikkuvilta ammattilaisilta on
saatu tietoja: "Ilomantsin hoitoalueen N-osa:
Ei tavattu / 1958" (SLY:n kotkakysely / Met-
sähallitus). Kuitenkin varmojen pesintöjen
yhdistelmäkartta osoittaa, että mm. Ilomantsi
on ollut vahvaa kotka-aluetta. On syytä olet-
taa, että reviirit ovat pysyneet asuttuina vuosikymmenistä toiseen, kunnes metsänkäsittely ja suoranainen vaino, jota täällä jatkui 1960-luvulle asti, vähitellen veivät maakuntamme kotkakannan lähes häviöön asti.

Nelijalkaisten petojen kantoja menneinä vuosikymmeninä ylläpiti asumattomana pidetty raja vyöhykkeineen. Samaa voi sanoa tapahtuneen maakotkien kohdalla. Sekin suoja alkaa olla menetetty eikä vähiten metsien voimakkaan käsittelyn myötä. Meidän on tultava toimeen omillamme - tosi vähillä kotkilla ja vielä harvemmillä sopivilla reviiireillä.

Lähimenneisyyden luonnonsuojelukeskustelut ja -kamppailutkin on käyty vanhojen metsien suojelusta. Se on myös kotkakantamme kohtalonkysymys niin pohjoisessa kuin etelämpänäkin. Ruotsissa Västerbottenin läänissä tehty selvitys kotkan pesäpuista tukee em. käsitystä: puiden iät vaihtelivat 120 - 480 vuoden väliltä.

Missä meillä P-Karjalassa enää on tällaisia puita? Sijaitsevatko harvat pystyssä olevat ikihongat kotkan kannalta suotuissa paikoissa? Tiedämmekö sittenkään kaikkia kotkan reviiirin valintaan vaikuttavia asioita? Kuinka ihmeessä joitakin reviiirejä on pysynyt asuttuna, vaikka ihmisen kannalta katsoen sopivimpia / rauhallisempia / ruokaisempia on tyhjentynyt?

POHJOIS-KARJALAN KOTKAT KUNNITTAIN

Ilomantsi

Kotkan varhaisemman historian vakuutena on vuosisadan vaihteen munankeräily. Erityisen suosittuja näyttävät olleen Petkeljärven (1901-02), Öllölän (1904-05) ja Koveron (1895-97, 1903) reviiirit, joilta on ajan tavan mukaan viety koko pesye (2 munaa, Koverosta 1903 vain yksi) kokoelmiin. (Helsingin Yliopiston Eläin-

museon munakokoelmat)

Seuraavien vuosikymmenien ainoa maininta on vuodelta 1918: "Vain yksi pari pesii Ilomantsin pohjoisella hoitoalueella, mh. Rosenbröjer on löytänyt sen pesän." (Kotka-arkisto, Ilmari Hilden / Meddelanden)

Lisätietoja saatiin odotella sotien jälkeen asti, jolloin radion lintutiedustelut ja 1949 järjestetty lintukilpailu (Yleisradion lintukilpailu 1949 / Merikallion arkisto) tuottivat yhden varman pesäilmoituksen, sittemmin kuuluisaksi tulleen Ritovaaran kolmiomittaustornin pesän, josta on tietoja jo 1945 alkaen. Tämän pesän historia päättyi 1957 tapahtuneeseen tornin kaatoon, jolla teolla haluttiin päästä kotkaparista, riistanvihollisesta, eroon. (Suominen, T: Lintujemme katoava aateli. WSOY. 1967)

Varovaisesti laskien ja yhdistellen eri lähteistä tietoja voi Ilomantsin kotkakannan laskea olleen yli kymmenen paria vielä 1940-50 luvuilla. Tästä puuttuvat nuo vuosisadan alun munienkeruukohteet, jotka jo tuolloin kirjaantuivat totaalisiksi reviiirimenetyksiksi.

Itse olen 1970-80-luvuilla käynyt neljällä - viidellä eri reviiirillä, jossa on ollut pesä / pesän jäänteitä puussa tai pesäpuu on ollut vielä pystyssä ja tunnistettavissa.

Yksi pesä on tuottanut poikasia ainakin 1970-luvulta lähtien, mutta havainnot viittaavat, että reviiiri on vuosikymmeniä vanha. Jotkut välivuodet antavat aiheen epäillä, että parilla on vaihtopesä, jota kuitenkin ei ole löydetty.

Tämän pesän löytymishistoria kuvatkoon sitä vaikeutta, joka on tavanomaista kotkan, erityisen aran ja piilottelevan pesijän ollen kyseessä. Jo 1978 olin saanut vihjeen, että suon saarekkeessa on valtavan iso risupesä, jonka alitse ilomantsilainen rajavartija oli kulkenut. En tavannut ko. henkilöä, vaan tieto tuli toisen kertomana ja niinpä sitten kuljin kolme metsäsaarekettä viidenkymmenen metrin siivuin läpi reunasta reunaan löytämättä muuta kuin vanhan kanahaukan pesän. Puut olivat komeita ja jos minä olisin ollut maakotka, valinnanvaraa olisi mielestäni ollut.

Tarvittiin petotutkija Erik S. Nyholm, joka huhtikuussa 1982 karhumaita tutkiessaan kulki pesäpuun ali ja totesi sen asutuksi. Tieto tuli Esko Lapin kautta ja niinpä lähdimme läänin

Nuori kotka totuttelee mahtaviin siipiinsä, joiden voimalla sen tulee hallita 5-6 vuoden kuluttua pysyvää reviiriä jossain Pohjolassa.
- Pekka Helo

vt. ympäristönsuojelutarkastaja Kari Varosen kanssa hiihtoretelle huhtikuuisille hangille. Tarkastelimme taasen uusia saarekkeitä, mutta turhaan.

Vasta kesällä 1982 osuin oikeaan saarekkeeseen ja pesä löytyi, silloin tosin vain koristeltuna. Syykin selvisi: läheisen suon ojituskeppien asettelijat olivat pitäneet maaliskuussa nuotiotaan miltei pesäpuun alla, joten pesiminen oli mahdotonta. Itse pesäpuu on kyllä mitat täyttävä ikihonka, pesä 20 metrin korkeudessa ja hyvin suojassa, mutta en millään osannut arvata kotkan mieltymistä minun luokittelussani "saarekepahasen" arvon saavaan pesäpaikkaan.

Parin kiintymystä tähän pesään kuvaa, että lumi pudotti pesän alas kevättalvella 1984 katkaisten yhden tukioksankin, mutta niin vain kesällä oli uusi pesä poikasineen samassa kohdassa. Pari on ohjelmoitunut yhden poikasen tuotantoon, liekö reviirin ravintovarot sen ver-

ran pienet, että kahta ei kasva. Saaliseläimiä on tunnustettu orava, näätä, jänis ja kettu nisäkäistä sekä kurki ja pyy linnuista.

Toisen parin pesintä Ilomantsissa on edelleenkin erittäin todennäköistä, mutta pesää ei ole löydetty.

Liekka / Pielisjärvi

Kotkatiedot vuosisadan alkuvuosikymmeniltä ovat vähäisiä. Vain kolmekymmenluvulla on paikkakuntalaisten arvelu pesivästä kotkasta Petäjäkosken - Hiienvaaran väliseltä salolta.

Ritovaaran kotkien kohtaloa käsittelemällä Ilomantsin yhteydessä. Kun Sumukkavaarasta Pielisjärven puolelta löytyi pesä 1958, ei liene väärin arvattu sen siirtyneen Ritovaaralta. Tämänkin pesän vaiheita on julkisuudessakin esitelty, sillä vainoajilla näytti olevan kestävyttä jatkaa hävitysvimmaansa sillä lopputuloksella, että pesäpaikka katosi tietymättömiin. Viimeinen maininta on Martti Linkolalta, kun hän kävi pesällä 1962 (jo kolmas eri pesä tällä reviirillä) Sumukassa. Metsätyönjohtaja Kuusimäki ilmoitti pesän tuntemattomasta syystä pudonneen kesällä 1962 ja siinä olleet kaksi poikasta kuolivat.

Pesivä kotka ilmestyi reviirille 1970-luvulla, nyt hitusen Ilomantsin puolelle, ja viimeinen poikanen rengastettiin 1977 (Ari Lyytikäinen). 1980-luvulla on vain havaintoja aikuisista linnuista pesän pysyessä piilossa ja aikaisempien pesien rapistuessa käyttämättöminä.

Kun saloseudut tarjosivat silloisen Pielisjärven alueella suojaa aralle joutsenelle, on ajateltavissa, että kotkiakin on varmasti ollut 1950-60-luvuille asti. 1980-luvulla sain tietoja muutamista puussa olevista kotkanpesistä, joiden asumisajankohtaa eikä yksityiskohtia ole voitu varmuudella tarkistaa. Parimäärää on korkeintaan 2-3 jo mainittu Sumukan kotka mukaanluettuna.

Mielenkiintoinen alue menneinä vuosikymmeninä oli Koli, josta mainitaan havainto kahdesta kotkasta (ei ikämääritystä) 5/1951 (apteekkari Veijo Mannelin). Nykyisin alueen moninainen kokovuotinen matkailuelämä jättäneen varsin vähän rauhasia metsäsopukoita mahdollisille kotkille.

Nurmes / Nurmeksen mlk.

1910-luvulla näytti olleen suora reitti maalaiskunnan Kuohatin kotkanpesältä Korkeasaareen. Vuosina 1910, 1912 vietiin 1 juv. ja 1915 2 juv. ja 1911 1 ad. (!) eläintarhaan. Reviiri näytti olleen elinvoimainen. (mh. E.K. Enckell)

Välivuosisikymmeniltä on vain haja- ja muisteluhavaintoja muutamilta reviiireiltä, kunnes 13.6.1959 sattuman kaupalla P. Linkola (kukapas muu !) löysi läheltä Kuhmon rajaa pesän poikasineen. Sen historia näytti jääneen lyhyeksi, sillä 1960 pesä tuotti yhden poikasen, mutta seuraavana vuonna pesä ja lähellä oleva vaihtopesäkin olivat asumattomia.

Kiihtelysvaara

Aineistosta löytyy yksi maininta kotkanpesästä Kontiolahden rajalta 1950. (ylikonst. Väinö Lehtinen, Joensuu).

Outokumpu / Kuusjärvi

Pesähavainto Raiskion Mustanrimmen reunassa vielä 1947, jolloin pesä hävitettiin. (Aarre Rauhala)

Kontiolahti

Kaksi mainintaa: pesintä pohjoisosassa 1952 (mv. Viljo Kurki) ja Enon rajalla pesä vielä puussa 1974, viimeinen pesintä olisi ollut 1960 (fil. kand. Kalevi Takala).

Juuka

Varhaisimpia tietoja ei ole ollenkaan, kunnes 1980-luvun alussa tuli löytö puussa olevasta pesästä ja sen läheisyydessä nähdystä kotkarista, pesinnästäkin (tmj. Kari Tuhkanen). Hannu Lehtoranta on sittemmin käynyt pesällä, joka on ollut asumaton. Liekö seuraavalla ollut osuutta.

Huhtikuussa 1978 jäi aikuinen uroskotka ketunrautoihin Nurmeksen ja Juuan rajoilla. Sieltä se toimitettiin Kuopion luonnontieteelliseen museoon täytettäväksi. Jos se oli pesivän parin puolisko, naaras jäi nälkään pesälensä (edellämäinnittu pesä?) ja joutui sen

varmasti hylkäämään.

Tohmajärvi

Munakokoelmat karttuivat 5.4. 1897 kahdella tohmajärveläisellä kotkanmunalla (Eläinmuseon kokoelmat). Korkeasaaresta eivät kotkat päässet loppumaan: 16.7. 1915 lähetettiin 1 juv. (T.Haaranen).

1930-luvulta on havainto pesästä Onkamon asemalta itään. Pesä oli vielä puussa, tosin asumattomana 1958 (mv. Erkki Lampio). Ilmeisesti samaa pesäpuuta ehdottaa Hugo Heino rauhoitettavaksi 1958, pesintäajasta hänellä ei ollut tietoa.

Onkamon aseman lähellä on paikannimi Kotkanpesät. Käynnillä 1955 siellä oli vanha kotkanpesä puussa korkean männyn latvasa. Paikkakuntalaisten mukaan siellä oli pesinyt pari jatkosodan aikana. Kesällä 1957 pesä oli hävitetty (opisk. Aulis Laasonen).

Tohmajärvi sijoittuu Pohjois-Karjalan "raskaaseen sarjaan" näillä muutamilla tiedoillaan heti Ilomantsin, Pielisjärven ja Nurmeksen maalaiskunnan jälkeen.

Värtsilä

Korkeasaari sai täydennystä kahdesta juv. yksilöstä 20. 7. 1898, jotka lähetti N.L. Arppe. Varmuutta ei ole siitä, että nämä olisivat värtsiläläisestä pesästä, mutta Pohjois-Karjalasta kumminkin.

Valtimo

Vuodelta 1946 on tieto pesästä, josta eräs metsätyömies oli vienyt munat (asemapääll. A. Kosonen)

Tuupovaara

Ilomantsin yhteydessä ilmoitetut munankeräyshavainnot vuosisadan vaihteessa saattavat olla nykyisen Tuupovaaran puolelta: keräyspaikka oli Ilomantsi, Kovero.

Mitään yksittäisiä kotkayksilöitä kummempaa ei ole tiedossa Kiteeltä, Kesälahdelta, Rääkkylästä, Pyhäselästä, Liperistä, Joensuusta, Enosta eikä Polvijärveltä.

Neliviikkoinen kotkanpoikanen pesässään. Pullea kupu kertoo äsken nautitusta ateristiasta. Tämä pesä tuottaa edelleen poikasen vuodessa rikastuttamaan Pohjois-Karjalan vähäistä kotkainta.

- Arto Airaksinen

NÄLKÄ OPETTAA JA LOPETTAA

Tulkoon kerrotuksi erään kotkanuorukaisen (naaraspuolisen) vaiheet alkaen kesältä 1983. Silloin ruotsalainen kotkamies Kjell Palomella rengasti Kiirunan lähellä poikasen 22.6. renkaalla: Riksmuseet, Stockholm, Sweden, H-8525. Lokakuun alkupäivien voimakas länsiluoteinen myrskytuuli antoi nuorelle hyvän kyydin kohti kaakkoisia talvehtimisalueita.

Nälkä oli kuitenkin sen seuralainen, kuten sen samanikäisillä lajitovereilla muillakin. Kiljuvaksi se muuttui Ilomantsissa ja sattumalta se söi hyvän aterian (haaskan?) 6. 10 Nehvonnie-

messä, rajan tuntumassa. Olo oli ilmeisen täyteläinen ja raskas, sillä se lähti merkilliselle hiippailumatkalle metsään, josta sen tavoitti joensuulainen metsämies Raimo Tahvanainen. Hän osoitti valistuneen luonnossaliikkujan otteita ja kaappasi sen sadetakkiinsa käärittynä kainalonsa ja vei sen Saramon talon saunan eteiseen.

Tieto kulki tämän kirjoittajalle asti ja hain linnun hoiviini Uimaharjuun. Hoito-ohjeita sain Toni Bosleyltä Heinolasta, ja ne osoittautuivat kullannarvoisiksi. Kun nimittäin yritimme laskea sitä lentoon, Bosleyn ohje oli, että älkää tehkö sitä suuren aukean reunassa, vaan pieni metsäaukio riittää. Jos se on voimissaan, se lähtee.

Niin kävi, että kotka ei jaksanut nousta, vaan lähti juoksemaan kuusikon suojassa (En tiennyt, että kotka on myös nopeakinttuinen ja minäkin murskasin entiset lyhyen matkan ennätykseni). Kalahaavikin oli avuksi tässä merkillisessä kilpajuoksussa jota kolmen miehen voimin harrastimme Enonsalolla.

Lintu kiinni, laatikkoon ja vein sen samana iltana (8.10.) Bosleyn hoiviin Heinolaan. 13.6. 1984 hain kotkan takaisin ja laskin lentoon Havukansalolle illan hämärtyessä. Pari havaintoa linnusta tehtiin kesän aikana ja iloitsinkin sen selviämisestä rikastuttamaan Pohjolan kotkakantaa.

Seuraava viesti tuli joulun alla 1986. Ruotsissa, Jämtlannissa, Norjan rajalla oli juna helmikuussa 1986 ajanut hirven päälle. Kun viranomaiset menivät katsomaan paikkaa, sieltä löytyi toinenkin vainaja. Tuo meidän Vekukotkamme (lasteni kotkalle antama nimi) oli löytänyt ankaran talven keskellä lihaisan aterian, syönyt itsensä ilmeisen kylläiseksi ja jäänyt myös junan alle. Rengastustoimiston pojat olivat liittäneet kaikille sopivan joulunalusviestin:

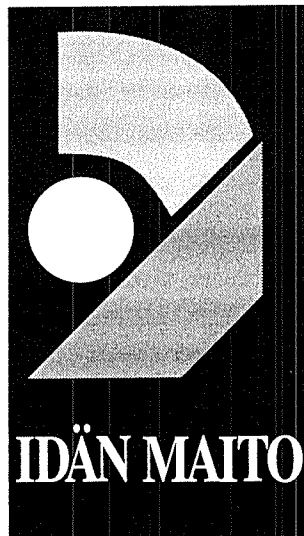
Ylensyönti on kuin onkin hengenvaarallista!

Samantapaisia, ehken vähemmän surullisia kertomuksia olemme saaneet lukea lehdistä tuon tuostakin.

EPILOGI

Kun on kyseessä pohjoisen pallonpuoliskon uljas kuningaslintu, kaikki sen elämään ja hyvinvointiin liittyvät asiat ovat jokaisen luonnonystävän sydäntä lähellä. Onneksi, erinomaisesti onneksi, maakotka on pesimisoloissaan piilotteleva, arka, huomaamaton, mikä näin suuren petolinnun ollessa kyseessä on hämmästyttävää. Siksi se on säilyttänyt jopa hiukan toipuvan kantansa Suomessa, pääosin poronhoitoalueella.

Tämän kirjoittajan sydämen sopukassa piilee kotkanuntuvan keveä toive, että edes muutama maakotkapari vuosituhannen taitteen tienoilla valtaisi takaisin parhaita reviierejä Karjalan ennen niin runsailta kotkamailta. Siihen tarvitaan meidän lisääntyviä auttavia suojelutoimiamme niin elinympäristön kuin itse lajinkin kohdalla.

**VALIO-
LAATU
ALKAA
MAA-
TILALTA**

MIETTEITÄ KALASÄÄSKEN TEKOPESIEN RAKENTAMISESTA

KIMMO KOSKELA

Kirjoitus on muokattu versio 17.11.1995 Karjalan Ruusussa (19/1995) julkaistusta kirjoituksesta.

Toissa vuonna ryhtyi nykyinen ympäristökeskus projektiin, jonka tarkoitus on edesauttaa kalasääsken pesimismahdollisuuksia. Kesän 1995 jälkeen tekopesiä on jo 44 (taulukko 1). Lintuharrastajien havaintojen perusteella kalasääsken asuttuja pesiä oli kesällä 1995 25 (taulukko 2), joista yhdeksän tekopesissä. Lisäksi ainakin kuudella tekopesällä havaittiin emoja paikalla tai pesää oli rakennettu lisää.

Vuonna 1995 rakensin kalasääsken tekopesiä syyskuun alusta alkaen lokakuun loppupuolelle. Työhön liittyi luonnollisesti paljon muutakin kuin pelkkä pesän rakentaminen puun latvaan. Ensimmäinen täytyi tietenkin hankkia sopivat tarvikkeet. Niitä löytyi hakkuutyömailta; sopivaa materiaalia ovat havupuiden latvukset ja paksut oksat. Niistä tehtiin "pesälavoja", jotka ovat kolmion muotoisia sivun pituuden ollessa 150 senttimetriä. Lavat tehtiin kuoritusta puusta. Pesän tukipuut aisattiin, jotta ne kelottuvat vahvoiksi.

Työ jatkui sopivien pesäalueiden etsimisellä ja sieltä sitten kelvollisen puun hakemisella, jonka löytäminen olikin usein yllättävän tiukassa. Kiinteistörekisteristä täytyi selvittää maanomistaja ja hänen yhteystiedot. Kaikkiin rakennettuihin tekopesiin hankittiin ennakkoon maanomistajien kirjallinen suostumus. Pyrin olemaan henkilökohtaisesti yhteydessä maanomistajiin sekä antamaan "kuivien" hakemuslomakkeiden lisäksi myös muuta aineistoa kalasääskestä. Syksyllä löysin joitakin sellaisia pesäpuita, joiden maanomistajiin en vielä ottanut yhteyttä.

Tarvikkeet vedettiin köydellä puunlatvaan, kaikkiaan noin 5 satsia. Tukirakenteet naulattiin galvanoiduilla nauloilla puuhun ja rautalankaa käytettiin mm. risuseppeleen sitomiseen. Viimeisenä laitettiin säkillinen samalta tai turvetta sisustukseksi. Maassa oleva apuri on välttämätön kiinnittämässä nostoköyteen kulloinkin vuorossa olevaa tarviketta, kuten myös turvallisuusmielessä.

Kalasääsken tekopesät pyrittiin tekemään vankkoihin puihin, joissa on oksia melko alhaallakin. Täytyihän sitä ajatella myös tulevia sukupolvia, jotka myöhemmin kiipeilevät sääksen poikasia rengastamassa - omaa vanhenemista unohtamatta. Vuonna 1995 hyvien tekopesäpuiden löytäminen oli edellisvuotta työläämpää, koska entisen (pudonneen) pesän tilalle samaan puuhun ei tehty enää yhtään tekopesää. Olisihan tietysti lipputankomäntyjä helposti löydettävissä, mutta pysyvätkö ne pystyssä aukkojen reunoilla? Myöhempi "hoitokin" olisi vaikeaa.

Enso-Gutzeitin kanssa on molempina vuosina ollut hedelmällistä yhteistyötä paljon hankintapäällikkö Antero Pasasen ansiosta, joka on ollut myötämielinen tekopesähankkeille. Olemme saaneet periaatteessa yleisluvan tehdä E-G:n maille tekopesiä ja niitä onkin rakennettu jo 13 yhtiön maille. Rakentamistarvikkeita olemme myös saaneet ottaa E-G:n mailta.

Kymmene Oy:n kanssa on myös kehittyvässä tiiviimpää yhteistyötä. Yhteistyökumppaneista ei voi jättää mainitsematta PKLTY:n petolintuvastaavaa Hannu Lehtorantaa Juuasta eikä RKTL:n palkkalistoilla Ilomantsissa vaikuttavaa Risto Komua. Ympäristökeskuksessa verraton opastaja on ollut Ari Lyytikäinen.

Tietenkään kaikki ei aina mennyt "nap-piin". Kerran olin etsinyt eräältä suunnalta jo kauan sopivaa paikkaa tekopesälle ja lopulta löytänytkin sopivan puun suon reunasta. Ilo oli lyhytaikainen huomattessani kartasta, että kilometrin päässä sijaitsee kalanviljelylaitos. Yksi ongelma on kuolinpesät maanomistajina - etenkin, jos tila aiotaan myydä.

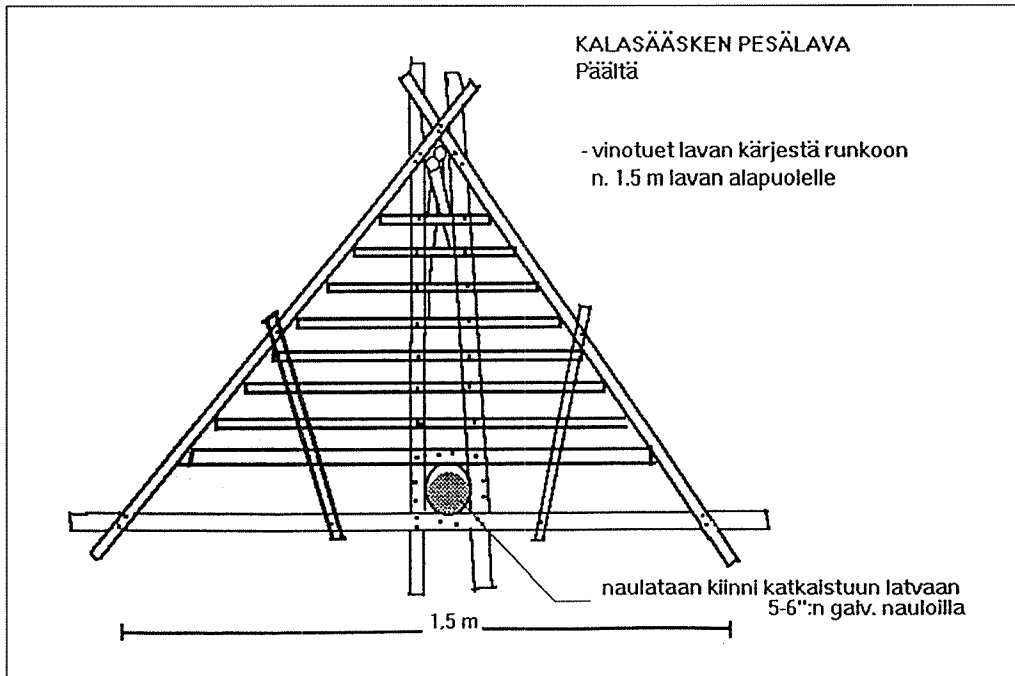
VAPON mailta löydetylle, hyvällä paikalla olevalle hyvälle puulle jouduin etsimään uuden puun muilta mailta käytyäni toimistolta luvansaantimahdollisuuksia kuulostelemassa. Maanomistajan suostumukselle voivat esteinä olla myös esimerkiksi suuremman tien tai mökin rakentamissuunnitelmat. Tekopesän paikan on oltava kelvoinen myös "pitkässä juoksussa".

Tuulisella säällä pelotti joskus puussa ollessa, että latva voi katketa. Kuumalla säällä touhu oli hikistä hommaa. Kaiken kaikkiaan työni oli reipasta ulkoilmatoimintaa ja kutsumustyönä mitä mielenkiintoisinta. Työn ohessa näki myös monenlaista pientä mukavaa lintumaailmasta - välillä vähän suurempaakin kuten lokakuussa nuoren maakotkan paikallisena Kiihtelysvaarassa.

Taulukko 1. Vuosina 1994-95 Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen rakennuttamat sääksen tekopesät kunnittain.

Eno	1
Ilomantsi	6
Joensuu	1
Juuka	2
Kiihtelysvaara	4
Kontiolahti	7
Lieksa	5
Liperi	3
Outokumpu	2
Polvijärvi	3
Pyhäselkä	5
Rääkkylä	3
Tohmajärvi	1
Tuupovaara	1
yhteensä	44

Yleisesti ottaen maanomistajat suhtautuivat tekopesien rakentamiseen hyvin suopeasti. Ajatus harvalukuisen suuren petolinnun pesimisestä omalla maalla miellyttää selvästi nykyihmistä.

Kaavakuva kalasääsken tekopesästä - Piirros Ari Lyytikäinen

Taulukko 2. Kalasäasken parimäärät ja poikastuotto Pohjois-Karjalassa kesällä 1995.

kunta	parimäärä	poikasia	tuotos/pesintä	tekopesissä kpl	muut*
Ilimantsi	9	18	2	0	2
Juuka	1	0	0	0	0
Kesälahti	1	2	2	1	0
Kitee	3	7	2.3	3	0
Kontiolahti	2	3	1.5	2	2
Lieksa	2	2	1	0	0
Liperi	3	6	1.5	0	1
Polvijärvi	0	0	0	0	1
Rääkkylä	3	1	0.33	2	0
Tohmajärvi	1	2	2	1	0
yhteensä	25	41	1.64	9	6

*asuttu, ei pesintää tai ei varmistettu

Metsäntutkimuslaitos kehittää Kolin kansallispuistoa suojelun ohella monipuoliseksi tutkimus-, virkistyskäyttö- ja retkeilyalueeksi. Vuosittain toteutettavalla kaskenpoltolla (vuorovuosin poltetaan huuhtametsäkaski ja lehtimetsäkaski) turvataan kansallismaiseman ja luonnon säilyminen moni-ilmeisenä ja monimuotoisena.

Kolin vaara-alueen metsäluontoon ja maisemaan tutustuu parhaiten liikkumalla Kolin hyväkuntoisilla ja merkityillä poluilla. Kolin kansallispuisto on ornitologille aarreaita. Siellä tapaavat lapin- ja idänuunilinnun, kultarinnan, peukaloisen, pohjantikan ja monet muut siivekkäät ystäväsi.

Metsäntutkimuslaitos, tutkimustietoa metsäluonnosta.

Joensuun tutkimusasema

puh. (973) 151 4000, faksi (973) 151 4111

Kolin kansallispuisto

puh. (973) 672 205

Kolinportti, luonnonsuojelun tietopiste

puh. (973) 671 333

POHJOIS-KARJALAN LINTUVESIEN PESIMÄLINNUSTO

PETRI HOTTOLA

Pohjois-Karjalan alueella on valtakunnallisesti katsoen huomattavan monta linturikasta kosteikkoa. Kiitos Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiriin (myöhemmin Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen) linnustoselvitysten, tietomme näistä järivistä on keskimääräistä korkeammalla tasolla. Pääosa selvityksistä on tehty 1990-luvulla.

Tämän artikkelin tarkoituksena on esittää tiiviini tietopaketin muodossa osa tutkimusten keskeisistä tuloksista: pesimälajisto ja sen parimäärät, vesilinnuston tiheydet, ja kohteiden pesimälinnustojen suojeluarvot. Kun tekstissä puhutaan "suojeluarvosta" tarkoitetaan sillä ainoastaan ko. kohteen pesimälinnuston suojeluarvoa. Koko kohteen luonnonsuojelullinen arvo koostuu monista muistakin osatekijöistä. Lintujärvillä linnusto on kuitenkin keskeisessä asemassa.

Perusteellisia linnustoselvityksiä on tehty yhteensä 13 kosteikolla. Puolella Pohjois-Karjalan lintujärvistä ei ole edelleenkään tehty yhtään linnuston perusselvitystä. Laskeutuista kohteista Nisäjärvi on laskettu kolmeen kertaan järven luonnonsuojelullisen kunnostuksen vaikutusten arvioimiseksi (Leivo 1987a, Hottola 1992, 1994a).

Selvityksissä tutkimusalueiksi on rajattu kosteiden biotooppien lisäksi järveä kiertävä mahdollisista rantametsistä ja -niityistä muodostuva yleensä 20-50 metriä leveä suoja-vyöhyke. Ekologisesti kestävämmistä lintuvesiohjelman suojelurajauksista on poikettu jokaisessa laskentakohteessa (Hottola 1994d). Tohmajärven Peijonniemenlahden selvitys (Leivo 1987b) on rajattu suppeammin.

PESIMÄLAJISTO

Järviltä on löydetty yhteensä 115 pesivää lintulajia (taulukko 1). Lajien esiintymisen osalta mielenkiintoisimpia lintuvesiselvitysten "löytöjä" ovat olleet uivelon pesimäkannan ilmeinen vakiintuminen Pohjois-Karjalassa (vrt. Kapanen & Missonen 1977), jänkäkurppien pesinnät, eräiden vaatelioiden lintuvesilajien yleisyys, ruokosirkkalinnut, sekä rytikertusen etukäteen jo odotettukin (Varonen 1981) löytyminen lähes kaikilta ruovikkojärviltä. Kultasirkku on taantunut voimakkaasti ja naurulokkikolonioiden koko on pienentynyt 1980- ja 90-luvuilla.

Laskentojen yhteydessä on tehty monia mielenkiintoisia pesimäbiologisia huomioita. Yhtenä esimerkkinä sekä Juurikkajärven kanadanhanhet että Nisäjärven metsähanhet pesivät n. 100 metrin etäisyydellä laulujoutsen pesästä. Kummallakin pesäpaikalla sekä joutsenten että hanhien pesinnät onnistuivat hyvin. Yllättäen lajien välillä ei havaittu mainittavia aggressioita.

VESILINNUT

Paljolti käsittelemättömästä ja tulkitsemattomasta aineistosta haluan ottaa esille lintujärvien vesilintukantojen tiheydet. Kantojen tiheydet on laskettu tutkimusalueiden kosteiden biotooppien aloilta. Kuten taulukosta 2 näkyy, pienikin parimäärä voi antaa suuren tiheyden pinta-alaltaan pienillä kosteikoilla. Huomionarvoista on, että suurimmat tiheydet on tavattu pääsääntöisesti vaikeakulkuisilla,

Taulukko 1. Pohjois-Karjalan lintuvesien linnusto 1987 - 1995. A = Hovinlampi (Kitee 1993), B = Päätyeenlahti (Kitee 1992), C = Juurikkajärvi (Kitee 1995), D = Tohmajärvi (Tohmajärvi 1987), E = Sääperi (Värtsilä 1991), F = Uudenkylänlampi (Värtsilä 1994), G = Joki-Hautalampi (Rääkkylä 1991), H = Jouhtenuslampi (Rääkkylä 1991), I = Mattisenlahti (Liperi 1993), J = Sysmäjärvi (Outokumpu 1990), K = Sätöksenlahti (Outokumpu 1994), L = Nisäjärvi (Polvijärvi 1994), M = Kalliojärvi (Valtimo 1993). (Hottola 1993a,b,c,d,1994a,b,c,1995b,c, Leivo 1987b).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
Silkkiuikku	1	21	2	19	17	-	9	2	4	28	4	-	4
Härkälintu	-	12	2	-	1	-	2	1	-	1	-	-	1
Mustakurkku-uikku	-	5	1	7	4	1	-	3	2	1	-	4	6
Laulujoutsen	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Metsähanhi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Kanadanhanhi	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Haapana	6	22	5	8	13	2	4	4	8	46	6	24	11
HeinäSORSA	11	22	16	8	13	5	23	15	6	21	5	14	12
Jouhisorsa	9	3	7	-	5	1	3	9	3	12	3	11	7
Lapasorsa	5	9	4	2	8	1	4	5	4	21	5	5	5
Tavi	12	2	26	19	9	18	14	18	7	35	8	41	16
Heinätavi	3	16	4	2	2	-	3	5	3	13	2	1	5
Punasotka	4	31	3	8	4	-	2	6	-	13	-	1	4
Tukkasotka	9	40	7	9	13	-	6	10	3	24	-	11	17
Telkkä	8	30	21	7	10	8	16	15	9	35	4	17	12
Tukkakoskelo	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Isokoskelo	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uivelo	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-
Kaulushaikara	1	-	1	-	1	1	2	1	1	-	3	-	-
Kurki	2	-	1	-	-	-	2	1	1	1	1	1	-
Luhtahuitti	4	1	2	7	3	2	-	-	7	13	4	-	4
Luhtakana	1	-	1	-	-	-	1	-	2	1	-	1	2
Liejukana	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Nokikana	-	8	1	11	4	1	4	-	3	35	3	-	-
Hiirihaukka	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ruskosuohaukka	3	-	1	-	-	1	1	1	1	3	1	-	-
Nuolihaukka	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Tuulihaukka	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Ampuhaukka	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Teeri	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Pyy	-	-	2	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-
Suokukko	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Töyhtöhyppä	-	1	2	4	1	5	4	1	1	7	2	5	1
Kapustarinta	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Isokuovi	4	1	6	6	1	3	4	3	1	5	1	2	2
Valkoviklo	3	4	4	3	2	1	7	2	1	10	2	4	4
Liro	11	-	1	3	2	1	3	2	2	5	4	8	3
Metsäviklo	3	1	7	-	2	1	3	3	1	7	2	5	3
Rantasipi	1	6	2	1	1	1	2	1	1	5	2	2	5
Pikkutylli	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Taivaanvuohi	11	7	11	10	3	7	12	14	15	17	15	13	11
Jänkäkurppa	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
Lehtokurppa	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Pikkulokki	5	31	44	80	40	-	110	4	5	4	3	65	20
Naurulokki	6	257	10	270	136	2	220	42	-	6	5	160	126
Harmaalokki	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	1	-	-
Kalalokki	10	-	4	-	4	1	11	13	3	4	3	1	2
Kalatiira	3	12	2	3	8	1	6	9	3	5	4	-	5
Sepelkyyhky	-	-	6	-	-	3	2	-	1	1	6	-	1
Suopöllö	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarvipöllö	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Käki	1	1	4	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-
Käenpiika	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Palokärki	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

taulukko 1 jatkuu	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
Käpytikka	1	-	2	-	1	-	2	-	-	1	-	-	1
Pikkutikka	-	2	-	-	-	1	1	1	-	-	3	-	-
Kiuru	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Metsäkirvinen	2	-	8	-	-	5	2	1	-	-	2	1	-
Niittykirvinen	18	-	6	-	1	2	4	4	7	3	3	3	1
Västäräkki	3	2	6	1	1	2	6	3	1	10	3	5	3
Keltävästäräkki	3	2	1	-	2	1	1	1	1	3	1	6	1
Satakieli	1	5	4	-	2	1	3	1	8	10	1	-	-
Mustarastas	-	2	6	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Räkättirastas	-	2	16	-	5	9	2	2	2	54	2	-	-
Kulorastas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Laulurastas	-	-	8	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-
Punakylkirastas	-	2	9	-	4	4	1	-	5	27	8	-	-
Punarinta	1	1	23	-	2	6	-	-	6	7	3	4	-
Rautiainen	-	5	6	-	1	1	-	-	2	1	2	1	-
Pensastasku	9	-	-	-	2	1	5	5	-	-	1	-	-
Rastaskerttunen	1	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-
Ruokokerttunen	153	79	86	78	112	40	189	261	131	537	66	64	84
Rytkerttunen	5	-	1	2	1	1	2	2	2	3	3	-	-
Luhtakerttunen	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Viitakerttunen	-	2	7	-	7	4	1	1	1	2	2	-	-
Kultarinta	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Pensassirkkalintu	-	1	1	-	2	-	1	1	3	-	-	-	-
Ruokosirkkalintu	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Pensaskerttu	-	-	1	-	5	-	1	-	3	1	-	-	-
Hemekerttu	-	1	5	-	-	2	2	-	-	-	1	1	-
Lehtokerttu	-	4	18	-	3	-	2	3	10	44	9	4	-
Mustapääkerttu	-	2	2	-	-	-	-	-	-	6	1	-	-
Pajulintu	2	15	76	-	13	15	9	5	21	80	26	6	4
Idänuunilintu	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sirittäjä	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Hippiäinen	1	-	4	-	-	1	-	1	-	2	2	-	-
Kirjosieppo	1	1	5	-	1	2	3	-	-	4	2	-	1
Pikkusieppo	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Harmaasieppo	-	-	2	-	-	1	1	1	-	-	-	2	-
Hömötiainen	1	7	5	-	1	2	2	1	1	11	5	1	-
Talitiainen	1	2	5	-	2	1	-	1	2	19	1	-	1
Sinitiaainen	-	1	3	-	-	-	-	-	2	4	3	-	-
Pyrstötiainen	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
Puukiiپی	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Peippo	1	4	36	-	5	9	12	1	4	35	15	2	1
Järpeippo	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	7	-
Punatulku	-	-	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Vihervarpunen	1	1	4	-	2	4	-	-	-	1	5	2	-
Urpiainen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-
Viherpeippo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Hemppo	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Punavarpunen	1	9	10	2	6	2	3	1	4	14	5	5	1
Pikkukäpylintu	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Isokäpylintu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Lapinharakka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Kuhankeittäjä	-	2	4	-	-	1	1	-	1	3	2	-	-
Kottarainen	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Pajusirkku	68	49	50	30	36	18	57	76	45	157	40	32	37
Pohjansirkku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Peltosirkku	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-
Keltasirkku	-	3	6	-	7	4	2	-	2	12	3	-	1
Kultasirkku	-	-	-	-	4	-	-	-	1	2	-	-	-
Närhi	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Harakka	-	2	2	-	1	3	1	1	3	7	3	1	1
Varis	-	2	3	-	1	1	2	-	1	6	3	-	-

Parimäärät yhteensä: A = 416, B = 757, C = 668, D = 600, E = 548, F = 219, G = 809, H = 568, I = 370, J = 1 459, K = 343, L = 557, M = 432.

Taulukko 2. Pohjois-Karjalan lintuvesien vesilintutiheyksiä Hottolan (1993a,b,c,d, 1994a,b,c, 1995b,c) ja Leivon (1987b) mukaan.

Järvi	Kunta	Pesiviä pareja/km ²	Parimäärä
Uudenkylänlampi	Värtsilä	170.0 (1994)	34
Kalliojärvi	Valtimo	125.0 (1993)	100
Nisäjärvi	Polvijärvi	108.1 (1994)	133
Juurikkajärvi	Kitee	84.7 (1995)	100
Päätyeenlahti	Kitee	80.2 (1992)	239
Sääperi	Värtsilä	74.5 (1991)	108
Jouhtenuslampi	Rääkkylä	56.6 (1991)	94
Tohmajärvi	Tohmajärvi	49.6 (1987)	96
Sysmäjärvi	Outokumpu	41.2 (1990)	286
Mattisenlahti	Liperi	40.6 (1993)	52
Joki-Hautalampi	Rääkkylä	33.9 (1991)	95
Sätöksenlahti	Outokumpu	27.4 (1994)	37
Hovinlampi	Kitee	22.7 (1993)	69

pitkälle umpeenkasvaneilla järvillä, joilla isot lokkikoloniat tarjoavat suojaisia pesäpaikkoja (vrt. taulukko 1).

Tärkein poikkeus on Joki-Hautalampi, jossa ihmisen häiritsevä puuhailu (veneily, kalastus, lokkivaino, kevätmetsästys jne.) aroilla alueilla pesimäkauden alussa on pitänyt vesilintukannat alhaalla (Hottola 1993a). Samat syyt vaikuttavat useassa muussakin kohteessa. Voimme vain arvailla, mikä Sysmäjärven vesilintujen parimäärä olisi, jos järvellä taattaisiin sorsien ja lokkien pesimärauha. Nykyisin vesilintukantojen tiheys on selvästi alempi kuin 70-luvulla (Räsänen 1984) ja ilmeisen kaukana siitä, mitä alueen biotoopit voisivat ylläpitää.

PESIMÄLINNUSTON SUOJELUARVO

Lintuvesien pesimälinnuston suojeluarvoa kuvaamaan on kehitetty kvantitatiivisia indeksiluokituksia. Voidaan aiheellisesti kysyä, miksi luonnon arvo on tarpeen muuttaa numeroiksi? Onko se edes mahdollista? Mahdollista tai ei, suojelupistejärjestelmät on kehitetty teknokraattista hallintoa varten. Se ymmärtää ja arvostaa etupäässä vain numeroiden kieltä, ei jonkin kohteen erinomaisuuden sanallista kuvailua.

Taulukkoon 3 on koottu Pohjois-Karjalan lintuvesien pesimälinnuston suojeluarvo. En-

simmäisen sarakkeen suojeluarvoindeksit on laskettu uusimman järjestelmän mukaan (Suojeluarvotyöryhmä 1996). Se on perustelluin, objektiivisin ja parhaiten tämänhetkistä tilannetta kuvaava luokitus. Toisessa sarakkeessa on vertailun vuoksi Lintuvesityöryhmän (1981) puutteellisuksiensa vuoksi käytössä poistumassa olevan suojelupistejärjestelmän mukainen luokitus (vrt. Hottola 1993e).

Pohjois-Karjalan linnustollisesti arvokaimmat järvet ovat tämänhetkisen tiedon mukaan Outokummun Sysmäjärvi, Rääkkylän Joki-Hautalampi, Kiteen Päätyeenlahti ja Juurikkajärvi, Polvijärven Nisäjärvi, Värtsilän Sääperi ja Tohmajärven pohjoispää (Peijonniemenlahti). Huomionarvoista on, että Nisäjärven luonne on muuttunut olennaisesti kunnostuksen ansiosta (Hottola 1995d). Linnustotestelytysten varsinainen löytö on ollut Valtimon Kalliojärvi, joka on tasoltaan aivan läänin eteläisten lintujärvien luokkaa. Suunnitellulla kunnostuksella sen linnuston odotetaan vielä paranevan selvästi nykyisestä tasostaan (Hottola 1993d).

Useiden lintuvesien linnusto on vielä laskematta. Niistä arvoituksellisin, ja samalla koko Pohjois-Karjalan lintuvesiohjelman laajin, kohde on Ilomantsin Syväysjoki. Kiesjärven, Höytiäisen kanavan suiston, Pitkärannan, Solanlammen, Särkijärven ja Laikanlahden voidaan ennustaa saavan korkeita suojelu-

KIRJALLISUUS

Taulukko 3. Pohjois-Karjalan lintuvesien pesimälinnustojen keskinäinen suojeluarvovertailu Hottolan (1993a, b, c, d, 1994a, b, c, 1995b, c) ja Leivon (1987b) aineistojen pohjalta. Tohmajärven (Peijonniemenlahti) luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska siellä on selvitetty ainoastaan Lintuvesityöryhmän (1981) rajauksen mukaiset 'lintuvesilajit'. Muissa selvityksissä on otettu huomioon kaikki laskenta-alueen lintulajit.

Järvi	Suojelupisteet (Uusi järjestelmä) (PKVY laskennat)	Suojelupisteet
Sysmäjärvi	183	170
Joki-Hautalampi	181	138
Päätyeenlahti	171	145
Juurikkajärvi	163	147
Nisäjärvi	160	101
Sääperi	142	141
Tohmajärvi	136	87
Kalliojärvi	115	93
Jouhtenus	109	132
Hovinlampi	101	121
Kiesjärvi	-	-
Mattisenlahti	90	133
Sätöksenlahti	81	90
Uudenkylänlampi	54	89
Höytiäisen kanava	-	-
Pitkäranta	-	-
Ruvaslahti	-	-
Sisuslahti	-	-
Laikanlahti	-	-
Syväysjoki	-	-
Särkijärvi	-	-
Tutjunlampi	-	-
Solanlampi	-	-
Härkinlampi	-	-
Vuokonjärvi	-	-
Suojjärvi	-	-
Lipas	-	-

arvoindeksejä, jos ne joskus inventoidaan.

Kuten alussa mainitsin, esittelen asioita tässä hyvin tiiviisti ja samalla yleisellä tasolla. Niille, jotka haluavat saada yksityiskohtaisempaa tietoa Pohjois-Karjalan lintuvesien linnustoseelvityksistä, suosittelen alla olevassa kirjallisuusuettelossa mainittuja julkaisuja ja käsikirjoituksia. Osa käsikirjoituksista on valmisteilla julkaistavaksi Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksessa, josta niitä voi tiedustella.

- HOTTOLA, P. 1992. Polvijärven Nisäjärven seuranta - kesä 1992. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1993a. Lintuvesiohjelma puntarissa - Linnustoseelvityksiä Pohjois-Karjalan lintujärvillä. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja A:158. Helsinki.
- HOTTOLA, P. 1993b. Liperin Mattisenlahden linnustoseelvitys 1993. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1993c. Kiteen Hovinlammen linnustoseelvitys 1993. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1993d. Valtimon Kallio- ja Sorsajärven linnustoseelvitys ja kunnostussuunnitelma 1993. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1993e. Lintuvesien suojelupistejärjestelmä ajan tasalle. Linnut 6/93, 32-35.
- HOTTOLA, P. 1994a. Polvijärven Nisäjärven seuranta - kesä 1994. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1994b. Outokummun Sätöksenlahden linnustoseelvitys - kesä 1994. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1994c. Värtsilän Uudenkylänlammen linnustoseelvitys - kesä 1994. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1994d. Lintuvesien suojelurajauksen tarkistus - Pohjois-Karjala. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- HOTTOLA, P. 1995b. Kiteen Juurikkajärven linnuston perusselvitys ja kunnostussuunnitelma. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus.
- HOTTOLA, P. 1995c. Kiteen Päätyeenlahden linnustoseelvitys - kesä 1992. Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja Nro 641.
- HOTTOLA, P. 1995d. Nisäjärvi - onnistunut lintuveden kunnostus. Linnut 5/95: 21-23.
- KAPANEN, M. & MISSONEN, T. 1977. Uivelo *Mergus albellus* pesivänä Rääkkylässä. Siipirikko 1/77: 93.
- LEIVO, M. 1987a. Polvijärven Nisäjärven linnusto. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.
- LEIVO, M. 1987b. Tohmajärven Peijonniemenlahden linnusto. Käsikirjoitus. Pohjois-Karjalan vesi- ja ympäristöpiiri.

LINTUVESITYÖRYHMÄ 1981. Valtakunnallinen lintuvesien suojeleuhjelma. Maa- ja metsätalousministeriön lintuvesityöryhmä. Komiteamietintö 1981:32. Helsinki.

RÄSÄNEN, H. 1984. Outokummun Sysmäjärven pesimälinnusto. Siipirikko 2/84: 51-57.

SUOJELUARVOTYÖRYHMÄ 1996. Suomen linnuston suo-

jeluarvo. Suojeluarviotyöryhmän mietinnön käsikirjoitus 22.1.1996. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.

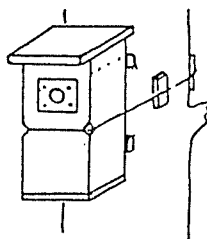
VARONEN, K. 1981. Yölaulajien esiintyminen Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan lintutieteellinen yhdistys PKLTY ry:n juhlaulkaisu Siipirikko 3/81: 109-122.

näköala optikko
**Ilomantsin
OPTIIKKA Ky**
MANTSINTIE 1-3
82900 ILOMANTSI
PUH. 22710

KUOPIONTIEN ESSO LAADUKASTA, OSAAVAA PALVELUA AUTOLLES!

Jo yli 15 vuotta
yhteistyötä PKLTY:n
kanssa keväisessä
linnunpönttö-
myynnissä, hae
pönttösi Essolta.

Linturetkellekin aina Esson kautta!

ESSO

P. RÄSÄNEN OY

Kuopiontie 1 Joensuu • Puh. 1481 011

TALVILINTULASKENTOJA TALVESTA 1956/57 ALKAEN POHJOIS-KARJALASSA

JUKKA MATERO

JOHDANTO

Talvilintulaskennat etenkin joulun aikaan muodostavat useille lintuharrastajille sydäntalven merkittävimmän kunnan linturetken, joka usein kestää aamuhämäristä iltahämärään. Laskennoilla on uskomattoman pitkä historia takanaan - ne aloitettiin valtakunnallisesti jo talvella 1956/57. Muistettakoon, että esimerkiksi Siipirikko-lehdessä havaintoyhteenvedoja on julkaistu vasta vuodesta 1974 alkaen. Laskennat Suomessa aloittaneen edesmenneen Olavi Hildénin mukaan alku oli itse asiassa melkoinen sattuma. Suomessa vieraili tuolloin amerikkalainen diplomaatti, joka lintuharrastajana ihmetteli, miksi Suomessa ei pitkän talven aikana juurikaan harrasteta lintuja. Yhdysvaltojen joululintulaskenta (Christmas Bird Count) oli saavuttanut suuren suosion, joten vastaavaa päätettiin kokeilla Suomessakin. Onko tässäkin siis kyse siitä kuuluisasta suomalaisten amerikkalaistumisilmiöstä, jota esimerkiksi monet eurooppalaiset nykyään Suomessa vieraillessaan ihmettelevät?

Harrastajat omaksuivat joululaskennan Pohjois-Karjalassakin heti - kolmantena laskentatalvena 1958/59 laskentakilometrejä kertyi jo 212 (21 reittiä). Pohjois-Karjalan talvilinnuston seurannan uranuurtajia ovat Veikko ja Oiva Tiainen (Kitee) sekä Erik S. Nyholm ja Helena ja Juhani Turunen (Joensuu), jotka talvella 1956/57 perustivat kaksi reittiä yhteispituudeltaan 22 km (taulukko 1). 1950-luvun puolella (sisältäen tammikuun 1960 alun) joululaskentoja ennättivät aloittaa myös Orvokki Hirvonen (Kitee), Leena Väistö (Kitee), Unto Sirainen (Kitee), Kosti Näreharju (Kitee), Aulis

Laasonen (Tohmajärvi), Riitta Laitinen (Liperi), Sauli Tuomela (Liperi), Olavi Eskelinen (2 reittiä Kiihtelysvaarassa), Esko Lehtonen (Outokumpu), Aarre Laaksonen (Joensuu ja Kontiolahti), Erkki Vartiainen (Joensuu), Kyösti Mäkinen (Joensuu), Pirjo Hukkanen (Polvijärvi), Veijo Mehtonen (Polvijärvi), Sakari Petro (Kontiolahti), Pentti Tanninen (Eno), Jouko Meriläinen (Juuka), Esko Lappi (Lieksa), Ilkka Piironen (Lieksa) ja Paavo A. Kärkkäinen (Lieksa) - mukana taisi olla itse asiassa paljon muitakin. Pääosa nimistä taitaa olla useimmille nykyharrastajille aivan outoja. Naisia on joukossa useitakin ja reittien kuntajakauma yllättävänkin laaja.

Veikko Tiainen kuvaa Pohjois-Karjalan ensimmäistä joululaskentaa kirjeessä 30.12.1956: *»... oheisena lintulaskennan tulokset Närsäkkälästä. Retki tehtiin 26/12 -56. Osanottajia olivat Oiva ja Veikko Tiainen. Matkareitti on poikkileikkaus kylästä kuten oheisesta piirroksesta näkyy. Retken tulos on mielestämme ainakin jollain lailla onnistunut ja antaa kohtalaisen selvän kuva nykyisestä talvilinnustosta täältä Pohjois-Karjalasta. Tikat, nimenomaan isotikka¹⁾, ovat viimevuoteen nähden yleistyneet, samoin ehkä urpiaiset. Kanalintukanta on hyvin heikko. Osaksi vähyydestä ja osaksi karkeasta suksikelistä johtuen emme tavanneet 26/12 yhtään kanalintua. Mutta esim. viimevuoteen nähden kanta, varsinkin pyyn osalta, on täällä harventunut huomattavasti. Koulul. Veikko Tiainen.»*

Toivottavasti mahdollisimman moni konkareista näkee tämän artikkelin osoituksena siitä, minkälaisen seurantaperinteen heidän aloittama harrastusmuoto on tuottanut. Ja toivottavasti touhu jatkuu - ainakin jouluisen kinkunsulattelulaskennan todella toivoisi kuulu-

¹⁾ nykyisin käpytikka

Taulukko 1. Pohjois-Karjalan ensimmäiset talvilintulaskennat vuodenvaihteessa 1956/57.

	30.12.1956 KITEE, Närsäkkälä noin 12 km	3.1.1957 JOENSUU, Kukkosensaari - Linnunlahti noin 10 km
Pulu	-	9
Käpytikka	13	12
Palokärki	1	-
Tilhi	50	yli 200
Räkättirastas	1	7
Korppi	-	1
Varis	-	18
Harakka	-	9
Närhi	1	-
Talitiainen	1	12
Hömötiainen	32	4
Töyhtötiainen	2	2
Kuusitiainen	4	-
Puukiipijä	-	1
Hippiäinen	15	-
Taviokuurna	-	30
Punatulku	4	5
Viherpeippo	-	1
Isokäpylintu	-	5
Pikkukäpylintu	9	16
Varpunen	-	12
Urpiainen	38	5
Keltasirkku	3	-

van myös nykyharrastajan perinteisiin tässä alati muuttuvassa maailmassa, jossa perinteet tahtovat väistyä hetken muoti-ilmiöiden tieltä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä keskityn nimenomaan joululaskentaan, jonka tuottamista tiedoista tärkeimmän muodostaa kunakin jouluna havaittujen kunkin lajin yksilöiden lukumäärä kymmentä reittikilometriä kohti (yks./10 km). Reittikilometrien määrähän on vaihdellut vuodesta toiseen; kahden ensimmäisen talven jälkeen 78 ja 318 km:n välillä (kuva 1). Nykyiset syys- ja uusin- talaskennat aloitettiin myöhemmin, eivätkä ne ole koskaan saavuttaneet aivan joululaskennan kaltaista suosiota. Niiden tuottama lisäaineisto kuitenkin täydentää kuvaamme Suomen tyypillisimmästä lintulajistosta - talvilin-

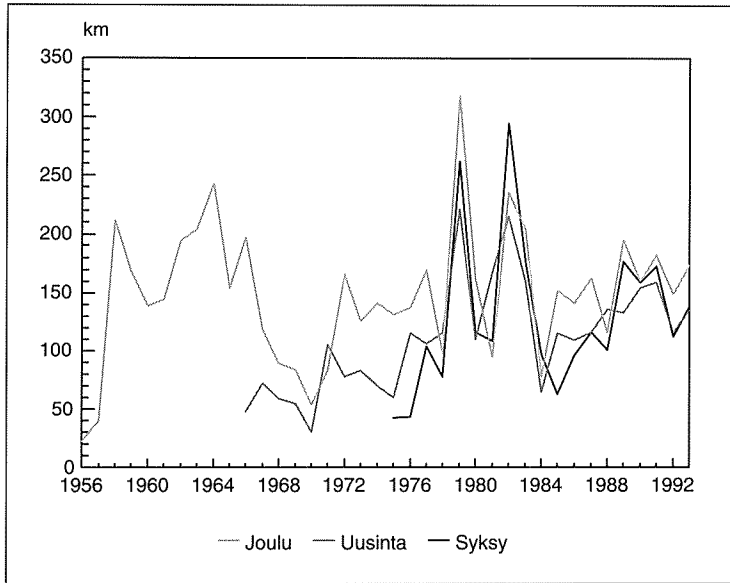
nuista. Pysyyhän talvilinnusto ympäri vuoden maassamme ja ilmentää näin parhaiten nimenomaan Suomen elinympäristössä tapahtuneita muutoksia. Pitkän ja pimeän talven osuus vuodesta on Pohjois-Karjalassa sentään viitisen kuukautta, vaikka talvipinnojen kerääjät ovat tyypistäneet talvensa kolmeen keskitalven kuukauteen (joulukuuhelmikuu).

Reittikilometrien määrällä vertailukelpoisiksi korjatut vuosittaiset tiheysarvot on runsaimpien lajien osalta esitetty lopussa - kuviin on merkitty katkoviivalla myös mediaanitiheys eli runsausjärjestyksessä keskimmäisen talven tiheys. Tämän talven molemmin puolin on siis yhtä monta talvea, jolloin kukin laji on ollut runsaampi ja vähälukuisempi. Vuosittaisten vaihteluiden ja mahdollisten pitkäaikaismuutosten osoittamiseksi runsaimmille lajeille (yhteensä 26 lajia) laskettiin Hildénin (1985) tapaan myös vuosien väliset vaihtelukertoimet (CV) ja korrelaatiokerroin (r). Korrelaatiokerroin antaa viitteitä mahdollisesta lineaarisesta trendistä lajin kannankehityksessä, vaihtelukerroin puolestaan kuvaa vuosittaisten vaihtelujen suuruutta.

Runsausvaihteluita on verrattu lähinnä Hildénin (1985) esittämiin koko maan tuloksiin sekä Ruokolaisen (1994) yksityiskohtaisesti esittämiin Pohjois-Savon tuloksiin. Huomattakoon, että Hildénin aineisto loppuu yhdeksän vuotta aiemmin kuin tässä käytetty aineisto. Lopuksi 30 runsaslukuisinta lajia luokiteltiin ryhmitteilyanalyyysillä niiden runsausvaihtelujen (lineaarisen) samankaltaisuuden perusteella. Ryhmitteily perustui eri lajien kannanvaihteluiden välisiin korrelaatioihin. Muutamien esimerkkien osalta on vielä tarkasteltu, miten satunnaisiin havaintoihin perustuvat talvikatsaukset ovat todentaneet talvilintulaskentojen perusteella poikkeuksellisen runsaita tai vähälukuisia esiintymistalvia joillakin lajeilla.

POHJOIS-KARJALAN RUNSASLUKUISIMMAT TALVILINNUKSET

Pohjois-Karjalan keskimääräisen talven lajistosta muistuttaa suuresti Pohjois-Savon talvilajistoa (taulukko 2). Tämä ei tietenkään ole ihme - naapureita kun olemme. Talvilintulaskentareiteillä runsaimpina tavattujen lajien

Kuva 1. Reittikilometrien määrä on vaihdellut vuodesta toiseen; kahden ensimmäisen talven jälkeen 78 ja 318 km:n välillä.

kärjessä ovat varpunen, keltasirkku ja taliainen. Laskennoissa havaittu yleisyysjärjestys ilmentää todellisen runsausjärjestyksen ohella laskentareittien sijoittumista erilaisiin ympäristötyyppeihin (lähinnä maaseutuasuutukseen) sekä lajien erilaista havaittavuutta.

Pohjois-Karjalan ja -Savon kärkikymmenikkö on täsmälleen sama, joskin lajijärjestys hieman vaihtelee. Tiheysarvojen perusteella voisi olettaa, että savolaisten reitit kulkevat vähän urbaanimmassa ympäristössä. Tähän viittaa toisaalta varpusten ja pulujen runsaus, toisaalta keltasirkun vähälukuisuus Pohjois-Karjalaan verrattuna.

Pohjois-Karjalan lajistossa on yksi runsaslukuinen laji, joka savolaisten laskennoista puuttuu jokseenkin kokonaan - pikkuvarpunen. Myös korppi on Pohjois-Karjalan yleisyyslistalla huomattavasti Pohjois-Savoa korkeammalla. Pohjois-Savossa ei ole aivan pikkuvarpusen tapaisia "omia" lajeja, ellei sellaiseksi lasketa sinisorsaa, joka savolaisten aineistossa on sijalla 17, mutta puuttuu Pohjois-Karjalasta miltei kokonaan.

TALVILINNUSTON ESIINTYMISVAIHTELUT

Kanalintujen runsausvaihtelussa huomio kiinnittyy teeren ja pyyn "hurjaan" huippuun

jouluna 1973. Metsolla huippu havaittiin vuotaa aiemmin. Pohjois-Savossa vastaavaa huippua ei oikeastaan havaittu lainkaan ja koko maassakin huippu oli matalampi suurimman runsaushuipun osuessa kaikilla lajeilla 1960-luvun alkuvuosiin. Mitä pienempi on aineisto, sitä suurempia ovat tietenkin sattumasta aiheutuvat vuotuiset runsausvaihtelut. Mutta silti kanalintujen huippu oli Pohjois-Karjalassa yllättävän selvä.

Kesykyhyhky on muutamisiin taajamiin keskittyvänä lajina ongelmallinen tulkittava, mutta 1980-luvun lopulla puluja on ainakin havaittu eniten. Myös käpytikoilla on Pohjois-Savon tapaan ollut erityisesti 1980-luvulla useita hyviä vuosia - tosin aloitustalvi 1956/57 on molemmissa maakunnissa tuottanut tähänastiset ennätystiheydet, yli 10 yks./10 km.

Tilhiä ei yleensä ole juuri lainkaan (medianitiheys nollassa), mutta joinakin vuosina sitten sitäkin enemmän. Varsinaisia tilhitalvia ovat olleet 1956/57, 1983/84 ja 1992/93. Pohjois-Savossa tilhillä on ollut kahdeksan erittäin runsaan esiintymisen talvea - eniten lintuja oli joululaskennassa 1989, 103 yks./10km. Pohjois-Karjalassa on jouluna 1983 ja 1992 menty reippaasti tämän tiheyden yli - huippuvuosiina suurimmat tilhimäärät parhailla yksittäisillä reiteillä ovat olleet jopa 500-1 000 yks. Räkätirastaalta löytyy vuodelta 1983/84 yksi

Taulukko 2. Pohjois-Karjalan 30 runsaslukuisinta talvilintua yleisyysjärjestyksessä. Lajit on järjestetty talvina 1956/57 - 1993/94 laskettujen joululaskentojen mediaanitiheyksien perusteella. Suluissa on Pohjois-Savon vastaava tiheys ja yleisyyttä osoittava järjestysnumero talvilta 1956/57 - 1992/93 (Ruokolainen 1994).

1	Varpunen	45,3	(54,5)	(1)
2	Keltasirkku	31,3	(17,1)	(4)
3	Talitiainen	30,2	(32,8)	(2)
4	Varis	19,4	(19,8)	(3)
5	Harakka	18,5	(11,0)	(8)
6	Hömötiainen	13,4	(11,8)	(7)
7	Urpainen	12,4	(16,3)	(5)
8	Punatulkku	10,2	(10,0)	(9)
9	Teeri	6,4	(4,4)	(10)
10	Kesykyyhky	3,1	(14,8)	(6)
11	Pikkuvarpunen	2,9	(-)	(-)
12	Käpytikka	2,7	(2,4)	(11)
13	Hippiäinen	2,0	(1,3)	(15)
14	Närhi	1,8	(1,8)	(14)
15	Tilhi	1,3	(0,8)	(16)
16	Korppi	0,8	(0,2)	(28)
17	Töyhtötiainen	0,8	(1,8)	(13)
18	Käpylinnut	0,8	(1,9)	(12)
19	Pyrstötiainen	0,8	(0,5)	(23)
20	Viherpeippo	0,5	(0,7)	(19)
21	Pyy	0,4	(0,7)	(20)
22	Sinitiaainen	0,3	(0,6)	(22)
23	Puukiipijä	0,3	(0,4)	(25)
24	Metso	0,2	(0,3)	(27)
25	Kuusitiainen	0,1	(0,4)	(26)
26	Riekko	0,1	(-)	(-)
27	Palokärki	0,09	(0,1)	(29)
28	Varpushaukka	0,08	(0,07)	(32)
29	Kanahaukka	0,07	(0,08)	(31)
30	Räkättirastas	0,06	(0,08)	(30)

reitti, jolla on tavattu peräti 2 000-4 000 yksilöä. Kaikki kolme räkättihuippua vastaavat hyvin Pohjois-Savon juhlallisia huippuvuosia.

Hippiäisellä on kaksi selvää yhteistä huippuvuotta, 1973/74 ja 1990/91. Myös töyhtötiaisen runsausvaihtelu on Pohjois-Savon tapaista - 1960-luvun alun huippuvuosista reilusti alas 1970-luvun alkuun, jonka jälkeen vähittäistä elpymistä. Hömö- ja talitiaiskannat näyttävät tällä hetkellä voivan hyvin. Hömötiaisilla näyttäisi 1960/70-lukujen vaihteessa

olleen aallonpohja, josta kannat nousivat jo 1970-luvun lopulla huipputiheyksiin. Pohjois-Savossa hömötiaiset ovat vastaavaan ajankohtaan osuneen aallonpohjan jälkeen kivunneet ennätystiheyksiin vasta 1980-luvun lopulla. Sinitiaisen runsastuminen on ollut yllättävän epätasaista. Pohjois-Savossakin esiintymiskäyrä nousee huomattavasti tasaisemmin.

Pimeimpään talveen osuville pakkasille ja puunrunkojen jäätämislle erityisen herkkä puukiipijä puuttuu neljän talven lajistosta kokonaan. Myös Pohjois-Savossa 1960-luvun lopussa ja 1980-luvun puolivälissä puukiipijät hävisivät melkein olemattomiin.

Närhen tiheys on pysynyt laskentojen perusteella varsin tasaisena. Harakka puolestaan näyttäisi Pohjois-Karjalassa lennähtäneen kokonaan toiselle runsaustasolle 1970-luvun alussa. Pohjois-Savossa se on runsastunut tasaisesti koko ajan lukuunottamatta joulun 1975 notkahdusta, jota ei Pohjois-Karjalassa havaittu mitenkään. Varis on pulun tapaan ongelmallinen laskettava ja sen huipputiheydet esimerkiksi 1980-luvun puolivälissä voivat johtua satumalta reiteille osuneista keskittymistä. Korppi näyttäisi olevan vähimmillään silloin, kun variksia on nähty paljon (esimerkiksi 1965 ja 1980-luvun puoliväli).

Useissa yhteyksissä esille tuotu varpusten viimeaikainen väheneminen näkyy myös Pohjois-Karjalan joululaskennoissa - tulevaisuus näyttää, miten vähiin varpunen vielä käykään. Onko pikkuvarpunen osittain vallannut varpusen elinalueita - ainakin se näyttää runsastuneen 1980-luvun alun väliaikaisesta taantumasta huolimatta.

Viherpeippo on ilmestynyt laskentojen perusteella Karjalan talvilinnustoon oikeastaan vasta 1980-luvun alussa. Tosin jo ensimmäisenä talvena tavattiin yksi varhainen tunnustelija Joensuussa (taulukko 1). Urpiaisen aiemmat esiintymishuiput, 1978, 1984 ja 1987 käyvät hyvin yhteen Pohjois-Savon urpiaishuppujen kanssa. Talvella 1993/94 urpiaiset petrasivat entistä ennätystiheyttä vielä reilusti ylöspäin. Huipputiheydet näyttäisivät kasvaneen laskentajakson aikana. Käpylinnuilla on viisi erityisen runsasta esiintymisvuotta; näistä joulun 1981/82 huippu on mielenkiintoinen, sillä sitä ei Savossa juurikaan havaittu. Savolaisten

Kuukkelin kohtaa talvilintureitillä varmimmin vanhoissa metsissä. - Jukka Matero

huipputiheys (26,7 yks/10 km) jouluna 1989 vastaa hyvin Pohjois-Karjalan suurimpia tiheyksiä. Taviokuurna on joulun aikaan yleensä hyvin harvinainen - muutamista esiintymisvuosista erityisesti vuoden 1969 esiintyminen oli Pohjois-Savossa huomattavasti Pohjois-Karjalaa runsaampaa - muutoin runsausvaihtelu on ollut hyvin samanlaista.

Punatulkkujen kannanvaihteluiden voi hyvin todeta Ruokolaisen (1994) sanoin »suurentuneen ja lajin myös keskimäärin runsastuneen». Keltasirkun esiintymismuutoksiin lienee vaikuttanut ratkaisevasti muutokset kauraruokinnan yleisyydessä. 1980-luvulla keltasirkku näyttäisi olleen huomattavasti runsampi kuin 1960-luvulla.

RUNSAUDEN PITKÄAIKAISMUUTOKSET

Pitkäaikaismuutosten perusteella runsaslukuisimmat lajit on Hildénin (1985) luokittelua hieman soveltaen jaettu neljään ryhmään: (1) vakaisiin, (2) runsastuneisiin, (3) taantuneisiin ja (4) epäsäännöllisesti vaihdelleisiin lajeihin (ryh-

miin kuulumisperusteet ovat hieman erilaisia).

Suhteellisen vakaiksi on tässä luettu 10 lajia (taulukko 3). Runsastuneita lajeja on ryhmittelyn mukaan yhdeksän ja taantuneita kolme. Marjalinnut - räkättirastas, taviokuurna ja tilhi - sekä käpylinnut on luokiteltu epäsäännöllisesti vaihdelleisiin lajeihin. Tässä on huomattava, että korrelaatiokertoimen suuruus ei kuvaa pitkäaikaismuutoksen (runsastumisen tai taantumisen) nopeutta, ainoastaan tasaisen (lineaarisen) runsausmuutoksen olemassaolon todennäköisyyttä. Jaksottaisesti vaihtelevien lajien osalta tulkintaan on suhtauduttava erityisen varovaisesti. Ilmeisesti pienemmästä aineistosta johtuvan satunnaisvaihtelun takia myös korrelaatiokertoimet ovat tässä aineistossa paljon pienempiä kuin Hildénin koko maan moninkertaisesta aineistossa laskemat.

Hildénin ja tämän artikkelin vertailussa on 22 yhteistä lajia, joista viiden lajin luokittelu poikkeaa toisistaan. Tässä vakaiksi lajeiksi ryhmitellyt korppi ja hippiäinen ovat Hildénin (1985) aineistossa runsastujia. Korppi on - yllättäen - melko varmasti taantunut laskentojen mukaan; syytä tähän on vaikea arvailla. Kä-

Taulukko 3. Runsaslukuisimpien lajien ryhmittely mahdollisten pitkäaikaisuustosten perusteella (r = korrelaatiokerroin, CV = vaihtelukerroin) (lajinimen perässä su-luissa Hildénin (1985) ryhmittely: V = vakaa, R = runsastuja, T = taantuja, E = epäsäännöllisesti vaihteleva, ? aineisto puutteellinen).

1. Suhteellisen vakaina (V) pysyneet lajit		
	r	CV
Hömötiainen (V)	0,21	0,29
Närhi (V)	0,11	0,39
Korppi (R)	-0,30	0,58
Käpytikka (E)	0,20	0,63
Kesykyyhky (?)	0,24	0,71
Varis (V)	0,30	0,77
Hippiäinen (R)	-0,01	0,90
Teeri (V)	-0,08	0,91
Pyy (T)	-0,21	0,92
Pyrstötiainen (?)	0,11	1,09
2. Merkittävästi runsastuneet lajit.		
Harakka (R)	0,71	0,42
Pikkuvarpunen (?)	0,70	1,12
Viherpeippo (R)	0,66	1,87
Keltasirkku (R)	0,62	0,56
Talitiainen (R)	0,61	0,40
Varpunen (?)	0,57	0,40
Punatulku (R)	0,55	0,78
Sinitiaainen (R)	0,48	1,52
Urpiainen (E)	0,34	1,30
3. Merkittävästi taantuneet lajit.		
Töyhtötiainen (T)	-0,45	0,77
Metso (T)	-0,38	1,10
Puukiipijä (T)	-0,35	0,70
4. Epäsäännöllisesti vaihdelleet lajit		
Räkätirastas (E)	0,18	4,44
Taviokuurna (E)	-0,19	2,54
Tilhi (E)	0,28	2,38
Käpylinnut (E)	0,06	1,76

pytikkojen esiintyminen on Pohjois-Karjalassa ollut yllättävän tasaista - huomattavasti tasisempaa kuin käpylintujen esiintyminen. Tikoilla on ilmeisesti männyn ja kuusen siementen katovuosina ollut riittävästi muutakin syömistä. Pyy erilainen luokittelu voi johtua

Pohjois-Karjalan aineiston pienuudesta.

Nyt runsastuneiksi luokiteltuja varpusta ja pikkuvarpusta Hildén ei aineiston puutteiden takia käsitellyt lainkaan. Urpiaisien hän luokitteli epäsäännöllisesti vaihdelleeksi lajiksi. Vaihtelukertoimen suuruuden perusteella viherpeippo olisi johdonmukaisesti kuulunut epäsäännöllisesti vaihdelleisiin lajeihin, mutta runsastumista osoittava trendikin on selvä.

Tämän tarkastelun perusteella talvilinnustomme olisi kokonaisuudessaan runsastunut ja runsastuneita lajeja vaikuttaisi olevan vähentyneitä enemmän. Tämä on kuitenkin ilmeisesti liian optimistinen päätelmä. Aineistossa, jossa käytetään ainoastaan runsaimpia lajeja, runsastuneiden lajien osuus kaikista lajeista muodostuu liian suureksi. Voi siis olla, että reiteillä runsaina tavattavat lajit ovat runsastuneet samalla kun nykyisin harvalukuiset lajit ovat vähentyneet. Tämä tarkastelu on ehkä liikaa painottunut ensin mainittuun runsastumiseen.

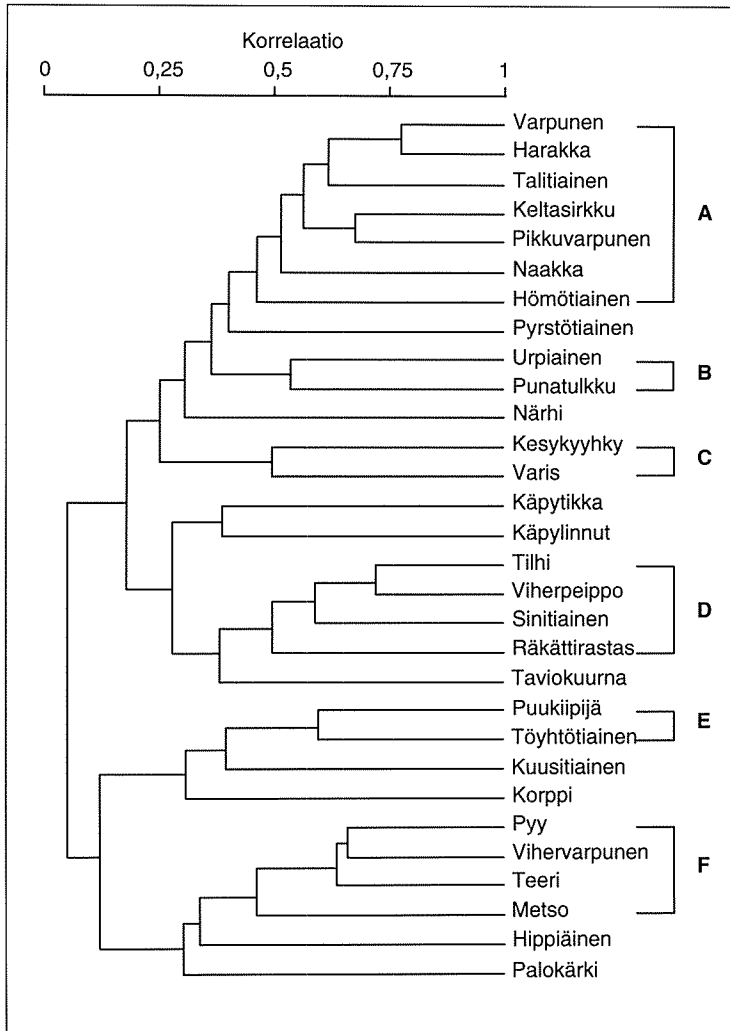
Runsausvaihtelujen samankaltaisuuden perusteella laadittu ryhmittely luokittelee lajit hieman eri tavalla (kuva 2). Eniten toisiaan muistuttaa varpusen ja harakan kannanvaihtelu. Ryhmittelyanalyysin perusteella voidaan erottaa kuusi eri tavoin vaihtelevaa lajiryhmää. Suurin osa ryhmittelyistä vaikuttaa lajien elintapojen perusteella järkeviltä, mutta muutamia lajeja ovat löytäneet tiensä varsin yllättävään seuraan. Vihervarpunen löytyy kanalintujen joukosta pynn vierestä - löytyisikö lepän siementen runsausvaihtelusta yksi selitys? Sinitiaainen ja viherpeippo ovat marjalintujen ryhmässä niiden runsastumisen epätasaisuuden vuoksi. Omalaatuisimmin on vaihdellut palokärjen, korpin ja närhen runsaus - näitä voidaan siis pitää koko ryhmän "outolintuina". Ryhmittelyn tuloksen voi esittää myös seuraavasti:

A. Runsastuneet taajamamiljöön ja lintulautojen asukit

Varpunen	Harakka
Talitiainen	Keltasirkku
Pikkuvarpunen	Naakka
Hömötiainen	

B. Epäsäännölliset siementen pureksijat

Urpiainen	Punatulku
-----------	-----------

Kuva 2. Runsausvaihteluiden samankaltaisuuden perusteella laadittu lajiston ryhmittely (ryhmät A-F). Aineistona vuotuiset tiheysarvot (yks./10km) 1956/57-1993/94 Pohjois-Karjalan joululaskennoissa. Lajien ryhmittely etenee kuvassa oikealta vasemmalle - runsausvaihtelultaan eniten toisiaan muistuttavat lajit muodostavat ryhmän ensimmäisenä oikealta.

C. Vakaat toreilla päivästäjät

Kesykyyhky Varis

D. Aika ajoin runsaat marjalinnut

Tilhi Viherpeippo
Sinitiainen Räkättirastas

E. Havumetsien taantuneet pikkulinnut

Puukiiپیjä Töyhtötiainen

F. Kanalinnut

Pyy Vihervarpunen
Teeri Metso

Miten talvilintulaskentojen poikkeukselliset esiintymiset on havaittu talvilintukatsauksiin

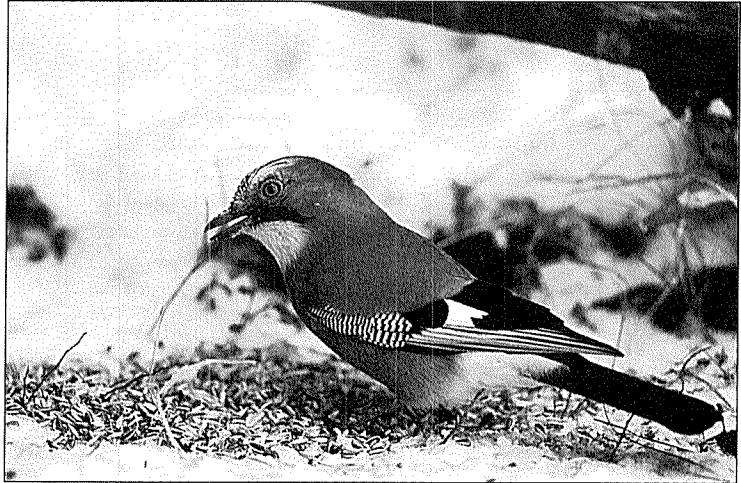
kerättyjen havaintojen perusteella?

Seuraavassa esitetään enemmän tai vähemmän satunnaisiin havaintoihin perustuvissa talvikatsauksissa esitettyjä luonnehdintoja viiden lajin esiintymisestä vuosina, jolloin ne ovat laskentojen mukaan olleet poikkeuksellisen runsaita tai vähälukuisia (esimerkkivuoden jälkeinen + suluissa tarkoittaa poikkeuksellisen runsasta esiintymistä joululaskennoissa, - puolestaan poikkeuksellisen niukkaa esiintymistä).

Käpytikka

1985 (+): "läpi talven runsas ja määrät kaksinkertaisia verrattuna keskiarvolukuihin. Esim. ILO Hattuvaaran - Ilajan alueella näkyi ja kuului yhteen paikkaan tapanina 26.12. noin 10 yks."

Närhi verottaa ahkeraan
lintulaudan antimia.
- Hannu Eskonen.

1986 (+): "ks. laskennat - keskittymistä mainitakoon ILO Koitajoen alueen noin 25 yks."
1989 (-): "RÄÄ-LIP-KIT kohtalaisesti, OUT alueella vain harvakseltaan tai jopa lähes kateissa"
1990 (-): "normaalia vähemmän esim. Nurmeksessa, Juuassa ja Outokummussa"

Hippiäinen

1990 (+): "selvästi tavanomaista runsaampi, mitä laskennatkin osoittavat. Esim. Outokummun alueella 10-20 yks. parvia monin paikoin ja myös Juuassa edellisvuosia runsaampi".
1985 (-): "talvikanta hyvin niukka, esimerkiksi Juuasta ei yhtään havaintoa".
1986 (-): "vähissä, ja nekin vähät pääosin kuolivat pakkasjakson aikana"
1987 (-): "mitä hippiaisille/hippiäishavainnoille oli tapahtunut? Ainoat paperille merkityt havainnot tulevat Lieksasta, jossa Rauhalassa jopa melko runsas helmikuulle asti"

Puukiipijä

1978 (+): "Ks. talvilintulaskennat! Muuten lajia on tavattu lähinnä vain Outokummussa"
1985 (-): "talvihavaintoja melko niukasti, esimerkiksi RÄÄ Haapasalmella XII vain muutamia. Kuitenkin LIP/POL vuodenvaihteen laskennassa (?) vielä 6."

Pikkuvarpunen

1981 (-): "pääesiintymisaluetta ei havainnoitu"
1984 (-): ei erityismainintaa - "esim. KES keskustassa laskettu 13.1. 68 yks."

1986 (+): "joillakin paikoin täpläposki oli varpustakin runsaampi, ja lisääntyi selvästi ainakin Joensuussa"
1987 (+): "perinteisiltä paikoilta havaintoja ei paljon ilmoitettu. Joensuussa vähemmän kuin edellistalvena, mutta nähty monin eri paikoin"

Punatulkku

1978 (+): "erittäin runsas verrattuna kolmeen ed. talveen".
1984 (-): "yleisesti ottaen vähälukuinen niin alueen pohjoisosissa, Lieksassa kuin Joensuun seudullakin. Paikoin kävi lintulaudoilla kuitenkin kymmeniä punatulkkuja, mm. KON Selkiellä 1.1. lähtien ja PYH Hammaslahdessa."
1990 (-): "Esim. Outokummussa täysin kateissa, Nurmeksessa keskitalvelta vain muutama havainto, Juuassa vain harvoilla ruokintapaikoilla muutamia ja Lieksan Rauhalassa hyvin vähän".
1993 (+): "monen vaisun talven jälkeen taas runsaasti ainakin Kontiolahtea ja Ilomantsia myöten".

Mitä näiden luonnehdintojen ja talvilintulaskentatulosten vertailusta voi päätellä? Luonnehdinnat vastaavat ylipäätään yllättävän hyvin laskentojen tuloksia - tosin ne perustuvatkin osittain laskentatuloksiin. Tavanomaisella talviretkeilyllä kyllä havaitaan epäsäännöllisesti vaihtelevien lajien runsaat ja niukat vuodet (esim. käpytikka - marjalinnuista puhumattakaan). Myös punatulkun ja hippiaisen luonnehdinnat ovat osuvia ja yhdenmukaisia

laskentojen tuloksiin. Metsissä elävästä puukäipijästä satunnaishavainnot eivät anna oikein minkäänlaista kuvaa ja pikkuvarpunen on epätasaisesti levinneenä lajina vähän hankala, sillä vuosittaiset erot retkeilyn alueellisessa jakaumassa vaikuttavat havaittuihin määriin.

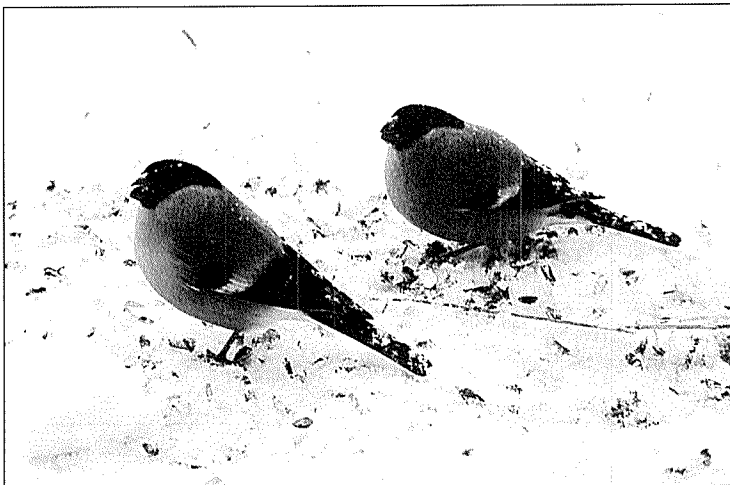
Kaiken kaikkiaan laskennat ja muuten kerätyt talvihavainnot antavat hyvän kuvan talvilinnustostamme - erityisesti ihmisen läheisyydessä viihtyvistä lajistosta. Tietenkin laskennoista saatavat tiheysarvot ovat ainakin näennäisesti paljon vertailukelpoisempia. Kuitenkin sattuma vaikuttaa myös vakioidusti tehtyihin laskentoihin ja muutokset reittien sijainnissa voivat aiheuttaa tulkintoihin virheitä.

Yksittäisen, kovasti muista poikkeavan reitin mukaantulon tai lopettamisen voi olettaa vaikuttavan tämän kokoisessa aineistossa suurestikin. Pohjois-Karjalan omalaatuisin reitti lienee Joensuun kaatopaikan reitti, jota Juha Miettinen on laskenut joulusta 1972 alkaen. Kaatopaikan mukaantulo ei kuitenkaan näy esimerkiksi variksen ja varpusen yhtäkkisenä runsastumisena jouluna 1972. Nykyisin laskentareittien biotooppijakauma ilmoitetaan pääpiirteissään, joten laskentabiotooppien muutosten vaikutuksia voidaan jatkossa arvioida entistä paremmin.

Muutamien (jopa takamaille sijoittuvien) puhtaiden metsäreittien laskeminen täydentäisi eniten tietämystämme Pohjois-Karjalan talvilinnuston muutoksista. Talvisessa metsässä hiihtely voi sitäpaitsi olla elämyksellistä,

vaikka lintuja ei paljon näkyisikään. Taajami- en laskennoissa on myös yksi epämiellyttävä piirre, johon varmaan jokainen talvilintuja las- kenut on törmännyt. Pääosa linnuista nimit- täin havaitaan nykyisin lintulaudoilta, jotka monesti sijaitsevat usein (tuntemattomien) ih- misten ikkunoiden edessä. Lintulaudat pitää tarkistaa nopeasti ohikulkiessa, ettei talonvä- ki kiinnitä laskijaan liikaa huomiota. Joillekin reiteille on vuosien saatossa merkitty karttaan ruksein kohtia, joissa pitää varoa vihaista koi- raa tai äkäistä isäntää. Joskus lintulaudat ovat harmillisesti talojen sisäpihoilla, joihin kadul- ta ei ole minkäänlaista näkymää. Joinakin vuo- sina lintulaudalla käyvä varpusparvi sattuu olemaan talon sivulla näkössä, toisina vuo- sina ainoastaan talon takaa kuuluva tsirputus paljastaa linnut. Yritäpä siinä arvioida, mitä siellä talon takana lintulaudalla käy.

Olisi erittäin toivottavaa, että laskijat mer- kitsisivät reittinsä (perus)kartalle, jonka kopio arkistoitaisiin myös PKLTY:n arkistoihin. Näi- den karttakopioiden arvo saattaisi tulevaisuu- dessa olla melkoinen. Mahdollisia uusia las- kijoita voitaisiin tällöin ohjata reiteille, joiden laskenta on aiemmin jostakin syystä katken- nut. Olisihan hienoa, jos esimerkiksi 1950-lu- vun lopussa lasketut reitit voitaisiin nyt las- kea uudelleen täsmälleen samoja reittejä kul- kien. Joten, kaikki nykyiset ja entiset laskijat, PKLTY ottaa suurella kiitollisuudella vastaan karttakopioita laskentareiteistä osoitteella PL 119, 80101 Joensuu.

Punatulkut talviruokin-
nalla. - Jukka Matero.

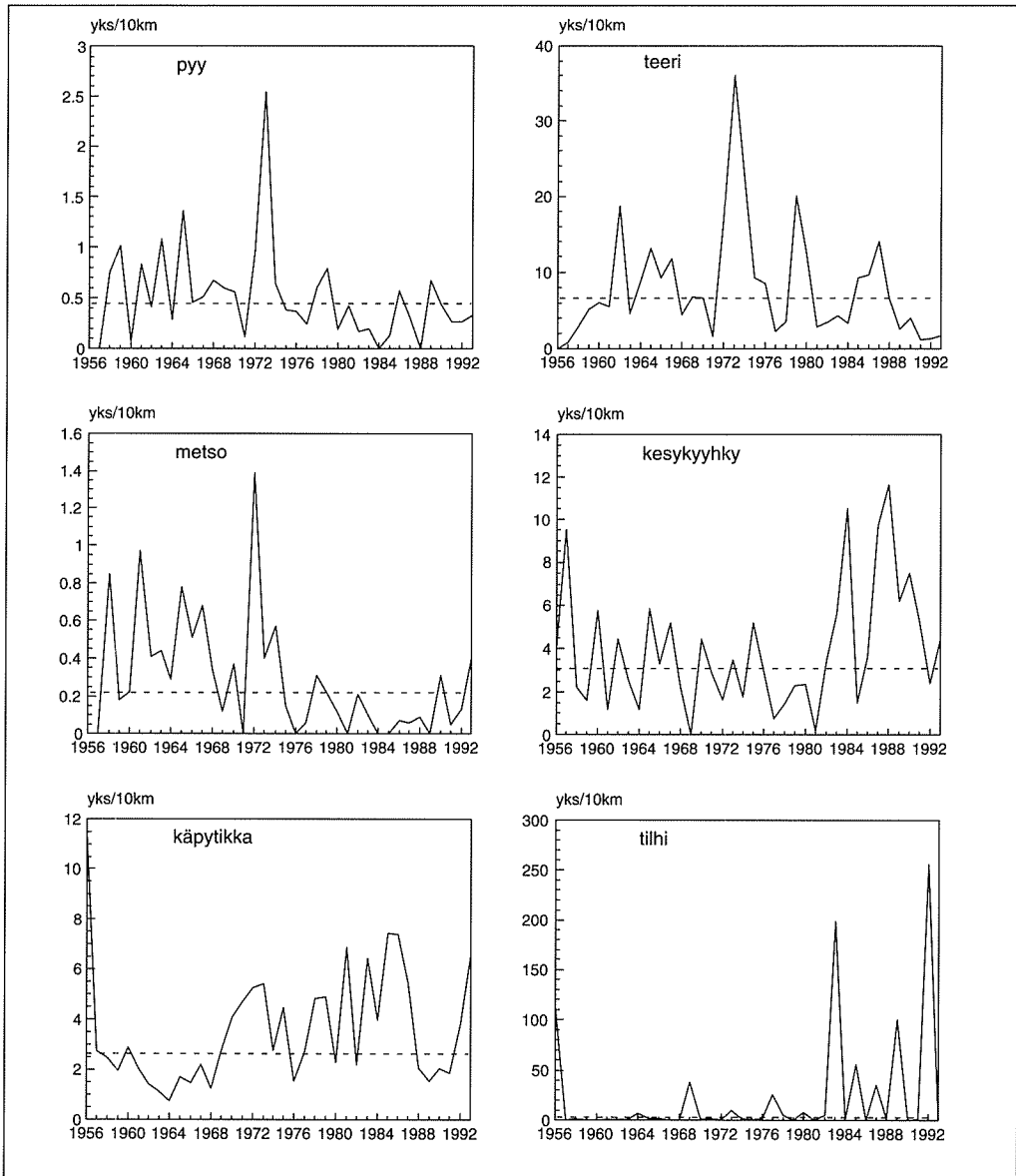
KIITOKSET

Risto A. Väisänen Helsingin yliopiston Eläinmuseosta on vuosittain luovuttanut valmiiksi lasketun aineiston käyttöömme. Tätä katsausta varten hän vielä varta vasten toimitti käyttööni yksityiskohtaiset tiedot ensimmäisistä laskennoista, joista kaikki alkoi. Pohjois-Karjalan harrastajat ovat uskollisesti kulkeneet kilometrinsä talvisessa luonnossa vuoroin paukku-

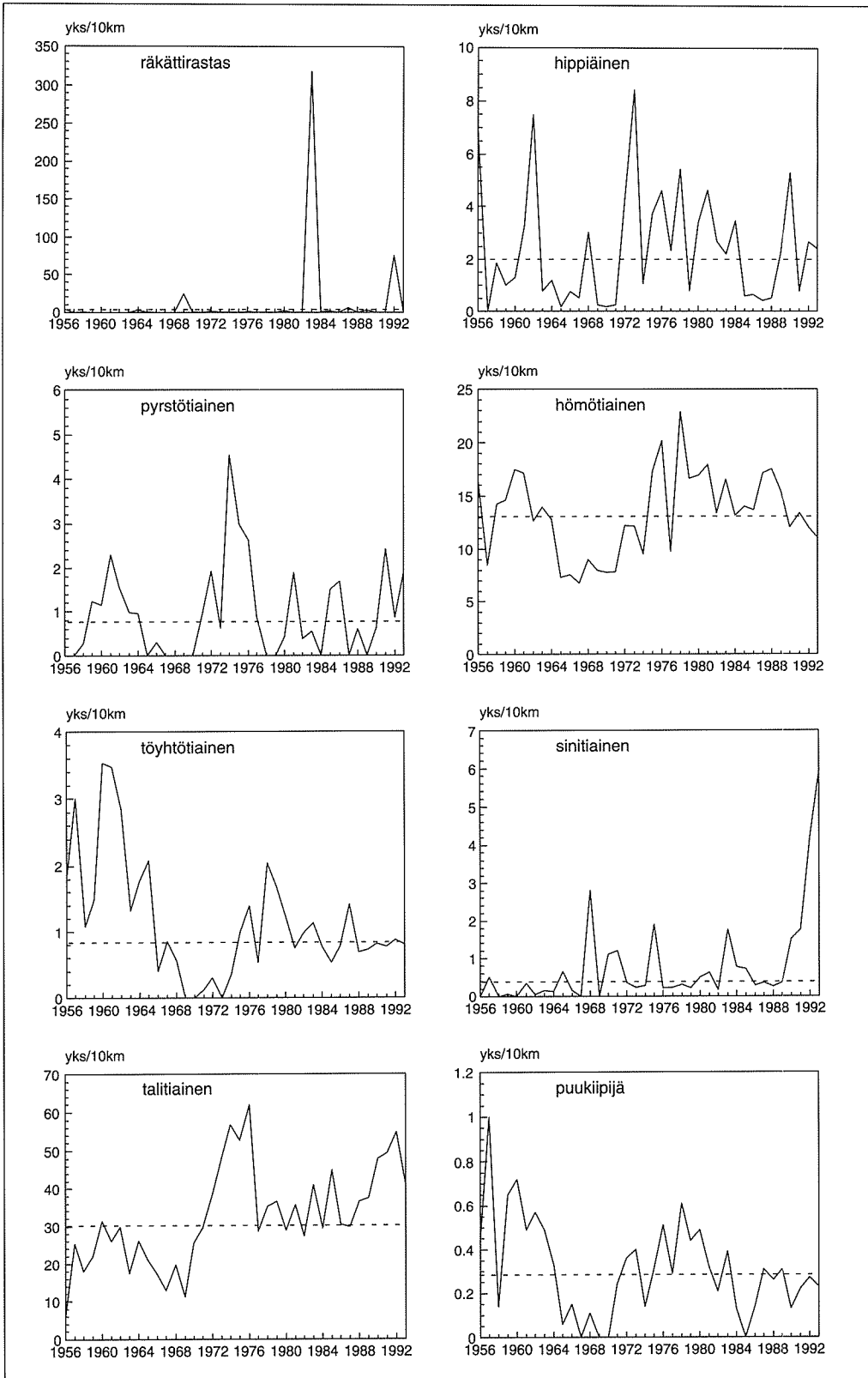
pakkasessa vuoroin leudossa, mutta purevan tuulisessa nollakelissä. Kaikki ansaitsevat kunnioittavat kiitoksemme.

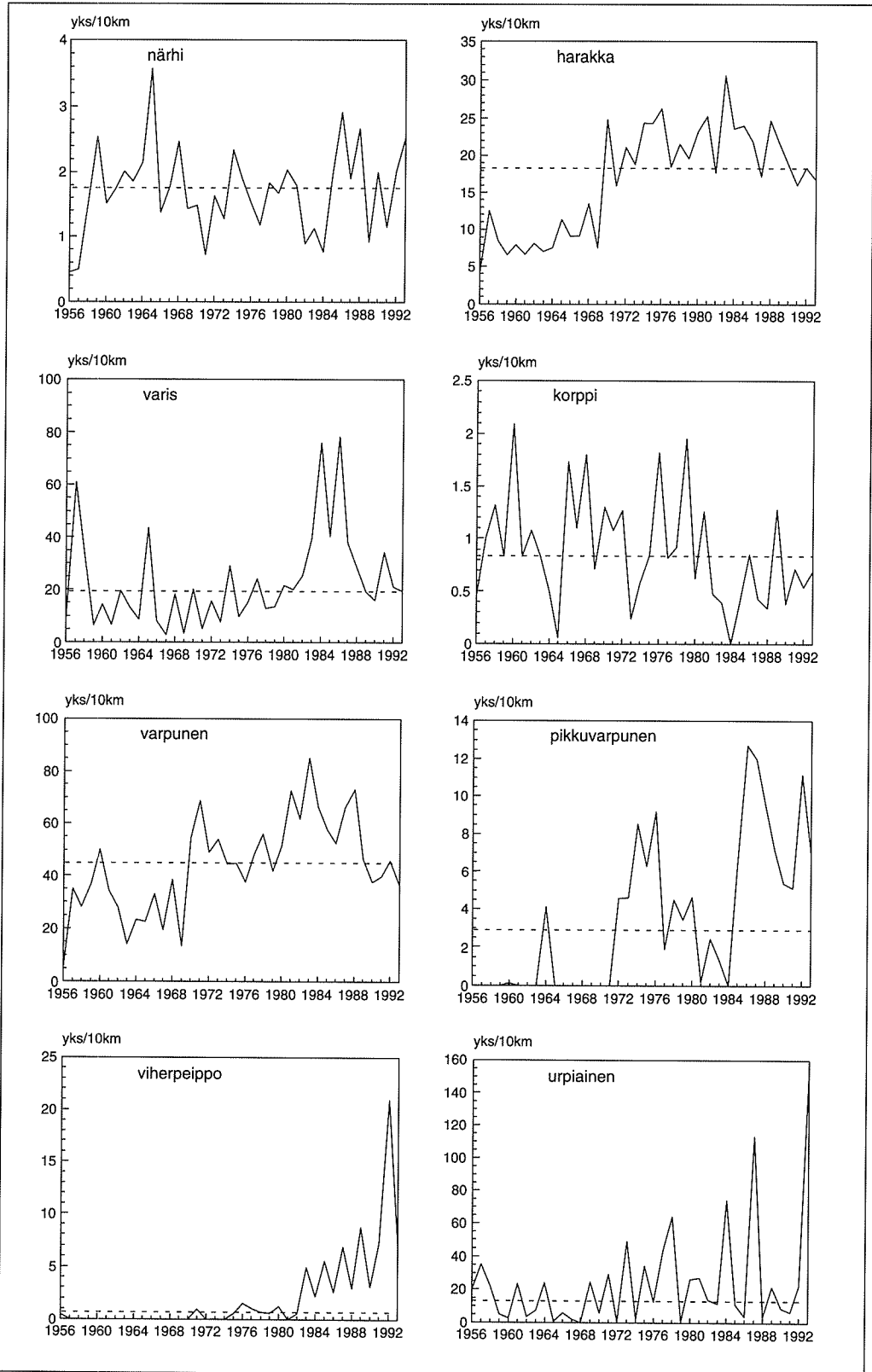
KIRJALLISUUS

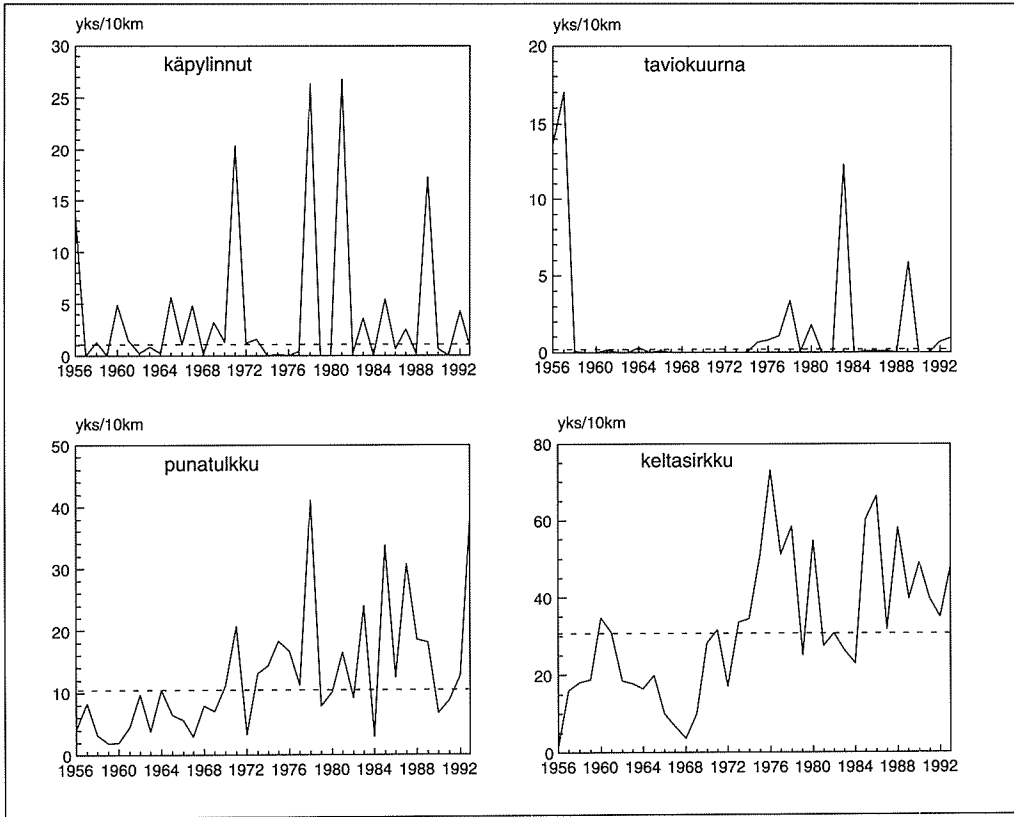
HILDÉN, O. 1985. Muuttuva Suomen talvilinnusto. Lintumies 20:262-268.
 RUOKOLAINEN, K. 1994. Pohjois-Savon talvilintulaskennat 1956/57 - 1992/93 - tuloksia 13 800 kilometriltä. Siivekäs 15:4-17.

Kuvat sivuilla 92-95: Reittikilometrien määrällä vertailukelpoisiksi korjatut vuosittaiset tiheysarvot.

**KUNNON VÄLINEET ULKOILUUN
JA RETKEILYYN...**

EVEREST
HALTI[®]
 FISKARS
adidas
 GERBER
 POLAR

ERA-URHEILU
 Kauppakatu 18 Joensuu, puh. 227 211

TUNGETTELIJA

VEIKKO MAKKONEN

Korppipari kaartelee keväisellä taivaalla. Kii-karoin kallion jyrkännettä ja lopulta keksin jotain pesään viittaavaa, muutamia risuja. Se saa mielenkiintoni heräämään.

Katselen eri kulmista, mutta enempää ei näy. Yritän lähestyä kohdetta alakautta ja sen epäonnistuttua yläpuolelta köysien varassa, tuloksetta. Pettymys hiipuu mieleen. Näinkö tässä käy?

Mutta vielä on yksi keino käyttämättä. Kiipeän vaivalloisesti jyrkänteen alapuolella kasvavaan pitkään silorunkoiseen puuhun. On noustava aivan ohueen latvaan saakka. Se huojuu uhkaavasti. Kestääköhän tämä paino-

ni, ajattelen. Onneksi ei tuule.

Vihdoinkin korpin risulinna on lähes silmien tasolla kalliopahdalla. Hyvin on paikka valittu. Yläpuolella oleva kalliolippa suojaa sateelta ja keskipäivän paahteelta, eikä sinne noin vain mennä.

Näin illemmalla aurinko kuumentaa kallioseinämää pesän kohdallakin. Helteessä kolme isokokoista korpin poikasta huohottaa kaulat pystyssä punaiset kidat loistaen.

Otan kuvat ja häivyn paikalta sen siliän tien syyllisyyden tunne mielessäni. Taisin olla tungetteliä luonnon pyhäkössä.

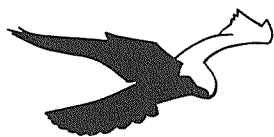
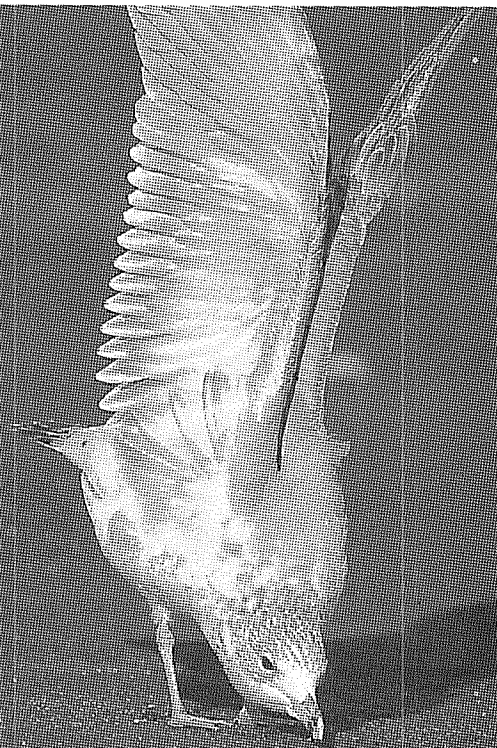
Korpin pojat kalliolla Kiteen Juurikassa. - *Veikko Makkonen*

ALULA

Lintuharrastus on iloinen asia. Mitä enemmän tiedät linnuista, sitä enemmän nautit harrastuksestasi.

ALULA opastaa sinut lintujen ainutlaatuisen maailmaan omalla tinkimättömällä laadullaan niin sisällöllisesti kuin teknisesti. Jonain päivänä toivottavasti sinäkin pystyt määrittämään maastossa oheisen lokin nuoreksi rengasnokkalokiksi ja saat taas hyvän syyn olla iloinen.

Kun vaadit parasta – **ALULA**

Tilaan **ALULA**n 1996 160,-
sekä vuosikerran 1995 erikoishintaan 50,-

Nimi: _____

Osoite: _____

Postinumero: _____

Postitoimipaikka: _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

ALULA

VASTAUSLÄHETYS
Sopimus 02270/175

02003 ESPOO

Lintuvaruste

jotta tunnistaisit linnut varmemmin!

Kiikarit

Bushnell 8x42	1 090,-
Docter	
Docter 8x30	1 190,-
Docter 10x50	1 990,-
Optolyth	
Optolyth Alpin 8x40	2 395,-
Optolyth Alpin 10x40	2 450,-
Swarovski	
Swarovski 8x30 SLC	4 200,-
Swarovski 10x42 SLC	5 600,-
Leica	
Leica 8x32 BA	6 650,-
Leica 8x42 BA	7 780,-
Leica 10x42 BA	7 990,-
Zeiss	
Zeiss 7x45 Dialyt	8 985,-
Zeiss 10x40 B/GAT	8 040,-

Kaukoputket

Kowa TS611+27x	3 100,-
Kowa TS613 prominar+27x	5 400,-
Kowa TSN11+30x	4 245,-
Leica Apo-televid+20x	9 500,-
Leica televid+20x	5 200,-
Optolyth TBS80GA+30x	5 560,-
Optolyth TBS80HDF+30x	8 260,-
Swarovski AT80HD+30x	8 500,-

Jalustat

Manfrotto 055 musta	740,-
Manfrotto 055 kiilt.	700,-
Manfrotto 128RC	390,-
Manfrotto 200	340,-

Tässä suosituimpia mallejamme. Meiltä saat myös jalustat, kinopäät ja muut tarvikkeet edullisesti. Soita tai tilaa ilmainen postimyyntihinnastomme!

Kirjat

Suomalainen lintuopas <i>Laine L. J.</i>	uusi	220,-
Kotimaan linnut <i>Koskimies, Lokki</i>	uusi	220,-
Arktika <i>Pöllänen, Kontiokorpi ym.</i>	uusi	180,-
Ornimisen sietämätön keveys <i>Södersved & Koivula</i>	uusi	110,-
Suomen pöllöt <i>Saurola</i>		295,-
CD-levyn kanssa (pelkkä CD-levy 70,-)		360,-
Euroopan linnut <i>Jonsson</i>		179,-
Linturetkikohteet Suomessa <i>Holopainen</i>		110,-
Muuttolintujen matkassa <i>Pöyhönen</i>		85,-
Suomen ja Euroopan päiväpetolinnut <i>Gensböl</i>		235,-
Birds in Europe suojelukirja Euroopan linnuista		245,-
Birds of Israel <i>Shirihai</i>	uusi	530,-
Birds of Russia <i>Knystautas</i>		195,-
Buntings and Sparrows <i>Byer</i>	uusi	259,-
Collins Illustrated Checklist Birds of East Africa <i>van Perlo</i>		145,-
Moult and Ageing <i>Jenni & Winkler</i>		335,-
New World Warblers <i>Curson</i>		259,-
Hamlyn Photographic Guide to the Waders of the World		239,-
Shorebirds <i>Hayman et al.</i>		259,-
Sjöfågelboken: Fältbästämning av sträckande sjöfågel.		175,-
Swifts <i>Chantler et al.</i>		225,-
Terns <i>Olsen et al.</i>		249,-
Tits, Nuthatches, Treecreepers <i>Harrap</i>	uusi	259,-
Woodpeckers <i>Winkler</i>		289,-
Where to watch Birds in Africa <i>Wheatley</i>		165,-
Where to watch Birds in Southern Spain <i>Garcia</i>		149,-
Where to watch Birds in South America <i>Wheatley</i>		165,-
Where to watch Birds in Italy <i>LIPU</i>		135,-
Tulossa		
Svensson suomeksi <i>Jännes, Nikander (touko -96)</i>		275,-
Tietokoneohjelmat		
Rengas 4.0 uusi versio <i>rengastusten tall.</i>	250,-, päiv.	150,-
Ornix 2.4 uusi versio <i>havaintojen tall.</i>	350,-, päiv.	150,-
Tringa (Windows- ohjelma) <i>havaintojen tall.</i>	170,-, päiv.	50,-

Valikoimamme sisältää myös äänitteet, lintuharrastukseen kuuluvat tietokoneohjelmat, paidat, julisteet yms.

Pidämme oikeudet hinnanmuutoksiin

Sanelukone Olympus S925 tarjoushintaan 295,-

Lintuvaruste Oy
Kylänvanhimmantie 22 B 3, 00640 Helsinki
puh. (90) 777 4134 tai 940-543 3182 fax. (90) 777 4134
Email: Pekka.Nikander@Lintuvaruste.inet.fi

AIKAISIMMAT SAAPUJAT JA MYÖHÄISIMMÄT VIIVYTTELIJÄT POHJOIS-KARJALASSA

PETRI PALVIAINEN

Paljon on lintuja viuhtonut yli Pohjois-Karjalan sitten edellisen kattavamman muuttoyhteenvedon (kts. Pursiainen 1981). Ns. "ännää" eli havaintovuosien lukumäärää on jo kertynyt kohtalaisesti niin keväille kuin syksyillekin. Joidenkin lajien kohdalla kevään muuttohavainnot kattavat koko 25-vuotisjakson ja syksyjenkin osalta päästään monin paikoin yli 20 vuoden. Kiitos tästä kuuluu ahkerille retkeilijöille ja eritoten havaintojen ilmoittajille. Ei myöskään tule unohtaa vuosien varrelta niitä monia muuttoyhteenvetöiden kirjoittajia, joiden uurastus (toisinaan varmaan turhauttavalla tuntunut työ) mahdollisesti näidenkin taulukoiden kokoamisen.

Taulukkoon 1 on koottu keväiden varhaisimmat (Varh), keskimääräiset (Med) ja myöhäisimmät (Myöh) ensihavainnot, ja vastaavasti syksyjen myöhäisimmät, keskimääräiset ja varhaisimmat "viimehavainnot". Kolmas luku (Lkm) osoittaa kustakin lajista kertyneiden havaintovuosien määrän. Jos havaintoja on kertynyt lajista vain kahdelta vuodelta, ei keskilukua (Med) ole laskettu. Sp-lajeista on merkitty vain havainnot, jotka ovat keväiden osalta aikaisempia tai syksyjen osalta myöhäisempiä kuin muilla sukuun kuuluvilla lajeilla. Keväiden aineisto on vuosilta 1968-1970 ja 1973-1994. Mukana on myös yksittäisiä hajahavaintoja 1960-luvulta ja 70-luvun alusta. Syksyjen osalta aineisto on pääasiassa vuosilta 1974-1994, mutta mukana on myös joitakin yksittäisiä havaintoja 1960-luvulta ja 70-luvun alusta sekä yksi havainto vuodelta 1914 tunturihaukasta. Aineisto on kerätty pääasiassa yhdistyksen Siipirikkoista. 1960-luvun ja 70-luvun alkupuolen havaintoja on kerätty Lintu-

mies-lehdistä ja joitakin yksittäishavaintoja Ornithologica -lehdistä. Taulukossa heimot on erotettu toisistaan tyhjällä rivillä, mikä toivotavasti helpottaa luettavuutta ja tietojen löytymistä. Heimo- ja lajijärjestys noudattaa Otavan lintutiedon (1992) mukaista järjestystä. Myös suomenkieliset lajinimet perustuvat edellä mainittuun teokseen.

Pursiaisen (1981) kokoamaan taulukkoon verrattuna on nyt mukana koko joukko uusia lajeja. Osa lisäyksistä selittyy ARK-listalta poistetuilla lajeilla, jotka nyt kuuluvat normaalien muuttokatsausten piiriin. Silti mukana on puhtaita ARK- ja RK-lajeja. Osasta näitä lajeja alkaa olla jo sen verran havaintoja, että ne ilmentävät kyseisten lajien liikehdintää Pohjois-Karjalassa. Loput, jotka eivät sovi edellä mainittuihin kategorioihin, ovat mukana puhtaasta mielenkiinnosta saapumis- ja viivytelyennätyksiä kohtaan. Näillekin on laskettu keskiluvut (Med), mutta niihin on syytä suhtautua varauksella, jos havaintovuosia on vähän. Esimerkiksi verrattaessa Pursiaisen (1981) taulukkoa nykyiseen, näyttäisivät keskilukujen antamat päivämäärät eroavan toisistaan melko vähän, kun havaintojen lukumäärä ylittää kymmenen. Sitä vastoin 4-8 havainnon perusteella lasketut keskiluvut voivat erota jo paljon 10-20 havainnon perusteella lasketuista (taulukko 2.). Usein kuitenkin pienilläkin havaintomäärillä lasketut keskiluvut näyttävät pitävän paikkansa, kuten taulukosta 2 ilmenee.

Muuttoyhteenvetöiden kokoamisessa on joidenkin lajien kohdalla tulkintavaikeuksia. Esimerkiksi, onko 10.3. jokivarren koivikossa istuskeleva kanahaukka jo muuttaja vaiko talvehtija tai 24.12. tavattu silkkiuikku muutol-

Taulukko 1. Keväiden varhaisimmat (Varh), keskimääräiset (Med) ja myöhäisimmät (Myöh) ensihavainnot sekä syksyjen myöhäisimmät, keskimääräiset ja varhaisimmat "viimehavainnot".
Lkm = havaintovuosien lukumäärä.

	Kevät				Syksy			
	Varh.	Med	Myöh.	Lkm	Myöh.	Med	Varh.	Lkm
Kaakkuri	28.4.	5.5.	21.5.	23	8.12.	4.11.	29.9.	17
Kuikka	23.4.	30.4.	17.5.	23	18.12.	4.11.	1.10.	21
Jääkuikka	25.5.	-	26.5.	2	1.12.	23.10.	20.10.	3
Pikku-uikku	29.3.	4.5.	5.5.	3	27.12.	23.11.	13.10.	7
Härkälintu	16.4.	4.5.	13.5.	19	15.11.	8.10.	7.9.	17
Silkkuiikku	13.4.	22.4.	29.4.	23	9.12.	9.11.	10.10.	20
Mustakurkku-uikku	20.4.	30.4.	9.5.	20	13.11.	16.9.	25.8.	12
Merimetso	3.4.	19.4.	25.5.	16	28.12.	8.10.	16.9.	23
Harmaahaikara	12.4.	29.4.	29.5.	13	23.9.	19.8.	1.8.	21
Jalohaikara	2.5.	13.5.	6.6.	5	30.8.	-	-	1
Kaulushaikara	25.4.	4.5.	19.5.	16	19.9.	16.8.	5.8.	4
Mustahaikara	27.5.	29.5.	30.5.	3	23.8.	-	-	1
Kattohaikara	14.4.	14.5.	20.6.	14	-	-	-	0
Kyhmyjoutsen	18.4.	16.5.	19.6.	6	3.11.	-	-	1
Laulujoutsen	11.2.	29.3.	26.4.	25	4.12.	14.11.	11.10.	22
Pikkujoutsen	11.4.	27.4.	22.6.	21	16.11.	17.10.	27.9.	13
Metsähanhi	24.3.	12.4.	25.4.	25	1.11.	11.10.	21.9.	22
Lyhytnokkahanhi	23.4.	4.5.	22.5.	11	19.9.	-	-	1
Tundrihanhi	12.4.	25.4.	18.5.	23	25.10.	11.10.	27.9.	14
Kiljuhanhi	28.4.	5.5.	16.5.	7	12.10.	8.10.	19.9.	3
Merihanhi	17.4.	29.4.	12.5.	14	-	-	-	0
Anser sp.	-	-	-	-	2.11.	-	-	-
Kanadanhanhi	27.3.	24.4.	6.5.	16	29.10.	4.10.	22.8.	7
Valkoposkihanhi	11.4.	14.5.	26.5.	24	5.11.	12.10.	26.9.	17
Sepelhanhi	7.5.	16.5.	12.6.	21	5.11.	11.10.	21.9.	22
Ristisorsa	1.5.	-	25.5.	2	7.8.	-	-	1
Haapana	4.4.	21.4.	1.5.	25	27.12.	3.11.	8.10.	20
Harmaasorsa	28.4.	10.5.	26.6.	18	28.9.	-	1.8.	2
Tavi	22.3.	18.4.	28.4.	23	18.12.	24.10.	4.10.	19
Sinisorsa	16.3.	27.3.	13.4.	21	10.12.	18.11.	4.11.	17
Jouhisorsa	9.4.	19.4.	29.4.	25	6.11.	16.10.	28.9.	18
Heinätavi	13.4.	25.4.	5.5.	22	13.10.	1.9.	11.8.	14
Lapasorsa	13.4.	23.4.	7.5.	25	1.12.	12.10.	5.9.	13
Punasotka	10.4.	17.4.	28.4.	24	27.11.	25.9.	27.7.	15
Tukkasotka	11.4.	20.4.	29.4.	24	4.12.	2.11.	9.10.	21
Lapasotka	24.4.	10.5.	19.5.	21	24.11.	31.10.	8.10.	20
Haahka	1.5.	10.5.	31.5.	6	-	-	-	0
Kyhmyhaahka	25.4.	-	-	1	6.11.	19.10.	9.10.	3
Allihaahka	2.5.	15.5.	27.5.	11	30.1.	23.12.	2.12.	5
Alli	23.4.	5.5.	17.5.	23	23.12.	14.11.	12.10.	21
Mustalintu	16.4.	2.5.	15.5.	22	5.12.	12.11.	12.9.	21
Piikkasiipi	22.4.	11.5.	25.5.	22	8.12.	14.11.	19.9.	20
Telkkä	8.3.	29.3.	13.4.	21	11.12.	15.11.	29.10.	15
Uivelo	10.4.	21.4.	5.5.	22	30.11.	23.10.	3.10.	20
Tukkakoskelo	22.4.	29.4.	9.5.	21	25.12.	2.11.	7.10.	21
Isokoskelo	11.3.	30.3.	17.4.	22	22.12.	13.11.	28.9.	19

	Kevät				Syksy			
	Varh.	Med	Myöh.	Lkm	Myöh.	Med	Varh.	Lkm
Kalasaäski	4.4.	22.4.	2.5.	25	6.10.	28.9.	13.9.	20
Mehiläishaukka	27.4.	12.5.	22.5.	21	3.10.	21.9.	29.8.	22
Haarahaukka	14.4.	25.4.	12.5.	21	3.9.	24.8.	22.8.	3
Isohaarahaukka	25.4.	-	15.5.	2	-	-	-	0
Merikotka	17.3.	4.4.	2.5.	23	7.1.	20.10.	11.8.	22
Sinisuohaukka	25.3.	15.4.	26.4.	25	25.11.	6.10.	16.9.	22
Arosuohaukka	21.4.	28.4.	4.5.	8	12.9.	-	-	1
Niittysuohaukka	1.5.	6.5.	25.5.	4	8.9.	-	-	1
Ruskosuohaukka	10.4.	19.4.	15.5.	21	20.9.	5.9.	16.8.	18
Varpushaukka	6.3.	31.3.	16.4.	21	28.11.	4.11.	6.10.	19
Kanahaukka	19.3.	31.3.	22.4.	18	25.11.	21.10.	3.10.	17
Hiirihaukka	17.3.	7.4.	21.4.	25	19.11.	1.10.	10.9.	21
Piekana	31.3.	11.4.	21.4.	22	12.11.	21.10.	8.10.	22
Buteo sp.	-	-	-	-	30.11.	-	-	-
Pikkukiljukotka	27.4.	3.5.	11.5.	6	9.10.	-	25.9.	2
Kiljukotka	26.4.	29.4.	30.4.	3	26.10.	24.9.	16.9.	3
Arokotka	30.4.	-	13.5.	2	-	-	-	0
Maakotka	27.2.	16.4.	23.5.	19	12.12.	11.10.	24.9.	18
Tuulihaukka	18.3.	4.4.	20.4.	25	4.11.	1.10.	15.9.	22
Punajalkahaukka	16.5.	27.5.	15.6.	14	9.9.	6.9.	16.8.	4
Ampuhaukka	6.3.	3.4.	21.4.	22	25.12.	21.10.	1.10.	19
Nuolihaukka	20.4.	30.4.	13.5.	21	7.11.	21.9.	11.9.	21
Tunturihaukka	26.4.	-	28.4.	2	30.10.	-	29.9.	2
Muuttohaukka	7.4.	27.4.	24.5.	17	18.10.	26.9.	30.8.	10
Viiriäinen	26.5.	6.6.	14.6.	7	28.11.	12.8.	3.8.	4
Kurki	3.4.	12.4.	23.4.	24	31.10.	9.10.	10.9.	22
Luhtakana	1.5.	14.5.	25.6.	12	11.9.	-	-	1
Ruisrääckä	12.5.	30.5.	13.6.	14	8.8.	4.8.	21.7.	5
Pikkuhuitti	26.5.	6.6.	17.6.	5	-	-	-	0
Luhtahuitti	28.4.	14.5.	3.6.	18	12.9.	6.9.	28.7.	5
Liejukana	11.4.	7.5.	10.6.	13	30.8.	-	-	1
Nokikana	17.3.	13.4.	28.4.	19	11.11.	12.10.	30.8.	15
Meriharakka	22.4.	4.5.	17.5.	28	11.10.	21.9.	1.8.	9
Avosetti	18.5.	20.5.	26.5.	3	-	-	-	0
Töyhtöhyppä	14.3.	27.3.	9.4.	24	1.11.	8.10.	5.9.	17
Kapustarinta	4.4.	17.4.	17.5.	22	18.10.	3.10.	19.9.	19
Tundrakurmitsa	9.5.	22.5.	10.6.	23	24.10.	8.10.	12.8.	20
Pluvialis sp.	-	-	-	-	29.10.	-	-	-
Tylli	16.4.	1.5.	18.5.	26	19.10.	26.9.	7.9.	20
Pikkutylli	15.4.	25.4.	3.5.	23	26.9.	6.9.	7.8.	19
Keräkurmitsa	26.5.	-	27.5.	2	24.9.	11.9.	13.8.	8
Mustapyrstökuiiri	23.4.	3.5.	15.5.	21	7.8.	-	9.7.	2
Punakuiiri	30.4.	10.5.	28.5.	24	3.10.	28.8.	31.7.	15
Pikkukuovi	13.4.	26.4.	17.5.	23	11.9.	21.8.	28.7.	17
Isokuovi	3.4.	16.4.	22.4.	25	11.10.	10.9.	19.8.	20
Mustaviklo	11.4.	3.5.	8.5.	25	18.9.	28.8.	14.8.	17
Punajalkaviklo	17.4.	30.4.	14.5.	22	15.9.	6.8.	15.7.	10
Lampiviklo	6.5.	13.5.	8.6.	15	30.7.	-	24.7.	2

	Kevät				Syksy			
	Varh.	Med	Myöh.	Lkm	Myöh.	Med	Varh.	Lkm
Valkoviklo	13.4.	24.4.	3.5.	24	18.9.	30.8.	14.8.	19
Metsäviklo	8.4.	17.4.	26.4.	24	15.9.	20.8.	31.7.	17
Liro	22.4.	27.4.	5.5.	21	29.9.	5.9.	17.8.	21
Rantakurvi	14.5.	24.5.	10.6.	15	10.7.	-	1.7.	2
Rantasipi	22.4.	30.4.	6.5.	23	5.11.	3.9.	9.8.	20
Karikukko	6.5.	12.5.	25.6.	22	27.9.	24.8.	18.7.	7
Vesipääsky	18.5.	23.5.	29.5.	22	23.9.	19.8.	6.8.	17
Lehtokurppa	24.3.	15.4.	1.5.	21	18.11.	17.10.	22.9.	20
Heinäkurppa	-	-	-	0	12.10.	21.9.	7.9.	16
Taivaanvuohi	6.4.	17.4.	26.4.	23	3.11.	18.10.	14.9.	20
Jänkäkurppa	13.4.	3.5.	14.5.	21	28.10.	4.10.	7.9.	19
Isosirri	20.5.	28.5.	15.6.	8	3.10.	5.9.	20.7.	17
Pulmussirri	26.5.	30.5.	15.6.	7	11.10.	17.9.	4.9.	17
Pikkusirri	14.5.	24.5.	2.6.	20	18.10.	19.9.	12.8.	21
Lapinsirri	2.5.	14.5.	19.5.	26	24.9.	5.9.	20.8.	19
Suosirri	19.4.	14.5.	28.5.	23	21.10.	10.10.	27.8.	21
Kuovisirri	22.5.	28.5.	7.6.	4	12.10.	14.9.	24.7.	23
Jänkäsirriäinen	21.5.	26.5.	8.6.	15	5.9.	6.8.	18.7.	14
Suokukko	25.4.	3.5.	13.5.	24	12.10.	29.9.	16.8.	18
Leveäpyrstökihu	13.5.	18.5.	8.6.	14	23.10.	25.9.	2.9.	5
Merikihu	11.5.	17.5.	25.5.	27	31.10.	29.9.	27.8.	9
Tunturikihu	17.5.	-	29.5.	2	19.7.	-	30.6.	2
Kalalokki	1.4.	12.4.	25.4.	21	6.12.	9.11.	24.10.	20
Harmaalokki	23.2.	21.3.	9.4.	21	30.12.	23.11.	17.10.	20
Selkälokki	2.4.	14.4.	24.4.	23	25.10.	12.10.	1.9.	18
Merilokki	19.3.	10.4.	4.5.	16	25.10.	17.10.	17.9.	8
Isoilokki	24.3.	25.4.	16.5.	8	3.11.	-	22.9.	2
Naurulokki	18.3.	8.4.	16.4.	24	6.12.	19.10.	5.9.	20
Pikkulokki	16.4.	30.4.	6.5.	22	8.10.	22.8.	1.8.	18
Pikkukajava	17.4.	1.5.	20.5.	3	12.11.	31.10.	24.10.	6
Mustatiira	8.5.	28.5.	27.6.	21	3.8.	-	30.7.	2
Räyskä	1.5.	23.5.	13.6.	8	5.9.	24.7.	22.6.	13
Kalatiira	29.4.	6.5.	13.5.	23	28.9.	5.9.	15.8.	20
Lapintiira	8.2.	19.5.	23.6.	23	13.8.	7.8.	4.8.	3
Sterna sp.	28.4.	-	-	-	-	-	-	-
Pikkuruokki	-	-	-	0	17.11.	14.11.	1.11.	3
Etelänkiisla	29.5.	-	-	1	8.11.	-	-	1
Uuttukyyhky	11.3.	7.4.	23.4.	21	13.10.	6.9.	3.8.	8
Sepelkyyhky	22.3.	4.4.	16.4.	24	2.11.	8.10.	24.9.	20
Turturikyyhky	4.5.	28.5.	25.6.	18	10.12.	29.9.	9.8.	9
Turkinkyyhky	11.4.	16.5.	7.6.	10	24.12.	17.10.	15.8.	4
Käki	23.4.	8.5.	13.5.	23	28.9.	26.8.	4.8.	18
Sarvipöllö	21.2.	4.4.	5.5.	16	12.12.	19.10.	8.8.	7
Suopöllö	14.4.	25.4.	24.5.	20	19.10.	24.9.	10.8.	16
Kehräjä	14.5.	23.5.	12.6.	16	12.9.	20.8.	7.8.	7
Tervapääsky	5.5.	18.5.	27.5.	25	31.10.	14.9.	31.8.	19

	Kevät				Syksy			
	Varh.	Med	Myöh.	Lkm	Myöh.	Med	Varh.	Lkm
Kuningaskalastaja	10.4.	24.4.	19.5.	4	1.8.	-	-	1
Harjalintu	27.4.	30.4.	22.5.	4	30.11.	10.10.	16.8.	17
Käenpiika	23.4.	2.5.	10.5.	24	8.9.	3.9.	17.8.	14
Lyhytvarvaskiuru	-	-	-	0	19.9.	-	25.8.	2
Kangaskiuru	28.3.	16.4.	2.6.	17	24.9.	-	-	1
Kiuru	9.3.	26.3.	9.4.	24	9.12.	17.10.	14.9.	21
Tunturikiuru	29.3.	18.4.	3.5.	20	24.12.	19.10.	10.10.	8
Törmäpääsky	29.4.	8.5.	13.5.	22	17.9.	8.9.	29.8.	15
Haarapääsky	13.4.	30.4.	7.5.	24	28.10.	30.9.	23.9.	20
Räystäspääsky	17.4.	4.5.	14.5.	25	11.10.	17.9.	1.9.	20
Keltavästäräkki	24.4.	2.5.	5.5.	24	29.10.	23.9.	4.9.	20
Sitruunavästäräkki	16.5.	-	-	1	11.9.	31.8.	13.8.	4
Virtavästäräkki	18.4.	-	24.5.	2	23.9.	-	-	1
Västäräkki	25.3.	7.4.	16.4.	24	1.12.	24.10.	6.10.	19
Isokirvinen	-	-	-	0	10.10.	7.9.	23.8.	5
Niittykirvinen	28.3.	8.4.	17.4.	24	13.11.	24.10.	10.10.	21
Metsäkirvinen	13.4.	24.4.	4.5.	23	12.10.	27.9.	17.9.	20
Lapinkirvinen	26.4.	13.5.	25.5.	20	4.10.	19.9.	11.9.	22
Pikkulepinkäinen	2.5.	17.5.	28.5.	21	17.10.	13.9.	31.8.	18
Mustaotsalepinkäinen	24.5.	-	16.6.	2	6.8.	-	29.7.	2
Lapinharakka	12.3.	31.3.	11.4.	20	26.12.	20.11.	3.10.	16
Punapäälepinkäinen	4.5.	22.5.	3.6.	3	-	-	-	0
Peukaloinen	1.4.	15.4.	26.4.	20	2.11.	6.10.	23.9.	20
Rautiainen	5.4.	16.4.	23.4.	19	20.10.	10.10.	26.9.	20
Punarinta	18.3.	9.4.	25.4.	23	24.12.	23.10.	12.10.	18
Satakieli	4.5.	15.5.	22.5.	22	3.8.	-	-	1
Sinirinta	30.4.	8.5.	16.5.	21	16.10.	28.9.	15.9.	20
Mustaleppälintu	11.4.	26.4.	30.5.	5	14.9.	23.8.	30.7.	4
Leppälintu	24.4.	3.5.	9.5.	22	26.10.	29.9.	12.9.	20
Pensastasku	21.4.	5.5.	12.5.	23	11.11.	16.9.	28.8.	19
Mustapäätasku	3.4.	19.5.	18.6.	10	1.10.	-	5.9.	2
Kivitasku	9.4.	19.4.	3.5.	24	15.10.	29.9.	27.8.	20
Arotasku	30.4.	-	-	1	5.9.	-	-	1
Sepelrastas	22.4.	26.4.	13.5.	6	-	-	-	0
Mustarastas	9.3.	27.3.	7.4.	22	29.11.	29.10.	6.10.	15
Räkättirastas	1.3.	4.4.	19.4.	25	8.12.	20.11.	5.11.	11
Punakylkirastas	24.3.	12.4.	22.4.	23	20.12.	7.11.	18.10.	19
Laulurastas	6.4.	17.4.	30.4.	23	23.11.	17.10.	21.9.	18
Kulorastas	3.4.	13.4.	28.4.	20	2.12.	18.10.	6.10.	20
Viirusirkkalintu	18.6.	-	29.6.	2	4.8.	-	-	1
Pensassirkkalintu	17.5.	25.5.	8.6.	21	7.9.	10.8.	21.7.	8
Viitasirkkalintu	15.5.	6.6.	24.6.	13	-	-	-	0
Ruokosirkkalintu	18.5.	-	-	1	-	-	-	0
Ruokokerttunen	1.5.	12.5.	22.5.	24	7.10.	20.9.	21.8.	20
Ryतिकerttunen	28.5.	12.6.	22.6.	15	17.9.	4.9.	27.7.	7
Luhtakerttunen	26.5.	3.6.	23.6.	18	13.10.	-	18.8.	2

	Kevät				Syksy			
	Varh.	Med	Myöh.	Lkm	Myöh.	Med	Varh.	Lkm
Viitakerttunen	17.5.	27.5.	4.6.	21	16.8.	6.8.	30.7.	8
Rastaskerttunen	22.5.	11.6.	29.6.	8	-	-	-	0
Pikkukultarinta	11.6.	-	18.6.	2	-	-	-	0
Kultarinta	15.5.	25.5.	2.6.	13	22.8.	-	26.7.	2
Pajulintu	22.4.	1.5.	11.5.	24	18.10.	29.9.	8.9.	19
Tiltalti	7.4.	23.4.	3.5.	23	3.11.	7.10.	2.10.	19
Sirittäjä	26.4.	7.5.	18.5.	21	22.9.	29.8.	3.8.	11
Hippiäisuunilintu	-	-	-	0	23.10.	19.10.	16.10.	3
Taigauunilintu	-	-	-	0	21.10.	24.9.	10.9.	9
Lapinuunilintu	6.6.	16.6.	28.6.	19	21.8.	13.8.	30.7.	3
Idänuunilintu	14.5.	2.6.	23.6.	18	11.10.	17.8.	21.7.	8
Mustapääkerttu	12.5.	26.5.	26.6.	20	19.12.	2.11.	4.9.	17
Lehtokerttu	12.5.	18.5.	29.5.	24	13.10.	9.9.	13.8.	17
Pensaskerttu	1.5.	13.5.	27.5.	23	21.9.	9.9.	29.8.	16
Hernekerttu	27.4.	9.5.	15.5.	23	28.9.	17.9.	1.9.	19
Kirjokerttu	31.5.	-	11.6.	2	24.8.	-	-	1
Harmaasieppo	4.5.	13.5.	27.5.	22	16.10.	23.9.	1.9.	19
Kirjosieppo	25.4.	3.5.	13.5.	22	28.10.	29.8.	9.8.	19
Pikkusieppo	14.5.	23.5.	14.6.	20	18.9.	4.9.	17.8.	7
Harmaasirkku	9.4.	-	15.4.	2	-	-	-	0
Peltosirkku	26.4.	5.5.	9.5.	20	27.9.	6.9.	12.8.	18
Pikkusirkku	1.6.	15.6.	25.6.	5	23.10.	2.9.	12.8.	10
Pohjansirkku	15.4.	23.4.	6.5.	20	23.10.	27.9.	9.9.	21
Kultasirkku	24.5.	4.6.	12.6.	19	22.8.	9.8.	24.7.	6
Pajusirkku	28.3.	7.4.	17.4.	23	18.12.	18.10.	4.10.	21
Lapinsirkku	25.3.	12.4.	28.4.	21	26.10.	27.9.	30.8.	19
Pulmunen	11.2.	18.3.	31.3.	25	30.12.	8.11.	25.10.	20
Peippo	1.3.	29.3.	10.4.	24	22.12.	18.11.	30.10.	13
Järripeippo	28.3.	14.4.	26.4.	25	22.12.	4.11.	19.10.	15
Keltaheppo	7.5.	-	25.5.	2	-	-	-	0
Vihervarpunen	3.3.	10.4.	23.4.	17	09.11.	21.10.	19.9.	10
Tikli	16.3.	2.4.	29.4.	8	28.12.	08.11.	25.9.	5
Hemppo	11.3.	4.4.	28.4.	23	11.12.	29.10.	30.9.	19
Vuorihemppo	-	-	-	0	18.12.	22.10.	18.9.	5
Punavarpunen	9.5.	15.5.	26.5.	24	13.9.	30.8.	9.8.	19
Punakottarainen	30.5.	-	15.6.	2	-	-	-	0
Kottarainen	11.3.	23.3.	2.4.	25	24.12.	29.11.	15.10.	16
Kuhankeittäjä	10.5.	23.5.	29.5.	20	10.9.	17.8.	7.8.	13
Mustavaris	1.3.	17.3.	16.4.	22	27.12.	15.10.	2.9.	14

taan "hieman" viivästynyt vai talvehtimistä yrittävä. Ratkaisu on jäänyt aina yhteenvedon kokoajalle. Peruslinja on kuitenkin säilynyt kirjoittajasta riippumatta esim. kana- ja varpushaukan kohdalla melko hyvin - aikaisimmiksi muuttavaksi yksilöiksi on laskettu vain ne linnut, joiden on nähty vakaasti olevan mat-

kanteossa. Näin ollen esimerkin kanahaukkaa ei tulkittaisi muuttajaksi. Syksyisten lintujen kohdalla viimeisiksi muuttajiksi on pääsääntöisesti laskettu yksilöt, jotka ovat "häipyneet" vuodenvaihteeseen mennessä. Esimerkkimme silkkiuikku olisi näin merkitty lajinsa "viimeisimmäksi vitkuttelijaksi" ja tilastot olisivat saa-

Taulukko 2. Esimerkkejä lajikohtaisen keskiluvun (Med) vaihtelevuudesta eri aikajaksoina. Lkm = havaintovuosien lukumäärä. Ero = keskilukujen eroavuus toisistaan vuorokausina. Arvot kevääseen 1980 asti on otettu Pursiaisen (1981) kokoamasta taulukosta.

	Keväät vuoteen					Syksyt vuoteen				
	1980 asti		1994 asti		Ero	1979 asti		1994 asti		Ero
	Med	Lkm	Med	Lkm		Med	Lkm	Med	Lkm	
Kuikka	2.5.	8	30.4.	23	2	16.10.	6	4.11.	21	19
Silkkiiukku	24.4.	10	22.4.	23	2	25.10.	6	9.11.	20	15
Laulujoutsen	5.4.	11	29.3.	25	7	12.11.	6	14.11.	22	2
Haapana	22.4.	11	21.4.	25	1	25.10.	6	3.11.	20	9
Punasotka	19.4.	11	17.4.	24	2	8.10.	5	25.9.	15	13
Alli	5.5.	8	5.5.	23	0	30.10.	6	14.11.	21	15
Pilkkasiipi	17.5.	8	11.5.	22	6	17.10.	4	14.11.	20	28
Mehiläishaukka	17.5.	8	10.5.	21	7	16.9.	6	21.9.	22	5
Luhtahuitti	20.5.	6	14.5.	18	6	-	-	6.9.	5	-
Pikkutylli	24.4.	11	25.4.	23	1	7.9.	6	6.9.	19	1
Lapinsirri	14.5.	11	14.5.	26	0	12.9.	6	5.9.	19	7
Haarapääsky	2.5.	11	30.4.	24	2	29.9.	6	30.9.	20	1
Keltävästäräkki	2.5.	11	2.5.	24	0	22.9.	6	23.9.	20	1
Pajulintu	4.5.	11	1.5.	24	3	29.9.	6	29.9.	19	0
Tiltalti	25.4.	11	23.4.	23	2	18.10.	6	7.10.	19	11
Kuhankeittäjä	22.5.	8	23.5.	20	1	25.8.	5	17.8.	13	8
Mustavaris	18.3.	8	17.3.	22	1	29.10.	4	15.10.	14	14

Taulukko 3. Pohjois-Karjalassa talvehtineita muuttolintuja ajalta 1974-1995.

Silkkiiukku	Talvehtinut -91/-92.	Harmaalokki	Talvehtinut ainakin -94/-95.
Merimetso	Talvehtinut -94/-95.	Sepelkyyhky	Talvehtinut -87/-88 ja -94/-95.
Laulujoutsen	Talvehtinut -81/-82.	Sarvipöllö	Talvihavainnot 1.1.1986 ja 18.1.1992.
Haapana	Talvihavainto 15.1.1978 ja talvehtinut -88/-89.	Lapinharakka	Melko yleinen talvehtija.
Tavi	Talvihavainto 15.1.1978.	Punarinta	Yksi talvehtija -91/-92 ja kymmeniä talvehtijoita -92/-93.
Sinisorsa	Yleinen talvehtija.	Mustarastas	Yleinen talvehtija.
Mustalintu	Talvihavainto 3.1.1985 ja talvehtinut -93/-94.	Räkättirastas	Yleinen talvehtija.
Telkkä	Yleinen talvehtija.	Punakylkirastas	Talvehtinut ainakin -80/-81 ja -83/-84.
Uivelo	Talvehtinut -83/-84 ja -94/-95.	Pajusirkku	Talvihavainto 3.1.1977.
Tukkakoskelo	Talvihavainto 5.1.1986.	Pulmunen	Joitakin talvehtimishavainnoja.
Isokoskelo	Melko yleinen talvehtija.	Peippo	Yleinen talvehtija.
Merikotka	Talvihavainto 7.1.1987 ja talvehtinut -94/-95.	Järripeippo	Yleinen talvehtija.
Varpushaukka	Yleinen talvehtija.	Vihervarpunen	Yleinen talvehtija.
Kanahaukka	Yleinen talvehtija.	Tikli	Harvalukuinen talvehtija useimpina vuosina.
Maakotka	Todennäköisesti vuosittainen, mutta harvalukuinen talvehtija.	Hemppe	Talvehtinut ainakin -74/-75, -89/-90 ja -92/-93.
Ampuhaukka	Satunnainen talvehtija.	Kottarainen	Harvalukuinen talvehtija useimpina vuosina.
Nokikana	Talvihavainto tammikuussa 1978.	Mustavaris	Talvehtinut -77/-78.
Kalalokki	Talvihavainto 18.1.1984 ja talvehtinut -91/-92.		

neet uuden ennätyksen. Tämä käytäntö on joh-
tanut myös siihen, että tavatut viimeiset viivyt-
telijät näkyvät yleensä myös talvilintulistoissa
ja -yhteenvedoissa joulukuun osalta. Tästä ei
liene kuitenkaan ollut mitään haittaa. *Jatkossa
saattaisi olla perusteltua huomioda muuttotilas-
toissa myös yli vuodenvaihteen viipyneet, sillä oli-
sihan kyseessä silti fenologinen ennätys.* Näin
onkin menetelty esim. allihaahkan kohdalla,
jolla syysmuutto alkaa vasta marras-/joulu-
kuussa - myöhäisin muuttohavainto on 30.
tammikuuta eli reilusti yli vuodenvaihteen.
Taulukossa 3 on esitetty yleisesti muutto-
lintuina pidetyt talvehtijat Pohjois-Karjalassa.

Toinen merkillepantava seikka syysmuu-
tossa on eri ikäluokkien huomattavatkin erot
muuttoaikataulussa. Useiden kahlaajalajien
naarailla muutto alkaa jo kesäkuussa, mutta
näillä lajeilla pääjoukkojen syysmuutto on
myöhemmin. Tällöin muuttavat koiraat ja
nuoret linnut. Sitävastoin esimerkiksi räyskäl-
lä "syysmuutto" näyttää meidän korkeudel-
lamme tapahtuvan heinäkuussa. Aikaisimmat
havainnot ovat jo kesäkuun lopulta. Kyseessä
lienevät tällöin pesimättömät tai pesinnässään
epäonnistuneet yksilöt, jotka ovat lähteneet
kiertelemään. Tunturikihusta on myös kaksi
havaintoa, jotka ovat varsin aikaisia. Nämä
havainnot koskenevat huonon ravintotilan-
teen vuoksi pesinnän väliin jättäneitä yksilöitä.

Lopuksi on syytä muistuttaa, että saapu-
mis- ja viivyttelyennätykset eivät kuvaa muu-
ton alkamista tai loppumista eikä niitä sellai-

siksi ole tarkoitettukaan. Ennätykset kirjaantu-
vat ja syntyvät yleensä normaalin retkeilyn ja
muutonseurannan ohessa. Ne ovat mukava lisä-
piriste, mutta eivät itse pääasia. Sitä vastoin
keskiluvut (Med) antavat hyvän kuvan muu-
ton alkamisesta keväällä ja päättymisestä syk-
syllä. Useimpien lajien kohdalla näistä onkin
kertynyt varsin mittava aineisto. Paljon aineis-
toa on kertynyt myös kevään ja syksyn päämuu-
tosta, kevätmuuton loppumisesta ja syysmuu-
ton alkamisesta. Tämä aineisto odottaa kuiten-
kin vielä kokoajaansa. Toivottavasti seuraavassa
juhlajulkaisussa nekin ovat edustettuina.

KIRJALLISUUS

OTAVAN LINTUTUETO 1992: Maailman linnut. Kustan-
nusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

PURSIAINEN J. 1981: Lintujen kevätmuuton alkamisesta ja syysmuuton päättymisestä Pohjois-Karjalassa. Siipirikko 3:91-94.

Kevät - retorinen kysymys

Onko mukavaa nauttia taas, uudesta keväästä.

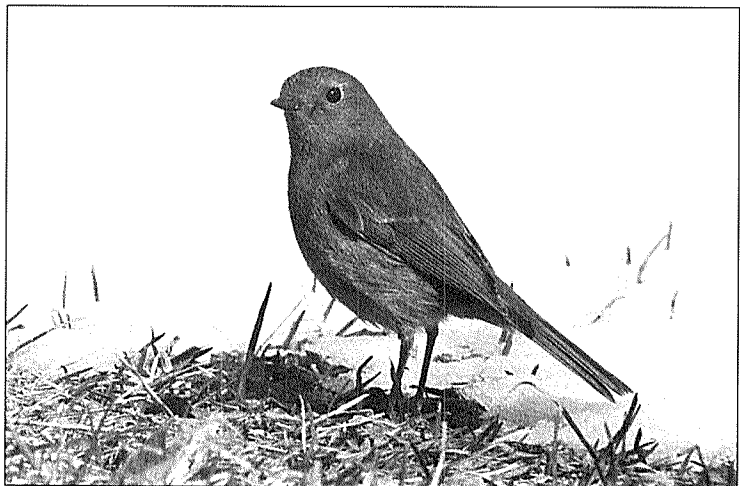
Hyristä mielihyvystä, ajatella tulevia luonto-
elämyksiä...

Ihminen, tuhotessaan ympäristöönsä yhä kiihty-
vällä vauhdilla, saa palkakseen aina yhtä iloisesti
hymyilevän kevään.

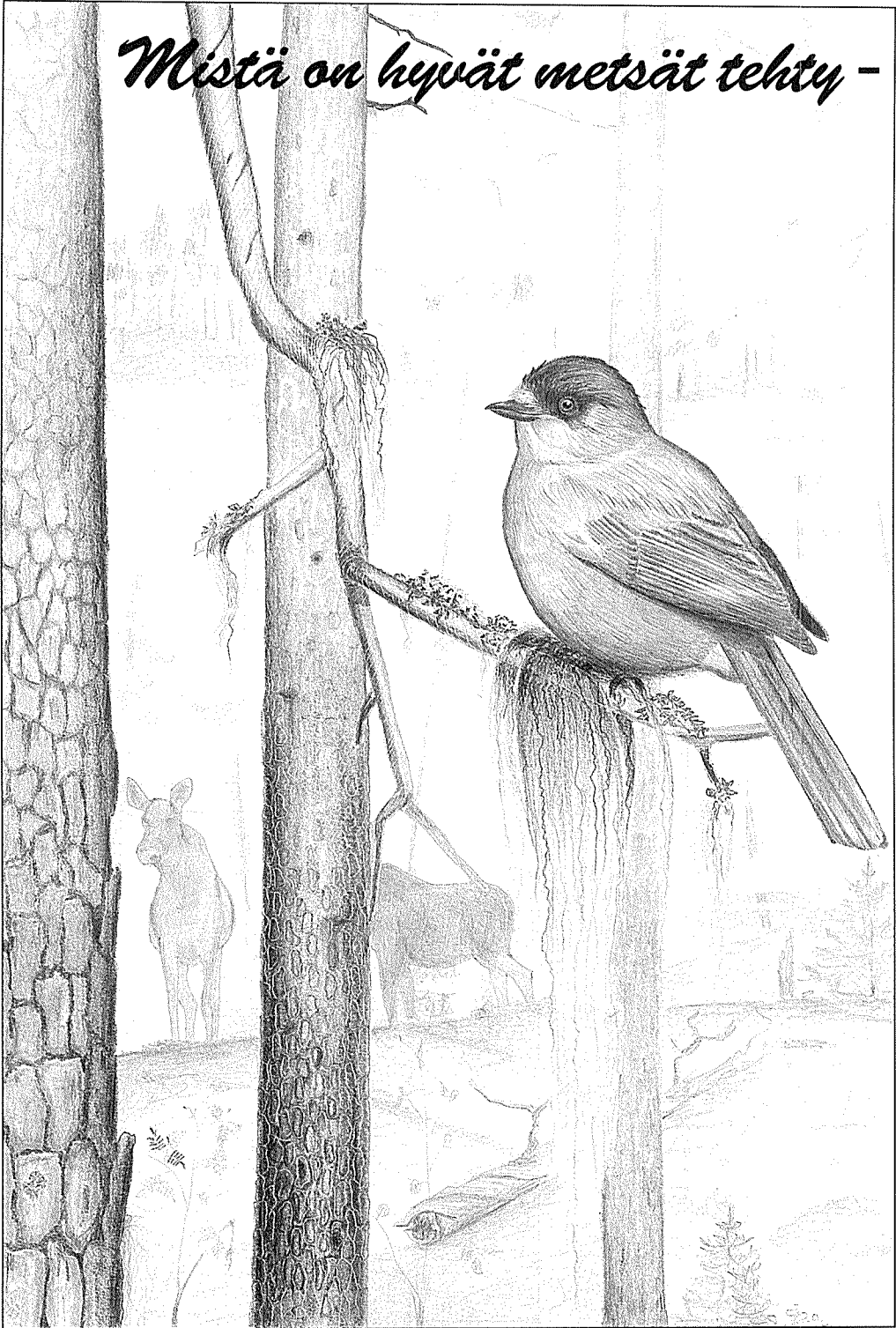
On se niin hävettävän väärin, onneksemme.

HP

Punarinna on varhainen
kevätmuuttaja ja myö-
häinen syysmuuttaja.
- Hannu Eskonen

Mistä on hyvät metsät tehty -

Kilpikarnoista, naavoista ja kuukkeleista...

PIENI HENKÄYS METSÄKANALINTUJEN HISTORIASTA

HEIKKI PÖNKÄ

Dokumentti lähes vuosisadan takaa, kertoo yksinkertaisen tehokkaasti "kehityksen" suunnan.

Oheinen myyntilasku vuodelta 1903 antaa konkreettisen kuvan metsäkanalintujen runsaudesta vuosikymmenien takaa.

Tosite on keskijärveläisen Vilppu Vänskän "arkistoista" hänen isänsä Matti Vänskän aikoinaan tallentama. Aikakaudelle tyypillisesti, käsin siististi kirjattu. Noita lähetelistöjä on Vilpulla tallessa pitemmältäkin ajanjaksolta.

Kun lueskelee noita vanhoja papereita ja kuuntelee Vilpun juttuja ei ole vaikeaa päästä vuosisadan alun tunnelmaan. Ainakin lähelle sitä aikakautta, jolta tuokin paperi on peräisin.

Ei ollut tuolloin metsästäjän saalistusta helpottamassa moottoriajoneuvoja, ei pumppuhaukkoja, ei kiikaritähäimiä. Ase oli kai piipusta ladattava luikku. Jalkasin piti kaikki metsästysretket tehdä. Mutta saalista saatiin ja vieläpä runsaasti, omiksi ja toistenkin tarpeiksi. Tsaarinajan kulinaristit Pietarissakin saivat nauttia Kiihtelysvaaran antimista. Esi-

merkiksi syksyllä 1903, loka-marraskuussa lähti metsäkanalintuja Pietariin seuraavasti: metsoja 194, metsäkanoja 257, teiriä¹⁾ 484 ja pyyitä 633 eli yhteensä 1568 kanalintua.

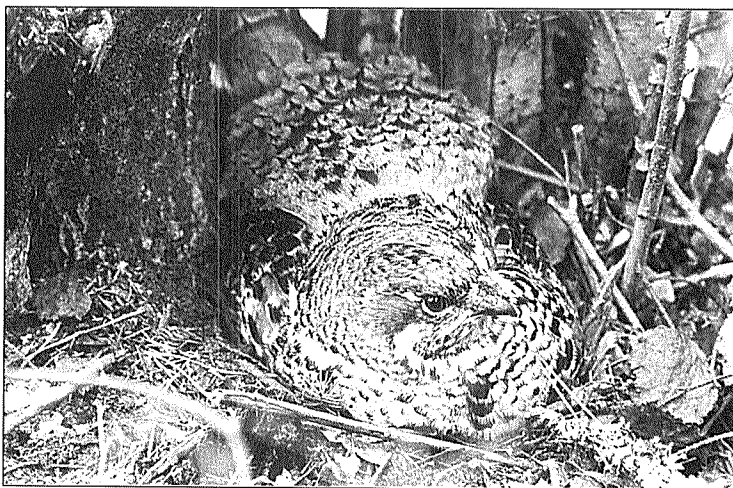
Nuokin saalismäärät oli saatu varmaan melko suppealta alueelta ottaen huomioon mm. sen ajan liikkuvuuden.

Metsäkanalintujen hyvinvoinnin, runsaista saalismääristä huolimatta, takasivat tuon ajan hyvät elinolosuhteet. Metsät oli tuolloin suurelta osin ns. vanhoja hyviä metsiä. Nuo metsät kykenivätkin antamaan runsaan "sadon" kanalintujenkin muodossa.

Valitettavasti tuo "kehityksen" suunta on nyt johtanut siihen, ettei minkäänlaisella (metsästyskäyttötymistä säätelevällä) lainsäädännöllä päästä parempaan. Tärkein tehtävä olisi turvata ne METSÄkanalintujenkin elinolosuhteet, vanhat metsät. Mutta se onkin jo sitten toinen tarina.

Kiitokset Vilpulle!

Parempi pyy pesässä
kuin kymmenen pivossa!
- Hannu Eskonen

¹⁾ kirjoitettu 1903 muodon mukaan

Sähköosoite: «RATINEN».

Telefooni N:o 5355.

Pietarissa Marraskuun 19 p. 1903

Myynti **Lasku** Linnuista
 Herrat **Jukka ja Matti Hänskä**
J. S. RATISELTA *Kiiktelysääntö*
 Gontscharnaja katu, N:o 16. *Heskijärvi*

1900-L. 1700.

KAPITALI P. SUOMEN P. OY

1903		Lähetetty määräjksen mukaan K. H. lukuun ja vastuullane.		Debit	Credit
Marasku 19	Per	Lasitattialta			
		" 7 paria Slaatt. lintuja			
		" 30 paria Kettuja	490	54	-
		" 48 " Linnu	180	58	50
		" 14 1/2 " Ojita	450	73	75
		" 14 1/2 " Metsäkanjia	400	8	70
		" Paakkija			
		" 44 paria Kettuja			
		" 22 " Linnu			
		" 23 " Metsäkanjia			
		89 paria 570		62	20
		Per			
		Metsästajien + ravitot. kuitit	155		
		Postikulut ja postiläh.	"		
		Työkalujen lunastus	75		
		Myyntipalkka 326 paria 5 kyp. p.	1630		
		Suomen Bankin ovet lähety.	"		
		oksu. H/13015. 639-10 p. 24678	238.65		
		Suomen P. O. Y.	257.25	257	25

Kuva: Myyntilasku marraskuulta 1903, Pietariin lähetetyistä linnuista.

**TUO FILMISI
MEILLE. TEEMME
SIITÄ KAHDET
KUVAT YKSIEN
HINNALLA
PERJANTAIKSI**

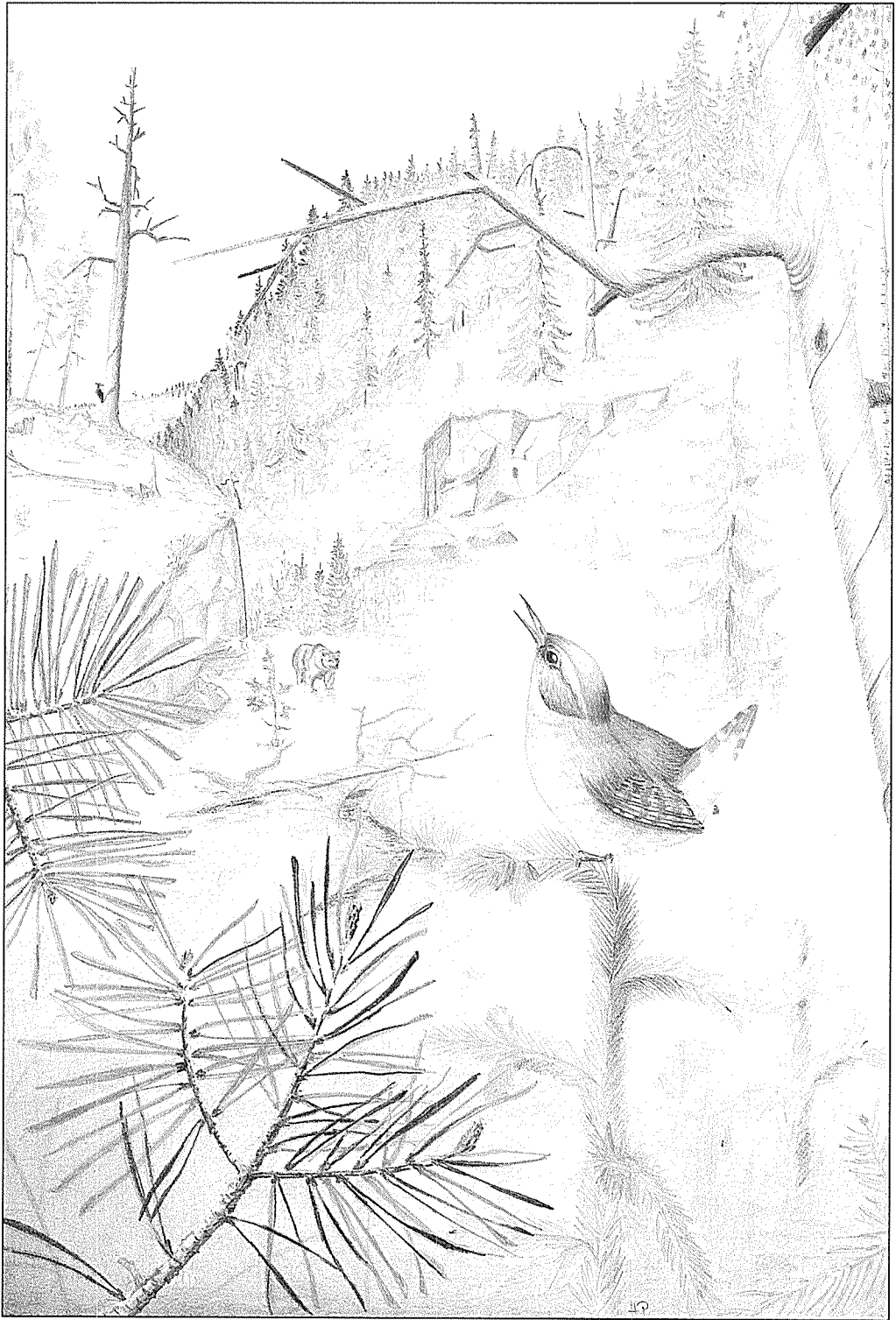
**TORSTAIN
TUPLAT**

**135 mm kinofilmii
10x15 värikuvat**

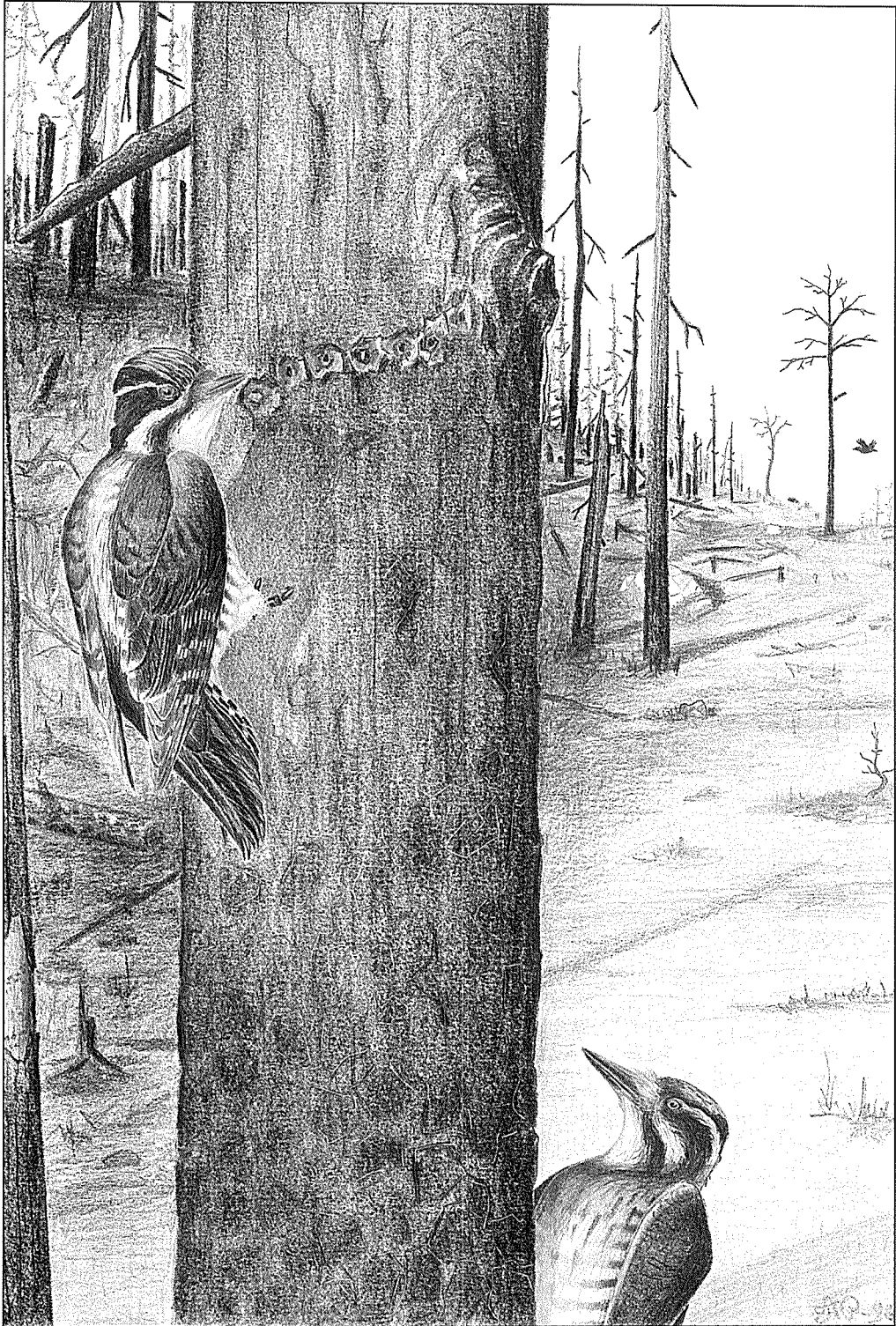
KUVANMAAILMA

SILTAKATU 14 JOENSUU

**HYVÄT
KUVAT
TUNNISSA!**

Ikonvaaran reunamilla kohtasivat toisensa, Peukaloinen ja Mesikämmen. Ei toinen toista suurempana, ei liioin pienempänä. Tasavertaisina tapasivat.

Kitsissä, metsäpalo kattoi hiilenmustaan vaippaan ruokapöydän, Pohjantikoillekin.

ARKTISTEN LINTUJEN MUUTTO POHJOIS- JA ETELÄ-KARJALASSA

HARRI KONTKANEN & MIKKO PÖYHÖNEN

Itä-Suomessa arktisten lintujen muuttoa on seurattu tiiviisti ja järjestelmällisesti jo yli 20 vuotta. Keväiset ja syksyiset muuttajamäärät sekä lajisuhteet ovat vaihdelleet huomattavasti vuodesta toiseen. Riemun hetkiä ja täydellistä turhautumista on kentällä koettu vaihtelevassa määrin, mutta tunteista riippumatta on joka vuosi opittu jotakin uutta tästä kiehtovasta ilmiöstä.

Pohjois-Karjalassa on seurattu arktisten lintujen muuttoa aktiivisesti jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien. Aikaisempina vuosina havainnointi on ollut vähäisempää ja keskittynyt pääasiassa Joensuun seudulle (Pynnönen 1943, Kapanen & Tiussa 1967, Kapanen 1973). Myöhemmin 80-luvulla arktikaa ryhdyttiin seuraamaan aktiivisesti myös maakunnan eteläisissä kunnissa: keväällä etenkin KES Hummonselaan äärellä ja syksyllä RÄÄ Vuoniemessä. Havainnointiaktiivisuus ja harrastajien määrä on myös kasvanut. Esimerkiksi syksyllä 1991 havainnointi oli poikkeuksellisen kattavaa: lähes joka päivä oli havainnointia jossakin pisteessä ja yhteismuuton havainnointia harrastettiin usein eri pisteiden välillä.

Keväästä 1973 sekä syksystä 1974 lähtien on Siipirikossa julkaistu säännöllisesti muuttokatsaukset, mutta laajempia yhteenvetoja ja tutkimuksia on tehty vähän. Positiivisina poikkeuksina voidaan mainita Joensuun seudun merikihujen kevätmuutosta tehty kattava selonteko (Kapanen 1977) sekä Outokummussa kahlaajien syysmuuton seurannat (Juvonen & Leivo 1977).

Nyt onkin oiva tilaisuus ja foorumi julkaista yhteenveto havaituista parhaimmista muutoista ja niiden luonteesta P-K:ssa verrattuna rakkaan naapurimme Etelä-Karjalan (E-K:n) havaintoihin. Eteläkarjalaiset harrastajat ovat käsitelleet aihetta enemmän ja etenkin Punkaharjun (Etelä-

Savo) syysmuutoista on julkaistu kattavia yhteenvetoja (Kontiokorpi 1990, 1992). Koko maan kattavia kevätarktikakatsauksia on vuosilta 1993 ja -94 (Leivo ym. 1994, 1995a) ja syyskatsauksia vuosilta 1991, -93 ja -94 (Kontiokorpi 1993, Kontkanen 1994, 1995). Suomalaisista muuttolintuteoksista (Hildén ym. 1979, Mikkola & Södersved 1990, Pöyhönen 1995) löytyy varsin seikkaperäiset tiedot arktikasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Niitä on tässäkin kirjoituksessa lainattu usein ilman varsinaista lähdeviittausta.

MITÄ OVAT ARKTISET LINNUT?

Tähän kirjoitukseen on valittu ns. "perinteiseen arktikaan" (esim. Pöyhönen 1995) kuuluvien lajien lisäksi Siipirikossa lähes yhtä perinteisesti käsitellyt ns. isot linnut (*Anserhanhet*, joutsenet ja merimetso), useita kahlaajalajeja, sekä joukko RK- ja ARK-katsauksissa käsiteltyjä lajeja (jääkuikat, haahkat jne). Mukana on siis "perinteisten arktikan" lisäksi sellaisia lajeja, jotka muuttotapojensa ja pesimäbiologiansa puolesta kuuluvat "arktisiin muuttajiin". Lajit eivät pesi säännöllisesti (poikkeuksena kuikka, kaakkuri, laulujoutsen ja metsähanhi) tai ollenkaan maakunnassamme ja niitä tavataan yleensä vain muuttoaikoina.

Pääsääntöisesti "arktiset muuttajat" pesivät (kuten nimikin jo viittaa) Fennoskandian Lapis-

sa ja Pohjois-Venäjän tundralla. Kuitenkin useiden lajien levinneisyys ulottuu aina Karjalaan asti tai on kaksijakoinen toisaalta Jäämeren rannikolla ja toisaalta esim. Itämeren piirissä. Laajemmassa mielessä "arktisiin muuttajiin" kuuluisivat myös esim. useat varpuslintulajit (kuten tunturikiuru, lapinkirvinen ja pulmunen) sekä lokkilintulajit (kuten pikkukajava ja isolokki), mutta jälleen kerran perinteiden vuoksi sorsalintujen ja kahlaajien lisäksi mukaan on kelpuutettu vain yhden suvun lokkilintuja, eli kihut. "Suomenlahden arktikaan" luetaan usein kuuluviksi myös härkälintu ja pikkukuovi, mutta P-K:ssa niitä ei ole mielletty "arktisiin muuttajiin", joten ne ovat jääneet katsauksen ulkopuolelle. Samanlaisia rajatapauksia ovat myös kiljuhanhi, uivelo, keräkurmitsa ja suokukko.

AIHEPIIRIN KÄSITTELYSTÄ

Etelä-Karjalan havainnot on koottu Orniskarelica-lehdissä (OK) julkaistuista arktika- ja havaintokatsauksista. Syksyn arktikaa on raportoitu vuosilta 1974-93, sen sijaan keväältä kattavat raportit on julkaistu vuosilta 1978-93. Pohjois-Karjalassa vastaavat katsaukset on julkaistu Siipirikossa (SR) keväiltä 1973-94 ja syksyiltä 1974-94.

Harri Kontkanen kirjoitti Pohjois-Karjalan osuuden, johdannon sekä toimi "projektin vetäjänä" ja kirjoitusten kokoajana. Mikko Pöyhönen kirjoitti Etelä-Karjalan osuuden ja kokosi kuvaajien aineiston. Lisäksi molemmat osallistuivat lajikohtaisten johdantojen laadintaan ja taulukoiden tekoon.

Kukin laji on saanut palstatilaa paitsi olemassa olevat aineiston mukaan, niin myös kirjoittajien subjektiivisen käsityksen mukaan. Lajikohtaisessa johdannossa kevätarktikan ei ole uhrattu paljon tilaa, koska aihepiiriä on käsitelty paljon muussa yhteydessä (esim. Pöyhönen 1995). Sen sijaan syysarktikan ja vähemmän tunnettuja lajeja on käsitelty enemmän.

LYHENTEET

♂ = koiras, ♀ = naaras, ♀-puk. = naaraspukuinen, m = muuttava, p = paikallinen/lepäilijä,

kiert. = kiertelijä, a = parvi (5a = viisi parvea, a5 = viiden parvi), yks. = yksilöä, juv. = nuori, ad. = vanha, jp = juhlapukuinen, tp = talvipukuinen, va. = vaalea, tu. = tumma, sp = laji, ^{1-kv} jne. = ikä kalenterivuosisissa (^{1-kv} = samana vuonna syntynyt, ^{2-kv} = edellisenä vuotena syntynyt eli 1-vuotias jne.), VL = määrittämätön sorsalintu, IK = määrittämätön iso kahlaaja, KK = määrittämätön keskikokoinen kahlaaja, PK = määrittämätön pieni kahlaaja.

Kuntalyhenteet (kaupungit lihavoitu).

Pohjois-Karjala (P-K):

ENO = Eno	ILO = Ilomantsi
JOE = Joensuu	JUU = Juuka
KES = Kesälahti	KII = Kiihtelysvaara
KIT = Kitee	KON = Kontiolahti
LIE = Lieksa	LIP = Liperi
NUR = Nurmes	OUT = Outokumpu
POL = Polvijärvi	PYH = Pyhäselkä
RÄÄ = Rääkkylä	TOH = Tohmajärvi
TUU = Tuupovaara	VAL = Valtimo
VÄR = Värtsilä.	

Etelä-Karjala (E-K):

IMA = Imatra	JOU = Joutseno
LAP = Lappeenranta	LEM = Lemi
LUU = Luumäki	PAR = Parikkala
RAU = Rautjärvi	RUO = Ruokolahti
SAA = Saari	SAV = Savitaipale
SUO = Suomenniemi	TAI = Taipalsaari
UUK = Uukuniemi	YLÄ = Ylämaa

LAJIKOHTAINEN KATSAUS

Kuikkalinnut

Gavioiden muutto alkaa huhti-toukokuun vaihteessa ja huipentuu toukokuun lopussa muutamana päivänä mahtavaksi virraksi sekä Suomenlahdella että Pohjanlahdella. Esiakuisten lintujen muutto jatkuu pitkälle kesäkuuhun. Sääoloilla on ilmeisesti merkittävä vaikutus kuikkalintujen muuttoreitteihin, sillä vuosittaiset vaihtelut eri alueilla voivat olla suuria. Joinakin vuosina sisämaassa havaitaan hienoa muuttoa, toisinaan muutto on heikkoa. *Gavioita* "menee sisään" useista kohdista Suomenlahden pohjoisrannalla: Mietoisista, Pai-

Taulukko 1. (Arktisten lintujen kevään yhteismäärät Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa)
A = keskimäärin, B = yhteismäärä, C = vuosia, D = minimi, E = maksimi, F = maksimi vuosi.

LAJI	Etelä-Karjala 1978-1993						Pohjois-Karjala 1974-1994					
	A	B	C	D	E	F	A	B	C	D	E	F
kaakkuri	14	225	16	3	26	1993	11	236	21	0	41	1992
kuikka	292	4 671	16	18	827	1992	213	4 477	21	0	590	1987
Gaviat yht.	1 833	29 331	16	507	5 361	1992	999	20 989	21	110	3 860	1987
merimetso	20	313	16	0	92	1992	6	131	21	0	30	1994
pikkujoutsen	89	1 422	16	18	410	1990	4	81	21	0	25	1992
laulujoutsen	1 024	16 383	16	521	1 790	1990	267	5 610	21	57	535	1991
joutsenet yht.	1 429	22 857	16	913	3 070	1990	297	6 238	21	59	542	1991
metsähanhi	1 802	28 836	16	653	3 333	1991	998	18 966	17	318	1 760	1978
tundrahanhi	112	1 790	16	16	423	1978	55	1 160	21	1	285	1991
valkuposkihanhi	16 716	267 456	16	4 800	36 970	1991	2 131	44 750	21	0	9 935	1992
sepelhanhi	3 414	54 627	16	0	11 200	1984	1 111	23 340	21	0	4 570	1992
harhet yht.	44 551	712 820	16	16 000	97 700	1991	6 077	127 620	21	646	17 000	1992
lapasotka	75	1 202	16	13	192	1987	49	1 027	21	0	180	1989
alli	43 297	692 755	16	1 174	113 400	1984	15 868	333 231	21	500	80 000	1989
mustalintu	3 563	57 008	16	698	14 277	1984	2 896	57 915	20	250	13 000	1989
pilkkaasiipi	853	13 648	16	8	6 727	1987	124	2 601	21	13	400	1989
VL yht.	102 551	1 640 818	16	3 170	245 600	1984	26 108	548 260	21	3 000	100 000	1989
meriharakka	59	939	16	0	437	1989	72	1 440	21	8	244	1984
tylli	113	1 248	11	10	300	1981	89	1 872	21	6	351	1982
tundrakumitsa	107	1 704	16	0	436	1987	57	1 200	21	0	550	1987
isosiri	249	3 978	16	0	1 650	1988	31	650	21	0	260	1980
pikkusiri	7	85	16	0	48	1979	12	247	21	0	105	1979
lapinsiri	56	622	11	3	128	1991	49	1 022	21	6	192	1977
suosiri	166	2 325	14	0	1 001	1987	1 077	22 623	21	0	7 800	1987
jänkäsimäinen	9	133	15	0	40	1993	31	659	21	0	150	1985
punakuiri	110	1 754	16	0	901	1988	113	2 378	21	1	815	1974
punajalkaviklo							12	247	21	2	32	1982
mustaviklo	195	2 920	16	43	545	1981	107	2 252	21	10	300	1992
karikukko	2	32	15				4	93	21	0	14	1987
vesipääsky	32	480	15	0	112	1989	38	802	21	0	168	1977
merikihu	16	236	15	6	28	1986	15	305	21	0	39	1988

miosta ja erityisesti "Haminan pykälästä". Lisäksi kokemuksen ja kartan perusteella ilmi-selviä sisäänmenokohtia ovat ainakin Kirkkonummen Upinniemen Porkkalan väli, sekä Porvoon mlk:n Emäsalon selkä ja Pellinki (Leivo ym. 1995a). Myös *Gavioiden* havaittavuuden manneralueilla sääoloilla on merkittävä vaikutus. Kirkkaalla säällä linnut lentävät korkealla ja parvien havaitseminen sinitaivaalta on työlästä. Keväisin kuikat ovat koko Suomessa selvänä enemmistönä, koska kaakkureiden päämuuttoreitti kulkee etelämpää.

Syksyllä *Gavioiden* kiertely alkaa jo keski-kesällä. Heinäkuussa ensimmäisiä lintuja on nähty itäisen Suomen vesistöalueilla lentämässä kohti syysmuuttosuuntaa. Nämä linnut muuttanevat Suomenlahdelle, jossa eri suuntiin lentevien *Gavioiden* määrät lisääntyvät

kesä-heinäkuun vaihteesta lähtien selvästi, esim. 26.6.-30.7.1994 Helsingin Santahaminassa nähtiin 412m *Gaviaa*. Lajilleen määritteytistä (*Gavarc* 33m+*Gavste* 128m) 90 % oli jplintuja. Selvä muuttoliikettä alkaa elokuun loppupuolella ja se voimistuu nopeasti syyskuun alussa. Päämuutto kestää 5-6 viikkoa ja ajoittuu syyskuun puolivälistä lokakuun loppupuolelle. Keskimäärin muuton huippu osuu syys-lokakuun vaihteeseen (E-K:ssa (19.9.-1.10.-24.10.)/18). Toisin kuin keväällä päämuuton ajankohta vaihtelee syksystä toiseen selvästi. Lisäksi huippupäiviä on samana syksynä yleensä useampia. Kaakkurin päämuutto (25.9.) on keskimäärin noin kaksi viikkoa kuikan muuttoa (10.10.) varhemmin, vaikka muuton intensiteetti kokonaisuudessaan lajeilla on melko tasainen (kuva 1). Molemmilla

Taulukko 2. (Arktisten lintujen syksyn yhteismäärät Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa)
 A = keskimäärin, B = yhteismäärä, C = vuosia, D = minimi, E = maksimi, F = maksimi vuosi.

LAJI	Etelä-Karjala 1974-1993						Pohjois-Karjala 1974-1994					
	A	B	C	D	E	F	A	B	C	D	E	F
kaakkuri	570	10 825	19	129	1 981	1984	80	1 607	20	0	363	1994
kuikka	459	8 739	19	9	2 757	1993	156	3 114	20	4	882	1994
Gaviat yht.	7 327	139 214	19	1 040	27 600	1991	2 003	42 072	21	44	13 000	1993
merimetso	57	1 140	20	0	280	1992	21	447	21	0	162	1993
pikkujoutsen	210	4 203	20	3	732	1991	41	852	21	0	212	1990
laulujoutsen	876	14 888	17	396	1 719	1981	318	6 672	21	70	800	1991
joutsenet yht.	1 529	30 576	20	503	3 355	1981	433	9 087	21	91	1 117	1984
metsähänhi	2 114	42 285	20	198	4 600	1982	967	20 341	21	41	3 251	1974
tundranhanhi	5 008	100 164	20	53	22 300	1984	1 021	21 440	21	0	5 461	1994
valkoposkihanhi	6 760	135 201	20	1 762	19 240	1991	1 982	41 627	21	0	10 657	1993
sepelhanhi	18 247	364 947	20	769	44 500	1982	5 164	108 436	21	10	20 222	1989
hanhet yht.	68 840	1 376 800	20	4 300	221 000	1982	27 825	584 323	21	1400	120 000	1991
lapasotka	904	18 077	20	114	3 059	1984	238	5 004	21	0	938	1984
alli	59 189	1 183 776	20	3 076	242 000	1988	15 146	398 059	21	46	179 000	1993
mustalintu	3 393	67 866	20	212	12 200	1988	545	11 447	21	8	1 670	1991
piikkasiipi	1 436	28 725	20	135	4 800	1988	386	8 078	21	0	4 400	1993
VL yht.	94 201	1 884 010	20	10 900	378 000	1988	18 928	397 494	21	600	190 000	1993
meriharakka	48	920	19	1	246	1992	6	121	21	0	68	1993
tylli	161	1 453	9	34	432	1992	159	3 333	21	15	381	1993
tundrakumitsa	123	1 972	16	6	362	1991	60	1 260	21	0	470	1991
isosirri	23	462	20	0	130	1992	17	355	21	0	212	1991
pulmussirri	4	71	19	0	16	1978	14	287	21	0	139	1978
pikkusirri	128	1 282	10	12	382	1993	205	4 299	21	15	1 170	1976
lapinsirri	84	752	9	16	149	1993	76	1 598	21	2	300	1976
kuovisirri	45	360	8	1	78	1992	54	1 138	21	1	460	1978
suosirri	610	7 316	12	64	1 777	1988	376	7 905	21	15	1 253	1991
jänkäsimäinen	4	53	13	0	14	1988	3	73	21	0	16	1978
punakuiri	79	1 572	20	0	459	1987	13	273	21	0	106	1991
punajalkaviklo							4	71	20	0	26	1975
mustaviklo	34	510	15	9	115	1983	35	636	18	0	420	1976
karikukko	2	40	19	0	4		0.3	7	21	0	2	
vesipääsky	10	17	18	0	27	1978	10	212	21	0	45	1978
merikihu	20	399	20	0	86	1988	6	118	21	0	53	1994

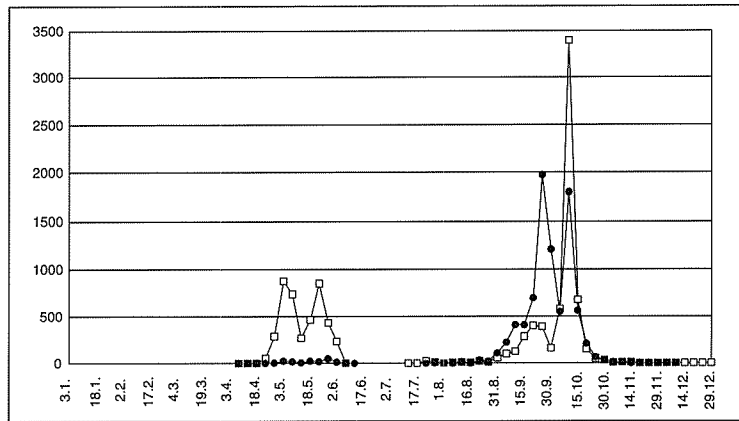
lajeilla muutto laimenee nopeasti lokakuun puolivälin jälkeen. Viimeiset *Gaviat* nähdään säännöllisesti joulukuun alkupuolella, talvehittajat ovat harvinaisia.

Kaakkuri *Gavia stellata*

Sellaiset syksyt, jolloin vastatuulet ja matalapaineet ovat yleisiä, näyttävät olevan parhaimpia kaakkureiden havaitsemisen kannalta. Matalapaineisten muuttosäiden vallitessa kaakkurit seuraavat vesistöreittejä matalalla ja ovat siten paremmin nähtävissä kuin kirkkaalla säällä, jolloin parvien löytäminen siniseltä taivaalta on hyvinkin vaikeaa. Vaikka kaakkurit lentävät sateisella ja sumuisella säällä alempana kuin hyvällä ilmalla, havainnointi

on vaikeaa kuitenkin siksi, että varsin usein parvi kesken tarkkailun katoaa pilveen tai kaakkurin huuto kuuluu pilvestä. Päämuuttoaikaan on määritettyjen kaakkureiden määrä suurempi kuin kuikkien, mikä johtuu ennen kaikkea kaakkurin helposti tunnettavasta ja kuuluvasta lentoäänestä. Lähestyvän kaakkurin huuto kuuluu jo ennen parven ilmestymistä näköpiiriin. Sojamon (1976) mukaan kaakkurin syksyinen lentoääni poikkeaa keväisin useimmiten kuuluvasta kaakatuksesta, jota syksyllä kuullaan harvemmin. Huutoa voisi kuvaila "joikaavaksi, sorahtavaksi kiljaisuksi" tai kiljahdussarjaksi. Esimerkiksi Lappeenrannan ohittaessaan kaakkurit huutavat vain Saimaalta tullessaan ja mannerta

Kuva 1. Kuikan (valkea neliö) ja kaakkurin (musta pallo) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

lähestyessään, mantereen yllä kaakkurit muuttavat vaiti (Sojamo 1976). Virossa on havaittu syksyisin nuoren ja vanhan kaakkurin parivaljakon pitäessä meteliä, että äänessä on ollut aina vanha lintu (Leivo ym. 1995b). Kuikat muuttavat syksyisin ääneti.

Pohjois-Karjala

Kevät: Harvalukuinen kevätmuuttaja ja parhaimmatkin päiväsummat ovat jääneet alle kymmenen yksilön. Vuosina 1974-94 määritetyistä 4 713 *Gaviasta* vain 5,3 % on ollut kaakkureita.

Syky: Voimakkain kaakkurivaltainen muutto koettiin myrskyisällä itätuulella 22.9.1990. Tuolloin Joensuussa laskettiin 1 319 ja RÄÄ Vuoniemessä 1 502 *Gaviaa*. Havainnoijien mukaan linnut olivat lähes yksinomaan kaakkureita. Joensuussa parvikoko oli huomattavasti suurempi ja havainnointiaika lyhyempi. Kattavammalla havainnoinnilla olisi tn. päästy selvästi suurempaan summaan.

Etelä-Karjala: P-K:n tapaan kaakkuri on harvalukuinen muuttaja keväällä, v. 1978-93 lajilleen määritetyistä 4 886 *Gaviasta* vain 4,4 % on ollut kaakkureita. Näistäkin osa kuuluneen alueen harvalukuiseen pesimäkantaan. Syksyllä kaakkuri on selvästi yleisempi muuttaja, v. 1974-93 lajilleen määritetystä (19 564) *Gaviosta* 55 % on ollut kaakkureita. Määrät vaihtelevat syksyisin suuresti. Kontiokorven (1993) mukaan parhaina syksyinä Kaakkois-Suomen ylittänee 20 000-30 000 kaakkuria ja esim. syksyn 1984 parhaassa havaintopisteessä LAP

Huhmarvuorella 12 200 havaitusta kuikkalinusta lienee 8 000-10 000 ollut kaakkureita.

Kuikka *G. arctica*

Keväällä kuikkia nähdään parhaiten varhain aamulla, jolloin linnut lähtevät järvien seliltä, ja toisaalta myöhään aamupäivällä, jolloin linnut tulevat Suomenlahdelta. Syksyllä kuikkien pääjoukot näyttävät nykyisten havaintojen valossa muuttavan vain harvoin Suomen yli, vaikka päämuuttoreitti kulkeneekin melko lähellä itärajaa. Näyttää siltä, että Suomessa päästään ihailemaan kuikkamassoja vain lämpiminä, etelätuulisina lokakuuna, jolloin äkillinen pohjoisvirtaus laukaisee muuton (Kontiokorpi 1993). Kuikkien määrät jäävät normaalisyksyinä selvästi vähäisemmiksi, poikkeuksena ovat olleet syksyt 1985, -87 ja -91. Esimerkiksi syksyn 1991 Suomen 50 000 havaitusta *Gaviasta* ehkä noin 35 000 oli kuikkia, ja parhaana muuttopäivänä 20.10. lajisuhteeksi arvioitiin 28 000 kuikkaa ja 3 000 kaakkuria (Kontiokorpi 1993).

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena keväänä (1986, -87 ja -88) *Gavioiden* yhteismäärä on ylittänyt 2 000 yksilöä. Ensimmäisen kerran yli tuhannen *Gavian* yhteismäärään päästiin keväällä -80. Voitaneen sanoa, että tuona vuonna *Gavioiden* muutto vasta varsinaisesti löydettiin 27.5., JOE Höytiäisen kanavalla. Pääosa päivän kuikista (755m) muutti iltapäivällä. Kahtena huippukeväänä (-86 ja -87) yhteismäärä on ylittänyt 3 000 yksilöä. Toistaiseksi paras muutto (1 123m) havaittiin 26.5.1986 KES Rastissa.

Syksy: Kolmena syksynä (1987, -91 ja -93) *Gavioiden* yhteismäärä on ylittänyt 5 000 yksilöä. *Gavioiden* syysmuutto löydettiin varsinaisesti vasta 1981, kun havainnoijien iloksi 11.10. RÄÄ Vuoniemessä muutti 528 *Gaviaa*. Ensimmäinen kuikkien massamuutto (3 000m) havaittiin 13.10.1985 RÄÄ Vuoniemessä. Kuvio massamuutolle jälkikäteen ajatellen oli varsin tyypillinen. Pitkän lämpimän etelätuulisen jakson jälkeen tuuli kääntyi koilliseen ja taivas oli sateisen tuhnuinen juuri kuikkien päämuuttoaikaan. Vianmereltä lähteneet kuikat ohittivat Vuoniemen nopeana rintamana keskipäivällä. Sama kuvio toistui syksyllä -87, tosin sillä erolla, että massamuutto kesti kaksi päivää (22.-23.10.). Ensimmäisen päivän summa RÄÄ Vuoniemessä oli 3 800 yks. ja seuraavan puutteellisella havainnoinnillakin 2 300 yks.

Huippumuutossa 20.10.1991 KES Ruokkeeniemessä nähtiin 3 000 ja RÄÄ Vuoniemessä vain 635 *Gaviaa* - muutto oli painottunut varsin itään. Muuton päävaihe meni melko nopeasti aamupäivällä klo 9-11 (vrt. E-K). Määrällisesti parhaana *Gavia*-syksynä -93 rikottiin myös päivämuuton P-K:n ennätys: päämuuttopäivänä 8.10. KIT Kyyröniemessä laskettiin 6 510 ja KES Ruokkeeniemessä 5 303 *Gaviaa* pääosin aikaisin aamulla (klo 8.00-9.30). Näiden kahden syksyn (-91 ja -93) muuton aamuhuippujen linnut ovat tn. lähteneet itäisen Karjalan suurilta järvilta, jonne ne ovat edellisenä päivänä kerinneet muuttaa ennen pimeän tuloa.

Gavioiden muutto jatkuu joinakin vuosina voimakkaana aina loka-marraskuun vaihteeseen asti: 9.11.1984 RÄÄ Vuoniemessä havaittiin 100m (*Garc* 11+*Gste* 7), ja 31.10.1994 436m (227+14) *Gaviaa* sekä 50p kuikkaa.

Etelä-Karjala: Parhaimman kevään 1991 (5 361) yhteismäärä olisi ollut suurempi, mikäli kevään kahtena huippupäivänä havainnointi olisi ollut tehokkaampi. 25.5. E-K:n pinnarallipäivänä aamunhorteisina tunteina PAR Siikalahden ohitti 2 163 *Gaviaa*. Sen sijaan 31.5. muutto tapahtui vasta myöhään aamupäivällä (9.15-12.15) ja "nuijaus" oli ymmärrettävissä. Paavo Rantanen kommentoi LAP Lamposaassa havainnoimaansa muuttoja (1 620) seuraavasti (OK 18:28): »Muutto oli täydessä käynnissä heti alussa. Suuria parvia (suurimmat

Taulukko 3. Kuikkalintujen suurimmat kevätmuutot Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Pohjois-Karjala		
Pvm	Paikka	Määrä
27.5.1980	JOE Höyt.kanava	755 m
26.5.1982	"	934 m
24.5.1984	PYH Haapaniemi	503 m
17.5.1986	KES Rasti	581/39a
26.5.1986	"	1 123 m
28.5.1987	"	970/50a
"	JOE Linnunlahti	480/23a
30.5.1987	KES Rasti	530/51a
3.6.1987	"	400/17a
24.5.1988	"	912/72a
30.5.1988	"	411/35a
27.5.1989	JOE Linnunlahti	964 m
21.5.1992	KES Rasti	469 m
23.5.1994	VÄR Uusikylä	447 m
Etelä-Karjala		
Pvm	Paikka	Määrä
27.5.1984	YLÄ Sammalinen	1 005m
25.5.1991	PAR Siikalampi	2 160m
31.5.1991	LAP Lamposaari-Tuosa	1 620m
20.5.1992	YLÄ Sammalinen	2 100m

184, 130, 92, 2x80, 74) lappoi lounaasta muuttaman minuutin välein ja tuhannen *Gavian* raja meni rikki tunnissa.»

Vielä 1980-luvun parhaimpina syksyn päämuuttopäivinä nähtiin yhdeltä havaintopaikalta 1 000-3 000 *Gaviaa*, ennättyksenä 23.9.1984 LAP Luukkaanrannassa nähdyt 3 740m, mutta 1990-luvulla, etenkin syksynä 1991 ja -93, paikkakohtaiset yhteismäärät kohosivat usealla havaintopaikalla 4 000-6 000 *Gaviaan*. Uskomattomat mittasuhteet *Gavioiden* muutto sai 20.10.1991, jolloin UUK Kuljakonvuorelta nähtiin peräti 24 000 lintua - suurin osa kolmen tunnin aikana! Ennätysmuuttoa todistamassa ollut Jouko Rantanen kuvaili muuttoa seuraavasti (OK 18:48): »Massamuuton alussa määrittämisestä luovuttiin nopeasti ja siirryttiin pelkästään laskentaan. Muutto alkoi rajuna klo 8.48 ja ilmatila oli sakeana parvista n. klo 11:een saakka. Tämän jälkeen lintuja muutti vielä 3 tuntia, mutta meno oli tavanomaisempaa. Suurimmissa parvissa oli satoja (suurin n. 500) lintuja, mutta

Taulukko 4. Kuikkalintujen suurimmat syysmuutot Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Pohjois-Karjala			
Pvm	Paikka	Määrä	(Garc/Gste)
11.10.1981	RÄÄ Vuoniemi	528 m	(66/4)
25.9.1984	"	652 m	(186/182)
13.10.1985	"	3 000 m	('kuikkia')
22.10.1987	"	3 800 m	"
23.10.1987	"	2 300 m	"
22.9.1990	JOE Karsikko	1 319/26a	('kaakkureita')
"	RÄÄ Vuoniemi	1 502/90a	"
21.9.1991	"	729 m	(23/106)
4.10.1991	"	497 m	(40/72)
20.10.1991	"	635 m	(121/37)
"	KES Ruokkeenniemi	3 000 m	(20/50)
28.9.1992	RÄÄ Vuoniemi	1 154/97a	(162/33)
8.10.1993	KES Ruokkeenniemi	5 303 m	(115/35)
"	KIT Kyyrönniemi	6 510 m	
27.9.1994	RÄÄ Vuoniemi	729 m	(478/34)
Etelä-Karjala			
Pvm	Paikka	Määrä	(Garc/Gste)
2.10.1977	LAP Huhmarvuori	1 900m	
23.9.1984	LAP Luukkaanranta	3 700m	
24.9.1984	LAP Huhmarvuori	3 400m	
13.10.1985	UUK Kuljakonvuori	1 655m	(258/3)
13.10.1985	LAP Huhmarvuori	1 482m	(212/19)
20.10.1991	UUK Kuljakonvuori	24 000m	
20.10.1991	LAP Lamposaari	4 200m	
20.10.1991	JOU Venäjänsaari	4 000m	
8.10.1993	UUK Kuljakonvuori	7 930m	
8.10.1993	UUK Kuljakonvuori	6 660m	
8.10.1993	JOU Tiuruniemi	3 080m	
8.10.1993	JOU Jalkasaari	3 070m	
8.10.1993	LAP Luukkaansalmi	2 780m	

kiihkeimmän muuton aikaan parvien erittely oli toivotonta. Erikokoisia rintamia tuli peräkanaa ja joka puolelta.»

Amerikanjääkuikka *G. immer*

Amerikanjääkuikka pesii Euroopassa vain Islannissa, mutta talvehtijoita nähdään runsaammin Pohjois-Atlantin itärannikolla ja Pohjanmerellä. Itä-Suomessa laji on nähty kevätmuutolla kahdesti: 27.4.1990 Joensuun Höytiäisellä 1 jp ja 7.5.1992 SAA Honkakylässä 1 jp SW samalla ainoat sisämaahavainnot keväältä! Syksyllä laji ei toistaiseksi ole tavattu.

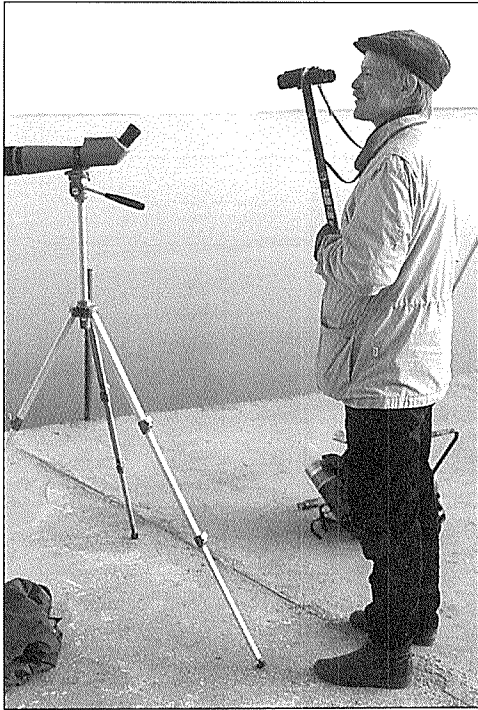
Jääkuikka *G. adamsii*

Jääkuikka pesii Kuolassa ja siitä itään. Pääosa

eurooppalaisista jääkuikista talvehtii Norjan pohjoisrannikolla, parhaimpina vuosina Itämerelläkin satakunta yksilöä. Keväällä laji on Suomenlahden ja Merenkurkun arktikan erikoisuus, esim. keväällä 1993 Suomenlahdella arvioitiin muuttaneen 28 jääkuikkaa ja 5 lajilleen määrittämättä jäänyttä jääkuikkalajia. Syksyllä lajia voidaan nähdä yhtälailta merialueella kuin sisämaassa, esim. 26.10.1986 Suorannan Vihtakannassa nähtiin 5m ja 9.10.1993 Asikkalan Pulkkilanharjulla 3m.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kaksi havaintoa kolmesta linnusta: 26.5.1982 JOE Höytiäisen kanava 1+1 jp m ja 29.5.1987 TUU Loitimo 1 jp p.

Arktikan odottelua tynenä kevääna
Rääkkylän Samppaaniemessä.

- Markku Halonen

Syky: Kolme syys- ja yksi talvihavainto: joulukuu 1965 JOE 1^{1-kv} löydetty kuolleena, 22.-23.10.1988 RÄÄ Vuoniemi 1^{1-kv} p, 29.9.1991 JOE Höytiäisen kanava 1 jp SW sekä 20.10. RÄÄ Vuoniemi 1 jp SW. Lisäksi on yksi talvihavainto jääkuikkalajista (*G.ada/imm*), joka koskenee jääkuikkaa: 8.-9.1.1992 ENO Ahveninen 1^{2-kv} p.

Etelä-Karjala: Kaikki havaitut: lokakuu 1896 LAP ammuttu, 18.5.1983 YLÄ Sarmalinen 1 NE, 12.10.1984 LAP Huhmarvuori 1 jp WSW, 21.10.1984 LAP Vainikkala 1 jp SSW, 25.11.1985 TAI Saimaanranta 1^{1-kv} p, 15.5.1986 LAP Mustola 1 jp NE, 17.10.1987 JOU Arposenniemi 1 jp WSW, 24.10.1987 JOU Tiuruniemi 1 jp SW ja 25.5.1991 PAR Siikalaihti 1 ad. NE. Lisäksi jääkuikkalaji 18.9.1983 LAP Vainikkala 1 S.

Merimetso *Phalacrocorax carbo*

Pohjoisen Jäämeren rannoilla pesivä merimetso oli vielä 1970-luvun puolivälissä säännöllinen, joskin vähälukuinen läpimuuttaja. Tämän

jälkeen esiintymisessä on kuitenkin tapahtunut selväpiirteinen muutos, sillä merimetsomäärät ovat muuttoaikoina kohonneet vähän väliä uusiin ennätyslukemiin niin merialueella kuin sisämaassakin.

Pohjanlahden merimetsot matkaavat etupäässä Jäämerelle. Parhaimpien keväiden paikkakohtaiset yhteismäärät nousevat tuhansiin, kuten 12.3.-9.6.1977 Luvian Säppi 4 495 yks., huippuna 17.4. 901m (Eriksson 1980). Suomenlahdella muuttavien merimetsojen määrät ovat kasvaneet 1990-luvulla huomasti (mm. syksyllä 1994 Kirkkonummen Rönnskär 2 373m pääosin elokuussa), joka on yhteydessä Venäjän aluevesille 1980-luvulla lopulla ilmestyneeseen uudispopulaatioon ja sen kasvuun. Kesällä 1994 Bolshoy Fiskar-saaristossa, suurimmasta koloniasta löytyi 1 300 pesää (Ossipov & Gaginskaja 1995). Myös Vienanmerellä on kasvava merimetsopopulaatio, johon osa Suomenlahdella muuttavista merimetsoista kuuluu. Näitä lintuja nähdään säännöllisesti myös Itä-Suomessa. Suurparvia voidaan nähdä myös sisämaan puolella, mm. Oulujärven Ärjänselällä nähtiin 4.9.1976 peräti a300 W!

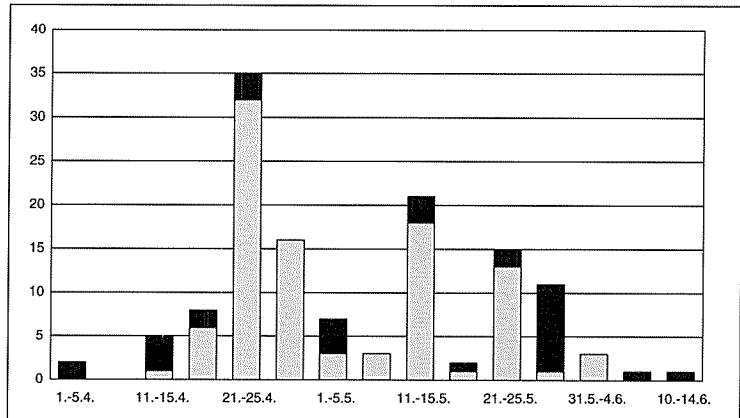
Pohjois-Karjala

Kevät: Merimetsojen muuttokausi P-K:ssa on niin keväällä (kuva 2) kuin syksylläkin (kuva 3) varsin pitkä. Kevätmuutto huipentuu huhtikuun lopussa ja toisaalta voimme havaita kaksi pienempää muutonhuippua toukokuun loppupuolella (kuva 2). Ensimmäisen huipun linnut ovat ilmeisesti vanhoja ja toisen nuoria.

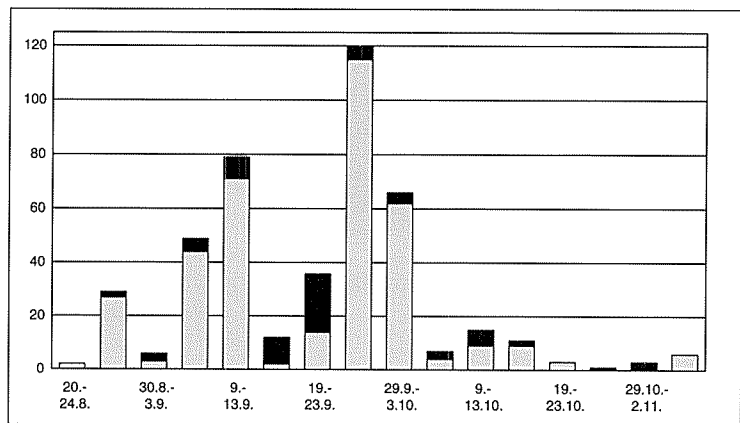
Parhaan kevään 1994 summa (30m) tulee yhdestä 21.4. Joensuussa havaitusta suurparvesta. Edellisenä keväänä (-93) havaittiin yhteensä 20 merimetsoa. Tätä aikaisempina keväinä ollaan havaittu vain 0-11 yksilöä. Yksi keskikesäinen havaintokin on tehty: 3.7.1975 ENO Ahveninen 1 nuori lintu.

Syky: Kolmena syksynä (1989, -92 ja -93) on yhteismäärä ylittänyt 40 yksilöä. Ensimmäinen "suurparvi" (30m) nähtiin 3.9.1984 JOE Rantakylässä. Seuraava parempi muutto (43/4a m) koettiin 5.9.1989 JOE Höytiäisen kanavalla. Myös 12.9.1992 nähtiin Höytiäisen kanavalla 38/2a m merimetsoa. Parhaimman syksyn (-93) yhteismäärä (162 yks.) tulee pääosin kolmesta hyvästä muuttopäivästä: 29.8. VÄR

Kuva 2. Merimetson kevätmuutto Pohjois-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1974-94. Kuvassa musta = paikallinen (n = 33 yks.) ja harmaa = muuttava (n = 97 yks.). Jos lintu on ollut paikalla pitempään, on havainnon ensipäivä huomioitu.

Kuva 3. Merimetson syysmuutto Pohjois-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1974-94. Kuvassa musta = paikallinen (n = 74 yks.) ja harmaa = muuttava (n = 371 yks.). Jos lintu on ollut paikalla pitempään, on havainnon ensipäivä huomioitu.

Uusikylä 25/2a m, 12.9. JOE Rantakylä 32/2a m, 24.9. KON Kirnukallio a42m ja KES Sarvisalo 41/2a m.

Helsingin seudun havainnoista poiketen P-K:ssa on havaittu vain pieni huippu elokuun lopussa, mutta kaksi isompaa huippua syyskuussa. Ensimmäinen pienempi huippu kuun alkupuolella ja toinen suurempi aivan kuun lopussa (kuva 3). Tämä johtunee osittain heikosta havainnoinnista elokuussa, mutta Suomenlahden kanta muuttaa aiemmin kuin Vietnanmeren kanta. Lisäksi lajista on kaksi talvihavaintoa: joulukuulta -91 ja tammi-helmikuulta -95.

Etelä-Karjala: Lämpimuuttajien määrä on kasvanut selvästi 1980-luvun puolivälistä lähtien. Esimerkiksi v. 1992 nähtiin E-K:ssa 372 merimetsoa, joista 92 oli keväältä ja 280 syksyltä. Parhaana päivänä (9.10.) LAP Luukkaansal-

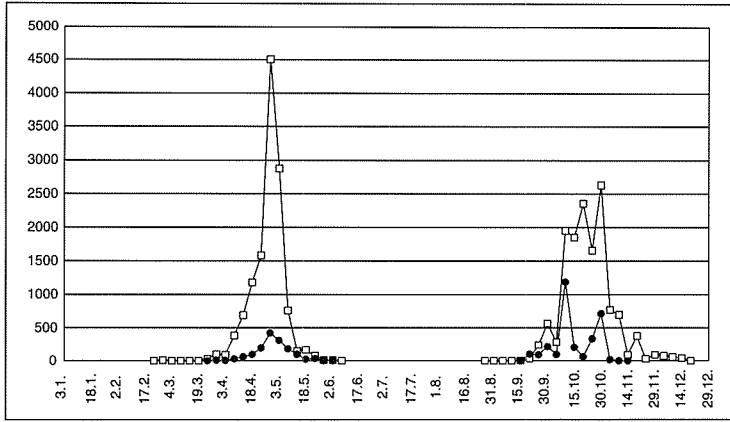
melta nähtiin 80 "kormoranttia". Havainnot ajoittuvat pitkälti samoin kuin P-K:ssa.

Pikkujoutsen *Cygnus columbianus*

Pikkujoutsen on meillä säännöllinen, joskin harvalukuinen läpimuuttaja. Keväällä pääosa havainnoista tehdään kapealla rannikkovyöhykkeellä Kymenlaakson rannikolla. Myös syksyllä esiintyminen keskittyy Kaakkois-Suomeen, mutta joinakin vuosina hyvää muuttoa nähdään myös länempänä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Vain keväällä 1992 (25 yks.) on tavattu yli kymmenen yksilöä. Keväisin pikkujoutsenen tapaa varmimmin eteläisillä lintujärvillä, kuten KIT Kiteenjävällä tai TOH Tohmajärvellä. VÄR Sääperillä on pikkujoutsenia nähty säännöllisesti myös muuttolennessä. Suurin kevätparvi (13 yks.) muutti 9.5.1992 Sää-

Kuva 4. Laulu- (valkea neliö) ja pikkujoutsenen (musta pallo) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

perillä. Harvinainen kesähavainto tehtiin 22.6.-2.7.1980 OUT Sysmäjärvellä ad.-linnusta.

Syksy: Useimmat pikkujoutsenet nähdään muutolla. Paikallisena pikkujoutsenia nähdään yleensä vain yksittäisiä lintuja. Normaalisti yhteismäärät syntyvät yksittäisistä suurparvista. Ainakin näin on ollut parhaimpina neljänä syksynä (1984, -90, -91 ja -92), jolloin on nähty yli sata pikkujoutsenta. Parhaimmat muutot: 12.10.1984 JOE Rantakylä a100m, 22.9.1990 KES Taipaleenhaka 200/2a m, 12.10.1991 KES Rasti 108m (suurin parvi 74 yks.), 28.9.1992 JOE Rantakylä a51m ja 29.9. KES Mäntyniemi a88m.

Etelä-Karjala: Kevään esiintyminen keskittyy alueen eteläosiin ja pääosa kevään pikkujoutsenista nähdään paikallisena alueen kaakkoisnurkassa sijaitsevalla YLÄ Väkeväjärvellä. Esimerkiksi E-K:n parhaana keväänä 1990 (410 yks.) 13.-26.4. Väkeväjärvellä oleili päivittäin yli sata pikkujoutsenta, enimmillään 22.4. 148p. Komea muuttoparvi (89 yks.) nähtiin 30.4.1986 LAP Lutee-Keskisaari tienhaarassa. Syksyllä pikkujoutsenten määrät vaihtelevat suuresti. Parhaina syksyinä laji voi olla melko runsaslukuinen; syksyinä 1987, -91 ja -93 määritetyistä joutsenista 40 % oli pikkujoutsenia. Hienossa joutsenrynnäkössä 30.10.-1.11.1981 E-K:ssa nähtiin 2 054 joutsenta, joista määritettiin 1 000 laulu- ja 504 pikkujoutsenta. Toisin kuin P-K:ssa, on E-K:ssa toisinaan nähty runsaasti myös paikallisia, etenkin v. 1981, eniten 1.11. Joutsenen Konnunsuolla 53 ja LAP Kaislasenjärvellä 81. Syksyllä 1987 Kaislasenjärvellä

levähti jälleen pikkujoutsenia, enimmillään parvessa oli 80 yksilöä (28.10.1987).

Laulujoutsen *C. cygnus*

Laulujoutsenten kevätmuutto on Suomessa kaksijakoinen, päämuuttoreittien kulkiessa maamme etelä- ja kaakkoisosissa, sekä toisaalta Länsi-Suomessa. Läntistä päämuuttoreittiä pitkin matkannee pääosa maamme pohjoisosien kannasta ja kaakkoista reittiä käyttäneet etupäässä Karjalassa sekä Pohjois-Venäjällä pesivä joutsenkanta. Syksyllä maamme itäosissa vuotuinen vaihtelu joutsenmäärissä on suurta ilmeisesti tuuli- sekä sääoloista riippuen.

Pohjois-Karjala

Kevät: Parhaimmat joutsenmäärät nähdään yleensä huhti-toukokuun vaihteessa levähtävänä lintujärvellä. Hyviä joutsenpaikkoja ovat mm. OUT Sysmäjärvi, POL Viklinrimpi ja Nisäjärvi, KIT Kiteenjärvi ja TOH Tohmajärvi. Etenkin Tohmajärven Peijoniemenlahti on viime vuosina ollut keväisin P-K:n paras joutsenpaikka. Esimerkiksi 30.4.1991 sieltä laskettiin 109 laulujoutsenta. Suurimmat joutsenmuutot on nähty VÄR Sääperillä: 22.4.1989 98m ja 19.4.1992 102/6a m.

Syksy: Syksyllä paras perinteinen joutsenten levähdyspaikka on POL Viklinrimpi lähialueeseen. Suurimmat määrät havaitaan yleensä loka-marraskuun vaihteessa. Esimerkiksi 4.11.1984 Viklinrimmellä lepäili 131 joutsenta ja 29.10.1987 Polvijärven joutsenpaikoilta laskettiin yhteensä 200 yksilöä. Suurimmat muutot ovat olleet myöhäisten arktikarynnistysten

yhteydessä, esim. 14.10.1984 RÄÄ Vuoniemessä nähtiin yhteensä 195m joutsenta (58 määritettiin laulujoutseniksi) + 18p pikkujoutsenta. Toistaiseksi suurin joutsenmuutto koettiin P-K:n myöhäisimmän "arktitarutistuksen" ohessa 24.10.1987. Tuolloin JOE Höytiäisen kanavalla havaittiin 293 muuttavaa laulu- ja 14 pikkujoutsenta sekä RÄÄ Vuoniemessä yhteensä 236m joutsenta, joista määritettiin 94 laulu- ja 35 pikkujoutsenta.

Etelä-Karjala: Vain kolmena keväänä on alueella nähty alle tuhat joutsenta, mutta siitäkin huolimatta hienot joutsenkeväät ovat harvinaisia. Parhaimmista mainittakoon kevään 1985 (2 177 yks.), -90 (3 070 yks.) ja -92 (2 157 yks.). Suurin osa keväisistä joutsenista nähdään muuttolennossa (poikkeuksena 1990, jolloin n. 50 % laulu- ja noin 75 % pikkujoutsenhavainnoista koski paikallisia): esim. 5.5.1985 E-K:ssa nähtiin samat pois karsien 1 187m, 21.-23.4.1990 1 084m ja 30.4.-1.5.1992 1 248m, lähes kaikkien määritettyjen ollessa laulujoutsenia. Paikkakohtaisesti suurimmat muutot on nähty YLÄ Sammalisella: 5.5.1985 434m ja 30.4.1992 450m. Paikallisten määrät jäävät keväällä melko pieniksi, eniten lajia nähdään YLÄ Väkevänjärvellä, missä mm. 23.3.1990 nähtiin 143 yks. Syksyllä paikallisia joutsenia nähdään runsaammin; E-K:n parhaimpia leppäilyalueita ovat mm. PAR Siikalampi, YLÄ Väkevänjärvi, SAV Pelätynjärvi, LUU Luotosenjärvi sekä LAP Kaislasen-, Luteen- ja Eväksenjärvi. Suurin parvi (195 yks.) nähtiin 17.11.1991 Siikalahdella. E-K:n parhaimpiin muuttoihin lukeutui 4.10.1977 koillismyrskyn saattamat 607 joutsenta, joista määritettiin 447 laulu- ja 100 pikkujoutsenta (ks. myös pikkujoutsen). Kuriositeettina mainittakoon 23.-24.5.1992 LAP Haapa- ja Nuijamaanjärvellä nähty viiden 2-kv laulujoutsenen ja yhden mustajoutsenen (*Cygnus atratus*) seurue.

Metsähanhi *Anser fabalis*

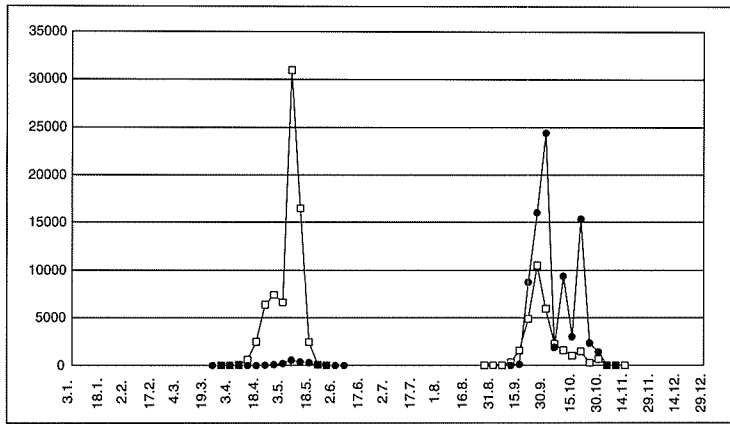
Metsähanhien kevätmuutto jakautuu laulujoutsenten tapaan kahdelle päämuuttoreitille. Lisäksi itäistä muuttoreittiä käyttävät kahden eri talvehtimis- ja pesimäalueen linnut, joiden muuton aikataulu eroaa noin kaksi viikkoa. Metsähanhien syysmuutto on vähiten riippu-

vainen arktisista kylmän ilman purkauksista ja vuotuiset yhteismäärät vaihtelevat vähän.

Pohjois-Karjala

Kevät: Huhtikuun loppupuoli on "taigametsähanhien" (pesivät havumetsävyöhykkeellä, joihin Suomenkin kanta kuuluu) kulta-aikaa. Takatalven yllättäessä ja kylmän jakson jatkuessa pitkään saattaa lepäilevien lintujen määrä parhaimmilla paikoilla kohota yli sadan yksilön. Toukokuun toisella viikolla muuttavat "tundrametsähanhet" (pesivät tundra-
vyöhykkeellä; Suomen kautta muuttavat tn. Kuolassa (Pöllänen ym. 1996)) levähtelevät alueellamme harvoin ja yleensä vasta rajun takatalven katkaistessa muuton. Poikkeuksellisen paljon metsähanhia (352 yks.) levähti 10.5.1991 VÄR Sääperillä. Sääperin peltojen ohella muita hyviä levähdyspaikkoja ovat TOH Peijonniemenlahti, TOH Valkeasuon emolehmänavetan pellot, LIP Ahonkylän pelto, OUT Sysmäjärvi sekä POL Viklinrimmen suo. Parhaimpia "taigametsähanhien" päiväsummia maakunnassa edustaa 28.4.1979 havaitut 556m *Anseria*, joista 335 yks. määritettiin metsähanhiksi. Suurimpia "tundrametsähanhien" muuttoja on kirjattu taulukkoon 5.
Syksy: Neljänä syksynä (1974, -82, -84 ja -89) on määritetty yli 2 000 metsähanhea. Syksyllä metsähanhet eivät alueellamme juuri levähtele. Tosin Ilomantsin ja Lieksan laajat suoalueet ovat kevään ja syksyin hyvin vähän retkeiltyjä. Parhaimmat muutot syyskuun lopussa käsittävät korkeintaan muutamia tuhansia metsähanhia, joskin määrittämisvaikeuksista johtuen pääosa linnuista jää *Anser sp.* tai hanhi *sp.* tasolle.

Etelä-Karjala: E-K:n alueella paikallisia metsähanhia nähdään vähän. Kevätmuutto huipentuu huhtikuun lopun "taigametsähanhien" ja tästä muutaman viikon kuluttua tapahtuvan "tundrametsähanhien" päämuuttoon. Parhaimmillaan huhtikuun lopulla on nähty 23.4.1983 553m ja 28.4. 581m hanhea sekä toukokuun alkupuolella 8.5.1991 6 400m ja 15.5.1992 4400m hanhea. Muutoissa määritetyistä n. 95% on ollut metsähanhia, joten määrittämättömistäkin miltei kaikki lienee metsähanhia. Syksyllä metsähanhien määrät jäävät yleensä

Kuva 5. Metsä- (valkea neliö) ja tundrahanhen (musta pallo) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

vähäisemmiksi kuin keväällä. Toukokuussa muuttaneet "tundrametsähänhet" eivät syysmuutolla juuri Suomen alueelle eksey, mikä osaltaan selittää vähäisemmät määrät. Syksyisin nähdään yleensä 2 000-3 000 metsähänheä ja saman verran muuttanee määrittämättömien joukossa.

Lyhytnokkahanhi *A. brachyrhynchus*

Keväisin metsähänhiparvissa matkaavia lyhytnokkahanhia nähdään nykyisin vuosittain lähes sata yksilöä pääasiassa Länsi-Suomessa. Syksyllä laji sitävästoin on todellinen harvinaisuus. Varmuudella ei voida sanoa matkavaivatko nämä hanhet pesimäalueilleen Huippuvuorille vai ovatko ne mahdollisesti esiäikuisia lintuja, jotka viettävät ensimmäisen kesän- sä muualla kuin pesimäseuduilla.

Pohjois-Karjala

Kevät: Yhtenätoista keväänä on P-K:ssa nähty yhteensä 22 yksilöä ajalla 23.4.-22.5. Havainnot keskittyvät toukokuun alkuun. Ylivoimaisesti parhaana keväänä -88 nähtiin yht. seitsemän yksilöä. Tuolloin nähtiin myös suurimmat parvet: 3.-10.5. LIP Ahonkylä 3p sekä 7.5. VÄR Sääperi 3p. Mainittujen paikkojen, Sääperi (4 havaintoa/7 yks.) ja Ahonkylä (2/5), lisäksi lajin varmimpia tapaamispaikkoja ovat OUT Vuonos (4/6) ja POL Viklinrimpi (2/2).

Syksy: Vain yksi havainto: 19.9.1994 JOE Rantakylä 1 ad. W.

Etelä-Karjala: Kaikki havaitut: 3.6.1984 RAU Kokkolanjoki, 30.4.1987 PAR Siikalampi 1 kiert.,

14.5.1988 SAA Mikkolanniemi 1m, 16.-23.4. 1991 JOU Konnunsuo 1p sekä 5.-6.5.1992 SAA Tarassilahti 2p.

Tundrahanhi *A. albifrons*

Keväällä tundrahanhi on harvalukuinen muuttaja maamme itä- ja kaakkoisosissa, kun taas joinakin syksyinä se on hanhimuuton valtalaji. Hyviä tundrahanhisyksyjä ovat olleet lämpimät, itätuuliset syksyt (1974, -79, -82, -84 ja -91).

Pohjois-Karjala

Kevät: Yleensä harvalukuinen, mutta neljän kevään (1982, -86, -91 ja -92) yhteismäärä on ylittänyt sadan yksilön rajan. Parhaimmat lepäilijä- ja muuttajamäärät havaitaan lähes poikkeuksetta VÄR Sääperillä. Kaksi muuttoa Sääperillä on selvästi yli muiden: 6.5.1982 96m ja 11.5.1991 122/4a m. Paikallisia lintuja (normaalisti yksittäisiä, joskus muutamia kymmeniä) havaitaan huhtikuun puolivälistä aina kesäkuun alkuun saakka. Yksi varsinainen kesähavaintokin on tehty: 1.7.-elokuun alku 1978 OUT Sysmäjärvi 1^{2-kv} p.

Syksy: Joinakin syksyinä tundrahanhet ovat massoitain liikkeellä ensimmäisten hanhien joukossa (1990 ja -94), toisina taas viimeisinä yhdessä valkoposkihanhien kanssa (-87 ja -91). Poikkeuksellisen lämpimänä ja kaakoistuulisena syksynä 1984 tundrahanhi esiintyi runsaana kolmen viikon (25.9.-14.10.) ajan. Tuolloin tundrahanhia nähtiin muutolla lähes päivittäin ja huipennus koettiin 14.10. Samana syksynä havaittiin myös poikkeuksellisen

Taulukko 5. Hanhien suurimmat kevätmuutot Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Pohjois-Karjala				
Pvm	Paikka	Määrä	Päälaji(t)	
22.5.1973	JOE	8 500 m	<i>Bleu</i>	(joista määr. 3 500 <i>Bleu</i>)
20.5.1975	OUT - PYH	4 650 m	<i>Bleu</i>	(joista määr. 3 480 <i>Bleu</i>)
27.5.1980	JOE Höyt.kanava	1 528 m	<i>Bber</i>	
8.5.1983	VÄR Sääperi	721 m	<i>Afab</i>	(mukana vähän <i>Aalb</i>)
9.5.1983	"	546 m	<i>Afab</i>	(mukana vähän <i>Aalb</i>)
19.5.1984	"	2 099 m	<i>Bleu</i>	
27.5.1987	KES Ulponniemi	1 000/3a	<i>Bber</i>	
28.5.1987	KES Rasti	1 150/4a	<i>Bber</i>	(eri lintuja,
"	JOE Linnunlahti	1 150/4a	<i>Bber</i>	sillä parvikoko erilainen)
26.5.1991	VÄR Sääperi	7 200 m	<i>Bleu</i>	
23.5.1992	JOE - VÄR	>9 000 m	<i>Bleu</i>	(P-K:n pinnaralliporukat)
29.5.1992	OUT Laikanlahti	a2 200 m	<i>Bber</i>	
8.5.1993	JOE Höyt.kanava	664 m	<i>Afab</i>	(<i>Afab/Asp</i> ;224/420)
9.5.1994	VÄR Uusikylä	646 m	<i>Afab</i>	(<i>Afab/Asp</i> ;142/506)
Etelä-Karjala				
Pvm	Paikka	Määrä	Päälaji(t)	
26.5.1987	YLÄ Sammalinen	13 800m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 470)
25.5.1988	YLÄ Sammalinen	12 200m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 5 300)
16.5.1989	YLÄ Sammalinen	21 800m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 9 000)
16.5.1990	YLÄ Sammalinen	30 500m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 7 500)
16.5.1990	JOU Suokumaa	11 700m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 5 600)
20.5.1991	YLÄ Sammalinen	18 000m	<i>Branta</i>	(<i>Bleu</i> 1 000, <i>Bber</i> 1 900)
22.5.1991	YLÄ Sammalinen	26 000m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 11 300)
22.5.1991	LAP Kasukkala	16 500m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 12 000)
22.5.1991	JOU Pätilä	15 700m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 1 645)
22.5.1991	RAU Simpele	14 900m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 9 120)
22.5.1991	LAP Nuijamaanjärvi	13 600m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 10 100)
23.5.1992	PAR Siikalampi	23 500m	<i>Bleu</i>	(<i>Bleu</i> 9 900, <i>Bber</i> 425)

paljon paikallisia tundrahanhia. Paras kertymä (570) nähtiin 26.9. KES Mäntyniemessä. Voimakkaimpia muuttoa taulukossa 6.

Etelä-Karjala: Miltei kaikki tundrahanhet nähdään muuttolennossa. Keväin 1978-93 vain seitsemästi on tundrahanhien yhteismäärä noussut yli sadan, selvästi eniten keväällä 1978 (423 yks.). Suurin osa linnuista nähdään toukokuun alkupuoliskolla, mutta vielä 27.5.1975 PAR Siikalampi a65 NE. Vaikka tundrahanhi onkin joinakin syksyinä yleisimpiä hanhia, niiden yksilömäärät yhdellä paikalla eivät kuitenkaan kipua kovinkaan korkeiksi, koska suurin osa hanhista jää aina määrittämättä. Massamuuttojen yhteydessä tundrahanhia

määritetään yleensä 10-20 % kaikista hanhista, poikkeuksena 20.10.1991 UUK Kuljakonvuorella nähdystä 31 500 hanhasta 10 600 (34 %) määritettiin tundrahanhiksi.

Valkoposkihanhi *Branta leucopsis*

Kevätmuuttajamäärät Suomenlahdella ovat kohonneet vuosi vuodelta uusiin ennätyslukemiin. Sääoloista (etenkin tuulitekijöistä) riippuen päämuuttoreitti vaihtelee vuodesta toiseen. Kovalla kaakkoistuulella tai sumussa voidaan runsasta muuttoa havaita myös manneralueillamme Etelä- sekä Itä-Suomessa. Syksyllä valkoposkihanhien päämuuttoreitti kulkee maamme kaakkois- ja eteläpuolelta ja vain harvoin päästään ihailemaan runsasta muut-

Taulukko 6. Hanhien suurimmat syysmuutot Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Pohjois-Karjala				
Pvm	Paikka	Määrä	Päälaji(t)	(Afab/Aalb/Asp/Bber/Bleu)
1.10.1982	Joe Repokallio	30 000 m	<i>Bber</i>	(?/-/?/15 000/-)
25.9.1984	Rää Vuoniemi	11 646 m	<i>Bber+Asp</i>	(325/197/1 780/2 663/-)
11.10.1984	Joe Rantakylä	4 983 m	<i>Bleu</i>	(-/320/-/-/1 148)
14.10.1984	Rää Vuoniemi	9 156 m	<i>Bleu+Aalb</i>	(135/635/1 473/191/1 545)
22.9.1987	Vär Sääperi	13 249 m	<i>Bber</i>	(-/-/1 355/7200/-)
24.10.1987	Joe Höyt.kanava	7 362 m	<i>Aalb</i>	(-/1 465/755/570/-)
"	Rää Vuoniemi	5 037 m	<i>Aalb+Bleu</i>	(-/270/639/215/298)
"	Rää Paksuniemi	4 276 m	<i>Bleu</i>	(-/59/217/-/1 500)
24.9.1989	Joe Höyt.kanava	20 266 m	<i>Bber</i>	(626/?/1 020/18 620/-)
22.9.1990	Rää Vuoniemi	18 446/150a	<i>Aalb</i>	(312/688/6 119/2 778/16)
8.10.1991	Rää Vuoniemi	6 000/47a	<i>Bber</i>	(55/5/-/4 600/370)
11.10.1991	Kit Kyyrönniemi	8 450/54a	<i>Bber+Bleu</i>	(-/-/3 510/1 010)
12.10.1991	Kes Ruokkeeniemmi	9 300/49a	<i>Bleu</i>	(60/82/-/285/5 570)
20.10.1991	Joe Pilikko	24 000 m	<i>Bleu+Aalb</i>	(?/845/160/?/880)
"	Rää Vuoniemi	23 560 m	<i>Bleu+Aalb</i>	(-/1 450/2 000/-/1 850)
"	Kes Ruokkeeniemmi	16 400 m	<i>Aalb</i>	(-/1 520/1 200/-/55)
28.9.1992	Joe Rantakylä	6 605 m	<i>Bber+Bleu</i>	(200/5/600/4 800/1 000)
24.9.1993	Kes Sarvisalo	13 306/19a	<i>Bber</i>	(pääosin <i>Bber</i>)
8.10.1993	Joe Ranrakylä	9 985 m	<i>Bleu</i>	(-/390/823/290/6 672)
21.9.1994	Rää Vuoniemi	9 100/57a	<i>Aalb</i>	(281/3 322/1 907/-/-)
30.9.1994	Vär Räkönvaara	11 090/23a	<i>Bber+Bleu</i>	(-/7/-/6 850/1 140)
"	Kit Hatunvaara	15 695/13a	<i>Bber</i>	(-/-/45/9 700/345)
Etelä-Karjala				
Pvm	Paikka	Määrä	Päälaji(t)	(Afab/Aalb/Asp/Bber/Bleu)
4.10.1977	Lap Hanhijärvi	24 200m	<i>Aalb</i>	(656/2 000/1 600/-/872)
1.10.1982	Lap Huhtiniemi	36 000m	<i>Bleu+Bber</i>	(-/-/2 100/2 500)
1.10.1982	Lap Huhmarvuori	32 000m	<i>Bber</i>	(-/2500/-/14 200/822)
1.10.1982	Lap Toikansuo	26 600m	-	(-/106/-/300/-)
1.10.1982	Jou Laivaluoto	24 400m	<i>Bber</i>	(-/-/13 600/-)
1.10.1982	Ima Immola	23 300m	-	(-/-/-/200)
8.10.1991	Lap Luukkaansalmi	30 900m	<i>Bber</i>	(-/2400/3 900/884)
24.10.1991	Uuk Kuljakonvuori	31 500m	<i>Aalb</i>	(-/-/10 600/-/1250)

toa. Valkoposkihanhet muuttavat syksyllä hanhista viimeisimpänä, keskimäärin viikkoa tundra- ja kaksi viikkoa sepelanhia myöhemmin miltei lokakuun puolivälissä. Toistaiseksi paras valkoposkihanhisyksy oli 1991.

Pohjois-Karjala

Kevät: Valkoposkihanhimuuton reuna pyyhkii lähes joka kevät läänimme itärajaa pitkin, mutta vain neljänä keväänä (1975, -84, -91 ja -92) on määritettyjen valkoposkihanhien yhteismäärä ylittänyt 4 000 yksilöä. Yksi voimakaimista ja samalla läntisimmistä muutois-

ta koettiin kuitenkin 22.5.1973 Joensuussa. Päivän 8 500 yksilön hanhisummasta valkoposkiksi määritettiin 3 500 yksilöä, sen sijaan varmoja sepelanhia ei todettu lainkaan. Muuton vilkkain ajankohta oli keskipäivällä (klo 11-12), mutta se jatkui voimakkaana iltaan asti. Kevään 1975 päämuutto tapahtui 20.-21.5. jälleen varsin läntistä reittiä ja isoja parvia nähtiin aina Outokumpua myöten. Ensimmäisen päivän (20.5.) suurin parvi (650 yks.) nähtiin LIP Roukalahdella ja toisen päivän (21.5.) suurparvi (2 000m) ENO Uimaharjussa muodostikin lähes koko päivän summan. Voima-

Muuton uuvuttamana sepelhanhinuorukainen levähti 23.10.1994 Ki-teellä.

- Hannu Eskonen

kas ja leveä muuttoreintama, jonka länsireuna oli Joensuussa, pyyhki maakuntamme eteläosien yli 23.5.1992, jolloin havaittiin yli 9 000 valkoposkihanhea. Vuosilta 1986-91 on kuusi kesähavaintoa. Mielenkiintoinen on havainto 20.8.1987 JUU Järvikylästä, missä sorsastuksen aloituspäivänä ammuttu lintu oli rengastettu edellisvuonna poikasena Etelä-Ruotsissa! Syksy: Esiintyy hanhista epäsäännöllisimmin ja normaalisti syksyn yhteismäärä on jäänyt alle 4 000 yksilön. Kahtena poikkeuksellisen hyvänä syksynä (1991 ja -93) on määrä kivunnut niukasti yli 10 000 yksilön. Noina syksyinä havaittiin ylivoimaisesti näyttävimmät muutot 12.10.1991 ja 8.10.1993 (taulukko 6). Yömuuttajien osuus lienee joinakin vuosina suuri, mutta valkoposkihanhi levähtää myös mielellään järvillä. Esimerkiksi KES Ruokkeeniemessä 12.10.1991 suuri osa linnuista nousi muutolle aamulla järveltä.

Etelä-Karjala: Ylivoimaisesti runsain keväällä tavattavista hanhista. Esimerkiksi kevään 1991 hanhien kokonaisummasta, 98 000 yksilöä, määritettyjä valkoposkia oli 37 000 ja määrittämättömistäkin 35 000-40 000 lienee ollut ko. lajia. Päämuuttopäivänä (22.5.) alueen yli pyyhkäisi 37 000 hanhea, joista 22 000 kyettiin määrittämään lajilleen. Suurimmat määrät nähtiin alueen eteläosissa. Parhaimmassa havaintopisteessä YLÄ Sammalisella nähtiin 26 000 hanhea, mutta PAR Siikalahden havainnoijille riitti katseltavaa enää 7 980 linnusta.

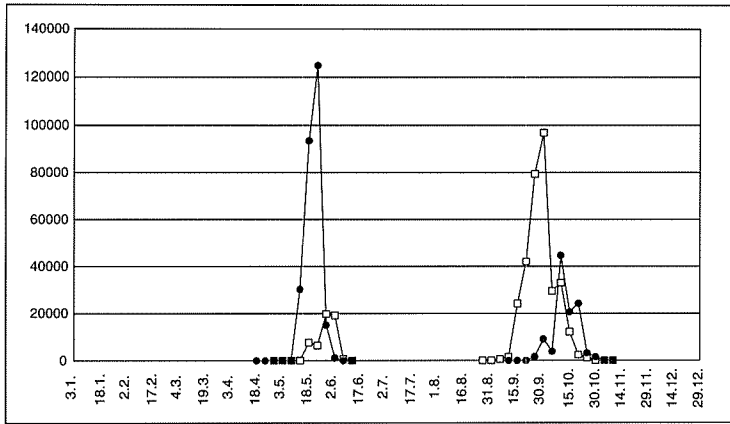
Lähes samoihin mittasuhteisiin on päästy monena muunakin keväänä. Syksyllä valkoposkihanhia nähdään selvästi vähemmän - merkittävä osa jää näkemättä lintujen muuttaessa muiden hanhien sekaparvissa sekä yöllä. Syksyinä 1974-93 on neljästi yhteismäärä kivunnut yli 10 000 yksilön. Kesähavaintoja: 25.6.1986 PAR kirkonkylä 12 NE, 1.7.1986 LAP Eväksenjärvi 1p, 20.6.1993 RUO Savolaisenniemi 40 NE, 22.6.1993 YLÄ Sammalinen 1 N ja 29.6.1993 LUU Taavetti 1 SW.

Sepelhanhi *B. bernicla*

Kuten valkoposkihanhien, niin myös sepelhanhien kanta on kohonnut vuosi vuodelta. Muutolla sepelhanhi seuraa vesistöjä muita hanhia uskollisemmin. Keväällä Suomenlahden pohjoisrannan päämuuttoreitiltä vain harvat parvet "eksyvät" sisämaahan, pääasiassa yöaikaan. Suurimmat sisämaamuutot onkin yleensä todettu ilta- tai aamuyöllä. Syksyisistä arktisista hanhistamme sepelhanhi lienee säännöllisin läpimuuttaja. Sepelhanhien päämuuttoreitti tuntuu kulkevan heikolla tuulella Kaakkois-Suomen yli itärajaamme seuraillen.

Pohjois-Karjala

Kevät: Viitenä keväänä (1980, -84, -86, -87 ja -92) on yhteismäärä ylittänyt 2 000 yksilöä. Vasta keväällä 1980 havaittiin, että kookkaita sepelhanhiparvia voi nähdä myös maakunnassamme. Poikkeuksellisen hyvänä arktikapäivänä 27.5. nähtiin iltapäivällä (klo 14.20-

Kuva 6. Sepel- (valkea neliö) ja valkoposkihanhen (musta pallo) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

15.50) 1 528m sepelhanhea. Normaalisti parhaat muutot havaitaan auringonnousun aikoihin suurien vesien äärellä. Myös alkukesän yölaulajaretkillä kuulee usein ylimuuttavia "sepluparvia". Suurin havaittu kevätmuutto (2 200m) 29.5.1992 OUT Laikanlahdella koski yhtä suurparvea. Lähes joka vuosi tavataan myöhään kesäkuussa yksittäisiä viivytelijoita, mutta heinäkuussa lajia on tavattu harvoin: 9.-11.7.1985 LIP 1 (vieraili porkkanamaalla ja otettiin hetkeksi kiinni!), 26.7.1989 LIE Pielinen 1 sulkasatoinen ja VI-VII 1992 JOE Ukonlahti 2ad.+1²-kv. Syksy: Yli tai lähes 10 000 sepelhanhea on määritetty kuutena syksynä. Havaittujen lintujen määrän kasvu viime vuosina on johtunut paitsi sepelhanhien kannan kasvusta, niin myös havainnoinnin lisääntymisestä eteläisissä kunnissa. Parhaimmat muutot havaitaan yleensä rajan pinnassa. Sopivalla säällä komeat suurparvet vellovat havainnoijien yli Saimaan vesistöä seuraten, huonoilla tuulilla nähdään vain kaukaisia "sumupilviä" rajan takana.

Parina vuonna (1982 ja -89) voimakkain muutto nähtiin Joensuussa. Legendaarisena "seplupäivänä" 1.10.1982 JOE Repokalliassa puolenpäivän jälkeen lasketuista 30 000 hanhasta puolet määritettiin sepelhanhiksi, mutta muita hanhia määritettiin vain yksittäisiä parvia. Seuraavana yönä JOE Nepenmäellä kuultiin neljässä tunnissa (klo 20.00-00.30) 31 sepelja 2 valkoposkihanhiparvea sekä 11 hanhi sp. parvea. Yöllä muuttaneiden hanhien määrää voi vain arvailla, mutta kokonaisuudessaan tämä on voimakkain maakunnassamme havaittu sepelhanhimuutto. Tyynenä, utuisena

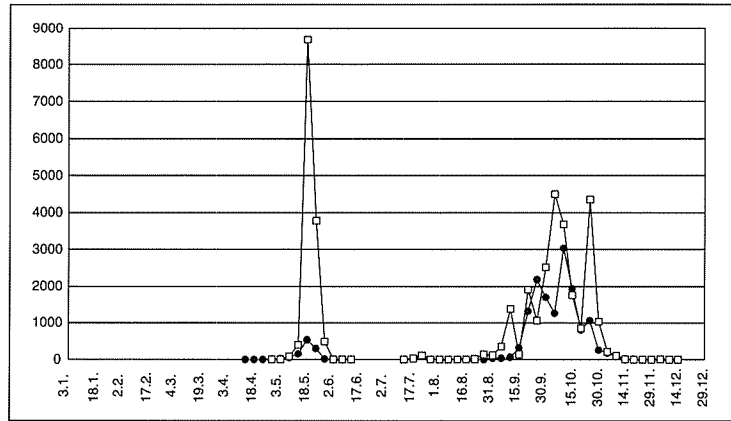
ja lämpimänä päivänä 24.9.1989 JOE Höytiäisen kanavalla laskettiin 18 620m sepelhanhea keskipäivän jälkeen, mukanaan suurin P-K:ssa koskaan havaittu hanhiparvi (8 000 yks.). Lähes joka syksy Joensuussa havaitaan pienempiä (muutamana tuhannen yksilön) muuttoja, kun vesistöille uskolliset parvet seuraavat Pielisjoen sekä Höytiäisen viitoittamaa reittiä.

Etelä-Karjala: Keväällä harvalukuinen muuttaja, vain kahdesti yhteismäärä on kohonnut yli 10 000 yksilön. Kevään 1984 (11 200 yks.) sepelhanhista yli puolet (6 885 yks.) nähtiin 28.-29.5. välisenä yönä, näistä 6 000/11a RAU Simpeleellä. Kevään 1992 (10 750 yks.) sepelhanhista 3334 muutti 1.6.1992 klo 2.00-5.00 välillä SAA Mikkolanniemessä. Suurin muutto nähtiin kuitenkin 20.5. YLÄ Sammalisella, jolloin 16 000 varmaa tai todennäköistä sepelhanhea muutti kaukana itärajan takana. Syksyllä sepelhanhi on runsaslukuisimpia hanhia. Eräs hienoimmista hanhimuutoista mitä Suomen arktikahistoria tuntee, koettiin E-K:n alueella 1.10.1982: koko alueelta laskettiin valoisana aikana samat poislukien peräti 160 000 hanhea, lajilleen määritetyistä 65 000 hanhasta 37 000 (56 %) määritettiin sepelhanhiksi. Kesähavainnot: 14.6.1989 PAR Siikalahti 1p, 10.7.1989 TAI Peräsaarenkari 2p, n.18.7.1989 JOU Mietinsaari 1p, 20.7.1990 LAP Kansola 4 SE ja 17.6.1993 IMA Immalanjärvi 1p.

Lapasotka *Aythya marila*

Keväällä Suomenlahdella sekä Itä-Suomessa melko harvalukuinen muuttaja pääreittein kul-

Kuva 7. Lapasotkan (musta pallo) ja pilkkasiiven (valkea neliö) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

kiessa etelämpää. Syksyisin, mustalinnun ja pilkkasiiven tapaan, lapasotkan pääjoukot menevät normaalisti Suomen kaakkoispuolite, ja tuulien mukaan vain muuttovirran reuna ylittää Kaakkois-Suomen. Lajin päämuuttoreitististä ei olla vielä selvillä, vaikka suomalaisornitologit ovat viime syksyisin havainnoineet Suomessa, Virossa, Laatokalla ja Vienanmerellä (Kontkanen 1994). Koiraiden sulkasatomuuttoa ei meillä ole havaittu ja se tunnetaan ilmeisesti muuallakin edelleen huonosti. Varsinainen arktinen syysmuutto alkaa syyskuun alussa ja voimistuu kuun puolivälin jälkeen, jolloin muuttavat pääosin koiraat. Päämuutto on allien tapaan lokakuun alkupuolella, ja muutto jatkuu melko vilkkaana pitkälle marraskuuhun.

Pohjois-Karjala

Kevät: Vain kolmena keväänä (1984, -88 ja -89) yhteismäärä on ylittänyt sadan linnun rajan. Voimakkaimpia lapasotkamuu-toja: 18.5.1984 KES Keikonmäki 50m, 23.5.1984 JOE Linnunlahti a43 p/m, 18.5.1988 JOE Höytiäisen kana-va 50p ja Linnunlahti 87/4a m. Paras muutto (114m) tapahtui kuitenkin P-K:n suurimman keväisen "vesiäismuuton" yhteydessä 14.5.1989 KES Rastissa.

Syksy: Syksyllä 500:n linnun yhteismäärän rajapyykki on ylitetty kolmesti (1984, -91 ja -92). Kaksi suurinta muuttoa ovat selvästi yli muiden. Voimakkaimmassa muutossa 25.9.1984 RÄÄ Vuoniemessä määritettiin 820 lapa- ja 50 tukkasotkaa sekä 171 *Aythya sp.*:tä. Myös 28.9.1992 oltiin RÄÄ Vuoniemessä todistamassa voimakasta muuttoa: 656/31a lapa- ja

56 tukkasotkaa sekä 61 *Aythya sp.*:tä. Suurin P-K:ssa nähty lapasotkaparvi (150m) nähtiin 6.10.1991 missäpä muualla kuin RÄÄ Vuoniemessä. Kokemuksen perusteella parhaimmat mahdollisuudet nähdä komeata lapasotkamuttoa ovat voimakkaan matalapaineen aikaansaamat itätuuliset kelit syyskuun lopussa ryyditettynä sumulla ja vesisateella. Luonnollisesti tällöin nähdään myös poikkeuksellisen hyvin muuta "arktista kamaa".

Etelä-Karjala: Keväällä laji on yhtä harvalukui-nen kuin P-K:ssa; vain neljästi yhteismäärä on ylittänyt sata yksilöä. Keväällä 1984 (179 yks.) eniten lajia nähtiin LAP Hanhijärvellä, 16.-18.5. paikalla pulikoi 39-55 lintua. Mainittakoon myös, että 18.5. nähtiin JOU Tiuruniemessä a50m ja Ruokolahden Kurenvirralla a120 *Aythya sp.* parvi. Keväällä 1987 (192 yks.), paras muutto oli 17.5. PAR Särkisalmen 62m. P-K:n tapaan hienoin lapasotkasyksy koettiin v. 1984 (3 059 yks.), jolloin voimakkaat itätuulet siirsivät muuttoreittiä normaalia lännemmäksi. Huippu koettiin 25.9. (1 286 yks.), ja suurimman potin keräsi LAP Huhmarvuori 1 303:lla sotkalla (lapa- 468, tukka- 216, lapa-/tukka-sotka 619). Suurimmat parvet käsittivät 110 yksilöä RAU Syvienkalliolta (yht. 363 yks.) ja illansuussa 450p LAP Sammonlahdesta. Suurin syksyinen lapasotkamuttoa (1 200 yks.) on todettu 28.9.1992 Punkaharjun Hirvikoskella.

Haahka *Somateria mollissima*

Runsaslukuinen pesimälintu Pohjois-Itämerellä, Suomenlahdella ja Pohjanlahdella Meren-

kurkkuun saakka. Laji pesii myös Jäämerellä ja Vienanmerellä. Osan Vienanmeren haahkoista arvellaankin muuttavan Suomenlahden kautta (Bergman 1974, Folkestad & Moksens 1970, Norrdahl 1984), mihin viittaavat myös vähäiset sisämaahavainnot. Toisaalta laji on osoittautunut myös Viipurissa varsin harvinaiseksi vieraaksi (J. Kontiokorpi, kirj.), joten haahka on "arktisenä muuttajana" lähes kyhmyhaahkaan verrattava harvinaisuus. Valtaosa sisämaahavainnoista on toukokuulta, sen sijaan syksyllä laji on erittäin harvinainen.

Pohjois-Karjala

Kevät: Lajista on havaintoja kuudelta keväältä 12 (5♂♂+7♀♀) yksilöstä jaksolla 1.-31.5. Kaikki havainnot: 9.5.1981 JOE Kulho 1♂ m (+ mukana kolme ilmeistä naarasta), 10.5. RÄÄ Vuoniemi 3♀♀ p, 1.5.1982 ENO Uimaharju 1♂ m, 15.5.1984 LIE Kevätlahti 1 ad. ♀, 31.5.1986 JOE Vehkalahti 1^{+3-kv}♂, joka löydettiin kuolleen, 11.5.1989 KIT Muljula 1♂+3♀♀ N sekä 2.5.1990 JOE Utra 1♂ p.

Syksy: Ei havaintoja!

Etelä-Karjala: Laji on nähty yhdeksänä keväänä (yht. 75 yks.). Suurin parvi (5♂♂+14♀♀) nähtiin 28.5.1991 PAR Siikalahdella. Erikoinen havainto lajista tehtiin IMA Immalanjärvellä v. 1991; 24.5. paikalla oli 1♂+1♀ ja 2.6. vielä ♀, joka lähti havainnoijan jaloista rantametsästä! Syksyllä lajia ei ole havaittu.

Kyhmyhaahka *S. spectabilis*

Allihaahkan tavoin todella arktinen sorsalintu, jonka pesimäalueet sijaitsevat kaukana idässä Jäämeren rannoilla. Pääosa linnuista myös talvehtii Jäämerellä. Suomen merialueilla muuttanee parhaina keväinä joitakin satoja yksilöitä (joista pääosa Suomenlahden piirissä), mutta huonoimpina keväinä on nähty vain kymmenkunta. Syksyllä kyhmyhaahka on koko maassa todellinen harvinaisuus, johon määrittelyvaikeuksien lisäksi vaikuttaa lajin myöhäinen muutto. Kyhmyhaahka on kerran pesinyt Saaristomerellä, ja ilmeisiä sekapesintöjä haahkojen kanssa lienee useampikin.

Pohjois-Karjala

Kevät: Vain yksi keväthavainto: 25.4.1989 JOE

Linnunlahti 1 ad.♂ p.

Syksy: Kolme havaintoa neljästä linnusta: 6.11.1983 RÄÄ Vuoniemi 2♀-pukuista p/kiert., 19.10.1991 KIT Päätyeenlahti 1♀-pukuinen p ja 9.10.1993 RÄÄ Vuoniemi 1 juv. SW. Muusta Suomesta poiketen päinvastainen tilanne kevät- ja syyshavaintojen suhteesta selittyy osittain sillä, että kyhmyhaahkojen syysmuutto sattuu sopivasti aktiiviseen arktikan "stajausjaksoon".

Lisäksi on kaksi havaintoa määrittämättömistä ♀-pukuisista linnuista, joista ainakin jälkimmäinen oli mitä suurimmalla todennäköisyydellä kyhmyhaahka: 12.10. JOE Keskusta 2 SW sekä 5.12.1991 RÄÄ Vuoniemi 1 SW.

Etelä-Karjala: Kolmasti eksynyt alueelle: 3.5.1986 LAP Hanhijärvi 1♀ p, 28.10.1988 IMA Vuoksi 1^{1-kv}♀ p ja 16.5.1990 LAP Nuijamaanjärvi 1♀ p.

Allihaahka *Polysticta stelleri*

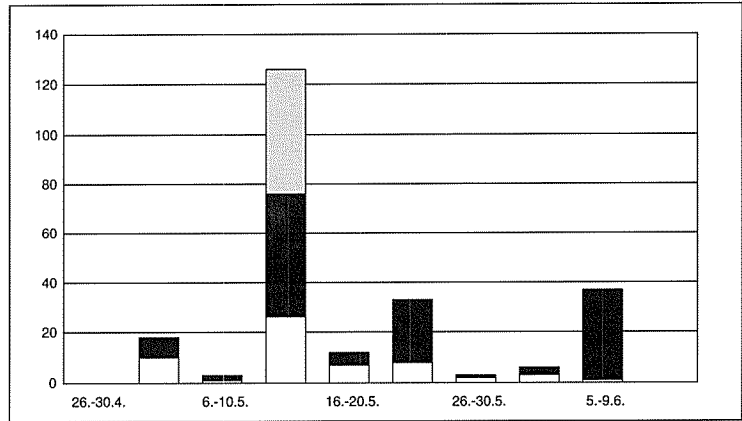
Läpimuuttava kanta on kasvanut huomattavasti viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Keväällä 1993 havaittiin Suomenlahdella ensimmäistä kertaa yli 2 000 yksilöä. Myös Pohjanlahden kautta muuttaa keväisin satoja allihaahkoja. Nykyisen Itämeren talvehtivan kannan koon mukaan läpimuuttava kanta lienee 5 000-7 000 yksilöä. Syksyllä allihaahka on kyhmyhaahkan tavoin keväistä selvästi vähälukuisempi. Syysmuutto tapahtuu huomattavan myöhään vasta joulutammikuussa (Pöyhönen 1996).

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena huippukeväänä (1987, -92 ja -94) yhteismäärä on kivunnut yli 50 yksilön lähinnä muutamien suurparvien ansiosta. Kuvasta 8 voimme havaita allihaahkojen kevätmuuton huipentuvan juuri ennen toukokuun puoliväliä (11.-15.5.). Toisaalta muutossa on kaksi pienempää huippua, joista toinen on toukokuun lopulla ja toinen kesäkuun alussa. Kuvasta voidaan havaita myös se, mitä pitemmälle muuttokaudessa edetään, sitä vähäisemmäksi käy vanhojen koiraiden suhteellinen osuus. Kesäkuun alussa lähes kaikki linnut ovat ♀-pukuisia (ilmeisesti esiakuisia) lintuja. Koko kevään aineistosta vanhojen koirai-

Kuva 8. Allihaahkan kevätmuutto Pohjois-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1974-94. Pääosa havainnoista koskee paikallisia lintuja. (N: ♂=58 yks., ♀=130 yks., muut= 50 yks.).

Valkea = ♂, musta = ♀, harmaa = muut.

den osuus on ollut 31 % (188 yksilöstä). Havainnot ovat melko yhtäläisiä Suomenlahden muuttoon verrattuna (Pettay 1990).

Ensimmäinen suurparvi (50p) 12.5.1987 JOE Höytiäisen kanavalla muutti koko allihaahkojen esiintymiskuvan P-K:ssa, mutta vasta kevästä -92 lähtien yli kymmenen yksilön parvet ovat olleet jokakeväisiä. Seuraavaksi kaikki muut yli kymmenen yksilön parvet: 22.5.1992 JOE Linnunlahti 17♀ ♀-puk. p, 5.6. JOE Ukonlahti 1♂+35♀ ♀-puk. NE, 2.5.1993 RÄÄ Vuoniemi 7♂♂+5♀♀ p, 22.5. RÄÄ Kivisalmi 6♂♂+6♀♀ p, 15.5.1994 JOE Höytiäisen kanava/Linnunlahti 20♂♂+20♀♀ ja 1♂+24♀♀ p. **Syksy:** Yhteensä on havaittu kymmenen yksittäistä lintua jaksolla 4.12.-30.1. Pienessä aineistossakin "syysmuuttohavainnot" keskittyvät toisaalta joulukuun alkuun ja toisaalta tammikuuhun, joka vastaa hyvin Pöyhösen (1996) esittämää koko maan tilannetta. Seuraavaksi kaikki "syyshavainnot": 30.12.1970-2.1.1971 JOE keskusta 1♀ p (P-K:n ensimmäinen), 30.1.1977 ENO Palovaara 1♀-puk., 9.12.1978 JOE keskusta 1♀-puk. p, 2.12.1983 JOE keskusta 1♂ p, 8.-11.1.1992 JOE keskusta 1♀-puk. p, 8.-9.1. ENO Ahveninen 1♀-puk. p ja 10.1. KIT Puhos 1♂ p, 5.12.1993 JOE Karsikko 1♂ p ja 23.12. JOE Karsikko 1♂ p, sekä 4.12.1994 LIE Koriseva 1♀-puk. p. Muutama linnuista on löydetty heikkokuntoisena "metsästä".

Etelä-Karjala: Lajista on havaintoja kuudelta keväältä (yht. 48 yks.) ja kymmeneltä syksyltä (yht. 52 yks.). Suurimmat parvet ovat olleet 15.5.1992 LAP Nuijamaanjärveltä 8♂♂+27♀♀ -

puk., 9.10.1976 LAP Sunisenselältä 1♂+16♀♀ -puk. mustalintuparvessa ja 12.12.1993 TAI Vehkatakaleella 7♂♂+5♀♀ ♀.

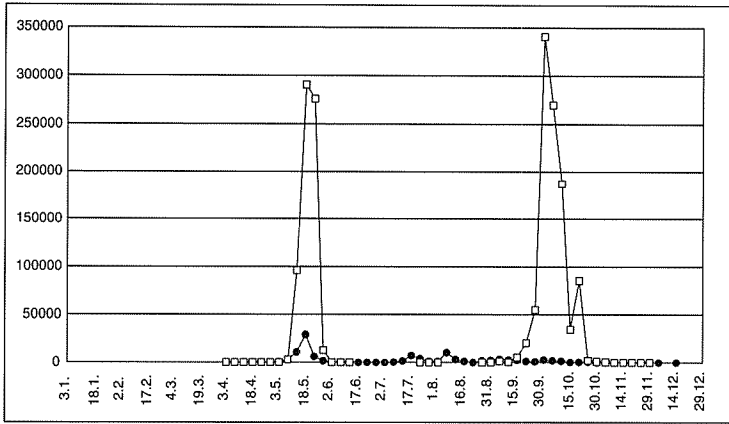
Mustalintu *Melanitta nigra*

Kevätmuutolla allin jälkeen runsaslukuisin arktinen sorsalintu. Läpimuuttava kanta lieene lähellä miljoonaa yksilöä. Sisämaassa nähdään harvoin runsasta muuttoa, pääjoukkojen matkatessa mantereen yli yön pimeimpinä tunteina. Syysmuutosta kerrotaan oleellisin Etelä-Karjalan havaintojen yhteydessä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena keväänä (1989, -92 ja -94) mustalintujen yhteismäärä on ylittänyt 5 000 yksilöä. Parhaimpia mustalintupäiviä oli 11.5. 1989, jolloin Joensuussa nähtiin ensin aamu- muutolla 1 740 ja iltamuutolla 3 095 mustalintua. Samana iltana havaittiin KIT Muljulas- sa 4 000m mustalintua sekä 4 000 VL *sp*:tä, mutta ei yhtään määritettyä allia! Voimakkain muutto P-K:n ilmatilassa lieene ollut kuitenkin 14.-15.5.1994 välisenä yönä. Suomenlahdella koettiin 14.5. kaikkien aikojen sorsalintumuutto ja seuraavana yönä muutto oli poikkeuksellisen vilkasta myös sisämaassa, esim. KON Romppalassa kuultiin neljän tunnin (klo 23.00-03.00) aikana jatkuvasti alliparvien ääntä ja lomassa 10-15 mustalintuparvea. Kyseisen yön jälkeen 15.5. aamulla KES Rastissa oli paikallisena 5 000 mustalintua, mutta vain 2 000 allia.

Syksy: Syksyistä mustalintujen niukkuutta kuvaa se, että vain neljänä syksynä (1980, -81,

Kuva 9. Mustalinnun (musta pallo) ja allin (valkea neliö) muutto Etelä-Karjalassa 5 vrk:n jaksoissa vuosina 1978-93.

-91 ja -93) yhteismäärä on ylittänyt tuhat yksilöä. Mustalintukoiraisten lähinnä yöllinen muutto alkaa jo kesäkuussa. Usein loppukesän yöalulajaretkillä kuullaankin yötaivaalta yli muuttavia mustalintuparvia. Suurin syysmuutto on yllättäen niinkin kaukaa kuin 31.7.1931, jolloin Joensuussa nähtiin 1 000m mustalintua. Lähes samaan yllettiin 16.10.1980 LIE Kevätlahdessa 900m sekä 21.9.1991 RÄÄ Vuoniemessä 900m.

Etelä-Karjala: Keväällä mustalinnut seuraavat sisämaassa vesistöjä, kun taas allit suunnistavat mantereen yli suoraan koilliseen leveänä rintamana. E-K:ssa on mustalintujen todettu muuttaneen kehnolla säällä pilvien yläpuolella, kun taas allit pudottautuvat tällöin lepäilemään selkivesille. Parhaimpana keväänä (1984) E-K:ssa nähtiin 14 300 mustalintua, huipun osuessa 16.-18.5.: 3 388, 2 684 ja 3 907 yks. Kesällä ja syksyllä mustalinnun sulkasatomuutto on monitahoista. Esiakuiset joko jäävät etelään, muuttavat vähän matkaa tai käyvät vain pohjoisessa (Salminen 1983). Jo kesäkuun alkupuolella voidaan havaita selvää mustalintumuuttoa paluumuuttosuuntiin, jotka ilmeisesti kuvaavat esiaikuisten lintujen liikehdintää, esim. 8.6.1988 RAU Kivijärvellä 195 ♂♂ SSW. Arktisten kantojen vanhojen koiraiden sulkasatomuutto alkanee heinäkuun alkupuolella ja huipentuu heinä-elokuun vaihteessa. Tehostuneen havainnoinnin tuloksena on Saimaan vesistöalueella tällöin päästy näkemään melko runsasta mustalintumuuttoa; esim. 15.-29.7.1988 E-K:ssa havaittiin aktiivi-

sen aamuseurannan tuloksena 7 500 mustalintua, mikä oli yli 60 % koko syksyn lajin kokonaissummasta (12 200). Pääreitillä määrät nousevat moninkertaisiksi, esim. Pietarin länsipuolelta laskettiin 24.-31.7.1975 85 000 mustalintua (Moskalev 1977). Naaraat ja nuoret linnut muuttavat syys-lokakuun aikana. Määrältään loppusyksyn muutot ovat jääneet pieniksi: yli 500 linnun näkeminen on jo saavutus sinänsä. Eniten nähtiin JOU Tiuruniemessä 1988: 13.9. 608m+500p ja 6.10. 1 018m. Syysmuutto jatkuu aina marraskuun loppupuolelle asti.

Pilkkasiipi *M. fusca*

Keväisin pääosa pilkkasiivistä muuttaa lapaotkan tavoin eteläisempää reittiä ja vain poikkeuksellisissa sääoloissa voidaan itäisellä Suomenlahdella nähdä voimakasta muuttoa. Myös sisämaassa laji on keväisin harvalukuinen. Syksyn arktikassa pilkkasiipi on Suomen alueella vähemmistölaaji, läpimuuttajana miltei yhtä vähälukuinen kuin mustalintu. Normaalisyksyinä pilkkasiipiä havaitaan 3 000-8 000 yksilöä, parhaimpina noin 20 000 yksilöä, kuten 1987 ja -93. Tämä on kuitenkin vain muutaman prosentti koko itäisestä muuttokannasta.

Pohjois-Karjala

Kevät: Viitenä keväänä (1984, -86, -87, -89 ja -91) on yhteismäärä ylittänyt 200 yksilöä. Parhaimmat muutot: 29.5.1987 KES Rasti 103m, 14.5.1989 KES Rasti 229m ja 27.5.1991 RÄÄ Sampaanniemi 190/5a m.

Syksy: Neljän syksyn (1987, -91, -93 ja -94) yhteismäärä ylittää 500 yksilön. Ensimmäinen hyvä muutto (632m) 24.10.1987 RÄÄ Vuoniemessä oli viisi kertaa suurempi kuin yhdenkään aiemman syksyn yhteismäärä lukuunottamatta v. 1984, jolloin havaittiin yhteensä 458 pilkkasiipeä. Hienona arktikasyksynä 1991 näkyi myös runsaanpuoleisesti pilkkasiipiä, mutta mitään syksyn 1993 kaltaista ei ole muulloin koettu. Päämuutto keskittyi loka-kuun 8:een päivään, jolloin KIT Kyyrönniemessä muutti 1961 ja KES Ruokkeenniemessä 1 484 pilkkasiipeä.

Etelä-Karjala: Keväiset määrät vaihtelevat suuresti, huonoimpana (1989) nähtiin vain 8, mutta parhaana (1987) 4 200 yksilöä. Parhainakin keväänä muutto keskittyi tiiviisti alueen kaakkoisosaan; enimmillään on nähty 22.5.1979 YLÄ Väkevässä 2 300, 17.5.1984 YLÄ Sammalisella 1 020 ja 17.5.1987 LAP Nuijamaanjärvellä 1 370 muuttavaa pilkkasiipeä. Itäisten pilkkasiipikantojen koiraiden sulkasatomuuttoa ei Suomessa juurikaan havaita, poikkeuksellisesti 3.8.1976 SAV Lavikanlahdella muutti 400 pilkkasiipeä 1 400 mustalinnun vana-vedessä. Muutto vilkastuu nopeasti syyskuun alussa ja huipentuu lokakuun alkupuolella. Tällöin parvissa on huomattava koirasenumistö, kun taas mustalintujen parvet ovat poikkeuksetta naaraspukuisia (Sojamo 1976). E-K:n suurimmat muutot on nähty 24.10.1987: JOU Tiuruniemi 1 390m ja LUJ Kivijärvi 1 200m. Hyvänä syksynä E-K:n summa nousee yli tuhannen, neljästi on nähty yli 2 000 lintua. Pilkkasiiven muutto jatkuu sisämaan vesistöreiteilläkin marras-joulukuun vaihteeseen.

Alli *Clangula hyemalis*

Keväisen arktikan valtalaji. Itämerellä talvehtivan läpimuuttavan kannan nykyiseksi kooksi on arvioitu neljä miljoonaa yksilöä (Durinck ym. 1994). Suomenlahdella muutto yltyy toukokuun puolivälissä muutamana parhaana iltana jatkuvaksi suurparvien virraksi. Sisämaassa päästään harvoin nauttimaan näkyvästä muutosta ja yleensä joudutaan tyytymään vain öiseltä taivaalta kuuluvaan haikaan allin lauluun. Joskus "pudotuskelillä" (kaakkoistuuli, sumu tai sade) sisämaan jär-

ville voi pysähtyä kymmeniä tuhansia alleja. Syksyllä allin keväiseen tapaan ylivoimaisesti runsain arktinen sorsalintu. Havaittujen yksilöiden määrä nousee meilläkin parhaimpina syksyinä yli miljoonan. Parhaimpina muuttopäivinä allinmuutto on kevään veroista. Itä-Suomessa yhdeltä havaintopaikalta voidaan nähdä 50 000-100 000 ja Suomenlahden ulkosaaristossa 200 000-300 000 allia, legendaarisena päivänä 9.10.1968 Kirkkonummen ulkosaaristossa muutti peräti 500 000 allia!

Pohjois-Karjala

Kevät: Neljänä keväänä (1984, -88, -89 ja -90) määritettyjen allien yhteismäärä on ylittänyt 25 000 yksilöä. Samoina keväänä kaikkien sorsalintujen yhteismäärä on puolestaan ylittänyt 50 000 yksilön ja huippukeväänä 1989 havaittiin peräti 100 000 sorsalintua.

Joinakin keväänä muutto jakautuu usealle päivälle, kun taas toisinaan päämuutto keskittyy vain yhteen iltaan ja yöhön. Sopivien sääolojen vallitessa (ks. yllä) allien yöllinen matka katkeaa ja alliparvet "tipahtavat" järvien selille. Näin kävi mm. 18.5.1988, jolloin Pyhäselällä levähtäneet allit lähtivät illalla muutolle ja JOE Linnunlahdella laskettiin 22 500 sorsalintua (määritetyistä lähes kaikki alleja). Voimakkaimpana ilmiö toistui 14.5.1989: sumuisena päivänä allien laulu kaikui jokaiselta järven selältä. Pyhäselän pohjoisosista laskettiin yli 8 000 ja KES Rastissa Hummonseltä peräti 20 000 allia. Sumun seljettyä iltapäivällä läksivät allit rytinällä muutolle. Joensuussa nähtiin (klo 15.00-16.30) 18 850 ja KES Rastissa (14.00-23.00) 47 330 muuttavaa allia. Voimakas iltamuutto koettiin myös 14.5.1990 JOE Linnunlahdella 22 475 allin ja 2 950 VL *sp:n* muodossa. Voimakkain yömuutto lienee ollut 14.-15.5.1994 (ks. mustalintu).

Syksy: Neljän syksyn (1987, -88, -91 ja -93) yhteismäärä on ylittänyt 20 000 yksilöä. Yleensä muutolla lasketaan vain joitakin tuhansia alleja päivässä ja 5 000 linnun rajaakin häytytellään harvoin. Useimmiten muutto P-K:n yli tapahtuu öiseen aikaan ja seuraavana päivänä havaitaan vain yömuutoltaan järville pysähtyneitä rippeitä.

Lämpiminä kaakkoistuulisina syksyinä (kuten 1987 ja -91) alleja havaitaan lokakuussa

tuhansia lähes päivittäin ilman suurempaa rynnistystä. Syksyllä 1991 havaittiin kuitenkin 20.10. RÄÄ Vuoniemessä 15 250 "vesiäistä", joista 10 850 määritettiin alleiksi. Ylivoimaisesti hurjin muutto koettiin 8.10.1993, jolloin KIT Kyyrönniemessä laskettiin 110 020m allia + VL sp:tä. Luku tuntuu yllättävän suurelta verrattuna esim. itäisemmän KES Ruokkeenniemen 30 821m alliin. Toisaalta ko. reitillä on varmaan ollut selvästi enemmän muuttajia, koska Joensuuun havaittiin 19 300m allia, vaikka havainnointi aloitettiin parhaan muuton jo mentyä ohi.

Etelä-Karjala: Ylivoimaisesti runsain merisorsa niin keväällä kuin syksyllä. Kevätmuutto huipentuu vasta myöhäisillan tunteina, joten mitä eteläisempi havaintopiste, niin sitä enemmän lintuja ehtii nähdä. Yömuutto voi olla rajua, mm. 14.-15.5.1991 välisenä yönä LAP Kansolassa kuultiin 625 parvea. Huiminta näkyvä muutto on ollut keväällä 1976 (250 000m), jolloin parhaimpina iltoina 20.-21.5. LAP kaupungin ylitti 84 000 ja 80 000 allia sekä YLÄ Väkeväällä keväällä 1979 (160 000m), parhaan päiväsumman ollessa 94 000m (22.5.). E-K:n järveltä tunnetaan monia kesähavainnoja, ja kesällä 1973 laji mitä ilmeisemmin pesi Saimaalla (Jernström & Sojamo 1975). Vielä elokuussakaan havaitut allit eivät kuulune varsinaisiin syysmuuttajiin. Ensimmäiset selvät muuttajat havaitaan vasta syyskuun puolivälissä, minkä jälkeen muutto vilkastuu melko nopeasti. Päämuutto on yleensä lokakuun alkupuolella, mutta se saattaa jatkua vilkkaana aina noin 25.10. saakka, esim. 24.10.1981 ja 24.10.1987 havaittiin Etelä- ja Kaakkois-Suomessa hyvin vilkasta allimuuttoa. E-K:n ko. mein allisyksy on ollut v. 1988 (Clahye 240 000 + VL sp 116 000). Ennennäkemätön päämuutto koettiin lämpöisenä (+15°C) ja etelätuulisenä päivänä 6.10., jolloin maakunnan ylitti peräti 184 000 allia (joista koiraita n. 80 %) ja 98 000 VL sp:tä; paikkakohtaisesti eniten RAU Simpeleellä 56 700m (+ VL sp 17 200m) ja JOU Tiuruniemellä 52 700m (+ VL sp 36 200m). Kahdeksana syksynä VL-summa on ylittänyt 100 000 lintua, sen sijaan heikoimpana syksynä 1986 nähtiin vain 10 900 yksilöä! Viimeiset allit poistuvat sisävesiltä vasta jäiden tulon

aikaan. On jopa havaittu, että muun järven jäätyessä alliparvi on jatkuvalla liikkumisellaan pitänyt auki pientä sulaa.

Meriharakka *Haematopus ostralegus*

Arktisista kahlaajistamme varhaisimpia muuttajia, pääjoukkojen matkatessa pitkin Suomenlahden pohjoisrantaa jo toukokuun alussa. Syksyisin laji muuttaa itäisempää reittiä. Pääjoukot muuttanevat Laatokan kautta Suomenlahden etelärannikolle. Tosin Etelä-Suomessa voidaan joskus sopivilla sääoloilla nähdä runsasta muuttoa, esim. 10.8.1992 Helsingin Santahaminassa nähtiin muutolla 610 meriharakkaa ja 1380 IK:ta.

Pohjois-Karjala

Kevät: Vain kolmena keväänä (1975, -82 ja -84) yhteismäärä on ylittänyt sadan yksilön rajan. Kevään 1975 kokonaismäärästä (233 yks.) peräti 170 yksilöä nähtiin JOE Ukonlahdella, missä muuton aloitti 7.5. 55 yksilön kiertelevä parvi. Suurin parvi (120m) nähtiin parhaana meriharakkavuonna (1984, 244 yks.) 5.5. JOE Höytiäisen kanavalla. Samana keväänä havaittiin myös 12.5. JOE Linnunlahdella 44/2a kiert. ja 18.5. 50 kiert. meriharakkaa.

Syksy: Ainoastaan neljänä syksynä (1980, -81, -92 ja -93) yhteismäärä on ollut suurempi kuin viisi yksilöä. Suurin parvi (66m) 12.8.1993 RÄÄ Vuoniemessä tuplasi reilusti aiempina syksyinä havaittujen lintujen yhteismäärän.

Etelä-Karjala: Keväällä laji on ollut vähälukuisempi ja syksyllä runsaslukuisempi kuin P-K:ssa. Ennätyksellisen kevään 1989 kokonaissaldo kohosi 437 yksilöön, joista suurin osa tavoitettiin toukokuun ensimmäisellä viikolla Saimaan selkävesien luodoilta, eniten 1.5. TAI Petranselkä 90/2a p, 5.5. JOU Karvasalo 80p ja 6.5. RUO Huuhanselkä 100p. Muina keväinä yhteismäärä on jäänyt sataan tai sen alle. Syksyn yhteismäärä on jäänyt alle sadan yksilön v. 1984, -88 ja -92 lukuunottamatta. Arktisen kannan muutto alkaa heinäkuun lopulla, esim. 23.7.1980 LAP Kasarmialueella erään alokkaan sulkeiset sekoitti 70 linnun muuttoparvi. Parhaat muutot on nähty v. 1992; 28.7. LAP Tuosassa 110/2a WSW ja 3.8. LUU Kivijärvellä 100m, syksyn yhteismäärän noustessa 246 lintuun. Syksyn

Merkittävimmät kahlaajien lepäilyalueet

Pohjois-Karjala

Outokummun Sysmäjärvi on rehevä, mutta laajuutensa (noin 7 km²) takia vaikeasti hallittava. Vielä 1970-luvulla Sysmäjärvi keräsi laajoille rantalietteilleen suuret määrät kahlaajia (Juvonen & Leivo 1977). 1980-luvulta lähtien ei lietteitä ole enää ollut, mutta rehevä järvi vetää puoleensa mm. vesilintuja.

Outokummun Vuonoksen tekoaltaat syntyivät Outokumpu Oy:n aivoituksena 1970-luvun alussa, josta lähtien altaat ovat toimineet Vuonoksen kaivoksen jäteveden varastoina. Tekoallasalue muodostuu viidestä vesialtaasta. Pienen kokonsa (noin 1 km²) ja allasalueella risteilevien teiden takia alue on ollut helposti hallittavissa. Vuonos on ollut pohjoiskarjalaisten yksi retkeilympiä lintualueita. Havainnointi on ollut vuodesta 1975 lähtien tehokasta viime vuosiin asti.

Joensuu Höytiäisen kanavan suistoalue on syntynyt v. 1859, jolloin Höytiäisen vedenlaskemiseksi rakenteilla olevan kanavan padot murtuivat. Järven vedenpinta laski peräti 8,9 m ja vettä siirtyi Pyhäselkään yli 3 000 milj. m³. Vesimassat kuljettivat suuren määrän irtonaisia maalajeja, jotka kerrostuivat suistoalueelle painon ja koon mukaan. Näin syntyivät kanavalla olleet hienot kahlaajarannat, jotka ovat kuitenkin kasvaneet umpeen vuosikymmenten saatossa Pyhäselän rehevöitymisen takia. Viime vuosina rehevöitynyttä liettettä on niitetty.

Joinakin syksyinä (esim. 1990), kun Pielisjoen pinta on ollut poikkeuksellisen alhaalla, on **JOE Paritsanlahdella** ollut yli 1 km:n mittainen kahlaajaranta.

Etelä-Karjala

Lappeenrannan kaupungin alueella sijainneet **Myrkkylahden** ja **Tuosan** lietteet olivat Kaukas Oy:n teollisuuslaitosten jätealueita, joille kerättiin selluloosatehtaiden jäteliemen kiintoainetta. Myrkkylahden padottiin 1940-luvulla Saimaasta tehtaan jätevesien saostusaltaaksi, suurimmillaan liettettä oli yli 5 ha, joka kuitenkin täytettiin. Sisämaan parhaimpiin kuulunut kahlaajaliete tuhoutui vähitellen 1970-luvulla ja viimeiset havainnot tehtiin v. 1975 (Sojamo 1975).

Tuosa oli pääosin v. 1970 Saimaasta padottu 25 ha kokoinen jäteallas, josta linnuille sopivaa liettettä oli parhaimmillaan 6 ha. Aluksi liete oli täysin kasviton, mutta rehevöityi myöhemmin huomattavasti (Sojamo 1975). Tuosan kulta-ajat olivat v. 1973-85, mutta vielä nykyäänkin paikalla tehdään jonkin verran havaintoja mm. läpimuuttavista sirreistä. Tuosa oli aikanaan Suomen parhaimpia ja sisämaan ehkä paras kahlaajaliete.

Jonkin verran kahlaajia nähdään nykyisin myös **Askolassa** Partek Oy:n jätealtailla sekä satunnaisesti muilla matalan veden paljastamilla lietteillä järvien reunoilla.

1984 huippupäivä oli 8.9. (142/6a), joista eniten JOU Tiuruniemi 70/3a. Pesintöjä kesästä 1986 lähtien kolmella taholla.

Tylli *Charadrius hiaticula*

Kevätmuutto jakautuu kahteen osaan: huhtikuussa saapuvat merialueillamme pesivät nimialalajin (*hiaticula*) linnut, kun taas toukokuun lopulta kesäkuun puoliväliin nähdään läpimuuttajina Jäämeren tundrarannikoille ja -saarille matkaavia *tundrae*-alalajin lintuja. Keväisin parhaimmat lepäilymäärät nähdään perinteisillä Pohjanlahden alavilla lieterannoilla, tosin määrät vaihtelevat suuresti säätekijöistä riippuen. Enimmillään on nähty 17.5.1982 Vaasan Öskatalla 350 ja 20.5.1982 Porin Yyterissä 350 tylliä.

Syysmuutto on heinäkuussa vielä heikkoa, mutta heti elokuun alusta se voimistuu ja saavuttaa huippunsa elo-syyskuun vaihteessa. Tuolloin voidaan parhaimmilla levähdyspaikoilla nähdään jopa satoja yksilöitä piipertämässä lietteellä. Paras syksyinen keräntymä (n. 1000 yks.) nähtiin elokuussa 1981 Siikajoen Tauvossa.

Pohjois-Karjala

Kevät: Neljänä keväänä (1977, -82, -85 ja -87) yhteismäärä on ylittänyt 150 yksilöä. Parhaimpana keväänä 1982 oli 10.6. OUT Vuonokses-
sa 55 ja 12.6. VÄR Sääperillä 45 tylliä. Keväällä 1985 oli LIP Heponiemessä hyvät kahlaajalietteet ja niinpä 25.5. sieltä laskettiin 50 tylliä. Parhaimpia muuttoja edustaa 28.5.1987 JOE

Höytiäisen kanavalla nähdyt 44/4a tylliä.

Syksy: Neljänä syksynä (1976, -78, -90 ja -93) on yhteismäärä kohonnut yli 300 yksilön. Toiseksi parhaana tyllisyksynä 1976 ei varsinaisia massapäiviä ollut, vaan runsas yhteismäärä (554 yks.) kirjattiin poikkeuksellisen runsaan retkeilyn ansiosta Joensuun ja Outokummun kahlaajapaikoilta; eniten 31.8. OUT Sysmäjärvellä (31 yks.). Vastaava tilanne koettiin parhaana tyllisyksynä 1978 (673 yks.), jolloin huippupäivänä (19.8.) JOE Höytiäisen kanavan lietteillä piipersi 50 lintua. Syksyllä 1990 puolestaan JOE Paritsanlahti oli huippukunnossa Pielisjoen matalan vedenkorkeuden takia, enimmillään nähtiin 20.8. 35m+55p sekä 6.9. 60p. Suurin keskittymä on kuitenkin 30.8.1959 KII-TUU Loitimojärvellä havaittu 80-100p (Eskelinen & Haapala 1968). Hienot päiväsumat kirjattiin myös 17.-18.8.1993 OUT Vuonoksesta, missä peräkkäisinä päivinä muutti 132/11a ja 56/9a tylliä.

Etelä-Karjala: Lämpimuuttajien määrät ovat samaa luokkaa kuin P-K:ssa. LAP Tuosa ja Myrkkylähti ovat olleet alueen parhaat lepäilyalueet; Tuosan kevään huippu 29.5.1981 83p ja syksyn huippu 17.8.1979 180p. LAP Myrkkylahden parhaat syksyltä; 24.8.1965 150p ja 26.8.1969 160p. Keväällä eniten muuttavia nähtiin 26.-27.5.1987 PAR Siikalahdella 62/12 ja 36/14 yks. sekä syksyllä 6.9.1978 LAP Huhmarvuori 29 W ja 22.8.1987 JOU Tiuruniemi 30/6a m. Kevätmuutto jatkuu aina juhannuksen tienoille, esim. vielä 18.6.1982 Tuosassa nähtiin 32p. Alueen parhaat syksyiset yhteismäärät Tuosan kultaajoilta 10-20 vuoden takaa olivat yli tuhannen!

Tundrakurmitsa *Pluvialis squatarola*

Tyynet ja usein helteiset korkeapaineiset päivät toukokuun lopulla ovat tyypillistä tundrakurmitsan päämuuttoaikaa. Kookkaat parvet lentävät korkealla ja niitä on vaikea havaita. Sisämaassa suuria parvia tavataan harvoin. Parhaimmat syysmuutot havaitaan lähes poikkeuksetta sateella ja etelänpuoleisilla tuulilla. Suomen parhaimpia syksyisiä muuttoja ovat olleet (määritettyjä); Suomenlahdelta 30.8.1983 Kirkkonummen Rönnskärillä 336m, Pohjanlahdelta 25.7.1982 Iin Ulkokrunneilla 330m sekä sisämaasta 28.9.1992 Kalvolan Vanajanselällä 366m.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena keväänä (1980, -87 ja -91) yhteismäärä on ylittänyt sadan yksilön rajan, mutta kevät 1987 on 550 yksilöllään viisinkertainen seuraavaksi parhaaseen verrattuna. Kevään 1987 esiintyminen painottui tiukasti ajalle 26.-29.5. Parhaat muutot: 27.5.1980 JOE Höytiäisen kanava 102 (suurin parvi 79 yks.), 28.5.1987 KES Rasti 144/12a ja JOE Höytiäisen kanava 103/7a sekä 29.5. KES Rasti 122 tundrakurmitsaa.

Syksy: Neljän syksyn (1976, -82, -91 ja 93) yhteismäärä on ylittänyt sata yksilöä. Tundrakurmitsan esiintymisen oikullisuutta keväiseen tapaan osoittaa hyvin parhaimman syksyn 1991 (470 yks.) nelinkertainen määrä seuraavaksi parhaaseen verrattuna. Syksyn 1991 suurimmat muutot huipentuivat kahteen erinomaiseen kahlaajapäivään OUT Vuonoksessa: 7.8. 200ad./5a sekä 20.9. 120/13a.

Etelä-Karjala: Kevään parhaat muutot 14.6.1978 SAV Virmajärvi 250 NE, 29.5.1987 RUO Huuhanranta 100/2a + IK 144/6a ja 9.6.1988 RAU Purnujärvi 300m. Muina keväänä muutto on ollut vähäisempää. Syksy 1991 oli historian paras (362 yks.), näyttävin muutto tapahtui 21.9.: alueen 1062 IK/KK:sta 141 oli kapustarintoja, 217 tundrakurmitsoja ja 295 *Pluvialis spt:*ä, eniten LAP Luukkaansalmi 167m (joista vain 1 ad.). Toiseksi parhaana syksynä 1985 (336 yks.) eniten lajia nähtiin RAU Simpeleellä: 11.8. 120 SW ja IK:ta 16.8. 220/2a SW.

Isosirri *Calidris canutus*

Muuttolinnuista myöhäisimpiä; pääjoukot matkaavat lähes poikkeuksetta säännöllisesti päivän tai parin aikana 6.-12.6. Isosirrin havaittavuus Suomessa vaihtelee suuresti vuosittain, enemmän kuin muilla kahlaajilla. Sisämaassa se on keväisin yleensä harvinainen, mutta joskus nähdään isojakin parvia. Keväällä Suomenlahdella muutto on heikkoa aamupäivällä, mutta voimistuu äkisti iltapäivällä klo. 14.00 jälkeen ja jatkuu voimakkaana pimeään saakka (Pettay 1995). Keväällä muutto on sisämaassa vilkkaimmillaan illalla ja yöllä. Syysmuuton havaittavuus on kuten muillakin arktisilla kahlaajilla kiinni sääoloista. Syksyllä parhaiten lajia nähdään heinäkuun loppu-

puoliskolla ad.-lintujen päämuuttoaikaan ja erityisesti iltatunteina. Hieno muutto todettiin 15.-31.7.1983 Nokian Viholassa: 710/10a määritettyä ja 640/4a todennäköistä isosirriä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Esiintymisessään jopa tundrakurmitsaa oikullisempi. Kolmena keväänä (1976, -80 ja -91) määritettyjen isosirrien yhteismäärä on ylittänyt 100 yksilön rajan. Selvästi suurin muutto (1050m) havaittiin kuitenkin 9.6.1969 ILO Kesonsuolla. Muut paremmat havainnot: 11.6.1976 JOE Höytiäisen kanava 122p, 6.6.1980 POL Martikkalanniemi (klo 22.30-23.00) 250/3a m sekä 9.6.1991 JOE Höytiäisen kanava (klo 20.00) a120 kiert./m isosirriä + 50m IK:ta.

Lisäksi kannattaa mainita kolme IK-havaintoa, jotka mitä todennäköisimmin koskevat isosirrejä: 3.6.1981 JOE Höytiäisen kanava a500 NE, 9.6.1988 JOE keskusta a250m ja 10.6.1991 JOE Höytiäisen kanava a450m.

Syksy: Vain syksyllä 1991 lajia on nähty runsaammin (212 yks.), tosin summa muodostui kahdesta OUT Vuonoksen muuttopäivästä: 7.8.150ad./3a sekä 21.9. a54 m isosirriä. Toiseksi parhaana syksynä (1976) nähtiin 42 yksilöä, ja yleensä on havaittu vain muutamia lintuja.

Etelä-Karjala: V. 1978-93 kahdeksana keväänä lajia ei ole nähty lainkaan, mutta joinakin keväänä kuitenkin melko runsaasti. Ilman kummempaa muutonseurantaa nähtiin E-K:ssa 9.6.1988 yhteensä 1650/7a isosirriä klo 18.00-23.30 välillä, eniten JOU Suokumaanjärvellä 600/2a NE kuudessa minuutissa! Myös 6.6.1980 Etelä-Suomen sisämaan yli pyyhkäissyt muutto jäi E-K:n puolelta LAP Hanhijärvellä klo 21.30 nähtyjen 700/2a NE varaan. Paljonkohan aktiivisella "stajauksella" olisi näinä päivinä nähty? Vain kahtena syksynä lajia on nähty mainittavammin; 1987 (83 yks.), joista lähes kaikki (a80) yhdessä parvessa 2.8. LAP Huhmarvuorella sekä 1992 (130 yks.), joista kaikki JOU Känninniemenstä, eniten 27.7. 105 WSW.

Pulmussirri *C. alba*

Keväällä harvinainen vieras, parhaimmillaan on nähty vain 10-13 lintua. Varmoista kevätmuuttohavainnoista merkittävin on 11.6.1984 Porvoon mlk:n Kummelskärillä ha-

vaattu 42 linnun parvi. Myös syksyllä pulmussirri on yleensä varsin vähälukuinen, mutta joinakin syksyinä laji voi yllättää runsaudellaan, kuten syksyllä 1973. Parhaimmat pulmussirrimäärät havaitaan laajoilla ja avoimilla hiekkarannoilla tai kaivostoiminnan sivutuotteina syntyneillä karuilla altailla. Suurin keskittymä (70 yks.) on nähty 25.7.1990 Hailuodon Kaskiniemessä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Havaittu seitsemänä keväänä yhteensä 18 yks. jaksolla 26.5.-15.6. Näistä VÄR 1, LIP 1, OUT 4 sekä JOE Höytiäisen kanavalla 12 yks. (eniten 5.-13.6.1976 yhteensä 6p sekä 5.6.1979 4p).

Syksy: Suomen laajuisesti hyvältä pulmussirrisyksyltä 1973 on SR 1/74:ssä (Kapanen & Rauste 1974) mainittu: »Syksyllä melko runsas, 29.8.-20.9. lähes joka päivä JOE Höytiäisen kanavan suistossa. Parhaana päivänä 3.9. 11p.» Syksyt 1978 (139 yks.) ja 1991 (54 yks.) ovat kuitenkin selvästi yli muiden. Syksyllä 1978 valtaosa pulmussirreistä havaittiin 3.-16.9. JOE Höytiäisen kanavalla, parhaan päiväsumman ollessa (8.9.) 20 yksilöä. Hyvällä ajoituksella ja aktiivisella "stajauksella" voidaan myös päästä yllättäviin lukuihin. Jo aiemmin isosirrin ja tundrakurmitsan kohdalla mainittuina kahlaajapäivinä nähtiin OUT Vuonoksessa myös suurimmat P-K:ssa havaitut pulmussirrimuutot: 7.8.1991 18 ad. sekä 21.9. 30 juv./7a.

Etelä-Karjala: Lajia ei ole koskaan nähty keväällä. Syksyinä 1963-93 laji on jäänyt näkemättä vain viidesti, mutta lukumäärät ovat aina jääneet vähäisiksi. Parhaiten 25.7.1979 LAP Tuosa 6 ad. p ja 21.9.1965 LAP Myrkkylahti 6 juv. p. Myöhäinen vitkastelija: 11.12.-10.1975 LAP Kourula 1p.

Pikkusirri *C. minuta*

Pikkusirri on keväällä yllättävän harvalukuinen. Laji muuttaa isosirrin tapaan varsin myöhään kesäkuussa. Monina syksyinä pikkusirri puolestaan on runsaslukuisimpia kahlaajia, ja etenkin Pohjanlahden kahlaajapaikoilla levähtävien nuorten lintujen määrä voi kohota useisiin satoihin. Suurimmassa keskittymässä on nähty jopa tuhat lintua, 16.8.1975 Siikajoen Tauvossa.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kevään 1973 muutosta kerrottiin SR 1/74:ssä (Kapanen & Rauste 1974) seuraavaa: »Pikkusirri nähtiin ensimmäisen kerran 25.5. ja siitä lähtien niitä piiperteli usein JOE Höytiäisen kanavan suistossa ja KON Kulhon Kotalahdella myöhään kesäkuun puolelle saakka. Esim. 29.5. kanavalla 18 ja 30.5. 12p. Kotalahdella todettiin 29.5. 25 yks:n parvi, 19.6. vielä 16 ja 26.6. yksinäinen viivoyttelijä.» Toinen hyvä kevät oli 1979 (105 yks.), jolloin parhaimmillaan nähtiin 1.6.1979 OUT Vuonoksessa 25 ja 6.6. JOE Höytiäisen kanavalla 30 pikkusirriä. Muina keväinä on jääty alle 25:n yksilön

Syksy: Kolmena syksynä (1975, -76 ja -78) on yhteismäärä kivunnut 400 yksilöön tai yli. Parhaimmat vanhojen lintujen määrät ovat OUT Vuonoksesta 13.-19.7.1979 1724p sekä 19.-20.7.1980 34/9a m.

Suurin nuorten lintujen muuttokertymä on havaittu KII-TUU Loitimojärvellä, missä poikkeuksellisen kuivan kesän jäljiltä oli jopa 500 m leveitä lieterantoja ja enimmillään paikalla oli 30.8.1959 mm. 150-180 pikkusirriä ja 80-100 tylliä (Eskelinen & Haapala 1968). Viime vuosikymmeniltä paras kertymä on havaittu OUT Sysmäjärvellä: 14.8.1975 100p. Muiden syksyjen parhaita kertymiä ovat olleet Vuonoksen 25.8.1976 50p ja 2.9.1978 47p sekä JOE Paritsanlahden 6.9.1990 60p.

Etelä-Karjala: Kaakkois- ja Itä-Suomeen näyttää 5.-6.6.1979 pysähtyneen monen pikkusirrin matka; Höytiäisen kanavan lisäksi nähtiin myös LAP Haapajärvellä (5.6.) 45 ja Kymenlaaksosta Kotkan Hovinsaaressa (6.6.) 54 pikkusirriä. Toiseksi parhaana keväänä 1992 (27 yks.) 8.-10.6. LAP Askolassa oli päivittäin 5-18p ja 9.6. Ruokolahden Laurniemessä 9p. Muina keväinä ei kolmea enempää. Syksyllä laji oli yleinen Tuosan kulta-aikoina, mm. syksyn 1978 päivittäiset summat yhteenlaskien päästään 1 900 yksilöön! Alueen yhteismäärä on kuitenkin ilmoitettu vasta syksystä 1984 lähtien, jonka jälkeen eniten lajia nähtiin v. 1993 (382 yks.). Tuosan syksyiset pikkusirriparvet olivat aikoinaan jo Suomenkin oloissa merkittävän suuria (Sojamo 1980). Elo-syyskuussa muuttavien nuorten parhaat noteeraukset olivat 7.-8.9.1967 150p ja 2.9.1978 260p. Paras muutto: 11.9.1982 JOU Ti-

runiemi 36/2a. Myös erityisesti RUO Laurniemessä, TAI Suolahdessa ja LAP Askolassa nähdään parhaimmillaan kymmeniä pikkusirrejä.

Lapinsirri *C. temminckii*

Lapinsirrejä havaitaan muita sirrejä useammin pienillä lampareilla, jätealtailla tai vastaavilla paikoilla. Lisäksi muista sirreistä poiketen lapinsirrit kertyvät harvemmin suuremmiksi parviksi. Poikkeuksena voidaan kuitenkin mainita 25.5.1971 Porin Yyterin 600p ja 25.5.1967 Mustasaaren Valassaarten 475p.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena keväänä (1977, -79 ja -85) on yhteismäärä ollut vähintään sata yksilöä. Esi-merkkejä parhaimpien keväiden määristä: 29.5.1977 KON Pitkäranta 24p ja OUT Sysmäjärvi 17p, 22.5.1978 OUT Vuonos 29p, 22.5.1979 OUT Vuonos 40p, 6.6.1979 JOE Höytiäisen kanava 30p, 25.-26.5.1985 LIP Heponiemi 30p sekä 22.5.1994 ILO Sonkajärvenranta 24p. Alueen suurimmat parvet ovat monen kymmenen vuoden takaa: 29.5.1959 JOE Höytiäisellä 60p ja 2.6.1963 LIE Kevätlahdella 100p (Eskelinen & Haapala 1968).

Syksy: Neljänä syksynä (1975, -76, -78 ja -81) yhteismäärä on ylittänyt sata yksilöä. Vanhojen lintujen muutonhuippua edustaa 15.-18.7.1981 OUT Vuonoksessa havaitut yhteensä 65 lapinsirriä. Pääasiassa nuorten lintujen muutto edustanevat seuraavat havainnot: 14. ja 19.8.1975 OUT Sysmäjärvi 30p, 14.8.1977 OUT Vuonos 15p, 15.8.1994 JOE Marjala 15 juv. p sekä 4.-21.8. OUT Vuonoksessa havaitut yhteensä 25/7a m + n. 40p lapinsirriä.

Etelä-Karjala: Parhaana keväänä (joilta yhteismäärä on ilmoitettu) 1991 summaksi tuli 128 yksilöä, joista 80 SAV Lavikanlahdelta 10.5.-2.6. (eniten 18.5. 18p), josta on myös E-K:n suurin kevätparvi: 20.5.1975 31p. Tuosan suurin määrä keväältä oli 24.5.1982 30p. Vuosittaiset yksilömäärien vaihtelut syysmuutolla ovat pienempiä kuin muilla sirrilajeilla. Lapinsirrihuiput ovat olleet kuovisirrin suuruusluokkaa, joskin tasaisemman muutonkulun vuoksi laji on kuovisirriä runsaslukuisempi (Sojamo 1980). Suurimmat kertymät nähtiin luonnollisesti Tuosassa: vanhojen lintujen muuttoajalta eni-

ten 21.7.1974 35 ad. p sekä elokuisia nuoria enimmillään 22.8.1979 22 juv. p.

Kuovisirri *C. ferruginea*

Keväällä harvinainen läpimuuttaja, tosin viime keväiltä uutena ilmiönä ovat olleet itäisellä Suomenlahdella tavatut kuovisirriparvet, esim. 1994 Vehkalahden Vepsussa nähtiin 19.5.65 ja 25.5.100 muuttavaa kuovisirriä. Syksyllä kuovisirri on puolestaan suo- ja pikkusirrin ohella runsaslukuisimpia sirrejä. Vanhojen lintujen muutto heinäkuun lopussa on nopea ja melko huomaamaton, mutta nuoria lintuja voidaan parhailla lietealueilla nähdä useita kymmeniä tai jopa sata päivässä, suurin määrä on 14.8.1975 Hailuodossa tavatut 600 yksilöä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Havaittu neljänä keväänä yhteensä seitsemän yksilöä jaksolla 22.5.-12.6. Kaikki havainnot: 22.-25.5.1973 1p ja 30.5.1987 JOE Höytiäisen kanava 1p, 27.5.1977 1p ja 7.-12.6. OUT Sysmäjärvi 1-3p sekä 12.6.1982 OUT Vuonos 1p. Lisäksi PLV:ssä (von Haartman ym. 1963-1972) maininta: »Keväthavaintoja JOE Höytiäisen kanavalta 6.»

Syksy: Neljänä syksynä (1975, -78, -81 ja -91) yhteismäärä on kohonnut lähes sataan yksilöön tai sen yli. Vanhoja lintuja on mainittavimmin nähty vain neljänä syksynä OUT Vuonoksessa: 16.7.1975 a14p, 13.7.1978 13p, 18.7.1981 25m+30p ja 15.7.1991 28/4a m. Parhaimmat paikalliskertymät ovat olleet nuorten lintujen päämuuttoaikaan: 14.8.1975 OUT Sysmäjärvi 40-60p sekä 14.8. JOE Höytiäisen kanava 85p (11ad.+74juv.). Voimakasta nuorten lintujen muuttoa nähtiin yllättävän myöhään syksyllä 1991 OUT Vuonoksessa: 20.-21.9. yhteensä 54/8a m.

Etelä-Karjala: Vain yksi keväthavainto: 19.-22.5.1979 LAP Tuosa 1, joka saapui paikalle suokukko- ja lähti tylliparvessa. Syksyn yhteismäärä on ilmoitettu v. 1986 lähtien ja viiden viime vuoden aikana yhteismäärä on ollut tasaisesti 46-78 yksilöä. Aiemmin Tuosassa nähtiin satoja lintuja syksyssä, eniten vanhoja koiraita 20.7.1992 25 ad. p, vanhoja naaraita 15.-16.8.1971 22 ad. p sekä nuoria 5.9.1979 20 juv. p ja 23.8.1991 40 juv. p. Parhaimmat muu-

tot: 17.7.1984 LAP Hyötiö 11 ad. WSW ja 12.8.1985 JOU Tiuruniemi 12 ad. SW.

Merisirri *C. maritima*

Merisirri on pohjoisen tundran pesimälintu, joka pesii Suomessa hyvin harvinaisena vain korkeimmilla ja kivikkoisilla tunturinumilla Enontekiössä. Laji on säännöllinen, mutta vähälukuinen muutto- ja talvivierailija Pohjanlahden ja Ahvenanmeren piirissä. Sen sijaan Suomenlahdella ja sisämaassa merisirri on todellinen rariteetti. Lapin läänin ulkopuolella sisämaassa laji on tavattu vain kahdeksan kertaa, kerran myös E-K:ssa: 30.7.1977 LAP Tuosassa kolmen pulmussirrin seurassa kesäpukuinen ad.-lintu!

Suosirri *C. alpina*

Suosirriä pidetään maailman runsaslukuisimpana kahlaajana. Se on myös Suomenlahden keväisen arktisen kahlaajamuuton valtalaji, tosin näkyvässä muutossa määrät vaihtelevat suuresti keväiden välillä. Muutto kulminoituu toukokuun lopussa, jolloin yhdeltä paikalta voidaan nähdä kymmeniä tuhansia suosirrejä. Laji on myös sisämaassa useina vuosina runsaslukuisin, mutta vuosittaiset määrät vaihtelevat suuresti muuton aikaisista sääoloista riippuen. Vanhojen lintujen syysmuutto huipentuu heinäkuun lopussa ja parhaimpina päivinä rantat ovat täynnä mustavatsaisia suosirrejä, esim. 20.7.1992 Porin Yterissä oli 5 000 ja 23.7.1977 Siikajoen Tauvossa 3 500 paikallista lintua.

Pohjois-Karjala

Kevät: Viitenä selvästi muita parempana keväänä (1974, -77, -85, -87 ja -92) on yhteismäärä ollut 2 000 yksilöä tai suurempi. Voimakkain muutto koettiin keväällä 1987. "Massapäivänä" 28.5. KES Rastin (ainoa paikka, missä havainnointia oli koko päivän) ohitti pääosin aamutuntien aikana 2 900/67a suosirriä ja 420/14a PK:ta. Lisäksi Joensuussa nähtiin kahdessa pisteessä yhteensä 1 500m + 400p suosirriä. Muita parempia määriä: 28.5.1959 JOE Höytiäisen kanava 600p (Eskelinen & Haapala 1968), 26.5.1977 OUT Sysmäjärvi 800p, 25.5.1985 JOE Höytiäisen kanava 500p sekä 21.5.1992 JOE Linnunlahti (klo 18.15-22.25) vasten itätuulta 1 940/36a muuttavaa suosirriä.

Syksy: Neljänä syksynä (1976, -81, -91 ja -93)

on yhteismäärä ollut lähes 800 yksilöä tai sen yli. Parhaita vanhojen lintujen muuttoja sekä paikalliskertymiä heinäkuun lopussa on havaittu vain OUT Vuonoksessa: 21.7.1980 (klo 11-17) 365/6a m (suurin parvi 220 yks.), 14.-20.7.1981 yhteensä 508m, 19.7.1983 250p sekä 11.8.1992 108 ad. p.

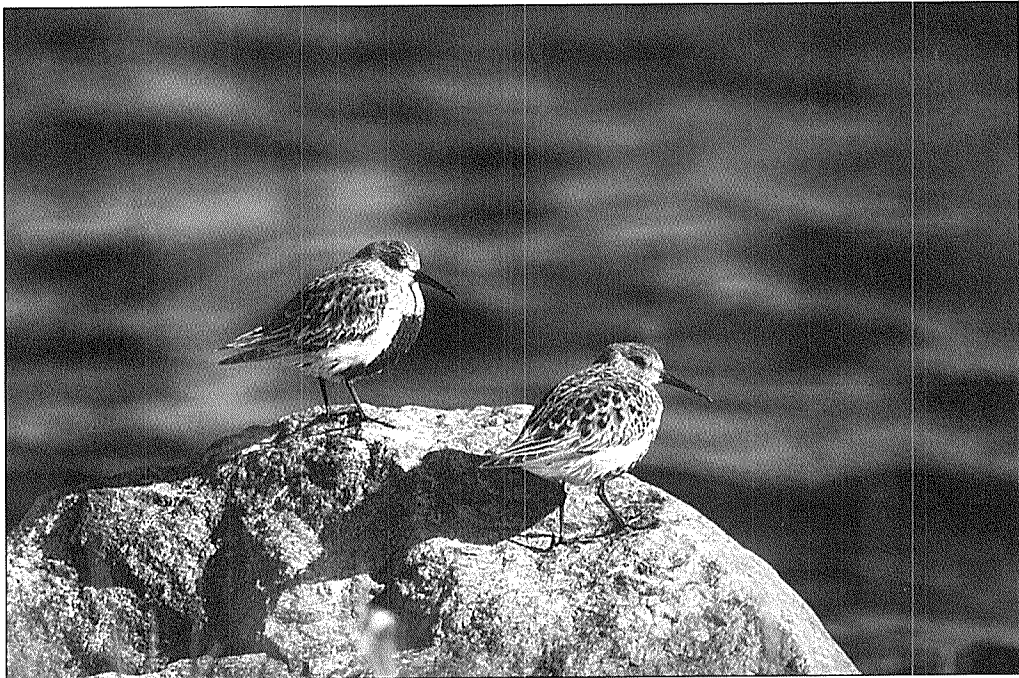
Jos vanhojen lintujen muuttoa tarkkailtiin aktiivisesti vain 1980-luvun alkupuolella, niin toisaalta voidaan sanoa, että nuorten lintujen päämuutot löydettiin vasta 90-luvulla. Parhaana paikkana on jälleen kunnostautunut OUT Vuonos sekä siipeilijänä RÄÄ Vuoniemi. Suurimmat muutot OUT Vuonoksessa: 20.-21.9.1991 430/17a + 179/17a, 22.-23.9.1993 531/23a + 306 sekä 27.9.1994 ensin Vuonoksessa aamulla (klo 5.15-9.15) 181/10a ja pienen siirtymisen jälkeen RÄÄ Vuoniemessä (klo 10.30-15.10) 180/5a muuttavaa suosirriä. Varsin myöhäinen päämuutto koettiin 11.10.1981 Vuoniemessä, missä (klo 6.35-15.00) kirjattiin 126/10a SW määritettyä ja 51/4a todennäköistä suosirriä.

Etelä-Karjala: Parhaana keväänä 1987 (lähinnä 26.-28.5.) nähtiin 1 001 suosirriä ja 439 PK:ta,

eniten PAR Siikalahdelta 26.5. 133/12a ja 27.5. 366/23a + 59/4a PK:ta. Muut suuremmat muutot: 27.5.1980 YLÄ Väkevä 500m, 25.5.1985 YLÄ Sammalinen a250m ja 19.5.1988 JOU Myllymäki 1 000/4a PK:ta. Paikallisia eniten 25.5.1977 LAP Haapajärvi 390p. Syksyistä (joilta yhteismäärä on ilmoitettu) parhaat ovat olleet 1988 (1 777 yks.), -91 (1 674m+472p) ja -92 (595m+612p). Suurimpia vanhojen lintujen muuttoja: 26.7.1988 JOU Arposenniemi 370/15a ja Tiuruniemi 268/17a, sekä 11.8.1992 Tiuruniemi 205/13a. Nuoret muuttavat elokuun lopulta lokakuun alkuun. Mainittavin muutto tapahtui 21.9.1991, maakunnan yhteismäärän ollessa 956 suosirriä + 467 PK:ta, paikkakohtaisesti eniten LAP Luukkaansalmi 514m. Suurimpia kertymiä Tuosasta: 15.8.1971 210, 24.7.1979 150 ja 27.7.1988 434/3a, lisäksi muuton alusta jo 7.7.1993 55 ad. p.

Jänkäsirriäinen *Limicola falcinellus*

"Jänkiäistä" pidetään yhtenä arktikan "arvola-jeista", harvalukuisuutensa takia. Jänkäsirriäiset saapuvat Suomeen kaakosta lyhyenä aikana touko-kesäkuun vaihteessa. Jos päämuutto-

Paremmassa puutteessa suosirrit joutuvat levähtelemään rantakivillä. - Hannu Eskonen

ajalle sattuu takatalvi tai voimakas vastatuuli (joskus saderintamakin riittää) voidaan jänkä-sirriäisiä havaita "normaalin" muutaman linnun sijasta kymmenittäin, enimmillään on nähty 29.5.1987 Mustasaaren Vassofjärdenillä 185 lintua. Syksyllä linnut katoavat vähin äänin ja harvemmin syntyy kevään kaltaisia kertymiä.

Pohjois-Karjala

Kevät: Neljänä huippukeväänä (1977, -78, -82 ja -85) ollaan päästy yhteismäärässä yli sadan yksilön. Suurimmat määrät: 31.5.1977 OUT Sysmäjärvi 22m+9p, 30.5.1978 OUT Vuonos 9m+24p, 30.5.1982 OUT Sysmäjärvi 29p sekä pahan takatalven pysäyttämänä 26.5.1985 LIP Heponiemi peräti 70p.

Syksy: Varsin harvalukuinen, sillä vain neljänä syksynä (1976, -78, -80 ja -81) yhteismäärä on ollut kymmentä yksilöä suurempi. Yleensä havaitaan vain yksittäisiä lintuja ja nekin ovat lähes kaikki OUT Vuonoksessa, eniten 17.-18.7.1980 yhteensä 9p+m sekä 18.7.1981 7m+1p.

Etelä-Karjala: Parhaat muutot ovat PAR Siikalahdelta: 27.5.1975 61/4a ja 26.5.1976 60/8a. Molempina päivinä oli muuton kuva identtinen: hyisen kylmä pohjoisvirtaus, jonka takia muuton tarkkailu aloitettiin vasta klo 6 ja tämän jälkeen noin tunnin aikana muutti surisevia jänkäsirriäisparvia lahden pinnanmuotoja seuraten ja usein pitkään ruovikoiden päällä kierrellen NNE. Myös syksyllä on nähty muuttoa 24.7.1976 kierteli tihkusateessa 32/3a jänkäsirriäistä (Koskimies & Sojamo 1976). Paikallisia on nähty eniten; keväällä 29.5.1977 LAP Haapajärvellä 25p ja 17.5.1977 PAR Siikalahdella 40p sekä syksyllä LAP Tuosassa 22.7.1978 9p ja 18.7.1985 10p. Suomen suurin syksyinen kertymä on kuitenkin 7.8.1960 LAP Myrkkylahden 46 sirriäistä (v. Haartman ym. 1963-1972)!

Punakuiri *Limosa lapponica*

Punakuirin kevätmuutto Suomenlahdella on selvästi kaksihuippuinen. Ensimmäinen huippu toukokuun puolivälissä on selvästi suurempi kuin touko-kesäkuun vaihteessa oleva. Ensimmäisen huipun lintuja havaitaan joskus sisämaassakin melko suuria määriä. Isosirrin ja tundrakurmitsan tavoin punakuirit leväh-

tävät syksyllä harvoin suuremmissa määrin ja parhaat summat lasketaankin muutolta, eniten 5.9.1993 Kotkan Haukkavuori (rannikolta 20 km) a400m ja 30.7.1983 Kirkkonummen Rönnskär 371m.

Pohjois-Karjala

Kevät: Keväitä 1974 (815 yks.) ja 1987 (400 yks.) lukuunottamatta on aina jääty alle 200 yksilön. Huikea tuhannen linnun parvi lepäili kuitenkin 16.5.1965 JOE Höytiäisen kanavan hietikoilla (Hildén ym. 1979). Muut suuremmat muutot: 11.5.1987 VÄR Sääperi a110m/p, sekä 12.5.1989 JOE Ukonlahti 142/2a kiert. m.

Syksy: Yleensä kevättä selvästi harvalukuisempi. Vain kahtena syksynä (1991 ja -92) yhteismäärä on ylittänyt 50 yksilön. Huippusyksynä 1991 nähtiin OUT Vuonoksessa kolme "hyvää" muuttoa: 15.7. a35, 7.8. 30ad./5a ja 20.9. 38/3a. Kaksi muuta yli kahdenkymmenen linnun muuttoa: 17.8.1988 KON Selkie a29m sekä 4.8.1992 OUT Vuonos a31 SW.

Etelä-Karjala: Kaksi kevättä erottuvat yli muiden: 1978 (512 yks.) ja 1988 (901 yks.). Parhaat muutot ovat olleet 15.5.1978 LAP Hanhijärvi a300 NE + IK 154/3 NE sekä 14.5.1988 LAP Haapajärvi 700/2a NE (koko alueelta 900/6a + IK 700/3a). Syksyn 1987 ennätysmäärästä (459 yks.) yli puolet (269/3a) nähtiin 23.7. JOU Tiuruniemestä käsin. Myös toiseksi parhaan syksynä 1988 (349 yks.) muutto keskittyi yhteen päivään 16.8. (337 yks.), eniten Luumäeltä 287/5a + IK 107/3a. Muina syksyinä ei suuria ryntäyksiä ole todettu, mutta mainittakoon 20.7.1992 JOU Karvasalo a100m, joukossa ad. ♂ alli! Paikallismäärät olemattomia.

Mustaviklo *Tringa erythropus*

Keväällä mustaviklo saapuu erittäin täsmällisesti toukokuun alussa. Muutto etenee Suomen yli hyvin nopeasti, yleensä viikon aikana 10.-15.5., eikä viivytelijoita juuri tavata. Jos levähtämiseen soveliaita tulvapeltoja ja rantaniittyjä ei ole ja sääolot ovat muutolle edulliset, ei paikallisia mustavikloja juurikaan tavata, vaan linnut pyyhkivät pohjoiseen varsin huomaamattomasti. Päinvastaisilla sääoloilla tilanne on aivan toinen ja parhaimmillaan voidaan nähdä satojakin lintuja; enimmillään

13.5.1995 Oulunsalon Kylänpäänlahdella jopa 500p. Syysmuutto etelään alkaa sekin hyvin täsmällisesti kesäkuun alkupuolella.

Pohjois-Karjala

Kevät: Neljän kevään (1981, -85, -87 ja -92) yhteismäärä on ylittänyt 200 yksilöä. Perinteisesti parhaita mustaviklon levähdyspaikkoja ovat LIP Ahonkylän pellot sekä VÄR Sääperinjärvi. Parhaimpia lepäilijämääriä Ahonkylästä: 11.5.1984 85p, 16.5.1985 40p ja 13.5.1992 110p, sekä 50p Sääperiltä 16.5.1981, 10.5.1985 ja 12.5.1987. **Syksy:** Yleensä kevättä selvästi harvalukuisempi. Vain kolmena syksynä (1976, -84 ja -86) on yhteismäärä kivunnut lähelle 50 yksilöä tai sen yli. Syksy 1976 on 420 linnun yhteismäärällään kuitenkin ylivoimainen, näistä peräti 400 tavattiin OUT Sysmäjärven rantalietteilä. Havainnot ajoittuivat jaksolle 12.6.-27.8. ja muurossa oli kolme selvää huippua: 27.6. 20p, 18.7. 40p sekä 10.8. 40p. Ensiksi muuttavat vanhat naaraat, sitten koiraat ja viimeisenä nuoret linnut (Hildén 1979). Lisäksi muilta syksyiltä kolme muuta parempaa havaintoa, jotka ovat kaikki OUT Vuonoksesta: 2.8.1978 16m, 7.8.1984 8 juv. p sekä 23.8.1985 13p.

Etelä-Karjala: Keväällä yleisempi ja syksyllä yhtä yleinen läpimuuttaja kuin P-K:ssa. Parhaimpina keväänä (1981, -85, -86) yhteismäärä on kivunnut yli 400:n. Kevään parhaimmat muutot ovat PAR Siikalahdelta: 11.5.1985 150m+43p ja 13.5.1986 158m. Paikallisia eniten 12.5.1981 JOU Suokumaanjärvi 56, 12.5.1987 LAP Lutee 70 ja 12.-13.5.1992 SAA Pien-Rautjärvi 50. Syksyllä kovin vähälukuinen, paras muutto 3.7.1983 PAR Siikalahti a44 SW. Paikallissummat parhaimmillaankin alle 20 yksilön.

Punajalkaviklo *T. totanus*

Suomessa laji pesii yleisenä kaikkialla merialueillamme ja myös paikoittain sisämaassa harvinaisena rantaniityillä. Näiden lisäksi kauttamme muuttaa Jäämerellä pesiviä lintuja, joita sisämaassa tavataan harvalukuisena.

Pohjois-Karjala

Kevät: Neljänä keväänä (1975, -77, -79 ja -82) yhteismäärä on lähennellyt tai ylittänyt 20 yksilön rajan. Hyviä punajalkaviklon tapaa-

mispaikkoja keväisin ovat olleet OUT Sysmäjärvi, JOE Höytiäisen kanava sekä VÄR Sääperi. Lähes poikkeuksetta havainnot ovat koskeneet 1-2 yksilöä, tosin pari kertaa on nähty myös kolmen yksilön "suurparvi".

Havainnot ovat monena keväänä keskittyneet huhti-toukokuun ja toisaalta touko-kesäkuun vaihteeseen. Ensimmäisen "aallon" aiheuttanevat "etelänpunajalkaviklot", jotka ovat levittäytymässä Suomenlahdelta sisämaahan, ja toisen "pohjanpunajalat", jotka läpimuuttavat Kuolan rannikolle. Lajista on muutamia kesähavaintojakin, jotka voivat viitata pesintään: esim. 18.5.-heinäkuu 1983 OUT Sysmäjärvi 2p.

Syksy: Vain neljältä syksyltä (1975, -76, -77 ja -78) on havaintoja useammasta kuin viidestä yksilöstä. Vuosi 1975 on suvereeni ykkönen (26 yks.) ja syksyn paras noteeraus (13.7. OUT Sysmäjärven Sysmäjoen suu 14p) on enemmän kuin minkään muun syksyn yhteismäärä. Parhaiten muuttolennessa punajalkavikloja tavattiin 12.6.1977 OUT Sysmäjärvellä yhteensä 5m.

Erityisesti syyshavainnot, mutta myös keväthavainnot, ovat vähentyneet 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Onko tähän syynä krooninen kahlaajapaikkojen puute vai punajalkaviklon todellinen vähentyminen vaiko molemmat on epäselvää. Esimerkiksi Hildén & Hario (1993) esittävät: »*Vaikka punajalkaviklo on viime vuosikymmeninä levinnyt sisäsaaristoon ja laajalti sisämaahankin, sen kanta on monilla ulko-saariston tutkimusalueilla ollut laskusuunnassa.*»

Etelä-Karjala: Pesii harvalukuisena alueella. Ilmoitettujen havaintojen perusteella alueen kanta on n. 20 paria, mutta viime vuosina kanta on ehkä taantunut (E-K:n harvinaisuuskat-saukset). Pesimäpaikat sijaitsevat maakunnan eteläosassa, Vuoksen itäpuolella laji on pesinyt vain kerran. Läpimuuttajia ei pesivistä ole helppo erottaa. Selvät muuttajat keskittyvät toukokuun alkupuoliskolle sekä heinäkuulle. Suurimmat muuttoparvet: 4.5.1967 PAR Siikalahti 7p, 7.5.1972 PAR Siikalahti 12p, 15.5.1990 LAP Kansola a4 NE ja 11.5.1991 JOU Höytiönlampi a6 NE.

Karikukko *Arenaria interpres*

Karikukko pesii koko merialueellamme. Sen

Vesipääsky on nimensä mukaisesti elementisään - maalla se viihtyy vain pesiessään.

- Hannu Eskonen

sijaan sisämaassa varsin harvalukuisena tavattavat linnut kuuluvat Jäämeren pesimäkantaan.

Pohjois-Karjala

Kevät: Kolmena keväänä (1974, -85 ja -87) on yhteismäärä ollut n. 10 yksilöä tai sen yli. Parhaalta vuodelta 1987 (14 yks.) löytyvät myös suurimmat parvet: 10.5. VÄR Sääperi 5p ja 11.5. JOE Utran kanava 6p. Lisäksi kannattaa mainita seuraavat "maksimihavainnot": 19.5.1985 JOE Hasaniemi 4p sekä 21.5.1992 JOE Linnunlahti 4/3a m. Pesinyt Pielisellä kesällä 1981 (Lappi 1982).

Syksy: Havaittu vain viitenä syksynä yhteensä seitsemän yksilöä jaksolla 7.7.-12.9.1975 1 yks., 20.-24.8.1976 OUT Vuonos yhteensä 2 juv. p, 7.7.1981 LIE Pielisen Matikkalansaari 1p ja 18.7. OUT Vuonos 1p, 12.9.1987 LIE Kevätlahti 1m sekä 14.8.1993 OUT Vuonos 1 juv. p/m. Lisäksi yksi vanhempi julkaistu havainto: 11.9.1967 JOE Höytiäisen kanava 1 juv. p (Kapanen & Tiussa 1967).

Etelä-Karjala: Selvästi vähälukuisempi kuin P-K:ssa. Suurimmat parvet: "kevällä 1982" LAP Tuosa enimmillään 5p ja 11.7.1992 JOU Pulp 4p.

Vesipääsky *Phalaropus lobatus*

Vasta toukokuun lopussa Intian Valtamereltä saapuvien vesipääskyjen muuttokausi on hyvin lyhyt. Kevällä vesipääsky esiintyy melko harvalukuisena ja syksyllä lajin havaitseminen on suorastaan onnen kauppa!

Pohjois-Karjala

Kevät: Kevät 1977 on ylivoimaisesti paras 168 yksilön yhteismäärältään. Lisäksi kahdeksana keväänä on ylletty 40-70 vesipääskyn yhteismäärään. Kevään 1976 tarkka yhteismäärä ei ole tiedossa, jolloin esim. OUT Vuonoksessa havaittiin 29.5.-24.6. levähtäviä vesipääskyjä 1-24 yksilöä kerrallaan. Huippukevään 1977 paras lukema (25p) tehtiin 30.5. niin ikään OUT Vuonoksessa. Muita hyviä kevätiesiintymiä: 28.5.1978 OUT Sysmäjärvi huikeat 8m+49p, 1.6.1992 KES Rasti (klo 3.20-7.00) 43/8a varmaa + 25/3a todennäköistä vesipääskyä sekä 28.5.1994 ILO Sonkajanranta 24p. Pesinyt kerran Outokummussa.

Syksy: Neljänä syksynä (1974, -76, -78 ja -79) on ylitetty 20 yksilön yhteismäärä. OUT Vuonos on myös syksyisin ollut maakunnan paras vesipääskypaikka. Vuonoksen havaintosarja kuvanee hyvin vanhojen sekä nuorten lintujen muuton ajoittumista: 7.-9.7.1976 yht. 12ad. ja toinen huippu 31.7.-3.8. yht. 10 yks. (ensimmäinen 1.7. ja viimeinen 22.8.), 9.8.1978 2ad.+ 10juv., 5.7.1979 5p ja 2.8. 5p, sekä 11.8.1981 6juv. p.

Etelä-Karjala: Hyviä "vesiballerina-keväitä" ovat olleet 1985, -89 ja -91. Suurimpia järvien paikallismääriä: 24.-27.5.1985 LAP Karhusjärvi 22-47 yks. (max. 26.5.), 26.5.1989 JOU Korvenkylä 34 yks. sekä LAP Haapajärveltä: 26.5.1975 80p ja 26.-27.5.1976 60-70p. Kuriositeettina mainittakoon LAP Kaislasen vesipääskyt

v. 1978: 16.6. 8p, joista 1 ♂ 2 ♀ olivat paikalla aina 27.6. asti! Syksyllä paikkakohtaiset määrät ovat olleet vaatimattomia, eniten 29.8.1973 LAP Hanhijärvi 8p, 11.7.1974 LAP Haapajärvi 11p ja 7.8.1978 PAR Sammallampi 8p.

Isovesipääsky *P. fulicarius*

Isovesipääsky on vesipääskyn pohjoinen serku, joka pesii lähes ympäri napaseudun lammi-koissa ja laguuneissa, meitä lähinnä Islannissa ja Huippuvuorilla. Laji talvehtii trooppisilla alueilla ulkomerellä. Pesimäalueiden ulkopuolella laji on kauttaaltaan Euroopassa harvalukuinen vieras, niin myös Suomessa. Kaikkiaan lajista on tiedossa maastamme 38 havaintoa ja nykyisin siitä tehdään 1-5 havaintoa vuodessa. Kevätmuutto tapahtuu toukokuun lopussa, syksyllä vanhat muuttavat pääosin elokuun aikana, mutta nuoret huomattavan myöhään vasta loka-marraskuussa. Itä-Suomesta laji on toistaiseksi tavoitettu vain kahdesti: 11.6.1909 Lieksan Pielavedellä ammuttu sekä 20.-24.9.1969 Lappeenrannan Myrkkylahti 1^{1-kv} p. Lisäksi alueella on nähty **amerikanvesipääsky** (*P. tricolor*): 14.-17.9.1989 Lappeenrannan Askolan altailla 1^{1-kv} p, joka sai luonnollisesti suuren huomion bongaripeireissä (Suomen 3.).

Kihut

Läpimuuttavista kihuistamme keväisin yli 80 prosenttia on merikihuja, selvästi vähemmän tavataan leveäpyrstökihuja. Tunturikihu on Suomenlahden arktisessa muutos- ja satunnaislaji, josta kevään aikana tehdään vain 3-10 havaintoa. Kihujen muutto on melko ailahtelevaa ja eri keväiden välillä voi olla huomattaviakin eroja niin koko kihumuuton kuin lajienkin välillä. Porvoon mlk:n Kummelskärillä kevään kihujen yhteismäärät ovat vaihdelleet 60-481 yksilön välillä. Syksyn kihumuutto on melko huomaamatonta ja hyvin ailahtelevaa, mutta sitäkin mielenkiintoisempaa. Syksyn kihuhavainnot keskittyvät sisämaan vesistöreiteille, missä niitä voidaan nähdä parhaimpina syksyinä muuttamassa kuin konsanaan keväällä Suomenlahdella. Vaikka merikihu onkin määritetyiksi tulleista kihusta selvästi runsaslukuisin, nähdään joka syksy pieni joukko leveäpyrstö- ja tunturikihuja, joinakin syksyinä jopa invaasionomaisesti kymmeniä lin-

tuja. Etenkin sisämaassa, mutta myös esim. Jäämeren yllä kihut voivat lentää useimpien kahlaajien tavoin korkeapaineen keleillä niin korkealla (yli 2 km), ettei niitä voi paljain silmin havaita (Alerstam ym. 1995), mikä osaltaan selittää vuosittaiset erot kihuhavainnoissa.

Leveäpyrstökihu *Stercorarius pomarinus*

Pohjois-Karjala

Kevät: Havaittu yhtenätoista keväänä. Iki-muistoinen "lepy-kevät" koettiin v. 1978, jolloin ilmoitettiin havainnot 43 linnusta, mutta mahdolliset samat pois karsien päästään 26 yksilöön. Pääosa näistä nähtiin 14.-22.5. Pyhäselän pohjoisosissa paikallisena. Paras muuttopäivä oli 21.5., jolloin JOE Linnunlahdella nähtiin 2va.+1tu. p ja 2va.+1tu. m sekä PYH Mulossa 3va.+2tu. m. Suurin sisämaassa havaittu parvi on kuitenkin 31.5.1985 JOE Höytiäisen kanavalla nähty 10va. m. Mainittava havainto on myös 22.5.1984 JOE Linnunlahti 6m (4va.+1välimuoto+1tu.). Lisäksi Kapanen (1973) on julkaissut joitakin vanhempia havaintoja: 21.5.1972 JOE Höytiäisen kanavalla 1 va. p merikihujen kanssa ja ilmeisesti sama lintu illalla merikihun kanssa NW. 26.5.1972 JOE Höytiäisen kanava 1 N.

Syksy: Havaittu kuutena syksynä yhteensä kymmenen yksilöä jaksolla 2.9.-23.10.: 2.9.1979 ENO 1 juv. löydetty kuolleena, 18.9.1982 KON Onttola 1ad. va. m ja 7.-9.10. ENO Uimaharju 1 juv. p, 23.10.1983 RÄÄ Vuoniemi 2 juv. m, 25.9.1984 RÄÄ Vuoniemi 1 subad./ad. m, 22.9.1990 RÄÄ Vuoniemi 1 juv. S, 13.10.1991 KES Ruokkeenniemi 1ad. va. WSW ja 17.10. RÄÄ Vuoniemi 2 juv.

Etelä-Karjala: Keväältä yhdeksän havaintoa: 11.5.1978 LAP Kaisanen 1p, joka ryösteli naurulokin pesiä, 11.-12.5.1978 PAR Siikalampi 1 N, 15.5.1978 PAR Simpelejärvi 1, 23.5.1979 YLÄ Väkevä 2va. NE, 10.5.1983 JOU Tiurunieniemi 1va. NE, 16.5.1986 LAP Nuijamaanjärvi 1 NE, 18.5.1988 JOU Suokumaa 2va. NE, 18.5.1989 JOU Suur-Saimaa ala-Lyly 1 ad. m, 24.5.1992 SAA Jyrkilä 1va. ad. NE. Syksyiltä viisi havaintoa: 11.-16.10.1988 PAR Kurhonselkä 1^{1-kv} p, 22.10.1989 LUU Kivijärvi 1^{1-kv} p, 10.10.1991 JOU Sappula 1^{1-kv} p, lokakuu 1991

Merikihu on yksi tundran asukeista.

- Hannu Eskonen

TAI Peräsaarenkari 1^{1-kv} p, 29.9.1992 JOU Tiurunieniemi 1va. ad. SW. Lisäksi yllättävä kesähavainto: 15.7.1911 TAI 1.

Merikihu *S. parasiticus*

Pohjois-Karjala

Kevät: Parina keväänä ((1973), -87 ja -88) on nähty yli 30 yksilöä, ja lisäksi kymmenenä muuna keväänä on nähty 13-25 yksilöä. Vain keväällä 1994 laji on jäänyt havaitsematta.

Ensiksi merikihuhavaintojen historiasta Kapasen (1977) kertomana: »P-K:sta ei Pynnösellä (1943) ole lainkaan merikihuhavaintoja. Samoin E. Lapin 1954-64 tekemät kolme havaintoa (1-3 lintua touko-kesäkuussa ja syyskuussa) Pieliseltä ja Koitereelta koskevat lajilleen määrittämättömiä kihuja. Vuosina 1967-73 merikihu on tavattu Joensuun seudulla vuotta 1968 lukuunottamatta joka kevät. Yhteensä näinä vuosina on havaittu 139 yks., joista peräti 88 yks. keväällä 1973. Syysuhavaintoja ei ole ilmoitettu lainkaan. Kevään 1973 yllättävään runsaan muuton kulku oli mielenkiintoinen. Muutossa oli havaittavissa kaksi selvää huippupäivää, joista ensimmäisenä 18.5. nähtiin 27 yks. (suurin parvi 18) ja toisena 23.5. 45 yks. (näistä 25+14+5 alle tunnissa 6.05-6.55).»

Muut yli kymmenen yksilön muutot: 17.5.1971 JOE Linnunlahti 2 NE +9p, 21.5.1976 JOE Höytiäisen kanava 11va. NNW, 18.5.1978 JOE Vainonniemi 11va. m, 24.5.1988 KES Rasti 10va. NNE, sekä 14.5.1989 KES Rasti 10m. Syksy: Vain viitenä syksynä (1976, -84, -91, -93 ja -94) on nähty 10 tai useampia merikihu+

kihu *sp:tä*, huippuna syksyllä 1994 53 merikihua + 4 kihiu *sp:tä*. Syksyn 1994 parhaat havainnot kirjattiin RÄÄ Vuoniemestä, huippuna 20.9. 13/6a m (4ad. va.+9ad. tu.). Suurin muutto, ja samalla toinen yli 10 yksilön syysmuutto, nähtiin myös Vuoniemessä hurjana arktikapäivänä 25.9.1984, jolloin yht. 16ad. va muutti n. S.

Etelä-Karjala: Vuosina 1968-1993 alueella on nähty 649 merikihua (+ 111 määrittämätöntä kihua), joista keväältä on 250 (54) ja syksyllä 399 (57) yksilöä. Paras muutto keväältä; 16.5.1984 LAP Nuijamaanjärvi 16 WNW sekä syksyltä 24.9.1984 LAP Huhmarvuori 49/7a WSW, 24.8.1986 LAP Huhmarvuori 22/2a SW ja 13.9.1988 JOU Tiurunieniemi 34/7a NSW. Lisäksi 19.9.1994 JOU Tiurunniemi 37/7a m (Kontkanen 1995).

Tunturikihiu *S. longicaudus*

Pohjois-Karjala

Kevät: Todellinen suurharvinaisuus, sillä v. 1974-1994 on vain yksi keväinen havainto: 29.5.1987 KES Ulponniemi 2ad. NNE/NNW. Lisäksi 17.5.1970 JOE Höytiäisen kanava 3 N (Kapanen 1973), ja 28.5.1965 JOE Höytiäisen kanava 1 N ja mahdollisesti sama yks. myöhemmin Liperissä E (von Haartman ym. 1963-72).

Kaksi mielenkiintoista kesähavaintoa: 30.6. 1978 TOH Uusi-Värtsilä 1ad. m sekä 19.7.1992 JOE Pyhäselkä 1ad. p/SW. M. Leivo esittää (SR 20:119), että »19.7.1992 havainto liittyyneen samaan

ilmiöön kuin kyseisenä kesänä tunturipöllöillä havaittu kesävaellus, nimittäin Pohjois-Venäjällä valinneeseen ankaraan ravintopulaan, joka pakotti linnut lähtemään jo kesällä suotuisemmille alueille.»

Syksy: Vain yksi syyshavainto: 22.9.1979 KII Ylisenjärvi 1juv. löytynyt kuolleena.

Etelä-Karjala: Neljä havaintoa: 6.7.1978 RUO Sikiö 1 ad., 24.5.1979 PAR Kangaskylä 5 NW, 14.9.1988 LAP lentokenttä 1^{1-kv} toikkaroi kiitoradalla aamulla ja kuoli myöhemmin päivällä sekä 18.9.1988 PAR Särkisalmi 1^{1-kv} kuolleena 6-tiellä.

KIIITOKSET

Lämpimät kiitokset arktikatutkimuksen nuorille veteraaneille Mauri Leivolle ja Jari Kontiokorvelle, jotka jaksoivat kahlata läpi paikoin kuivahkon käsikirjoituksen ja tekivät siihen hyviä korjausehdotuksia. Älkäämme myöskään unohtako lukuisia, poikkeuksellisen "fanaattisia maastomyyriä", joiden ansiosta lukemasi havainnot ovat ylipäätään olemassa.

KIRJALLISUUS

- ALERSTAM, T., GUDMUNDSON, G. A. & LARSSON, B. 1995: Tundrafågelnas flyttning och flygvägar. - Vår Fågelvärld 54(1):18-21.
- BERGMAN, G. 1974: The spring migration of the Long-tailed Duck and the Common Scoter in western Finland. *Ornis Fennica* 51:129-145.
- BIANKI, V. 1977: Gulls, shorebirds, and alcids of Kandalaksha bay. *Proceedings of the Kandalaksha State Reservation*, no. 6.
- DURINCK, J., SKOV, H., JENSEN, F.P. & PHIL, S. 1994: Important marine areas for wintering birds in the Baltic Sea. *Ornis Consult*. Copenhagen.
- ERIKSSON 1980: Merimetson *Phalacrocorax carbo* muutosta Luvian Säpissä. *Lintumies* 15:90-92.
- ESKELINEN, O. & HAAPALA, H. 1968: Pohjoisten kahlajien muutosta Pohjois-Karjalassa ja Perämeren rannikolla. *Aquilo Ser. Zoologica* 6:32-50.
- FOLKESTAD, A. O. & MOKSENS, A. 1970: Observationer av trekkende Aerfugl Trondelag. *Sterna* 9:9-17.
- VON HAARTMAN, L., HILDÉN, O., LINKOLA, P., SUOMALAINEN, P. & TENOVUO, R. (toim.) 1963-1972: Pohjolan linnut värikuvin. Otava, Helsinki. 1092s.

- HILDÉN, O. 1979: Mustaviklon kevät- ja syysmuuton ajoituksesta. *Ornis Fennica* 56:18-23.
- HILDÉN, O. & HARIO, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. Forssan Kirjapaino Oy. 317s.
- HILDÉN, O., TIAINEN, J. & VALJAKKA, R. 1979: Muuttolinnut. Yhteiskirjapaino Oy. 284s.
- JERNSTRÖM, K. & SOJAMO, E. 1975: Alli pesinyt Etelä-Karjalassa. *Ornis Karelica* 2:70.
- JUVONEN, A. & LEIVO, M. 1977: Kahlaajamuutto Outokummussa syksyllä 1976. *Siipirikko* 4(1):16-20.
- KAPANEN, M. 1973: Lintuhavaintoja Joensuun seudulta 1966-72. *Lintumies* 8(4):23-24.
- KAPANEN, M. 1977: Merikihun *Stercorarius parasiticus* muutosta Joensuun seudulla. *Ornis Fennica* 54:123-126.
- KAPANEN, M. & TIUSSA, J. 1967: Lintusyksy 1967 Joensuussa. *Lintumies* 3(4):76-78.
- KAPANEN, M. & RAUSTE, V. 1974: Kevään 1973 arktiset muuttajat Joensuussa. - *Siipirikko* 1(1):2-4.
- KONTIOKORPI, J. 1990: Punkaharjun syysmuutot 1986-1988. *Oriolus* 10:3-19.
- KONTIOKORPI, J. 1992: Punkaharjun syysmuutot 1989-1991. *Oriolus* 12:3-30.
- KONTIOKORPI, J. 1993: Miljoonien vesilintujen syksy. *Linnut* 28(5):8-16.
- KONTKANEN, H. 1994: Syksyn 1993 arktika Suomessa, Virossa ja Venäjällä. *Linnut* 29(5):8-15.
- KONTKANEN, H. 1995: Syysarktika 1994. *Linnut* 30(4):8-15.
- KOSKIMIES, P. & SOJAMO, E. 1976: Siikalampi 1975-76. *Ornis Karelica* 3:52-59.
- LAPPI, E. 1982: Karikukko (*Arenaria interpres*) pesivänä Pielisellä. - *Siipirikko* 9(2):76-77.
- LEIVO, M. 1982: Pohjoiskarjalaisia lintupaikkoja: Outokumpu. *Siipirikko* 9:83-123.
- LEIVO, M., KONTIOKORPI, J. & RUSANEN, P. 1994: Kevään 1993 arktinen muutto Pohjois-Itämerellä. *Linnut* 29(2):12-19.
- LEIVO, M., KONTIOKORPI, J. & RUSANEN, P. 1995a: Arktika keväällä 1994. *Linnut* 30(3):28-31.
- LEIVO, M., KONTKANEN, H. & RUSANEN, P. 1995b: Kaakkurinuorukaisen ensimmäinen syysmuutto. *Linnut* 30(1):12-13.
- MIKKOLA, M. & SÖDERSVED, J. 1990: Kuu kiurusta kesään. Kirjayhtymä, Helsinki. 160 s.
- MOSKALEV, V. 1977: Migration of the Common Scoter on Kolgomnya Spit (West from Leningrad) in July, 1975. *Commun. Baltic Commission Study Bird Migr.* 11: 46-48

- NORRDAHL, K. 1984: Vienanmeren haahkojen syysmuutosta Pohjanlahdella. Siipipeili 4(1):2-5.
- OSSIPOV, D. & GAGINSKAJA, A. 1995: The Bolshoy Fiskar Archipelago not yet protected, but should be. WWF Baltic Bulletin 5/95:27-28.
- PETTAY, T. 1990: Allihaahka - arktinen kevätmuuttaja. Corvus 13:36-38.
- PETTAY, T. 1995: Spring migration of the knot *Calidris canutus* in southern Finland. - Ornis Fennica 72:43-47.
- PYNNÖNEN, A. 1935: Karikukon *Arenaria interpres* ja meriharakan *Haematopus ostralegus* muutosta maamme sisäosissa. Ornis Fennica 12:71-73.
- PYNNÖNEN, A. 1941: Über den Zug der Trauerente *Oidemia nigra* im Inneren Finnlands. Ornis Fennica 29:36-39.
- PYNNÖNEN, A. 1943: Havaintoja Joensuun seudun linnuista ja muutamia lisätietoja myös muun Pohjois-Karjalan linnuista. Kuopion Luonnon Ystävien Yhdistyksen julkaisu. Sarja B2. No1.
- PÖLLÄNEN, M., KONTIOKORPI, J., PIETILÄINEN, O-P. & VEIJALAINEN, E. 1996: Arktika muuttolintujen valtaväylillä. WSOY, Helsinki. 160 s.
- PÖYHÖNEN, M. 1995: Muuttolintujen matkassa. Otava, Helsinki. 255s.
- PÖYHÖNEN, M. 1996: Allihaahkan syysmuutosta Itämerelle. Linnut 31(2):.
- SALMINEN, A. 1983: Suomen sorsalinnut. Lintutieto Oy. Helsinki. 208 s.
- SOJAMO, E. 1975: Myrkkylahti ja Tuosa saasteiset kahlaajakeitaat. Ornis Karelica 2:3-16.
- SOJAMO, E. 1976: Pohjoisten vesilintujen syysmuutto Etelä-Karjalassa 1974-1976. Ornis Karelica 3:35-51.
- SOJAMO, E. 1980: Lappeenrannan Tuosan kahlaajamuutto 1975-79. Ornis Karelica 6:51-65.
- VÄHÄTALO, A. 1982: Pohjoiskarjalaisia lintupaikkoja; Joensuu. Siipirikko 9:83-123.

S3 com. SIEMENS

Pikkuiset
suorassa
vertailussa.

Pientä on
myös hinta
alk. 2490,-

TEKNISET
KONEPISTE
KAUPPAKATU 17 • PUH. 227 101

IKIMUISTOINEN VALKOPOSKIHANHIEN MASSAMUUTTOPÄIVÄ 23.5.1995 VÄRTSILÄSSÄ

PENTTI ZETTERBERG

Aamuyöllä puoli neljän aikaan 23.5.1995 herätti Bongariliiton Lintuviesti-piippari tiedolla, että Virolahdella oli käynnissä kova valkoposkihanhimuutto. Viimeinkin kunnan massamuutto alkaa, ajattelin unien seassa. Pientä muuttoa oli jo ollut muutamaa päivää aikaisemmin ja kalenterinkin mukaan massojen oli jo aika tulla. Laskeskelin, että hanhilaumoilla kestää vielä monta tuntia ehtiä suunnitellulle tapaamispaikallemme Värtsilään, ja painoin pään syvemmälle tyyneyn.

Aamulla vähän jälkeen yhdeksän kapusin sitten Värtsilässä Räikönvaaran rajavartiotorniin muutonhavainnointiin, rajavartiostolta saatu asianmukainen lupa taskussa pullottainen. Säätilanne vaikutti todella otolliselta valkoposkihanhiin näkemiseen: näkyvyyttä oli 10-20 km, hanhiparvet erottuisivat kaukaa idän puoleltakin ja ennen kaikkea tuuli puhalsi sopivasti itäkaakosta kolmen boforin voimalla, painaen tulevan muuton sopivasti Värtsilän hollille.

Kun ensimmäinen parituntinen tiukkaa stajajausta oli tuottanut tulokseksi pyöreän nollan, olin kerinnyt jo moneen kertaan tarkistella laskeskelmiäni hanhiin lentonopeuksista ja reiteistä näissä sääolosuhteissa. Olivatko massat saaneet kenties myötätuulesta ylimääräistä vauhtia siipiensä alle, vai oliko reitti sittenkin suuntautunut enemmän itään, ohitse Värtsilän. Tässä vaiheessa tullut tieto Virolahdelta kymmeneen mennessä nähdystä yli 70 000 hanhasta lisäsi rajusti höyrynpainetta spekulattorissa, taivaanrantaa idän ja lounaan välillä oli harottava entistäkin tiuhemmin.

Viimeinkin, kello 11.27 saapui ensimmäinen vajaan satasen parvi valkoposkia, ylittä-

en tornin komeasti suoraan päältä. Nyt se alkaa, ajattelin ja suuntasin kiikarit lounaseen löytääkseni uusia parvia. Muutto oli kuitenkin aivan pysähdyksissä, uusia parvia ei repimälläkään löytynyt. Pysähtyneisyyttä kuvaa hyvin se, että koko tunnin 11.00-12.00 aikana kertyi havaintovihkoon vain kolme havaintoa. Toinen havainto, valkoposkien kaukopartion lisäksi, koski kaartelevaa hiirihaukkaa, sekin ehkä paikallinen... Mutta se kolmas havainto, heti valkoposkiparven jälkeen, se nakkasikin aamun odotuksen turhaumat kertaheitolla tornista alas. Kello 11.29 näet löytyi vanha pikkukiljukotka kaartelemasta lounaan suunnassa vain kilometrin päässä! Hetken kuluttua lintu ohitti tornin kaarrellen matalalla metsää ja peltoja vasten vain muutaman sadan metrin päästä, edeten kohti itää edelleen matalalla kaarrellen. Jopa edelliskesänä Virossa läheltä nähdyt paikalliset pikkukiljukotkat kalpenivat tämän havainnon rinnalla, kun tornista käsin lintua saattoi tarkastella hyvässä valossa sekä sivulta, että viistosti yläpuolelta tummaa taustaa vasten, ilman tavanomaista taivaan vasta-aloa. Kymmenen minuutin kuluttua lintu sitten katosi Venäjän puolen lähivarojen taakse, eikä näyttäytynyt sen koommin.

Lopetin täysin pysähtyneen muuton havainnoinnin kello 13, kun viimeisen tunnin aikana ainoa muuttohavainto tuli kolmesta selkälökistä, joista tosin yksi ilmeisesti oli meillä harvoin näyttäytyvä toisen kalenterivuoden lintu. Samalla näkyvyyskin oli etelästä lähestyvän tihkusateen myötä supistunut muutama kilometriin. Lintuviestin piipparistaakaan ei hyvään aikaan ollut kuulunut muuttotietoja, joten arvelin massamuuton menneen

Taulukko 1. Valkoposkihanhimuutto 23.5.1995 Värtsilässä. Lukumäärät sisältävät määritettyjen valkoposkihanhiiden lisäksi kaksi punakaulahanhea, 12 sepelhanhea ja 430 määrittämätöntä hanhea.

Aika	Yksilöitä	Itäpuolelta	Päältä	Länsipuolelta	Parvien lkm.	Huom.
9.20-10.00	0	0	0	0	0	
10.00-11.00	0	0	0	0	0	
11.00-12.00	95	0	95	0	1	
12.00-13.00	0	0	0	0	0	
13.00-14.00	4 102	0	4 102	0	11	
14.00-15.00	5 800	2 300	3 280	220	14	
15.00-16.00	7 083	5 720	553	810	12	a5100 klo. 15.07
16.00-17.00	1 212	243	969	0	8	B ber 12, B ruf 2
17.00-17.45	761	0	456	305	5	
yhteensä	19 053	8 263	9 455	1 335	51	parvikoko 373.4

sivusuun. Eräänlaisena sijaistoimintana lähdin tarkistamaan, olisiko Räikönvaaralla pari päivää aikaisemmin innokkaasti laulellut pikkukultarinta siirtynyt Savikon pakettipeltopen-
saikkoon. Kyseisellä paikallahan oli havaittu jo ainakin kolme yksilöä muutamana aikai-
sempana vuonna.

Paikallisretkeily tiikusateessa raskaana roikkuvien sumupilvien alla keskeytyi äkisti jo puolen tunnin kuluttua, kun pilvistä alkoi kuulua hanhien pajatusta. Ensin yksi parvi kello 13.35, sitten muutaman minuutin kuluttua toinen, ja kohta jo useita parvia yhtä aikaa mekasti pilvissä peltojen yllä. Massamuutto tuli sittenkin Värtsilään, parvikoko suureni koko ajan, suurimmat parvet hipoivat jo tuhatta yksilöä! Kun varttitunnin rynnistyksen saldo oli jo 4 000 valkoposkihanhea, oli yritettävä siirtyä parempiin stajausasemiin. Räikönvaaran torniin ei kannattanut nousta, näkyvyys sieltä olisi matalalla roikkuvien pilvien takia ollut vielä huonompi kuin maanpinnalta. Perinteiselle stajauspaikalla kunnantalon peltoaukealle siirryessäni tein samantien lintupiipariin tiedotuksen, jonka toivoin tuovan apujoukkoja paikalle hanhiryntäystä hallitsemaan.

Aina luotettavat Harri Kontkanen ja Petri Palviainen tulivatkin pian jo paikalle. Tietävästi Suzuki Vitaran kaikki mahdolliset vedot oli kytketty päälle maksimaalisen nopeaa etenemistä varten. Pikainen paikalle saapuminen viittaa vahvasti siihen, että viestin saatuaan herrat olivat oikaisseet maastoautolla kuutos-

tieltä konkreettisesti suorinta tietä Värtsilään, näinollen porhaltaen yli muutamankymmenen kilometrin umpimetsä- ja suotaivalten...

Vahvistetuin voimin hanhilaumojen las-
kenta alkoi jo sujua, huolimatta siitä, että osalla parvista näytti olevan oikea muutto-
suunta täysin kateissa ja eri suuntiin hortoile-
via parvia oli parhaimmillaan näkyvissä kym-
menkunta. Pääsuunta oli kuitenkin koillinen
kuten asiaan kuuluu. Tässä vaiheessa selittyi
sekin, miksi massojen saapuminen Virolahdel-
ta Värtsilään kesti niin kauan. Välissä ollut ti-
kusadealue matalalla roikkuvine pilvineen oli
sotkenut hanhien suunnistuksen ja kuten myö-
hemmin kuulumme, suuri osa valkoposkihan-
hista oli poikkeuksellisesti laskeutunut järven-
selille ja pelloille odottamaan muutto-olosuh-
teiden parantumista.

Massiivinen muutto jatkui Värtsilässä ne-
lisen tuntia, satapäisiä laumoja eteni jatkuvasti
pilvien lomassa, monet parvet vain lyhyen ai-
kaa pilvistä näkyvissä. Muuton hiipuminen
tapahtui sitten ennen iltakuutta. Havaittuja
hanhia laskettiin pyöreästi 19 000, joista 18 609
saatiin määritettyä valkoposkihanhiksi (tau-
lukko 1). Voi vain arvailla, mikä olisi ollut
kokonaissumma, jos näkyvyyttä olisi ollut
enemmän kuin pari kilometriä! Valkoposkien
summa merkitsi joka tapauksessa kaikkien ai-
kojen suurinta Pohjois-Karjalassa todettua
muuttoa. Varmasti kaikille havainnoijille eräänä
mieleenpainuvimmista havainnoista oli 5 100
valkoposken jättiläisparvi, joka monen kilo-

metrin mittaisena ja peittäen neljäsosan koko havainnointikentästä, ohitti läheltä Värtsilän. Tällaista parvea ei tiettävästi koskaan ennen tätä päivää ole sisämaassa havaittu.

Valkoposkien massamuuton mukaan tempautuu aina monenlaista muutakin. Niin varmasti nytkin, mutta huonojen havainnointiolosuhteiden takia varsinaiseen määritys-irroiteluun ei ollut mahdollisuuksia. Löysimme kuitenkin hanhien ja pilvien seasta jonkun verran merikihuja, sepelhanhia ja alleja. Parimmalla näkyvyydellä luultavasti massoja siilaamalla olisi löytynyt melkoinen arktisten muuttajien lajikirjo.

Päivän ehdoton kruunaus antoi kuitenkin odottaa itseään myöhäiseen iltapäivään. Kello 16.20 stajareiden korvissa kiiri karjaisu "punakaulahanhia"! Erästä lähestyvistä liki puolentuhannen linnun valkoposkiparvesta oli Swarowski-kaukoputken jymy-zuumilla löytynyt kaksi punaisenkirjavaa pientä hanhihelmeä. Linnut ohittivat havainnointipaikan kohtalaisen läheltä, mutta huonojen olosuhteiden vuoksi ne olivat yllättävän hankalat

erottaa valkoposkien seasta. Kaikki kolme sitkeätä stajaria saivat kuitenkin ainakin lajin parvesta hoidettua, kahtena linnut näki vain allekirjoittanut. Samalla kaunistuivat pinnalliset: kahdella kokeneella ulkomaiden kiertäjällä maailmanpinnalista kaunistui ja itsekkin sain yllättäen jo toisen spontaanin havainnon lajista Suomessa, heti edellisvuoden ensimmäisen perään ja yli kahdenkymmenen punakaulatoman kevätarktikan jälkeen. Samalla myös Pohjois-Karjalan pinnalista sai kauan odotetun lisän, lajia kun ei tiettävästi koskaan aikaisemmin ole nähty Pohjois-Karjalassa! Lopuksi mainittakoon, että tässä esitettyjä havaintoja pikkukiljukoista sekä punakaulahanhista ei ole vielä saatettu PKLTY:n aluerariteettikomitean eikä liioin Suomen Lintutieteellisen Yhdistyksen alaisen rariteettikomitean tarkastettavaksi, eikä niihin näin ollen tule viitata.

Valkoposken ylivoimainen Pohjois-Karjalan ennätysmuutto tuli näin todettua. Lajin kannat ovat kuitenkin jo pitkän aikaa olleet jatkuvassa kasvussa, joten kenties tämä ennätys rikkoutuu jo seuraavana keväänä!

Värtsilän "reippaat" muuton stajarit! - Markku Halonen

RENGASTUSTA POHJOIS-KARJALASSA

JUKKA MATERO

JOHDANTO

Rengastus on ollut keskeisellä sijalla niin monen pohjoiskarjalaisen lintuharrastajan vuosikierrossa, että jonkinlainen yhteenveto on taas paikallaan. Edellisen yhteenvedon esitti Tiussa (1989). Rengaslöytöjä Pohjois-Karjalan rengastuksista on viimeksi esittänyt Tiussa (1987a,b). Latja (1995a,b) on vastikään esittänyt kootusti Höytiäisen lintuaseman (Höylas) rengastuksia ja löytöjä, joten niitä ei tässä juurikaan käsitellä. Pyrkimyksenä on esittää Pohjois-Karjalan rengastustoiminnan painopistealueita ja erityishankkeita sekä muutamien sanoin kommentoida tiettyjen lajien rengastusmäärien kehitystä vuosien kuluessa. Lajeja, joista on vain muutamia sattumarengastuksia, ei tässä mainita.

Vuoden 1993 puolivälissä Suomessa oli yhteensä 649 aktiivirengastajaa, joista 26 (4,0 %) asui Pohjois-Karjalassa. Tietenkin Pohjois-Karjalassa on vierailut muualta maasta paljon rengastajia, jotka ovat myös renkaitaan täällä käyttäneet, mutta heidän osuutensa kokonaisrengastuksista on varsin pieni.

Pohjois-Karjalassa oli vuoden 1994 loppuun mennessä rengastettu kaiken kaikkiaan 205 688 lintua, mikä on 3,1 % koko maan rengastuksista. Höytiäisen lintuaseman merkitys korostuu rengastusmäärissä; sen osuus Pohjois-Karjalan kaikista rengastuksista vuoden 1994 lopussa oli noin 31 % - viime vuosina osuus on ollut tätäkin suurempi. Lintuasema- ja talvilinturengastuksen suosion takia pesäpoikasrengastusten osuus kaikista rengastuksista on pieni, 32 %. Monin paikoin muualla, etenkin sisämaassa, osuus on paljon suurempi.

Vuosina 1989-1994 rengastettiin Pohjois-

Karjalassa uusina lajeina valkuposkihanhi, allihaahka, mustalintu, tundrakurmitsa, pikkukuovi, punajalkaviklo, tunturipöllö ja kirjokerttu. Pohjois-Karjalassa rengastettujen lajien kokonaismäärä vuoden 1994 lopussa oli 179. Yleisimpinä puutteina voisi mainita esimerkiksi kaulushaikaran, punasotkan, luhtakanan ja uuttukyyhkyn - ei siis enää mitään aivan tavallisia ja helposti kiinni saatavia lajeja.

RUNSAIMMAT PESÄPOIKASRENGASTUKSET

Pesäpoikasina on eniten rengastettu vuosien mittaan tuttuakin tutumpia pönttölintuja, raskaita ja lokkilintuja (taulukko 1). Näiden poikasia löytää suhteellisen helposti moniin vähän yleisempiinkin lajeihin verrattuna. Kirjosiepon ja talitiaisen poikasrengastukset ovat viime vuosina vähentyneet selvästi rengastusrajoitusten takia. Leppälintuja on kuitenkin saanut rengastaa vapaasti. Sinitiaiseen ei kukaan ole erikoistunut eikä sinitiaispoikasia ole kovin paljon rengastettu. Pikkulinnun pönttöjen tekijöille voisi suositella nimenomaan sinitiais- ja leppälintupönttöjen rakentamista (mukaanlukien isoreikäiset käkipöntöt) samoin kuin puukiiپیپöntötystä.

Isompien lokkien ja kalatiiran vuotuiset rengastusmäärät ovat kasvaneet, sen sijaan pikkulokkeja ei ole kukaan viime vuosina ehtinyt tai jaksanut rengastaa entisaikojen malliin. Sinisorsa on yllättävä laji runsaimpien poikasrengastuslajien listalla. Telkkä ei aivan listalle päässyt eikä sen poikasia ole enää viime vuosina juuri rengastettu. Kana- ja hiirihaukkaa on rengastettu enemmän vasta viimeisen kym-

Taulukko 1. Lajit, joita on pesä- tai maasto-poikasina rengastettu Pohjois-Karjalassa vähintään 700 yksilöä vuoden 1994 loppuun mennessä.

Kirjosieppo	10 564
Talitiainen	6 874
Naurulokki	4 113
Räkättirastas	3 681
Punakylkirastas	3 633
Leppälintu	3 284
Kalatiira	3 127
Helmipöllö	1 971
Haarapääsky	1 366
Pajulintu	1 319
Räystäspääsky	1 309
Kottarainen	1 129
Kalalokki	1 037
Harakka	973
Hiirihaukka	951
Harmaalokki	916
Harmaasieppo	899
Käpytikka	866
Västäräkki	859
Sinisorsa	835
Kanahaukka	821
Pensastasku	764
Selkälokki	750
Töyhtöhyyppä	743
Viirupöllö	743
Varpunen	739

menen vuoden aikana; sama tilanne on myös viirupöllöllä. Helmipöllöjä on rengastettu jo aiemmin melkoisia määriä. Pohjois-Karjalassa pöllönpönttöverkostot ovat paikoin kattavia, mutta laajoja aukkoalueitakin löytyy vielä. Kuka isommista pöntöistä kiinnostunut kokeilisi uuttujen rakentamista uuttukyyhkyille esimerkiksi Värttilän-Tohmajärven-Rääkkylän viljelysmaiden laiteille?

Käpytikan poikasrengastusmäärä on valtakunnallisesti todella merkittävä. Varpuslinnuista harakan, pensastaskun ja kottaraisen aiemmin runsas rengastus on vähentynyt reilusti. Kottaraisia ei enää ole missään oikein rengastettavaksi - sen sijaan harakan ja pensastaskun entiset rengastajat ovat vain vaihtaneet rengastuskohteitaan. Variksia ei ole viime vuosina rengastettu poikasena yhtään. Listan ulkopuolelle vielä toistaiseksi jääneistä lajeis-

Taulukko 2. Lajit, joilla Höylaksen osuus Pohjois-Karjalan kaikista rengastuksista (vähintään 20) on yli 50 % (n = Pohjois-Karjalassa rengastettujen kokonaismäärä).

	%	n
Lapintiaainen	99	146
Hippiäinen	96	895
Jänkäkurppa	96	95
Peukaloinen	92	62
Pyrstötiaainen	89	2 238
Pajulintu	87	22 826
Liro	85	441
Taivaanvuohi	84	306
Lapinkirvinen	82	39
Tiltalti	81	699
Lapinharakka	81	90
Hernekerttu	80	2 116
Niittykirvinen	79	435
Sinirinta	77	781
Pajusirkku	74	3 225
Suokukko	73	291
Punarinta	72	1 988
Suosirri	70	150
Hömötiaainen	66	15 387
Sinitiaainen	65	3 061
Lehtokerttu	62	1 541
Pensaskerttu	59	455
Tavi	59	20
Metsäkirvinen	58	422
Lapinsirri	58	38
Pikkulepinkäinen	54	326
Keltävästäräkki	53	769
Pohjansirkku	53	321

ta kannattaa mainita tuulihaukka, pikkutylli ja puukiiپی, joita on aivan viime vuosina rengastettu selvästi aiempaa enemmän muuttaman rengastajan panostettua lajeihin vähän enemmän.

LINTUASEMALAJIT

Todellisia lintuasemalajeja Pohjois-Karjalassa ovat lapintiaainen, hippiäinen ja jänkäkurppa, joita ei Höytiäisen lintuaseman ulkopuolella ole juuri rengastettu (taulukko 2). Pohjois-Karjalan rengastuslajien joukossa on yhteensä 28 lajia, joilla lintuaseman osuus kokonaisrengastuksista (vähintään 20 rengastusta) on yli 50 %.

POHJOIS-KARJALAN ERITYISPROJEKTILAJIT
JA IKÄENNÄTYKSET

Kukaan rengastaja ei yleensä rengasta kaikkia mahdollisia lajeja tasaisesti - tähän on syynä rengastuslupa- ja tavallisesti sisältyvien rajoitusten ohella rengastajien omat mieltymykset, jotka ohjaavat rengastusta tiettyihin kohdelajeihin.

Kuvan Pohjois-Karjalan kohdelajeista saa lajilistasta, johon on otettu mukaan ainoastaan sellaiset lajit, joita on Pohjois-Karjalassa rengastettu yli 9 % koko maan rengastuksista (taulukko 3). Tässä listassa ei ole mukana juuri satumarengastuksia. Lista on painottunut talvilintuihin ja joihinkin Höylaksen erikoisuuksiin.

Peräti lähes kolmannes Suomessa rengastetuista pähkinänakkeleista on rengastettu Pohjois-Karjalassa. Erityisesti muutamana vaellustalvena nakkeli- ja pöytä- ja paneutu- neet Petri Hottola, Kimmo Koskela, Juha Miettinen ja Jouko Tiussa. Tulostakin on syntynyt - mm. ikäennätyksenä (taulukko 4). Rengastus- pyyntien yhteydessä kertyneen mitta-aineis- ton perusteella Miettinen (1983) on pohtinut nakkeli- ja pöytä- ja paneutu- neiden alkuperää varsin perusteellisesti.

Kultasirkkuja on aiemmin rengastettu yl- lättävän paljon, mutta viime vuosina rengas- tus on kultasirkun taantumisen myötä hiipu- nut lähes nolulle. Petolinuista sinisuohauk- ka ja lapinpöllö ovat lajeja, joiden tutkimisessa Pohjois-Karjalan rengastajien rooli on erityisen merkittävä. Ainakin Kari Varonen ja Petri Hot- tola viettivät joinakin vuosina kesäyönsä kun- niakkaasti viljelysmaiden reunapöytä- ja paneutu- -viitakertuksia rengastaen. Viitakertusten ohes- sa rengastetuista pensassirkkalinnuista on saa- tu myös palautetta (taulukko 4). Moni rengas- taja on myös Juha Miettisen johdolla "läskittä- nyt" tikkametsiä - viime vuosina myös tikkojen poikasrengastusmäärät ovat olleet mittavia. Viime vuosina kaikki havaitut valkoselkätikat on pyritty säännönmukaisesti rengastamaan.

Tätä kirjoitettaessa P-K:n rengastajilla on nimissään yhteensä 11 Suomessa rengastettu- jen lintujen ikäennätystä (taulukko 4). Risto Komun keskittyminen vesi- ja rantalintuihin näkyy kunnioitettavina ikäennätöksinä - vesi- linnut voivat elää jopa 20-vuotiaiksi! Ikäennä- tyslista "elää" vielä voimakkaasti; useiden la- jien rengastusmäärät ovat viime vuosina kas-

Taulukko 3. Lajit, joilla Pohjois-Karjalan osuus koko maan rengastuksista on yli 9 % ja joita Pohjois-Karjalassa on rengastettu vähintään 10 yksilöä (n = Pohjois-Karjalassa rengastettujen kokonaismäärä).

	%	n
Pähkinänakkele	30,7	196
Jänkäkurppa	21,3	91
Tundraurpiainen	20,3	670
Kultasirkku	18,9	289
Nokkavarpuinen	17,3	32
Punatulkku	15,3	14 641
Hömötiainen	14,8	15 387
Pikkulokki	12,7	610
Sinisuohaukka	12,4	186
Pikkuvarpuinen	11,9	581
Keltasirkku	11,5	6 118
Viitakertunen	11,5	614
Lapinpöllö	10,8	172
Valkoselkätikka	10,5	36
Varpuinen	9,7	3 615
Käpytikka	9,4	2 094
Pohjansirkku	9,3	321

vaneet melkoisesti, ja lajien suomalaisia ikä- ennätyskokoja rikotaan vuosittain.

MIELENKIINTOISIA RENGASLÖYTÖJÄ
Enemmän tai vähemmän edustavia katkelmia
joidenkin lintu- ja eläinlajien elämänsyklistä

Mustalintu

Joensuun yliopistolla hoidettavana käynyt mustalintu sukelsi kalaverkkoon Puolassa.

R: 22.11.1991 ♂ 1kv JOENSUU (Juha Miettinen).

L: 19.2.1994 kuollut kalaverkkoon PUOLA, Slupsk 1 151 km SW.

Lapasorsa

Latviassa poikasena rengastettu lapasorsa len- si samana syksynä lähes 800 km pohjoiseen - ja joutui nurmeslaisen metsästäjän saaliiksi.

R: 8.6.1991 ♂ pull LATVIA, Engure.

L: 22.8.1991 ammuttu NURMES 781 km NNE.

Telkkä

Lieksassa pesinyt telkkänaaras ammuttiin tal- vehtimispaikalta Turkin Istanbulista.

Taulukko 4. Pohjois-Karjalassa asuvien rengastajien hallussa olevat ikäennätykset (osa linnuista on tosin rengastettu Pohjois-Karjalan ulkopuolella).

Pilkkasiipi	20 v 7 kk	Risto Komu
Tukkakoskelo	11 v 0 kk	Risto Komu
Kesykyyhky	10 v 7 kk	Jouko Tiussa
Haapana	10 v 0 kk	Risto Komu
Satakieli	7 v 2 kk	Jorma Sorjonen
Rautiainen	5 v 11 kk	Jorma Sorjonen
Kivitasku	5 v 4 kk	Raimo Latja
Kulorastas	4 v 11 kk	Jouko Tiussa
Pensassirkkalintu	3 v 11 kk	Petri Hottola
Pyrstötiainen	2 v 5 kk	Jouko Tiussa
Pähkinänakkeli	2 v 1 kk	Jouko Tiussa

R: 24.5.1987 ♀ +2kv pesivä LIEKSA (Esko Lappi).

L: 2.1.1992 ammuttu TURKKI, Istanbul 2 478 km S.

Hiirihaukka

Pohjois-Karjalan hiirihaukat muuttavat Itä-Afrikkaan yllättävän etelään.

R: 1.7.1987 pull KITEE (Juha Miettinen).

L: 21.4.1988 tavattu kuolleen MALTA 3 115 km SSW.

R: 13.7.1992 pull KIIHTELYSVAARA (Juha Miettinen).

L: 12.10.1992 tavattu kuolleen ETIOPIA, As-sab (nyk. ERITREA) 5 607 km SSE.

Piekana

Mitä ihmettä norjalainen piekananuorukainen teki vedessä ja vieläpä Lieksassa?

R: 2.9.1989 1kv NORJA, Sör-Tröndelag.

L: 1.10.1989 löytyi vedestä, kuoli LIEKSA 1 015 km E.

Sinisuohaukka

Pohjois-Karjalassa syntyneet sinisuohaukat suuntaavat Ranskaan - viiniviljelyksillekö?

R: 14.7.1986 pull JUUKA (Hannu Lehtoranta).

L: 0.10.1988 tavattu kuolleen RANSKA, Cote d'Or 2 305 km SW.

R: 28.7.1987 ♂ pull POLVIJÄRVI (Juha Miettinen).

L: 15.12.1987 tavattu kuolleen RANSKA, Gi-

Harvinainen näky rengastajan kädessä - jänkäkurppa Höylasilla. - *Jukka Matero*

ronde 2 329 km S.

Sääksi

Pohjois-Karjalan kalasääskiä ammutaan Afrikassa. Kesälahtelainen sääksinuorukainen ennätti Afrikkaan jo lokakuussa.

R: 20.7.1988 pull LIEKSA (Ari Tanskanen).

L: 18.12.1989 ammuttu GABON 7 130 km SSW.

R: 18.7.1992 pull KESÄLAHTI (Pertti Koskimies).

L: 0.4.1993 löydetty TSHAD, Sarh 5 944 km SSW.

R: 20.7.1992 pull KESÄLAHTI (Pertti Koskimies).

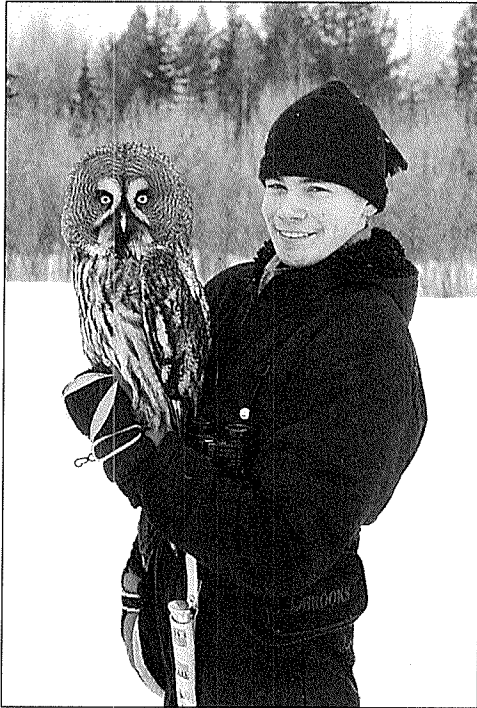
L: 0.10.1992 löydetty sairaana NIGER, Koro Koungu 5 935 km SSW.

Selkälokki

Itäsuomalaisien selkälokkien talvehtimisalue on itäisessä Afrikassa - esimerkiksi miljoonakaupunki Mombasan liepeillä.

R: 19.7.1992 pull KESÄLAHTI (Risto Juvaste).

L: 12.2.1993 tavattu kuolleen KENIA, Mombasa 7 401 km S.

Lapinpöllö ja Jarno Sormunen. - Jukka Matero

Kalatiira

Pohjois-Karjalan kalatiirat matkaavat Etelä-Afrikkaan - reilut 10 000 km edestakaisin ja vieläpä omin siivin.

- R: 8.7.1986 pull RÄÄKKYLÄ (Risto Juvaste).
L: 26.7.1988 tavattu kuolleena KANGASALA 296 km WSW.
R: 12.7.1987 pull JUUKA (Jouni Lehtoranta).
L: 22.1.1991 tavattu kuolleena ETELÄ-AFRIKKA, Natal 10 439 km S.
R: 12.7.1987 pull JUUKA (Jouni Lehtoranta).
L: 15.3.1989 lentänyt lankoihin ETELÄ-AFRIKKA, Cape 10 894 km S.
R: 5.7.1989 pull KONTIOLAHTI (Risto Juvaste).
L: 13.5.1990 tavattu kuolleena ETELÄ-AFRIKKA, Cape 10 680 km S.
R: 13.7.1991 pull LIPERI (Risto Juvaste).
L: 8.11.1994 löydetty kuolleena ETELÄ-AFRIKKA, Cape 10 801 km S.

Lehtopöllö

Lehtopöllön poikaset voivat ensimmäisen elinvuotensa aikana siirtyä parinsadan kilometrin päähän synnyinpaikastaan - osa itärajan

taakse.

- R: 20.5.1988 pull KITEE (Juha Miettinen).
L: VALKEALA 26.4.1989 kontrolloitu ♀ pesivänä (Johannes Wiehn) 207 km SW.
R: 23.5.1993 pull KITEE (Juha Miettinen).
L: 12.6.1994 löydetty kuolleena VENÄJÄ, Karjala, Aunus 199 km SE.

Viirupöllö

Osa viirupöllöistä on ulkomaansiirtolaisia.

- R: 8.6.1993 pull KONTIOLAHTI (Kimmo Koskela).
L: 31.1.1994 löydetty kuolleena VENÄJÄ, Leningrad 268 km S.

Lapinpöllö

Ainakin yksi kevättalven 1994 lapinpöllövaeltajista oli kotoisin Suomen Lapista, jossa Asko Kaikusalo oli sen puumerkillään varustanut jo reilut 12 vuotta aiemmin.

- R: 5.8.1981 pull KOLARI (Asko Kaikusalo).
L: 20.3.1994 löydetty kuolleena JOENSUU 593 km SSE.

Jäivätö kesän 1987 lapinpöllön poikaset maakuntaan paikallisiksi pesimäpöllöiksi?

- R: 5.6.1987 pull JUUKA (Jari Halonen).
L: 9.12.1992 törmäsi lankoihin KESÄLAHTI 143 km S.
R: 16.6.1987 pull JUUKA (Hannu Lehtoranta).
L: 17.6.1995 kontrolloitu ♀ pesivänä JUUKA (Jukka Matero) 13 km NNW.

Ainakin yksi kesän 1988 poikasista vaelsi kauas Venäjälle - ja törmäsi autonkylkeen, mikä lienee noilla main hyvin harvinaista.

- R: 8.6.1988 pull JUUKA (Hannu Lehtoranta).
L: 16.7.1990 törmännyt autoon VENÄJÄ, Kostroma 912 km SE.

Helmipöllö

Useille Pohjois-Karjalassa syntyneille tai pesiville helmipöllöille Suomen länsirannikko on tuttua seutua.

- R: 31.3.1987 pull KITEE (Juha Miettinen).
L: 14.10.1987 kontrolloitu LUVIA (Säppi/A.Lind) 471 km W.
R: 5.6.1988 ♀ 2kv pesivä TORNIO (Jouni Ylipekkala).
L: 23.4.1993 tavattu kuolleena TUUPOVAARA 502 km SE.
R: 24.6.1993 pull JUUKA (Hannu Lehtoranta).

L: 29.9.1993 kontrolloitu ECKERÖ (Signilskär/
Pekka Alho) 621 km WSW.

Kesän 1989 helmipöllön poikasista muutama
osoittautui peräti Ruotsin siirtolaisiksi..

R: 11.6.1989 pull KITEE (Juha Miettinen).

L: 23.2.1994 löydetty kuolleena RUOTSI, Gäv-
leborg 671 km W.

R: 19.6.1989 pull RÄÄKKYLÄ (Juha Miettinen).

L: 8.10.1989 kontrolloitu RUOTSI, Värmland
942 km WSW.

Osa helmipöllönaaraista pesii hyvinä myyrä-
vuosina kahdesti - siirtyen välissä jopa kah-
densadan kilometrin päähän. Onko pöllö-
miehen tarkistettava keväällä tyhjä pönttö
vielä kesäkuussa?

R: 28.8.1990 2kv LUOTO (Rune Jakobsson).

L: 1.5.1992 kontrolloitu pesivä ♀ VALKEALA
386 km SE.

L: 11.6.1992 kontrolloitu pesivä ♀ KONTIO-
LAHTI 381 km ESE.

Suopöllö

Suopöllöt voivat talvella kierrellä jopa Afrikan
puolella.

R: 4.6.1989 pull KESÄLAHTI (Juha Miettinen).

L: (3.1.1992) ammuttu MAROKKO, R'Hamma
4 254 km WSW.

Sarvipöllö

Sarvipöllöt muuttavat talveksi suopöllön
tapaan Itämeren eteläpuolelle.

R: 2.7.1987 pull JUUKA (Jari Halonen).

L: 0.11.1987 tavattu kuolleensa SNTL, Smo-
lensk 927 km SSE.

Käenpiika

Juuassa syntynyt käenpiika joutui kolariin
Saksassa.

R: 24.6.1993 pull JUUKA (Hannu Lehtoranta).

L: 14.9.1993 liikenteen uhri SAKSA, Schwaben
1 997 km SW.

Käpytikka

Syyskesän 1993 hurja käpytikkavaellus poiki
mielenkiintoisen kaukokontrollin Kontiolah-
della syntyneestä tikanpoikasesta.

R: 17.6.1993 pull KONTIOLAHTI (Hannu
Huuskonen).

L: 28.9.1993 ♂ kontrolloitu RUOTSI, Stock-
holm 674 km WSW.

"Kukas sieltä tulee?" - "Ai tää on näitä naava-
partapitkätukkaluonnonsuojelijoita".

- Hannu Eskonen

Pikkutikka

Osa syksyisin vaeltavana tavatuista pikku-
tikoista etsiytyy uusille pesimäpaikoille seu-
raavana keväänä.

R: 25.9.1993 ♀ 1kv HANKO (Halias/Petro
Pynnönen).

L: 24.5.1994 kontrolloitu JOENSUU (Höylas/
Ari Latja) 479 km NE.

Tilhi

Pohjois-Karjalan kautta matkaavat tilhet käyvät
joinakin talvina entisessä Tsekkoslovakiassa asti.

R: 29.1.1991 ♂ +2kv TSEKKOSLOVAKIA, Plzen.

L: 13.5.1991 löydetty kuolleena KESÄLAHTI.

Pääskykin voi tulla ammutuksi tai jäädä au-
ton alle.

Haarapääsky

R: 13.8.1988 pull KESÄLAHTI (Kimmo Mar-
tiskainen).

L: 15.11.1988 ammuttu LIBANON 3143 km S.

Jukka Matero

Räystäspääsky

R: 10.7.1988 pull KESÄLAHTI (Kimmo Martiskainen).

L: 24.7.1989 törmännyt autoon SUONENJO-KI 174 km NW.

Koskikara

Minne oli matkalla tämä kara keväällä 1985, kun lajikumppanit suuntasivat luoteeseen kohti Ruotsin ja Norjan tuntureiden pesimäpuroja?

R: 3.3.1985 ♂ 2kv SAARIJÄRVI (Kari Oittinen).

L: 20.3.1995 kontrolloitu TUUPOVAARA (Ari Latja) 267 km E.

Leppälintu

Leppälintu on ilmeisesti harvoja pohjoiskarjalaisia lintuja, jotka muuttavat Afrikkaan Välimeren länsiosien yli.

R: 24.6.1989 pull LIEKSA (Esko Lappi).

L: (22.10.1990) löydetty MAROKKO, Nador 3896 km SW.

Ruokokerttunen

Ruokokerttusen poikaset ovat jo elokuun lopussa Itämeren eteläpuolella.

R: 14.7.1988 pull JOENSUU (Harri Kämäräinen).

L: 30.8.1988 kontrolloitu SNTL, Viro 581 km SSW.

Pensassirkkalintu

Ikkunaan voi joskus törmätä varsin harvalukuinen lintu - vieläpä renkaallinen.

R: 9.6.1986 ♂ +1kv JOENSUU (Petri Hottola).

L: 0.5.1990 törmäsi ikkunaan KUOPIO 95 km WNW.

Talvilinturengastajan uskomaton yhteensattuma. Samana päivänä edellisen vuoden syksynä Ahvenanmaalla rengastetut tali- ja sinitiainen samalla lintulaudalla Kesälahdella vuotata myöhemmin!

Talitiainen

R: 12.10.1986 ♀ 1kv LEMLAND (Lågskär/Pekka Rintamäki).

L: 30.10.1987 kontrolloitu KESÄLAHTI (Juha Miettinen) 593 km ENE.

Sinitiainen

R: 12.10.1986 1kv ECKERÖ (Signi/Tapio Aalto).

Väirengastettu kurkinuorukainen Liperin Härkinlammella. - Jukka Matero

L: 30.10.1987 kontrolloitu (Juha Miettinen) 596 km ENE.

Talitiainen

Osa nuorista talitiaisista muuttaa syksyllä etelään ja palaa keväällä takaisin Karjalaan.

R: 16.6.1986 pull LIPERI (Veli Pusa).

L: 1.10.1986 kontrolloitu ♀ LEMLAND (Lågsi/J. Palmgren) 596 km WSW.

R: 19.10.1987 ♂ 1kv HANKO (Halias/Matti Nieminen).

L: 2.5.1988 tavattu kuolleena PYHÄSELKÄ 472 km NE.

Sinitiaainen

Tässä yksi esimerkki sinitiaisen levittäytymisestä pohjoiseen.

R: 16.6.1993 pull JOENSUU (Kimmo Koskela).

L: 2.7.1994 törmännyt autoon TORNIO 464 km NNW.

Sinitiaiset voivat eri keväinä vieraila hyvinkin kaukana toisistaan sijaitsevilla lintulaudoilla.

R: 28.3.1991 ♂ 2kv LIPERI (Markku Alanen).

L: 11.4.1992 kontrolloitu MIKKELI MLK (I. Stén) 160 km SW.

Valkopäätiainen x sinitiaainen

Ruotsissa syntyneen tiaskummajaisen omituisia seikkailuja Suomenmaalla, osin Pohjois-Karjalan alueella.

R: 20.10.1991 1kv RUOTSI, Södermanland.

L: 18.4.1992 kontrolloitu VÄRTSILÄ (Juha Miettinen) 1 131 km NE.

L: 24.9.1992 kontrolloitu KIRKKONUMMI (Rönski/P. Ikonen) 393 km ENE).

Pähkinänakkeli

Osa vaellusnakkeleista jäänee pitemmäksi aikaa Pohjois-Karjalaan - onko tämä ainoa suomalaisen ylivuotinen kontrolli?

R: 3.12.1987 ♂ 1kv JOENSUU (Jouko Tiussa).

L: 28.12.1989 kontrolloitu RÄÄKKYLÄ (Juha Miettinen) 30 km SSW.

Harakka

Nuoret harakat voivat siirtyä yli 100 km:n päähän synnyinseudultaan.

R: 29.5.1987 pull RAUTALAMPI (Pertti Paananen).

L: 13.1.1993 kontrolloitu LIPERI (Juha Miettinen) 133 km E.

R: 1.6.1990 pull VALTIMO (Veikko Korhonen).

L: 27.4.1992 tavattu kuolleena PALTAMO 103 km NNW.

Korppi

Osa korpeista kiertelelee yllättävän laajoilla alueilla.

R: 14.5.1991 pull LIPERI (Juha Miettinen).

L: 27.12.1991 ammuttu NUMMI-PUSULA 386 km SW.

R: 5.3.1992 ♀ + 2kv LATVIA, Kolka.

L: 13.7.1995 löydetty kuolleena TUUPOVAA-RA 691 km NE.

Punatulkku

Keväällä lintulaudoilla vierailevat nuoret punatulkkukoiraat voivat olla etelämpää tulosaa olevia kevätmuuttajia - salmonella korjaa omansa.

R: 4.3.1988 ♂ 2kv HELSINKI (Jukka Haapala).

L: 16.4.1988 kuollut salmonellaan RÄÄKKYLÄ 339 km NE.

R: 1.4.1994 ♂ 2kv HÄMEENKYRÖ (Jorma Pessa).

L: 24.4.1994 kontrolloitu LIPERI (Markku Alanen) 341 km ENE.

Yhtenä talvena Pohjois-Karjalassa, toisena Lapissa tai Norjassa.

R: 20.2.1991 ♂ +2kv ILOMANTSI (Juha Miettinen).

L: 3.3.1992 löydetty kuolleena ROVANIEMI MLK 462 km NNW.

R: 7.4.1994 ♂ +2kv NORJA, Hedmark.

L: (9.1.1995) löydetty kuolleena POLVIJÄRVI 897 km ENE.

KIITOKSET

Parhaat kiitokset rengastustoimistolle, jonka toimittamat rengastuslistaukset mahdollistivat tämänkin katsauksen kokoamisen.

KIRJALLISUUS

MIETTINEN, J. 1983: Kahden pähkinänakkelirodun Sitta e. europaea ja Sitta e. asiatica vaellus Pohjois-Karjalassa 1981/82. Siipirikko 1/1983.

LATJA, A. 1995A: Höytiäisen lintuaseman rengaslöydöt. Siipirikko 1/1995.

LATJA, A. 1995b: Tiaisvaellukset Höytiäisen lintuase-
malla. Siipirikko 3/1995.

TIUSSA, J. 1987a: Pohjois-Karjalassa rengastettujen lin-
tujen löytökatsaus 1983-87 - osa I. "Isot linnut".
Siipirikko 2/1987.

TIUSSA, J. 1987b: Pohjois-Karjalassa rengastettujen lin-
tujen löytökatsaus 1983-87 - osa II. "Varpuslin-
nut". Siipirikko 3/1987.

TIUSSA, J. 1989: Lintujen rengastus Pohjois-Karjalas-
sa 1985-88. Siipirikko 3/1989.

*Luontoa
kuunnellen...*

ENSO METSÄ

**HOTELLI-RAVINTOLA
SINILINTU**

Värtsiläntie 43, 82655 VÄRTSILÄ
puh. (973) 629 481, fax (973) 629 482

HOTELLI, RAVINTOLA- JA MATKAILUPALVELUJA

Niiralan raja-aseman läheisyydessä Sääperin lintujärven äärellä

- * majoituspalveluja hotellissa ja Jänisjoen leirintäalueella
- * lounaana kotiruokaa seisovasta pöydästä, á la carte iltaisin

TERVETULOA KIIKAROINNIN LOMASSA!

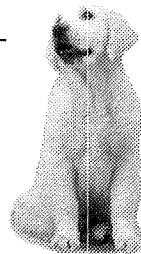
Maija ja Raimo Tiittanen

ME TARJOAMME SINULLE EDELLEEN
REILUN KOKOISEN **2%** SÄÄSTÖTILIN KORON
- ILMAN MÄÄRÄAIKAISUUTTA.

Osuuspankki maksaa edelleen korkeimman mahdollisen
verovapaan 2 % koron Kultasäästölle.

JOP **JOENSUUN
OSUUSPANKKI**

RISTO JUVASTE 50-V HAASTATTELU

K: Mitä muistoja sinulla on lintuharrastuksesi alkuaikojhastasta? Miksi ja miten aloitit - ja vieläpä nimenomaan syksyllä?

V: Sain syntymäpäivälahjaksi käytetyn kiikarin, jota lähdin kaverini kanssa kokeilemaan. Näimme oudon linnun (töyhtötiaisen), jonka määrittämiseksi menimme Valkeakosken kirjastoon tutkimaan lintukirjoja. Siitä se alkoi ja seuraavana kesänä olin jo täysi "lintuhullu". Hyvät kaverit silloisessa Tyköjän rengastuskerhossa opastivat minut pian rengastuksen piiriin.

K: Onko sinulla muistiinpanoja tai muita dokumentteja tallessa aivan harrastuksesi alkuajoilta?

V: Ensimmäinen lintupäiväkirjani alkaa 16.11.1958 eli päivä em. töyhtötiasherätteen jälkeen. Talvisin kirjasin lähes kaiken, varpu- setkin, mutta alkukesästä muistiinpanot aina hiipuiivat havaintopaljouteen. Nykyään minua todella harmittaa alkuvuosien pesimähavaintokirjausten vähäisyys. Rengastustiedot ovat lähes ainoita kesäkirjauksia. Lintuleikekirjat ja pieni itse tehty maasto-opas ovat hauskoja muistoja harrastuksen alkuajoilta.

K: Miten luonnehtisit lintuharrastuksesi kehittymistä? Onko matkassa ollut selviä erityyppisiä harrastuskausia? Olen jossakin nähnyt sinun poseeraavan jopa lapinpöllön poikasen kera tai pitävän hallussasi kulorastaan ikäen näytystä - mutta nyt taidat keskittyä lähes kokonaan lokkeihin?

V: Harrastukseni on painottunut rengastukseen. Alussa minua kiinnosti lähes kaikki, mm. avopesijät, pöllöt, pedot ja verkkorengastus.

Opiskelu ja työ Helsingissä sammuttivat harrastukseni lähes täysin kymmeneksi vuodeksi. Muutto Joensuuhun herätti innostuksen uudelleen. Aluksi kelpasi kaikki, mutta venehankintojen myötä kesäinen järviluonto lintuineen "vei koko käden".

K: Mikä on saanut sinut viime aikoina nimenomaan (selkä)lokkien tutkimiseen?

V: Mielestäni Suomen kesässä on ihaninta juuri järvi- ja meriluonto. Lokkiharrastuksen myötä voin nauttia niistä lähes rajattomasti. Selkälokkien vähälukuisuus ja selvä väheneminen herättivät minut suojelutyöhön.

K: Miltä suomalaisten "metsäläisten" kesämökki- ja vesilläliikkumiskulttuuri sinusta vaikuttaa. Voivatko ottaa sinusta mallia?

V: Satunnaiset vesilläliikkujat (mm. juhannusjuhlijat) lienevät pahin ongelma saaristoluonnolle. Luonnosta vieraantuneet ihmiset eivät edes itse huomaa aiheuttamaansa haittaa. Rantautumispaikka kannattaa valita linnut huomioiden ja aina jättää siivottuna. Muoviroskatkin voi polttaa.

K: Onko sinulla koskaan ollut huono omatunto "polttaessasi" hurjat määrät bensaa ajaessasi lokkien esiintymistä koskevan tiedon perässä? Uskotko tekniikan ihmisenä, että koko ajan vähenevä öljy voidaan tulevaisuudessa korvata jollakin muulla energiamuodolla/polttaineella?

V: Ei ole, joku polttaa bensan kuitenkin. Mitä pikemmin öljy ehtyy, ja sen hinta nousee, sen parempi. Öljyn hinnan nousu herättäisi ihmiset muutenkin säästämään luontoa. Öljy voidaan korvata, sen suosio perustuu halpaan hintaan.

K: Tuoreimmat ideasi paikallisyhdistysten vetäjille (tosin itse uskon, että kaikkia aiempiakaan ideoita ei ole vielä hyödynnetty riittävästi)? Minkälainen on ihannelintuyhdistys vuonna 2000?

V: Ottakaa mallia Englannista. Maallikkolintuharrastajat mukaan tukijoukoiksi! Esimerkiksi radion ja TV:n luontoiltojen suosio osoittaa, että kansan syvissä riveissä on paljon tukupotentiaalia. Aloittelevia harrastajia voisi auttaa alkuun esim. "Tule mukaan-toiminnalla". Kokeneemmat harrastajat voisivat ajoittain järjestää pienimuotoisia tempauksia. Sopivia mukaantulo kohteita olisivat esim. lintuasema tai -torni, pöllön -tai haukanpesä, kurki- tai lokkiretki. Ehkä ihanneyhdistys olisi paikalliseen pienryhmätoimintaan erityisesti panostava alueyhdistys.

K: Oletko tyytyväinen käynnistämäsi valtakunnallisen lintulehtipaketin nykytilaan?

V: Olen todella pettynyt keskusjärjestömme (LYL/BirdLife) tapaan hoitaa pakettia. Panostuksen puutteessa paketti on kadottanut perusideansa ja kutistunut kutistumistaan. Hyvinhoidettu lintulehtipaketti on tärkeä palvelumuoto sekä aktiiviharrastajille että paikallisyhdistyksille. Se kannattaisi hoitaa, vaikka se ei ole bisnes keskusjärjestölle.

K: Toimeliaana ihmisenä harrastat varmaan työn ja lokkien ohella paljon muutakin - ainaakaan talvella lokkeja ei Joensuun seudulla juuri näe?

V: Kaikenlaista on tullut kokeiltua, mutta kyllä nykyään työ ja lintuharrastus vievät kaiken liikenevän ajan. Näistä löytyy kuitenkin aina uusia sivuhaaroja. Niistä ajankohtaisimpina mainittakoon esim. ekologisen rengastuksen eli värirengastuksen kehittäminen, tykkiverkko- ja kaatopaikkaprojekti, lintuharrastus internetissä sekä mitä ihmeellisimpien vene- ja lentoprojektien kehittäminen lokkitietämyksen lisäämiseksi.

PKLTYn puolesta kyseli

JUKKA MATERO

ALPI PYNNÖNEN

JOENSUUN SEUDUN LINNUSTON
INNOKAS HAVAINNOIJA JO 1920-LUVULLA

Alpi Pynnönen on varttuneimpien lintuharrastajien keskuudessa edelleen laajalti tunnettu. Nuoremmat harrastajat eivät sen sijaan ehkä tiedä hänen aikaansaannoksistaan.

Alpi Pynnönen toimi Joensuun lyseon vanhempana lehtorina 1925-45. Lehtorin toimen ohella hän tutki lintuja suunnattomalla innokkuudella; tämän työn tuloksena syntyi tikkoja käsitellyt väitöskirja vuonna 1939. Vuonna 1943 hän julkaisi vielä II-osan tikkatutkimuksistaan. Joensuun seudulla Pynnösen huomiota kiinnitti myös *»paikkakunnan kautta lentävät suuret muuttolintuparvet ja harvinaiset kahlaajat, joille viimeksimainituille seutu tarjoaa sopivia levähdyspaikkoja niiden muuttaessa»*. Joensuun seudun havainnoista Pynnönen julkaisi mielenkiintoisen yhteenvedon vuonna 1943 (julkaisu löytyy ainakin Joensuun yliopiston pääkirjastosta).

Joensuusta hän muutti Riihimäelle ja aloitti samalla laajahkon pyytä koskevan tutkimuksensa. Pyistä vuonna 1954 ilmestynyttä kirjaa pidetään tieteellisesti erittäin merkittävänä. Riihimäen kaudellaankin hän vietti kesäkaudet synnyinseudullaan Konnevedellä, jossa hän oli linnuista alunperin innostunut. Myös Konneveden linnustosta syntyi kirjanen vuonna 1965. Ansoistaan tutkijana Alpi Pynnönen sai lukuisia tunnustuspalkintoja, mm. Vanamo-Seuran Kairamo-mitalin vuonna 1956.

1920-luvulla lintuja ammuttiin hyvin paljon tutkimustyötä varten. Pynnösen avustajien pääosin Höytiäisen kanavan lietteiltä ampumista kahlaajista hän täytätti kokoelman, josta parhaimmisto on tätä nykyä Oulun yliopistossa.

Nykyiset joensuulaiset saavat nauttia Alpi Pynnösen luonnonsuojelluksista ansioista

HENKILÖKUVIA

Höytiäisen kanavan luonnonsuojelualueella, jonka opasteteksteistä saa hyvän käsityksen hänen merkityksestä alueen rauhoituksessa. Tosin hän voisi kauhistua, jos näkisi laajojen, avonaisten kahlaajalietteiden tilalla tiheäkassuisen, ruskosuohaukan ja kaulushaikaran ruokoviidakon. Yleinen, laaja-alainen vesien rehevöityminen on tavallaan mitätöinyt paikallisen rauhoituksen merkityksen alueen kahlaajien osalta. Pynnösellä oli myös oma merkittävä osansa Ilomantsin Kesonsuon löytymisessä ja rauhoituksessa.

Seuraavassa Pynnösen suomenkielisiä Pohjois-Karjalan linnustoa käsitteleviä julkaisuja:

- Pynnönen, Alpi. 1927. Pikkukajava (*Rissa tridactyla*) Kiteellä. Luonnon Ystävä 31, s. 150.
- Pynnönen, A. 1929. Joutsenen (*Cygnus cygnus*, L.) muutoista v. 1928 Pohjois-Karjalassa, etupäässä Pielisjoen seutuvilla. *Ornis Fennica* 6, 45-46.
- Pynnönen, A. 1929. Punatulkun (*Pyrrhula p. pyrrhula*) pesä löydetty syksyllä. *Ornis Fennica* 6, 50.
- Pynnönen, A. 1930. Pensastaskun (*Pratincola r. rubetra*, L.) kevätmuutosta Suomeen. Luonnon Ystävä 34, 99-100.
- Pynnönen, A. 1931. Talvea uhmaavista vesilinnuista Pohjois-Karjalassa. *Ornis Fennica* 8, 54-55.
- Pynnönen, A. 1931. Nokikanasta (*Fulica a. atra*, L.) Pohjois-Karjalassa. *Ornis Fennica* 8, 55-56.
- Pynnönen, A. 1931. Lapintiainen (*Parus c. cinctus*, Bodd) yleisenä Joensuun lähistöllä syksyllä 1929 ja seuraavana talvena. *Ornis Fennica* 8, 56.
- Pynnönen, A. 1931. Sarvipöllö (*Asio o. otus*, L.) tavattu talvella. *Ornis Fennica* 8, 56.
- Pynnönen, A. 1931. Havaintoja variksesta Joensuussa ja lähistöllä. Luonnon Ystävä 35, 96-98.
- Pynnönen, A. 1931. Mustapääkerttuja (*Sylvia a. atricapilla*, L.) tavattu Itä-Suomessa. Luonnon Ystävä 35, 67.
- Pynnönen, A. 1932. Höytiäisen kanavan lietteille luonnonsuojelualue. Luonnon Ystävä 36, 185-190.
- Pynnönen, A. 1934. Valkoposkihanhen (*Branta leucopsis*, Bechst.) muutosta Suomesta. *Ornis Fennica* 11, 18-21.
- Pynnönen, A. 1934. Urpiais-invaasiosta talvella 1930-31 Pohjois-Karjalassa. *Ornis Fennica* 11, 24-25.
- Pynnönen, A. 1934. Hippiäisen (*Regulus r. regulus*, L.) pesänrakennusajan pituudesta, *Ornis Fennica* 11, 25.
- Pynnönen, A. 1934. Sinihaukka (*Circus c. cyaneus*, L.) pesivänä Joensuun lähellä. *Ornis Fennica* 11, 25.
- Pynnönen, A. 1934. Mustapyrstökuovi (*Limosa l. limosa*, L.) tavattu toisen kerran Suomessa. *Ornis Fennica* 11, 25.
- Pynnönen, A. 1935. Karikukon (*Arenaria i. interpres*, L.) ja meriharakan (*Haematopus o. ostralegus*, L.) muutosta maamme sisäosissa. *Ornis Fennica* 12, 71-73.
- Pynnönen, A. 1943. Havaintoja Joensuun seudun linnustosta ja muutamia lisätietoja myös muun Pohjois-Karjalan linnuista. Kuopion Luonnon Ystäväin Yhdistyksen julkaisuja. Sarja B, 2, N:o 1. 76 s.
- Pynnönen, A. 1947. Vietit ja vaistot lintumaailmassa. WSOY. 1947. 183 s.

Tässä yhteydessä kannattaa esittää myös seuraavat Pynnösen (1947) mainitsemat artikkelit aivan 1900-luvun alun Pohjois-Karjalan linnustosta.

Airaksinen, K. 1909. Lintutietoja Pohjois-Karjalasta. Luonnon Ystävä 13, 153.

Hildén, Ilmari. 1921. Lintutieteellisiä havaintoja Jaakkimasta ja Juuasta. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora fennica* 47, 59-62.

Karén (Kareoja), Paul. 1933. Kukkosenaaaren linnusto kesäkuussa vuosina 1931-1932. *Ornis Fennica* 10, 7-9.

Karén (Kareoja), Paul. 1935. Kukkosenaaaren linnusto kesäkuussa vuonna 1933. *Ornis Fennica* 12, 76-78.

Lumiala, O. & Lehmusluoto, P. A. 1936. Lintuhavaintoja Pielisjärven länsipuolella olevalta vedenjakaja-alueelta kesinä 1933 ja 1935. *Ornis Fennica* 13, 80-86.

JUKKA MATERO

HYÖNTEISSYÖJIEN MUUTTO HÖYTIÄISEN LINTUASEMALLA

ARI LATJA

JOHDANTO

Näkyvämpien muuttajien (petolinnut, hanhet) tai lepäilevien (sorsat, kahlaajat) lintujen muutosta saadaan hyvä kuva harrastajien havaintoja keräämällä. Varpuslinnuista sen sijaan harrastajat merkitsevät muistiin useimmiten vain varhaisimmat havainnot keväällä ja myöhäisimmät syksyllä. Yleensä vain runsaslukuisimmista ja näkyvimmistä päivämuuttajista kirjataan suurimpia muuttajamääriä. Varsinkaan yöllä muuttavien ja päivällä maastoon hajaan-
tuvien hyönteissyöjiä muuttajien muuttamista on tavallisella havainnoinnilla vaikea saada tarkkaa kuvaa. Tällaisten lajien muuttamista voidaan sen sijaan seurata jatkuvalla verkkopyynnillä, jolloin kiinni saatujen lintujen määrät heijastavat lajien muuttamista.

Suomessa ei ole julkaistu jatkuvaan verkkopyyntiin perustuvia laajempia aineistoja lintujen muuttamista huolimatta kymmeniä vuosia jatkuneesta lintuasematoiminnasta. Tällaisen perustiedon puuttamiseen on Hilden (1974) kiinnittänyt huomiota jo kaksikymmentä vuotta sitten ja esimerkiksi Lehkoinen (1989) ja Leivo (1994) myöhemmin. Yksittäisiä lintuasema-aineistoihin perustuvia tarkasteluja on tehty (esim. Hyytiäinen & Vikberg 1973, Saurola 1983), mutta asemilla tehtävään työmäärään ja käytettävissä olevaan aineistoon nähden aivan liian vähän. Muualta Itämeren piiristä laajoja yhteenvetoja sen sijaan on esitetty ainakin Puolasta (Busse & Halstra 1980), Ruotsista mm. Örskärin (Rosenfeld & Fagerström 1980), Falsterbon (Roos 1984), Ottenbyn (Enquist & Pettersson 1985), Eggegrundin (Ellegren 1990) ja Sandskärin

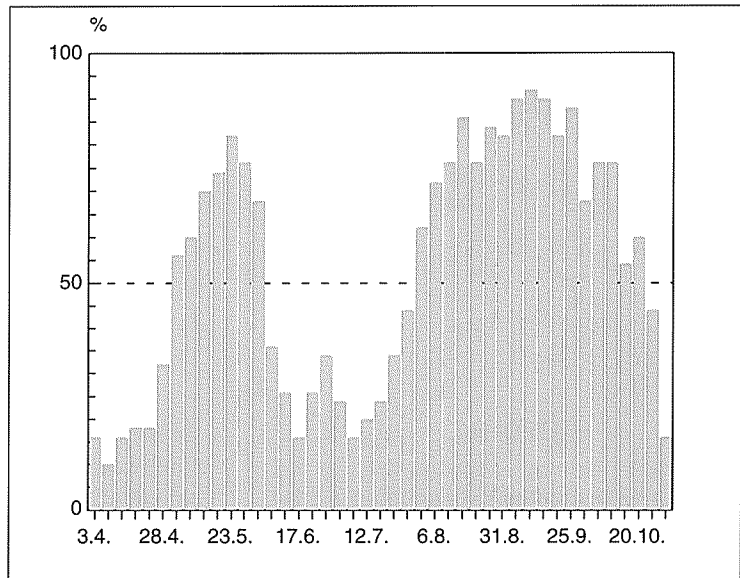
(Nilsson 1991) lintuasemilta sekä Tanskasta Christiansön lintuasemalta (Lyngs ym. 1990). Niiden lisäksi varsinkin Ottenbyn lintuaseman aineistosta on tehty lajikohtaisia tarkasteluja (esim. Pettersson 1983, Hedenström & Pettersson 1984).

Höytiäisen lintuasemalla (Höylas) on rengastettu lintuja yli kymmenen vuotta. Pyynti on ollut hyvin vakioitua muuttoaikoina sekä keväällä että syksyllä. Niinpä kertyneen aineiston avulla voidaan tarkastella muuttamista sellaisilla lajeilla, joiden muuttamista muulla havainnoinnilla saada tarkkaa kuvaa. Rengastuksen yhteydessä linnuista määritetään myös ikä ja sukupuoli, joten samalla on mahdollista tutkia myös muuttamista ajoittumisen eroja eri sukupuolilla ja ikäluokilla. Tässä artikkelissa tarkastellaan 27 lajin muuttamista Höytiäisen lintuasemalla vuosien 1984-1994 rengastusaineiston valossa. Lajit ovat hyönteissyöjiä muuttajia poikkeusta lukuunottamatta (lepinkäiset, punavarpunen). Artikkelissa keskitytään vain yleiskuvan saamiseen kunkin lajin muuttamista.

AINEISTO

Höylasilla pyydetään lintuja 12 vakioverkolla, jotka ovat käytössä aina, kun asemalla on pyyntiä. Nämä verkot ovat sijainneet samalla kohdalla aseman toiminnan alusta alkaen (paitsi 1984, jolloin vasta etsittiin sopivia paikkoja). Näiden lisäksi lintuja voidaan pyytää lisäverkoilla, joita yleensä on käytössä 2-4. Edelleen on käytössä ollut enimmillään 12 kahlaajakatiskaa, joista saadaan myös joitakin varpuslintuja, erityisesti västäräkkejä, kirvisiä ja

Kuva 1. Pyynnin kattavuus Höylasilla pentadeittain huhti-lokakuussa vuosina 1985-1994.

sinirintoja. Pyynti on yleensä käynnissä aurin-gonnoususta vähintään kuusi tuntia eteenpäin. Tämän tarkastelun aineistoon on otettu mukaan sekä vakioverkoilla, lisäverkoilla että katiskoilla saadut linnut. Muuttoaikaan rengastetuista linnuista 80 % on saatu vakioverkoista.

Jotta rengastuksella saatava kuva lintujen muuton ajoittumisesta olisi luotettava, on pyynnin oltava jatkuvaa koko muuttokauden ajan. Kuvassa 1 on esitetty pyynnin kattavuus Höylasilla huhti-lokakuulta pentadeittain vuosina 1985-1994. Kansainväliset pentadit ovat viiden päivän jaksoja, joiden laskeminen aloitetaan vuoden alusta. Kymmenen vuoden aikana kussakin pentadissa on siten ollut 50 päivää. Kuva esittää prosenttiosuuksina kuinka monena päivänä näistä viidestäkymmenestä mahdollisesta kussakin pentadissa on asemalla ollut pyyntiä. Kuvasta nähdään, että miehitys on ollut varsin kattavaa ainakin toukokuussa-kesäkuun alussa sekä heinäkuun lopusta yli lokakuun puolivälin (pyyntiä yli puolena mahdollisista päivistä). Useimpien tarkasteltavien lajien muuttokaudet sattuvat näihin jaksoihin. Lisäksi näinä kausina pyynnin puuttumiseen on useimmiten syynä ollut huono sää, jolloin lintuja ei olisi saatu, vaikka pyynti olisi ollut käynnissäkin.

Talvella asemalla pyydetään lintuja kah-

delta ruokintapaikalta noin kerran viikossa. Huhtikuun puolivälistä lähtien näiltä pyyntipaikoilta saadaan myös aikaisimpia muuttolintuja. Silloin myös pyyntikertoja lisätään mahdollisuuksien mukaan, mutta pyynti ei ole kuitenkaan jatkuvaa. Vakioverkkopyynti alkaa toukokuun ensimmäisellä viikolla. Vasta tällöin lumi sulaa verkkopaikoilta ja pyynti on mahdollista. Pyynti jatkuu kesäkuun alkupuolelle. Keskimääräinen vakioverkkokausi vuosina 1985-1994 on ollut 3.5.-10.6. Syksyn vakioverkkopyynti alkaa heinäkuun lopulla ja jatkuu lokakuun lopulle. Keskimääräinen kausi on ollut 20.7.-23.10.

Kevät- ja syysmuuton ajoittuminen esitetään taulukossa 1 kolmena päivämääränä (esimerkiksi 5.5. 15.5. 25.5.). Päivämäärät ilmaisevat päivät, jolloin rengastettu 10 %, 50 % ja 90 % lajin yksilöistä. Ensimmäisen ja viimeisen päivämäärän väliin ajoittuu siis 80 % lajin rengastuksista. Näin on karsittu aikaiset ja myöhäiset havainnot pois ja päivämäärien välinen aika kuvaa lajin päämuuttokautta. Keskimäinen päivämäärä on rengastusten mediaanipäivä eli päivä, johon mennessä on rengastettu puolet koko kauden linnuista. Se kuvaa muuton keskimääräistä ajoittumista kymmenen vuoden aineiston perusteella. Yksittäisinä vuosina mediaanipäivä vaihtelee enemmän tai vähemmän lajista riippuen.

Taulukko 1. Tarkasteltavien lajien muuton ajoittuminen ja rengastusten määrä Höytiäisen lintuasemalla 1984-1994.

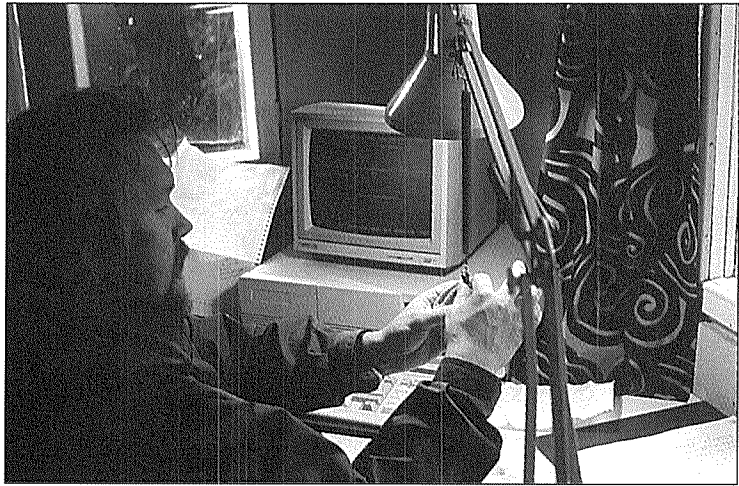
Laji	Kevät				Syksy			
	10 %	Md	90 %	n	10 %	Md	90 %	n
Ant pra	1.5.	3.5.	19.5.	120	13.9.	21.9.	5.10.	226
tri		22.5.		17	11.8.	26.8.	12.9.	282
cer		25.5.		8		4.9.		24
Mot alb	1.5.	4.5.	29.5.	67	8.8.	28.8.	14.9.	127
fla	17.5.	22.5.	26.5.	245	26.7.	13.8.	28.8.	135
Tro tro				2	7.9.	23.9.	9.10.	57
Pru mod				5	1.9.	15.9.	24.9.	116
Eri rub	22.4.	8.5.	1.6.	74	3.9.	19.9.	5.10.	1318
Lus sve	14.5.	19.5.	25.5.	122	1.9.	9.9.	19.9.	449
Pho pho	3.5.	11.5.	28.5.	40	14.8.	2.9.	14.9.	256
Sax rub	7.5.	20.5.	26.5.	25	9.8.	23.8.	7.9.	70
Acr sch	21.5.	28.5.	6.6.	513	26.7.	8.8.	30.8.	2820
sci				3	1.8.	12.8.	12.9.	26
dum		3.6.		6	27.7.	3.8.	11.8.	57
Syl bor	26.5.	31.5.	5.6.	364	29.7.	14.8.	7.9.	595
cur	13.5.	20.5.	31.5.	208	8.8.	21.8.	8.9.	846
com	15.5.	25.5.	2.6.	86	29.7.	13.8.	1.9.	183
atr				2	22.8.	5.9.	8.10.	31
Phy sib	12.5.	22.5.	3.6.	30	29.7.	15.8.	28.8.	109
col		12.5.		17	7.9.	19.9.	30.9.	573
lus	13.5.	22.5.	29.5.	3972	3.8.	18.8.	5.9.	15851
ino						20.9.		13
Mus str	22.5.	28.5.	3.6.	112	12.8.	27.8.	9.9.	362
Fic hyp	12.5.	21.5.	8.6.	179	28.7.	10.8.	23.8.	266
Lan col		28.5.		20	1.8.	10.8.	25.8.	136
exc					15.9.	25.9.	11.10.	73
Car ery	24.5.	30.5.	2.6.	29	28.7.	9.8.	25.8.	105

Yleensä myöhään keväällä saapuvien ja aikaisin syksyllä lähtevien lajien muuton ajoittuminen vaihtelee vähemmän vuosien välillä kuin aikaisin saapuvien ja myöhään lähtevien lajien. Lajeilla, joilla aineisto on pieni on ilmoitettu vain rengastusten mediaanipäivä. Lisäksi taulukossa on kunkin lajin rengastusten kokonaismäärä kevät- ja syyskausilta 1984-1994. Aineistossa ovat siis mukana myös syksyn 1984 rengastukset, vaikka silloin vakioverkkopaikkoja vasta haettiin eikä pyynti ollut jatkuva. Silloin rengastettiin vain 817 lintua.

Lajikohtaisissa teksteissä käsitellään koiraiden ja naaraiden sekä nuorten ja vanhojen lintujen välisiä eroja muuton ajoittumisessa. Aikaisimpien ja myöhäisimpien rengastusten ajoittuminen sekä keväällä että syksyllä ilmoitetaan vuosilta 1985-1994. Nämä päivämäärät

kuvaavat lajin koko muuttokautta. Osalla lajeista kuitenkin paikalliset linnut vaikeuttavat näiden päivämäärien määrittämistä, joten ne on jätetty pois (varsinkin kevään myöhäisimpien ja syksyn aikaisimpien rengastusten osalta). Lisäksi on erikseen kommentoitu erityisen aikaisia tai myöhäisiä havaintoja. Muuton ajoittumista koskevien tietojen lisäksi on keväältä ja syksyltä ilmoitettu sukupuolten suhteelliset osuudet lajeista, joilla sukupuoli voidaan määrittää sekä syksyltä vanhojen lintujen suhteellinen osuus kaikista rengastuksissa. Muuttokautta ja muuton ajoittumista kuvaavien päivämäärien lisäksi kustakin lajista esitetään pylvädiagrammi, jossa on laskettu yhteen kussakin pentadissa kymmenen vuoden aikana rengastetut linnut (kuvat artikkelin lopussa). Jakamalla siis pylvään osoittama määrä kymmenellä saadaan pentadissa keski-

Juha Miettinen on aseman aktiivisimpia rengastajia. - *Jukka Matero*

määrin rengastettujen lintujen määrä. Tekstissä lajinimen jälkeen on lyhyesti luonnehdittu lajin statusta lintuasemalla ja lähialueella.

VIRHELÄHTEITÄ

Verkkopyyntiaineiston käyttö lintujen muuton ajoittumisen tutkimisessa ei ole ongelmallista. Pyynnin pitää olla koko muuttokauden kattavaa, että varmasti saadaan koko muuttokausi sekä eri sukupuolten ja ikäluokkien muuton ajoittuminen oikein esiin. Toinen ongelma varsinkin sisämaapyynnissä ovat paikalliset linnut. Selvästi läpimuuttavilla lajeilla (esim. sinirinta) ne eivät ole ongelma ja aineisto kuvaa hyvin lajin muuttoa alueella, kun taas joillakin alueella runsaina pesivillä lajeilla (esim. punarinta) ne vaikeuttavat aineiston tulkintaa.

Keväällä aikaisin muuttavia lajeja ajatellen Höylasin vakioverkkopyynti alkaa liian myöhään. Tämä vaikeuttaa aineiston tulkintaa esim. niittykirvisen, västäräkin ja punarinnan osalta. Näitä lajeja saadaan kuitenkin muun pyynnin yhteydessä huhti-toukokuun vaihteessa niin, että jonkinlainen kuva niidenkin kevätmuutosta on mahdollista saada. Tulos ei ole kuitenkaan yhtä luotettava kuin vakioverkkopyynnissä. Keväällä myös lajin aikaisin muuttavilla yksilöillä on taipumus muuttaa nopeammin tietyn alueen ohi kuin myöhemmin muuttavilla, jotka siten saattavat olla yli-

edustettuina (Hedenström & Pettersson 1984).

Kevätmuuttokauden lopussa puolestaan joillakin lajeilla muutto jatkuu vielä kesäkuun puolelle ja pyynnin loppuessa yleensä viimeistään 10.6. mennessä saattaa osa myöhäisimpien muuttajien viimeisistä yksilöistä jäädä havaitsematta. Yleisistä rengastuslajeista tällaisia ovat lähinnä pajulintu, lehtokerttu, ruokokerttunen ja harmaasieppo. Kaikilla näillä lajeilla kuitenkin muuton huippu on lähes aina ollut ennen pyynnin päättymistä.

Syksyllä muuton alkamisen tulkintaa vaikeuttaa, kuten edellä on todettu, paikallisten lintujen liikehdintä alueella ennen varsinaisen muuton alkua, varsinkin nuorten lintujen ns. poikasdispersaali pesästä lähdön jälkeen. Tämä voi johtaa liian aikaisten mediaanipäivien saamiseen verrattuna varsinaiseen muuttoon. Aineistosta on karsittu muut kuin vakioverkkopyynnissä saadut aikuiset sekä pesä- ja maastopoikaset. Muutamilla lajeilla ainakin joinakin vuosina muutto on ollut jo käynnissä pyynnin alettua heinäkuun lopulla. Runsaimmista lajeista tällaisia ovat ainakin pajulintu ja ruokokerttunen, harvalukuisemmista esimerkiksi viitakerttunen ja punavarvunen. Elokuun alusta lähtien sen sijaan pyynti kattaa varsin hyvin tarkasteltavien lajien muuttokaudet.

Suomalaiset lintuasemat sijaitsevat suureksi osaksi eristyneillä meren saarilla. Saariin kertyy paljon lintuja ja näin on mahdollista saada kiinni suuria määriä lintuja. Sisämaan

lintuasemilla rengastettavien lintujen määrä on yleensä pienempi. Ulkomerellä kuitenkin säätekijät vaikuttavat enemmän lintujen muuttoon kuin sisämaassa. Varsinkin tuuli saattaa vaikuttaa voimakkaasti mitä kautta ja milloin linnut muuttavat. Sisämaassa tuulen vaikutus on vähäisempi ja lintuja saadaan tasaisemmin. On myös esitetty, että kokemattomat ja heikommat linnut joutuisivat useammin laskeutumaan eristetyille saarille kuin kokeneemmat ja voimakkaammat, jotka osaisivat varautua meren ylitykseen paremmin ja valita paremman sään (esim. Mehlum 1981). Tämä puolestaan johtaisi rengastusaineiston vääristymiseen esimerkiksi ikäjakauksen osalta. Sisämaassa lintujen liikkuminen olisi tasaisempaa ja muuton ajoittuminen ja ikäluokkien suhteet tulisivat oikeammin esille (esim. Ralph 1981).

Edellämainitusta huolimatta Höylasin aineistossa huomio kiinnittyy useiden lajien osalta pieneen vanhojen lintujen osuuteen. Esimerkiksi vakaassa punarintapopulaatiossa pitäisi Lackin (1965) mukaan vanhojen lintujen osuus syysmuuton aikana olla 25-30 %. Sama pätee useimpiin muihinkin varpuslintuihin. Höylasilla vanhoja punarintoja on kuitenkin vain 5.8 % heinäkuun alun jälkeen rengastetuista linnuista ja muista lajeista esimerkiksi pajulintuja 4.3 %, leppälintuja 5 % ja molempia sieppolajeja 4 %. Lehtokertun 19.3 % ja ruokokerttusen 16.3 % sen sijaan ovat lähempänä edellä esitettyä tasoa.

Ehkä parhaan suomalaisen vertailukohdan tarjoavat Salmisen ym. (1986) esittämät luvut Kangasalan lintuasemalta. Siellä vanhojen lintujen osuus oli kolmena vuonna (1982-84) pajulinnulla keskimäärin 7.2 %, ruokokerttusella 13.4 % ja lehtokertulla 22.7 %. Ruokokerttusprojektissa ruokokerttusen vastaavat luvut 1984-85 olivat Siikalahdella 9.2 ja 10.1 % ja Laajalahdella 7.9 ja 8.6 % (Koskimies & Saurola 1985, 1988). Näiden kolmen lajin kohdalla Höylasin luvut vastaavat siis melko hyvin suomalaisia aineistoja. Ainakin pajulinnulla vanhojen lintujen osuus kuvastaa Höylasilla myös hyvin pesinnän onnistumista: kun pesintä on mennyt hyvin, saadaan syyspyynnissä paljon lintuja ja vanhojen lintujen osuus jää pieneksi, kun taas pesintä epäonnistuu, jää saalis pienemmäksi ja vanhojen lintujen osuus

kasvaa (oma aineisto).

Syitä joidenkin lajien odotettua pienempään vanhojen lintujen osuuteen saattaa olla useita. Aikaisin pois muuttavilla lajeilla voivat vanhat linnut jo olla muuttaneet pyynnin alkaessa heinäkuun lopulla. Suurimmalla osalla lajeista pyyntikauden pitäisi peittää kuitenkin myös vanhojen lintujen muuttokausi ja varmasti ainakin esimerkiksi punarinnalla. Toinen mahdollinen virhelähde voisi olla iän määrittäminen väärin. Ollakseen merkittävää vaatisi tämä kuitenkin esimerkiksi pajulinnun ja punarinnan kohdalla sitä, että satoja vanhoja lintuja olisi määritetty väärin nuoriksi, mikä tuskin on todennäköistä. Kolmas ja todennäköisin syy voisikin olla ikäluokkien erilainen muuttokäyttäytyminen. Pesinnän jälkeen vanhat linnut liikkuvat vähemmän kuin nuoret varsinkin sulkiessaan. Ne pysyvät usein revii-rillään tai sen lähellä kunnes lähtevät suoraan muutolle (esim. Haukioja 1971). Muuttomatkan aikana vanhat linnut voivat levähtää eri alueilla kuin nuoret. Ainakin punarinnalla on havaittu, että vanhat linnut levähtävät nuoria harvemmin aivan rannikolla (Karlsson ym. 1988). Muuttomatkan aikanakin linnut voivat myös vallata lyhytaikaisen ruokailureviirin (Bibby & Green 1980, Pettersson 1983). Vanhat voimakkaampina ilmeisesti valtaavat parhaat reviiirit ja nuoret joutuvat tyytymään huonompiin alueisiin. Esimerkiksi ainakin pesimäaikaan varttuneemmassa metsässä viihtyvien punarinnan, sieppojen ja leppälinnun alhaiset vanhojen lintujen suhteelliset osuudet voisivat selittyä sillä, että vanhat linnut toisaalta lähtisivät muutolle lähes suoraan pesimäreviiriltä ja toisaalta muuton aikana levähtäisivät kauempana Pyhäselän lähes merenomaisesta selästä paremmilla alueilla ja nuoret joutuisivat tyytymään rannan pensaikkoihin. Toisaalta esimerkiksi pajulinnulle pyyntialueen biotooppi pitäisi olla varsin otollinen, mutta silti pajulinnuissa vanhoja on hyvin vähän.

YLEISTÄ

Muuton ajoittumisessa yleinen tendenssi on, että keväällä koiraat muuttavat ennen naaraita ja syksyllä päinvastoin. Keväällä koirailta, var-

sinkin vanhoilla on kiire päästä pesimäalueille valtaamaan parhaat reviirit. Syksyllä koiraat puolestaan saattavat jo varailta mahdollisia tulevan pesimiskauden reviierejä ja viivyttelivät siksi lähtöään kauemmin kuin naaraat. Toisaalta naaraat voivat pyrkiä välttämään kilpailua voimakkaampien koiraiden kanssa levähdyspaikoilla muuttomatkan varrella muuttamalla ennen koiraita (esim. Ellegren 1991).

Toinen selvä piirre useimmilla lajeilla on, että sekä keväällä että syksyllä vanhat linnut muuttavat ennen nuoria. Keväällä vanhat, kokeneet linnut kiirehtivät valtaamaan parhaat reviirit. Syksyllä nuoret linnut vaihtavat ennen muutolle lähtöä pesässä saadun höyhenpuvun uuteen ja lähtevät muuttomatkalle yleensä vasta, kun tämä sulkiminen on ohi tai loppuillaan. Vanhat linnut puolestaan vaihtavat monilla lajeilla siipi- ja pyrstösulkansa ennen vaativaa muuttomatkaa. Silti ne ennättävät muuttomatkalle ennen nuoria. Joillakin lajeilla vanhat linnut sulkivat vasta talvehtimisalueella ja voivat näin ollen muuttaa hyvin aikaisin, selvästi ennen nuoria.

Pitkän ja lyhyen matkan muuttajien muuton kulun on todettu eroavan toisistaan varsinkin syksyllä (esim. Enquist & Pettersson 1986). Pitkän matkan muuttajilla muuton huippu syksyllä on yleensä muuttokauden alkupäässä ennen mediaanipäivää, kun se lyhyen matkan muuttajilla on mediaanipäivän jälkeen. Syynä tähän on luultavasti se, että ensin mainittujen muuton ajoittumiseen vaikuttavat lähinnä sisäiset tekijät (esim. hormonoiminta), kun taas viimeksi mainituilla vaikuttavat lähinnä ulkoiset tekijät (esim. sää). Suurin osa tässä tarkasteltavista lajeista on tyyppillisiä pitkän matkan muuttajia.

LAJIKOHTAINEN TARKASTELU

Niittykirvinen *Anthus pratensis*. Lämpimuuttaja.

Kevät. Muutto alkaa huhtikuun puolella jolloin pyynti on vielä hajanaista. Aikaisin rengastus on tehty 27.4. Rengastuksissa on selvä huippu toukokuun ensi päivinä. Huipun jälkeen niittykirvisiä on saatu tasaisesti toukokuun loppupuolelle asti, myöhäisin 26.5.

Syksy. Muutto alkaa elo-syyskuun vaih-

teessa, ensimmäiset rengastettu keskimäärin 4.9., aikaisin 23.8. Vanhojen (n=18) mediaani on sama kuin nuorten. Muutto on ohi loka-kuun alkupuolella, viimeiset keskimäärin 8.10, myöhäisin 18.10.. Rengastetuista 8.1 % on ollut vanhoja.

Metsäkirvinen *Anthus trivialis*. Pesii runsaana.

Kevät. Aineisto pieni, mutta metsäkirvinen on selvästi myöhäisempi muuttaja kuin niittykirvinen. Aikaisin metsäkirvinen on rengastettu 30.4. ja myöhäisin 24.5.

Syksy. Liikehdintä alkaa elokuun alussa, mutta osa näistä on varmasti paikallisia lintuja. Vanhojen lintujen mediaani (2.9., n=41) on myöhäisempi kuin nuorten (26.8., n=225). Vanhoja lintuja saadaan kuitenkin tasaisesti ilman huippuja koko muuttokauden ajan ja niiden muutto päättyy ennen nuorten muuttoa. Viimeiset vanhat on rengastettu keskimäärin 10.9. ja nuoret 16.9., myöhäisin 25.9. Rengastetuista 15.4 % on ollut vanhoja.

Lapinkirvinen *Anthus cervinus*. Lämpimuuttaja.

Kevät. Aineisto pieni, mutta kuvastanee melko hyvin tämän pohjoisen läpimuuttajan kevätmuuton ajoittumista. Linnut on rengastettu välillä 13.-29.5.

Syksy. Kevään tapaan pienestä aineistosta huolimatta saadaan melko hyvä kuva lajin muuton ajoittumisesta. Kolme vanhaa lintua on rengastettu syyskuun alussa 2.-9.9., nuoret välillä 26.8.-14.9. Rengastetuista 12.5 % on ollut vanhoja.

Västäräkki *Motacilla alba*. Pesii.

Kevät. Västäräkin muutto alkaa jo huhtikuun loppupuolella, joten pyynti ei kata koko muuttokautta. Muutto kuitenkin huipentuu hyvin nopeasti heti toukokuun alussa. Koiraiden huippu on viikkoa aikaisemmin (2.5., n=26) kuin naaraiden (9.5., n=37). Ainakin koiraiden huippu on todennäköisesti aikaisempi. Huipun jälkeen västäräkkejä saadaan tasaisesti toukokuun loppuun asti. Rengastetuista 41.2 % on ollut koiraita. Sukupuolten määräsuhde ei liene todellinen, vaan osa ennen pyyntikauden alkua muuttavista koiraisista jää saamatta.

Syksy. Västäräkkejä alkaa liikkua alueella

heinäkuun lopussa. Osa ensimmäisistä on varmasti paikallisia lintuja ja liikehdintä alkaa vilkastua vasta elokuun puolenvälin jälkeen. Vanhojen mediaani on 21.8. (n=11), nuorten 29.8. (n=115). Muutto jatkuu syyskuun loppupuolelle kuitenkin siten, että myöhäisin vanha on rengastettu 11.9. ja nuori 26.9. Näiden lisäksi on kaksi nuorta rengastettu vielä 2.10. ja yksi vanha 25.10. Rengastetuista 8.7 % on ollut vanhoja.

Keltavästäräkki *Motacilla flava*. Pesii harvalukuisena.

Kevät. Kevään muuttokausi hyvin lyhyt. Koirailta (n=140) ja naarailta (n=103) on sama mediaani, mutta koiraiden muutto alkaa aikaisemmin. Aikaisin koiras on rengastettu jo 1.5., naaras 9.5. Muutto on ohi toukokuun loppuun mennessä, viimeiset rengastettu keskimäärin 27.5. Rengastetuista 57.6 % on ollut koiraita.

Syksy. Liikehdintä alkaa heinä-elokuun vaihteessa, ensimmäiset keskimäärin 27.7. Lintuja rengastetaan tasaisesti koko muuttokauden ajan ilman selviä huippuja. Naaraiden mediaani (6.8., n=27) on ennen koiraita (10.8., n=29). Vanhojen lintujen muutto huipentuu 6.8. (n=51), kymmenen päivää ennen nuoria (mediaani 16.8., n=76). Viimeiset keltavästäräkit on saatu keskimäärin 28.8., myöhäisin 2.9. Sukupuolelleen määritetyistä 51.7 % on ollut koiraita, iälleen määritetyistä 40.2 % vanhoja.

Peukaloinen *Troglodytes troglodytes*. Pesii harvalukuisena.

Syksy. Keväältä ei rengastuksia. Syksyllä peukaloisen muutto alkaa syyskuun alussa, ensimmäiset rengastettu keskimäärin 6.9. Vanhoja lintuja on rengastettu vain viisi (9 % kaikista), joten rengastukset kuvastavat lähinnä nuorten lintujen muuttoa. Viimeiset rengastukset keskimäärin 4.10., myöhäisin 16.10.

Rautiainen *Prunella modularis*. Pesii.

Syksy. Keväällä rautiainen on aikainen muuttaja ja keväältä onkin vain viisi rengastusta. Syksyllä muutto alkaa elo-syyskuun vaihteessa, ensimmäiset keskimäärin 31.8. Vanhoilla ja nuorilla on sama mediaanipäivä, joskin vanhoja lintuja on rengastettu vain kymmenen (9 % kaikista). Viimeiset rengastetaan

jo ennen syyskuun loppua, keskimäärin 25.9., myöhäisin 30.9.

Punarinta *Erithacus rubecula*. Pesii runsaana.

Kevät. Keväällä pyynti on ollut liian hajanaisista punarintojen muuttoaikana. Vakio-pyynti alkaa vasta toukokuun alussa, jolloin punarintojen muutto jo lienee huipussaan. Aikaisin punarinta on rengastettu 14.4. Rengastusten antama mediaanipäivä on selvästi liian myöhäinen, mutta ilmeisesti muutto kuitenkin huipentuu huhtikuun lopussa/toukokuun alussa. Sen jälkeen punarintoja saadaan tasaisesti vähenevästi kesäkuun alkupäiviin asti.

Syksy. Heinä-elokuussa alueella liikkuu paikallisia punarintoja ennen varsinaisen muuton alkua ja niitä rengastetaan tasaiseen tahtiin. Nuoret ovat tässä vaiheessa vielä poikaspukuisia lintuja, joiden muutto ei ole vielä alkanut. Vasta aivan elokuun lopussa alkavat rengastusmäärät nousta ja tällöin ilmeisesti käynnistyy varsinainen muutto. Vanhojen lintujen rengastuksissa onkin kuukauden katkos välillä 12.8.-8.9., jona aikana on rengastettu vain yksi vanha lintu 21.8. Muuton ajoittumista laskettaessa tämä päivä on otettu lähtökohdaksi ja vain 21.8. eteenpäin rengastetut linnut on otettu mukaan. Raja on keinotekoinen, mutta näin saatu mediaanipäivä on vain päivän myöhäisempi kuin heinäkuussa-elokuun alussa rengastetut linnut mukaan otettaessa ja aivan ilmeisesti oikeampi. Pylväsdiagrammissa ja taulukon 1 lukumäärissä ovat kuitenkin mukana kaikki linnut. Vanhoja lintuja saadaan tasaisesti syyskuun alusta lokakuun puoliväliin ilman huippuja mediaanin ollessa 26.9. (n=48). Rengastukset kuvastavatkin lähinnä nuorten lintujen muuttoa, joiden mediaani on 19.9. (n=1109). Viimeiset on rengastettu keskimäärin 14.10., myöhäisin vanha juuri 14.10. ja nuori 23.10. Rengastetuista linnuista vain 5.8 % on ollut vanhoja.

Sinirinta *Luscinia svecica*. Läpimuuttaja.

Kevät. Sinirinta on mielenkiintoinen ja kiitollinen laji sikäli, että sillä on keväällä ja syksyllä helppo erottaa nuoret linnut vanhemmistä linnuista sekä koiraisissa että naaraisissa. Lisäksi laji on alueella puhtaasti läpimuuttaja. Sinirinnat muuttavat keväällä selvässä järjes-

tyksessä: ensin vanhat koiraat, nuoret koiraat, vanhat naaraat ja viimeisenä nuoret naaraat. Muutto alkaa toukokuun alussa, aikaisin vanha koiras on saatu 3.5., nuori koiras puolestaan 10.5. ja aikaisimmat naaraat 13.5. Myös mediaanit ovat samassa järjestyksessä: ensimmäisenä huipentuu vanhojen koiraiden muutto 16.5. (n=34), sitten kolmen päivän välein: nuoret koiraat 19.5. (n=41), vanhat naaraat 20.5. (n=20) ja nuoret naaraat 22.5. (n=26). Kaikkien koiraiden muuton mediaani on 17.5. (n=73), naaraiden viisi päivää myöhemmin 22.5. (n=46). Vanhojen lintujen mediaani (17.5., n=54) on pari päivää ennen nuoria (19.5., n=67). Myöhäisin vanha koiras on saatu 22.5. ja nuori 27.5., myöhäisin vanha naaras 30.5. ja nuori vielä 1.6. Keväällä muuttavissa sinirinnoissa on selvä koirasenenmistö: rengastetuista on ollut koiraita 61.2 %, vanhoista 63 % ja nuorista 61.2 %. Kaikista linnuista on ollut vanhoja 44 %.

Syksy. Syksyllä ikäluokkien ja sukupuolten keskinäinen järjestys on erilainen kuin keväällä. Muutto alkaa kaikilla ryhmillä melko samanaikaisesti, aikaisimmat rengastettu seuraavasti: nuori koiras 21.8., vanha koiras 23.8., nuori naaras 25.8. ja vanha naaras 26.8. Vanhojen naaraiden muutto huipentuu kuitenkin ensimmäisenä 4.9. (n=39), seuraavana 7.9. nuorten naaraiden (n=148) ja vanhojen koiraiden (n=61) muutto, viimeisenä nuorten koiraiden 12.9. (n=223). Sukupuolten muuton ajoittuminen on siis päinvastainen kuin keväällä: naaraiden muutto huipentuu keskimäärin 6.9. (n=187), koiraiden nyt viisi päivää myöhemmin 11.9. (n=286). Vanhojen mediaani (6.9., n=100) on vain kolme päivää ennen nuoria (9.9., n=374). Vanhoilla on kuitenkin lyhyempi muuttokausi kuin nuorilla, myöhäisin vanha naaras on rengastettu 22.9. ja koiras 25.9., kun myöhäisin nuori naaras on rengastettu 3.10. ja koiras 10.10. Myös syksyllä on sinirinnoissa koirasenenmistö: rengastetuista on ollut koiraita 60.5 %, vanhoista 61 % ja nuorista 60.1 %. Kaikista linnuista vanhoja on ollut 21.1 %.

Leppälintu *Phoenicurus phoenicurus*. Pesii.

Kevät. Aikaisin koiras rengastettu jo huhtikuun puolella 29.4., aikaisin naaras 2.5. Aineisto on pieni, mutta koiraat näyttävät muuttavan

ennen naaraita: koiraiden mediaani 11.5. (n=27), naaraiden 20.5. (n=13). Viimeiset on rengastettu kesäkuun puolella 8.6. Rengastetuista 67.5 % on ollut koiraita.

Syksy. Vanhoja lintuja on rengastettu vain 12, joten rengastukset kuvastavat nuorten muuttoa. Liikehdintä alkaa elokuun alussa, ensimmäiset keskimäärin 2.8. Naaraiden muutto (mediaani 30.8., n=123) huipentuu muutamaa päivää aikaisemmin kuin koiraiden (mediaani 3.9., n=133). Vanhojen lintujen mediaani on 4.9. Muutto päättyy syyskuun puoliväliin mennessä, viimeiset keskimäärin 28.9., kuitenkin niin, että myöhäisin naaras on rengastettu 28.9. ja koiras 13.10. Rengastetuista 52.1 % on ollut koiraita ja 5 % vanhoja lintuja.

Pensastasku *Saxicola rubetra*. Pesii.

Kevät. Aineisto on pieni, mutta koiraat näyttävät muuttavan ennen naaraita: aikaisin koiras 4.5., naaras 10.5. Koiraiden mediaani on 19.5. (n=17), naaraiden pari päivää myöhemmin 21.5. (n=8). Muutto näyttäisi päättyvän ennen toukokuun loppua; sekä myöhäisin koiras että naaras on rengastettu 28.5. Rengastetuista 68 % on ollut koiraita.

Syksy. Vanhoja pensastaskuja on syksyllä rengastettu vain kaksi, joten rengastus kuvastaa nuorten lintujen muuttoa. Muutto alkaa ennen elokuun puoliväliä, ensimmäiset naaraat keskimäärin 11.8. ja koiraat 14.8. Naaraiden mediaani (19.8., n=23) on kymmenen päivää ennen koiraita (29.8., n=31). Muuton päättymisessä ei näytä olevan suurta eroa, myöhäisin koiras on rengastettu 13.9. ja naaras 14.9. Rengastetuista koiraita on ollut 57 %, vanhoja vain 2.9 %.

Ruokokerttunen *Acrocephalus schoenobaenus*. Pesii runsaana.

Kevät. Muutto alkaa toukokuun puolivälin paikkeilla, aikaisin lintu on rengastettu keskimäärin 13.5. Muutto huipentuu aivan toukokuun lopussa ja jatkuu ilmeisesti pitkälle kesäkuun puolelle. Joinakin vuosina pyynnin hajanaisuus kesäkuun puolella, sekä paikalliset linnut, hämärtävät kuitenkin kuvaa muuton päättymisestä. Esimerkiksi 11.6.-90 rengastetut 20 uutta lintua eivät todennäköisesti ole olleet paikallista pesimäkantaa. Muuton huippu toukokuun lopussa tulee kuitenkin esiin.

Sinirintarengastusten kannalta asema on merkittävällä paikalla.

- Jukka Matero

Syksy. Paikallisten lintujen liikkuminen vaikeuttaa muuton alkamisen tulkintaa, mutta runsaan aineiston antama kuva lienee oikea. Vanhojen lintujen muutto huipentuu jo heinäkuun lopulla (mediaani 28.7., n=443), kaksi viikkoa aikaisemmin kuin nuorten (mediaani 10.8., n=2377). Vanhojen lintujen muutto on yleensä ohi elokuun loppuun mennessä, viimeiset vanhat on saatu keskimäärin 22.8., myöhäisin 8.9. Nuorten muutto sen sijaan jatkuu yli syyskuun puolivälin, viimeiset saatu keskimäärin 17.9., myöhäisin 22.9. Rengastetuista vanhoja on ollut 16.3 %.

Rytikerrettunen *Acrocephalus scirpaceus*. Pesii harvinaisena.

Kevät. Rengastettu vain kolme yksilöä välillä 29.5.-7.6. Päämuutto tapahtunee kesäkuun puolella.

Syksy. Vanhat linnut on rengastettu välillä 14.7.-12.8. (mediaani 4.8., n=6), nuoret puolestaan välillä 3.8.-13.9. (mediaani 15.8., n=20). Kaikista rengastetuista vanhoja on ollut 23 %.

Viitakerrettunen *Acrocephalus dumetorum*. Pesii harvalukuisena.

Kevät. Rengastettu kuusi lintua välillä 29.5.-6.6. Päämuutto tapahtunee rytikerrettusen tapaan kesäkuun puolella.

Syksy. Vuonna 1995 rengastettiin ennätysmäärä viitakerrettusia (19) ja myös ne on otettu mukaan tarkasteluun. Vain kaksi vanhaa lintua on rengastettu, molemmat heinäkuussa.

Ilmeisesti vanhat muuttavat hyvin aikaisin heti pesinnän jälkeen. Rengastukset kuvastavatkin lähinnä nuorten lintujen liikkumista. Niiden liikehdintä alkaa heinäkuun lopussa, aikaisin 24.7., ja jatkuu elokuun puoliväliin, myöhäisin saatu kuitenkin vielä 26.8. Rengastetuista vain 3.5 % on ollut vanhoja.

Luhtakerrettunen *Acrocephalus palustris*. Pesii harvinaisena.

Luhtakerrettusia on rengastettu vain muutama, mutta tässä kannattaa mainita asemalla 13.10.-91 rengastettu lintu, joka on Suomen myöhäisin havainto lajista.

Lehtokerettu *Sylvia borin*. Pesii runsaana.

Kevät. Lehtokerettu on yleisistä rengastuslajeista yksi myöhäisimmistä muuttajista. Ensimmäiset rengastukset tehdään vasta touko-kuun puolenvälin jälkeen keskimäärin 22.5., aikaisin 16.5., ja viimeiset aina kesäkuun puolella, keskimäärin 7.6. Ilmeisesti muutto jatkuu vieläkin pitempään, mutta pyynti ei täysin kata muuttokautta loppuun asti. Muuton huippu tulee kuitenkin hyvin näkyviin.

Syksy. Syysmuutto alkaa vanhojen lintujen liikehdinnällä jo heinäkuun lopulla, ensimmäiset rengastukset keskimäärin 24.7. Osa ensimmäisistä on ilmeisesti paikallisia lintuja. Vanhat linnut sulkivat vasta talvehtimisalueilla ja voivat lähteä muutolle heti poikasten itsenäistyttyä. Vanhojen lintujen muutto huipentuukin jo 1.8. (n=109), nuorten kaksi

viikkoa myöhemmin 16.8.(n=466). Viimeiset rengastetaan syyskuun puolivälissä, keskimäärin 15.9., mutta kaksi myöhäisintä rengastusta on tehty 6.10. Rengastetuista 19.3 % on ollut vanhoja.

Hernekerttu *Sylvia curruca*. Pesii.

Kevät. Hernekerttu on aikaisin kerttuista, ensimmäiset rengastukset keskimäärin 11.5., aikaisin jo vappuna, viimeiset puolestaan 30.5. Rengastuksissa on kaksi erillistä huippua noin 19.5. ja 27.5., jotka saattaisivat kuvastaa koiraiden ja naaraiden muuton ajoittumista.

Syksy. Hernekerttunkin liikehdintä alkaa jo heinäkuun lopulla, ensimmäiset keskimäärin 26.7. Vanhojen lintujen muutto huipentuu 19.8. (n=99), yhdeksän päivää ennen nuoria, joiden mediaani on 28.8. (n=744). Toisin kuin lehtokertulla vanhat hernekertut käyvät läpi sulkasadon pesinnän jälkeen ennen muuttoa. Ero vanhojen ja nuorten muuton välillä onkin hernekertulla pienempi. Muutto jatkuu syyskuun puoliväliin, viimeiset rengastukset keskimäärin 17.9., myöhäisin 22.9. Rengastetuista 11.8 % on ollut vanhoja.

Pensaskerttu *Sylvia communis*. Pesii.

Kevät. Pensaskertun muutto ajoittuu keväällä herne- ja lehtokertun väliin. Ensimmäiset rengastetaan keskimäärin 19.5., yksi lintu on tosin saatu jo 1.5. Lajin vanhat koiraat on keväällä mahdollista erottaa muista. Niiden muutto huipentuu 23.5. (n=20) ja muiden (naaraat ja nuoret koiraat) muutto 26.5. (n=71). Viimeiset pensaskertut on rengastettu keskimäärin 3.6.

Syksy. Ensimmäiset linnut rengastetaan heinä-elokuun vaihteessa, keskimäärin 1.8. Vanhoja lintuja on rengastettu vain viisi, niistä myöhäisin 3.9. Nuorten mediaani on 12.8. (n=176). Muutto on ohi syyskuun alkupuolella, viimeiset rengastukset keskimäärin 10.9., myöhäisin 18.9. Rengastetuista vain 2.8 % on ollut vanhoja.

Mustapääkerttu *Sylvia atricapilla*. Pesii harvalukuisena.

Kevät. Keväältä on vain kaksi rengastusta.

Syksy. Syysmuutolla laji on kerttuista selvästi myöhäisin, ensimmäiset on rengastettu

keskimäärin 29.8. Vain kolme vanhaa on rengastettu, joten aineisto kuvaa (pääasiassa) nuorten lintujen muuttoa. Pienessä aineistossa naaraiden mediaani on 4.9. (n=13), muutama päivä ennen koiraita (7.9., n=18). Muutto jatkuu aina lokakuun puolelle; viimeiset keskimäärin 7.10., myöhäisin 17.10. Laji on kerttuista ainoa keskipitkän matkan muuttaja, joka talvehtii Välimeren piirissä. Mustapääkertut käyttävät syksyllä ravinnokseen lähinnä marjoja, mikä osaltaan mahdollistaa myöhäisen muuton ja joskus jopa talvehtimisen yrittämisen. Rengastetuista on ollut koiraita 58.1 % ja vanhoja 9.7 %.

Sirittäjä *Phylloscopus sibilatrix*. Pesii.

Kevät. Saapuvat toukokuun puolivälistä lähtien, ensimmäiset rengastukset keskimäärin 13.5. Muutto huipentuu kuun loppupuolella ja on ohi yleensä kesäkuuhun mennessä. Viimeinen rengastus keskimäärin 31.5., myöhäisin 8.6.

Syksy. Liikehdintä alkaa elokuun alussa, ensimmäiset rengastukset keskimäärin 3.8. Nämä linnut ovat enimmäkseen vanhoja ja vanhojen mediaanikin on samana päivänä (vanhoja tosin rengastettu vain kahdeksan). Muuton huippu ja loppuminen kuvastavatkin pääasiassa nuorten lintujen muuttoa. Elokuun loppuun mennessä muutto on yleensä ohi, viimeiset rengastukset keskimäärin 31.8., myöhäisin 13.9. Rengastetuista 7.3 % on ollut vanhoja.

Tiltalti *Phylloscopus collybita*. Pesii harvalukuisena.

Kevät. Vähän rengastuksia, jotka lisäksi ajoittuvat tasaisesti koko toukokuulle: aikaisin rengastus huhtikuun ja myöhäisin toukokuun viimeisenä päivänä. Päämuutto tapahtuneekin kuitenkin ennen toukokuun puoliväliä.

Syksy. Varsinainen muutto alkaa elokuun lopussa, ennen 26.8. on rengastettu vain yksittäisiä lintuja. Lajin iän pystyy syksyllä määrittämään vain kallon luutumisesta. Sen perusteella vanhoiksi määritettyjen mediaani on 17.9. (n=51) ja nuoriksi määritettyjen 20.9. (n=378). Muuttokausi jatkuu lokakuulle, viimeiset on aina rengastettu lokakuun puolella, keskimäärin 9.10. Myöhäisin vanha on rengastettu 1.10. ja nuori 19.10. Iälleen määritetyistä

on ollut vanhoja 11.9 %. Siperiassa pesivää trisit-rotua oleva lintu rengastettiin 28.9.1987.

Idänuunilintu *Phylloscopus trochiloides*. Pesii harvinaisena.

Kevät. Neljä lintua rengastettu välillä 29.5.-7.6., joten lajin päämuutto tapahtunee kesäkuun puolella.

Lapinuunilintu *Phylloscopus borealis*. Läpimuuttaja.

Kevät. Keväällä laji on erittäin myöhäinen muuttaja ja saapuu vasta kesäkuun puolivälissä. Ei rengastuksia.

Syky. Kolme rengastusta elokuussa välillä 16.-20.8. osoittanevat tämän Pohjois-Karjalassa harvalukuisena pesivän lajin syysmuuton ajoitumisen.

Taigauunilintu *Phylloscopus inornatus*. Harhailija.

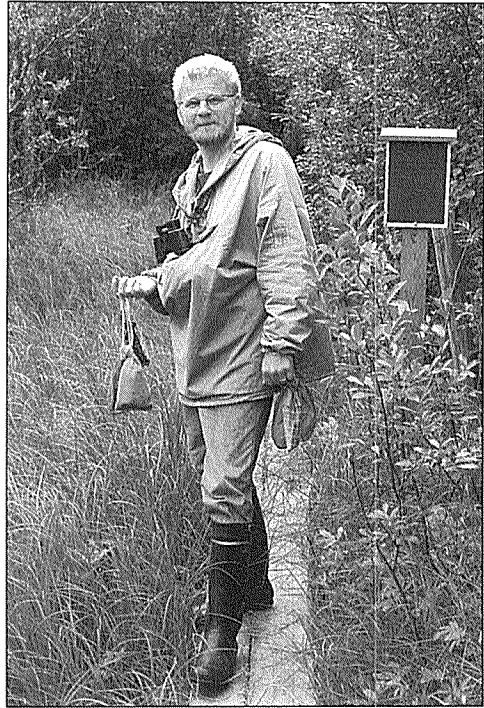
Syky. Itäisille uunilintulajeille on tyypillistä, että osa nuorista linnuista harhautuu syysmuutolle lähtiessään täysin vastakkaiseen suuntaan normaaliin muuttosuuntaan nähden. Nämä yksilöt päätyvät Länsi-Eurooppaan ja niitä havaitaan syksyllä Suomessakin. Yleisin näistä harhautujista on taigauunilintu. Suurin osa Suomen taigauunilinnuista on tavattu syys-lokakuussa (Solonen 1985). Höylasilla esiintyminen painottuu syyskuulle: kahden-toista syyskuussa välillä 6.9.-28.9. rengastetun linnun mediaani on 20.9. Näiden lisäksi on rengastettu yksi lintu 25.10.

Hippiäisuunilintu *Phylloscopus proregulus*. Harhailija.

Syky. Lajin esiintyminen ajoittuu myöhäisemmäksi kuin taigauunilinnun. Niinpä aseman neljä rengastusta sijoittuvat ajalle 28.9.-11.10.

Pajulintu *Phylloscopus trochilus*. Pesii runsaana.

Kevät. Ensimmäiset pajulinnut on useana vuonna rengastettu jo huhtikuun puolella, aikaisimmat 29.4. Näiden tunnustelijoiden jälkeen muutto käynnistyy toukokuun alussa. Päämuutto on yleensä ohi toukokuun loppuun mennessä, mutta muutto jatkuu hitaasti laantuen pitkälle kesäkuuhun. Osa viimeisistä on

Ari Latja palailemassa verkkokierrokselta.
- Markku Halonen

ilmeisesti paikallisia lintuja, mutta osa varmasti pohjoisemmaksi muuttavia.

Syky. Lintuja liikehtii jo heinäkuun puolivälistä lähtien, mutta suuri osa niistä on todennäköisesti paikallisia. Muutto alkaa kiihtyä heinäkuun lopussa sekä nuorilla että vanhoilla. Nuorten muutto huipentuu heti elokuun puolivälin jälkeen (17.8., n=15 152), kymmenen päivää ennen vanhoja lintuja (27.8., n=649). Vanhojen lintujen muutto on kuitenkin ohi ennen nuoria. Myöhäisimmät vanhat linnut on rengastettu keskimäärin 27.9. Sen lisäksi vuonna 1987 rengastettiin kaksi vanhaa lintua vielä 11. ja 22.10. Nuorten lintujen muutto päättyy syyskuun loppuun keskimääräisen viimeisen rengastuspäivän ollessa 1.10., mutta yksittäisiä lintuja on saatu vielä 11.10. asti. Rengastetuista on ollut vanhoja vain 4.3 %.

Harmaasieppo *Muscicapa striata*. Pesii.

Kevät. Lehtokertun ohella yleisistä rengastuslajeista myöhäisimpiä muuttajia. Aikaisin saatu toukokuun puolivälissä 15.5. Muutto jatkuu kesäkuun puolelle, viimeiset saatu 9.6.

Leppälintukoiras viemässä matoateriaa nälkäisille poikasille. - Hannu Eskonen

Pyynti ei ilmeisesti täysin kata muuttokauden loppumista, mutta muuton huippu tulee hyvin esiin.

Syky. Yksittäisiä lintuja rengastetaan heinäkuun puolella, mutta varsinaisesti muutto alkaa elokuun alussa vanhojen lintujen muuttolla, joka huipentuu jo 8.8. (n=15). Harmaasiepolla on harvinaisen suuri ero vanhojen ja nuorten lintujen muuton ajoittumisessa, sillä nuorten lintujen mediaanipäivä on 28.8. (n=347), kolme viikkoa vanhojen lintujen jälkeen. Niinpä syyskuussa ei ole rengastettu yhtään vanhaa lintua, vaikka viimeinen rengastus on tehty keskimäärin 16.9. ja myöhäisin 25.9. Näiden lisäksi on rengastettu vielä kaksi myöhäistä nuorta lintua 10. ja 11.10. Rengastetuista on ollut vanhoja vain 4.1 %.

Kirjosieppo *Ficedula hypoleuca*. Pesii runsaana.

Kevät. Muutto alkaa toukokuun alussa. Aikaisin koiras on rengastettu jo 30.4., aikaisin naaras puolestaan 3.5. Koiraiden mediaanipäivä on 20.5. (n=88), kuusi päivää ennen

naaraita (26.5., n=91). Kirjosieppoja on saatu kesäkuun puoliväliin asti, mutta ainakin osa viimeisistä rengastuksista lienee paikallisia lintuja. Koiraita (49.2 %) ja naaraita (50.8 %) on rengastettu lähes tarkalleen yhtä paljon.

Syky. Muutto alkanee heinäkuun loppupuolella, mutta paikalliset linnut sekoittavat tulkintaa. Vanhoja lintuja on rengastettu vain kymmenen (4 % kaikista), joten aineisto kuvaa nuorten lintujen muuton ajoittumista. Niiden muutto huipentuu ennen elokuun puoliväliä (mediaani 10.8., n=256) ja päättyy syyskuun alkuun. Viimeinen rengastus on tehty keskimäärin 2.9., myöhäisin 16.9.

Pikkulepinkäinen *Lanius collurio*. Pesii harvalukuisena.

Kevät. Yksi myöhäisimmistä muuttajista. Molemmilla sukupuolilla aikaisin rengastus on tehty 23.5. Naaraiden mediaani (27.5., n=6) on ennen koiraita (30.5., n=14), mutta aineisto on hyvin pieni. Viimeinen naaras on rengastettu 2.6. ja koiras 4.6. Rengastetuista 70 % on ollut koiraita.

Syky. Ensimmäiset vanhat on rengastettu keskimäärin 30.7. ja nuoret 5.8. Vanhojen koiraiden (n=13) ja naaraiden (n=7) mediaani on sama 2.8. Nuorten lintujen mediaani on lähes kaksi viikkoa myöhemmin 14.8. (n=105). Viimeiset vanhat on rengastettu 10.8., viimeiset nuoret elo-syyskuun vaihteessa keskimäärin 30.8., myöhäisin 6.9. Lisäksi yksi nuori on rengastettu vielä 28.9. Vanhoista linnuista on ollut koiraita 65 % ja kaikista linnuista vanhoja 16 %.

Isolepinkäinen *Lanius excubitor*. Lämpimuuttaja.

Syky. Muutto alkaa syyskuun puolivälin paikkeilla, ensimmäiset on rengastettu keskimäärin 16.9., aikaisin 11.9. Vanhojen lintujen mediaani on 23.9. (n=15), nuorten 25.9. (n=58). Myöhäisimmät on rengastettu keskimäärin 6.10. kuitenkin niin, että myöhäisin nuori on rengastettu 14.10. ja myöhäisin vanha 21.10. Rengastetuista on ollut vanhoja 20.5 %.

Punavarpunen *Carpodacus erythrinus*. Pesii.

Kevät. Pieni aineisto, mutta kertonee hyvin tämän myöhäisen muuttajan kevätmuuton ajoittumisen. Aikaisin lintu on saatu 22.5. ja myöhäisin 2.6.

Syksy. Hyvin aikainen muuttaja. Vanhoja on rengastettu vain kolme (kaikki naaraita) heti heinäkuun puolenvälin jälkeen. Vanhat linnut ja varsinkin koiraat ilmeisesti lähtevät hyvin nopeasti pesinnän jälkeen. Nuorten liikehdintä alkaa heinäkuun lopussa, aikaisimmat keskimäärin 27.7., huipentuu elokuun alussa (mediaani 10.8., n=97) ja päättyy elokuun loppuun mennessä. Viimeiset on rengastettu keskimäärin 29.8., myöhäisin 8.9. Iälleen määritetyistä vain 3 % on ollut vanhoja.

KIITOKSET

Kiitokset kaikille lintuaseman toimintaan osallistuneille, niin rengastajille kuin avustajillekin, varsinkin Juha Miettiselle, Jouko Tiussalle ja Jukka Materolle, jotka allekirjoittaneen ohella pääasiassa ovat vastanneet aseman toiminnasta. Jukka Materolle lisäksi erityiskiitos artikkelin kuvien piirtämisestä sekä useista ansiokkaista kommentteista artikkelin sisältöön.

Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahasto antoi taloudellista tukea lintuaseman perustamiseen. Joensuun kaupunki, paitsi että on sallinut aseman toiminnan omistamallaan luonnonsuojelualueella, on tukenut toimintaa mm. vetämällä korvauksetta sähköt asemalle. Joensuun yliopiston biologian laitoksella olemme saaneet käyttää yliopiston tietokonepalveluja, joita ilman aineiston analysointi olisi ollut huomattavasti vaikeampaa.

KIRJALLISUUS

- BIBBY, C.J. & GREEN, R.E. 1980: Foraging behaviour of migrant Pied Flycatchers *Ficedula hypoleuca* on temporary territories. - *J. Anim. Ecol.* 49: 507-521.
- BUSSE, B. & HALASTRA, G. 1980: The autumn migration of birds on the Polish Baltic sea coast (puolaksi englanninkielisellä yhteenvedolla). - *Acta Orn.* 18: 167-290.
- ELLEGREN, H. 1990: Femtiosex fågelartens höstflyttning i Eggegrund. - *Vår Fågelvärld* 49: 279-292.
- ELLEGREN, H. 1991: Stopover ecology of autumn migrating Bluethroats *Luscinia s. Svecica* in relation to age and sex. - *Ornis Scand.* 22: 340-348.

Puukiipijöitä on rengastettu paitsi verkoista, niin myös aseman pöntöistä. - *Hannu Eskonen*

- ENQUIST, M. & PETERSSON, J. 1986: Flyttningens tidsmässiga förlopp hos 104 fågelarter vid Ottenby - en analys baserad på 39 års fångstdata. - *Rapport från Ottenby fågelstation nr. 8.* Degerhamn.
- HAUKIOJA, E. 1971: Short distance dispersal in the Reed Bunting *Emberiza schoeniclus*. - *Ornis Fennica* 48: 45-67.
- HEDENSTRÖM, A. & PETERSSON, J. 1984: Lövsångarens *Phylloscopus trochilus* flyttning vid Ottenby. - *Vår Fågelvärld* 43: 217-228.
- HILDEN, O. 1974: Finnish bird stations - their activities and aims. - *Ornis Fennica* 51: 10-35.
- HYTTIÄINEN, K. & VIKBERG, P. 1973: Autumn migration and moult of Spotted Flycatcher *Muscicapa striata* and Pied Flycatcher *Ficedula hypoleuca* at the Signilskär bird station. - *Ornis Fennica* 50: 134-143.
- KARLSSON, L., PERSSON, K., PETERSSON, J. & WALINDER, G. 1988: Fat-weight relationships and migratory strategies in the Robin *Erithacus rubecula* at two stop-over sites in south Sweden. - *Ringning & Migration* 9:160-168.

KOSKIMIES, P. & SAUROLA, P. 1985: Autumn migration strategies of the Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* in Finland: a preliminary report. - *Ornis Fennica* 62: 145-152.

KOSKIMIES, P. & SAUROLA, P. 1988: Nuorten ruokokerttusten syysmuuton strategia. - *Lintumies* 23: 122-125.

LACK, D. 1965: *The Life of the Robin*. - London.

LEHIKONEN, E. 1989: Onko Jurmon lintuasemasta iloa lintutieteelle. - *Ukuli* 20:9-11.

LEIVO, M. 1994: Suomalainen lintuasemarengastus - tiedettä vai terapiaa. - *Linnut* 29: 13-18.

LYNGS, P., FALDBORG, J. & RASMUSSEN, T. 1990: Traekfuglene på Christiansø 1976-1983. - *Mijöministeriet, Skov- og Naturstyrelsen*.

MEHLUM, F. 1981: Trekkforloppet vår og høst hos rødstrupe på Store Faerder, Ytre Oslofjord. - *Fauna* 34: 1-10.

NILSSON, P. 1991: Fågelsträcket vid Haparanda Sandskär fågelstation 1981-1990. - *Fåglar i*

Norbotten (1991): 135-147.

PETTERSSON, J. 1983: Rödhakens *Erithacus rubecula* höstflyttning vid Ottenby. - *Vår Fågelvärld* 42: 333-342.

RALPH, C.J. 1981: Age ratios and their possible use in determining autumn routes of passerine migrants. - *Wilson Bull.* 93: 164-188.

ROOS, G. 1984: Flyttning, övervintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsterbo (1947-1980). - *Anser Suppl.* 13. Lund.

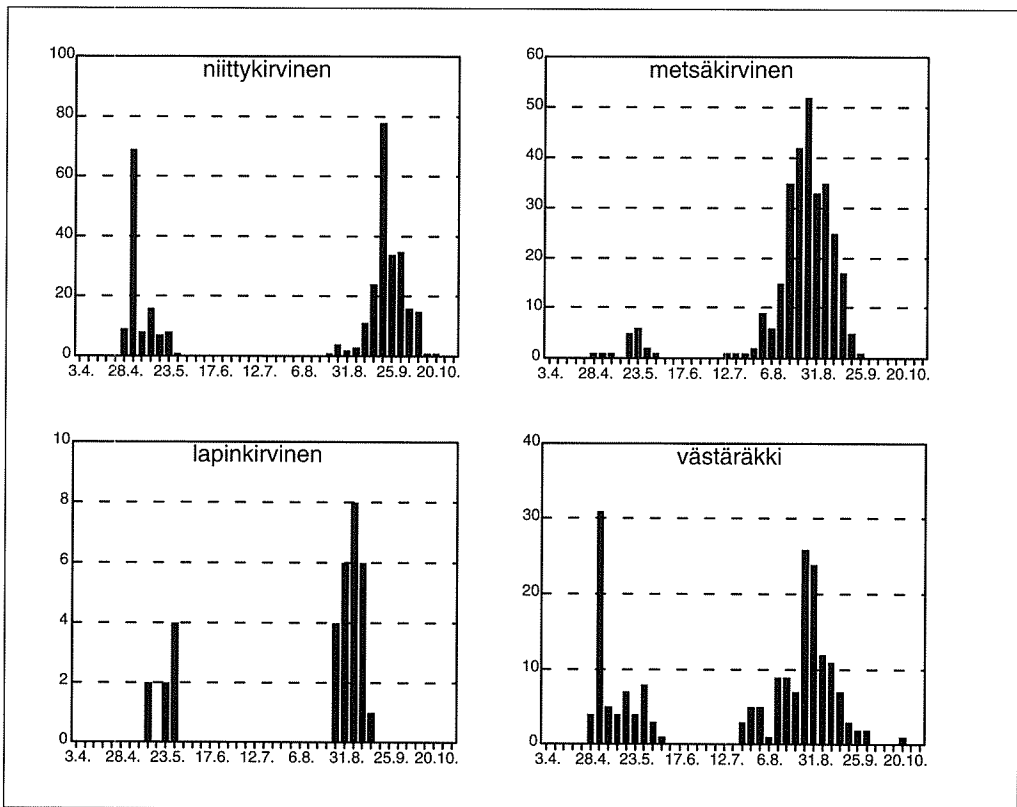
ROSENFELD, J & FAGERSTRÖM, T. 1980: Vårflyttningens förlopp över Örskär hos tretton nattflyttande småfåglar. - *Vår Fågelvärld* 39: 217-224.

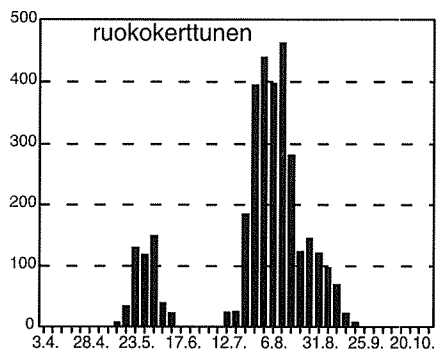
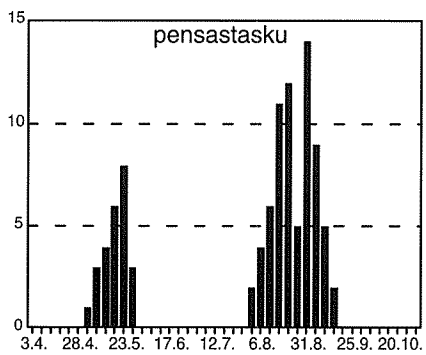
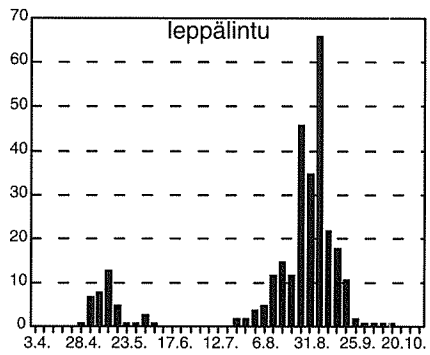
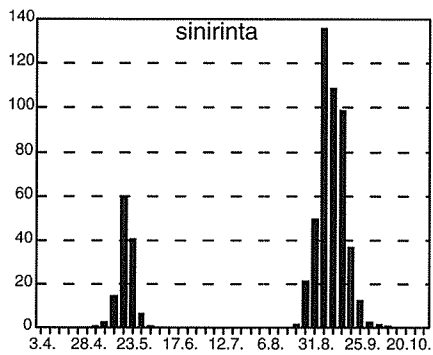
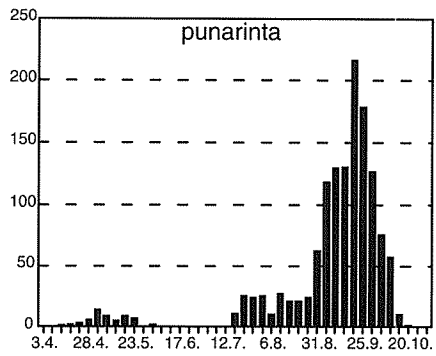
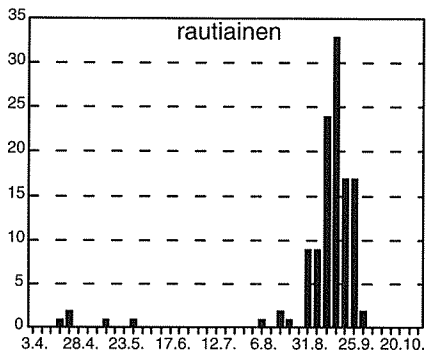
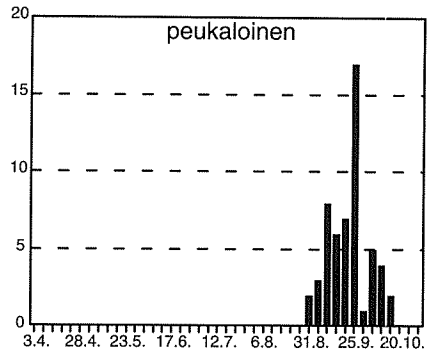
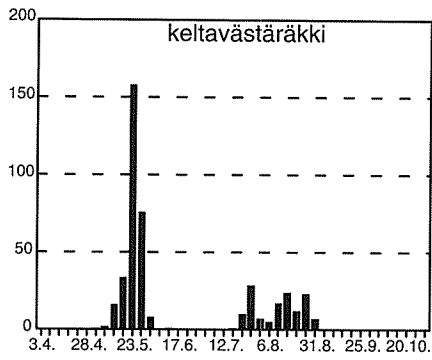
SALMINEN, A., SYRJÄNEN, J. & VUORISTO, A. 1986: Kangasalan lintuasema 1984. - *Lintuviesti* 11: 4-15.

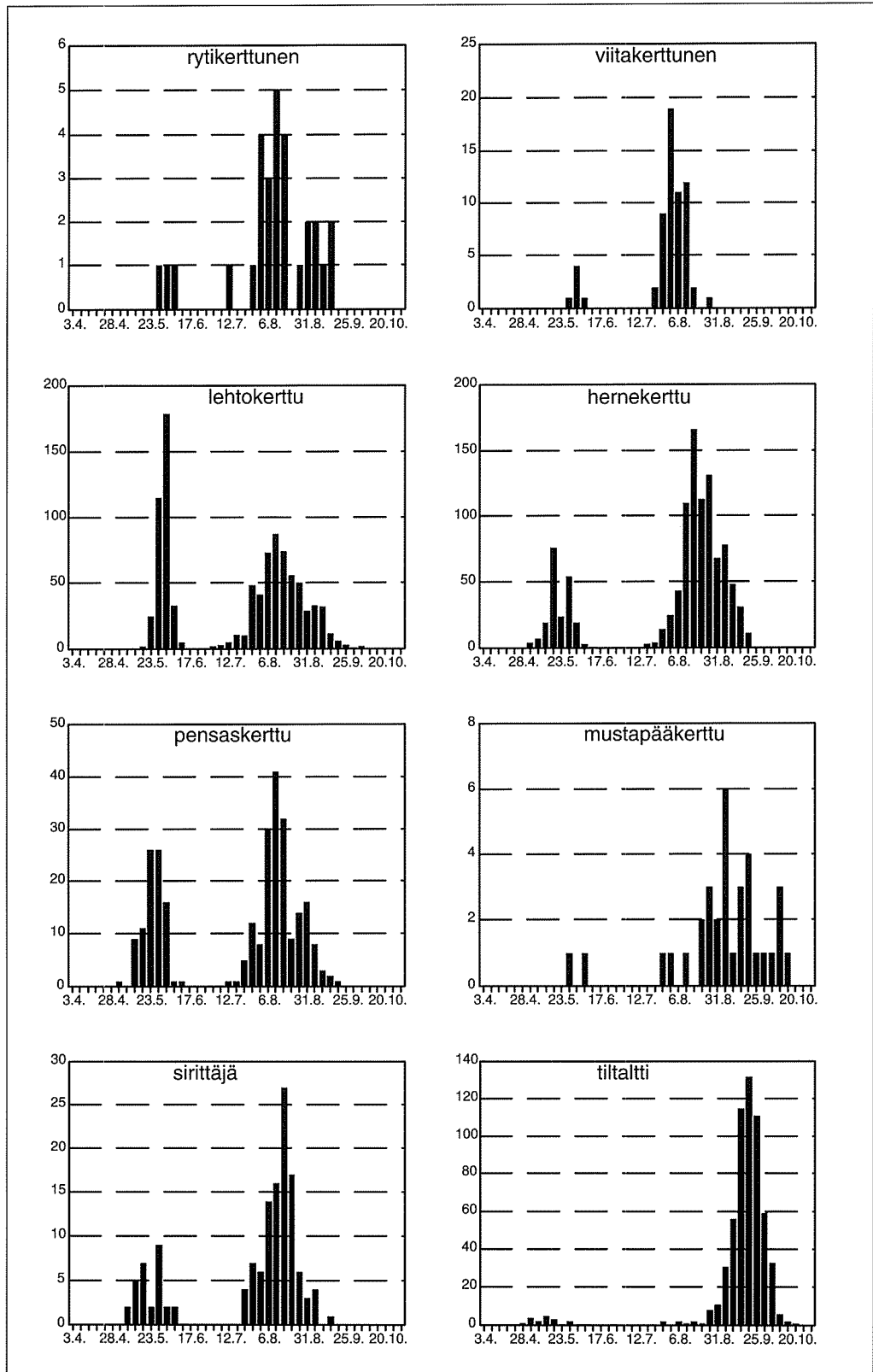
SAUROLA, P. 1983: Miksi syyskuun ja lokakuun punarinnat talvehtivat eri alueilla. - *Lintumies* 18: 108-115.

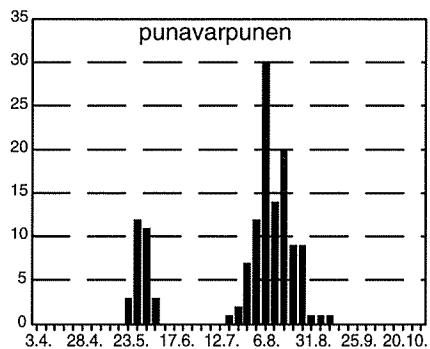
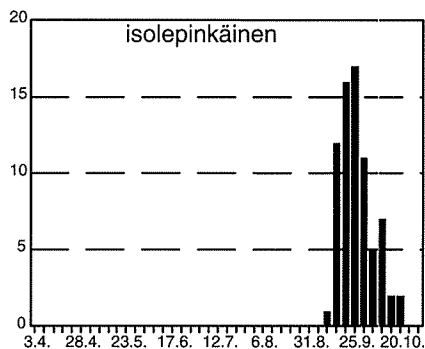
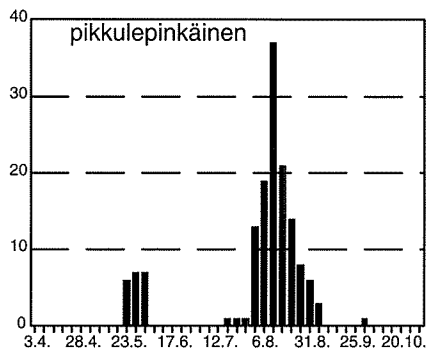
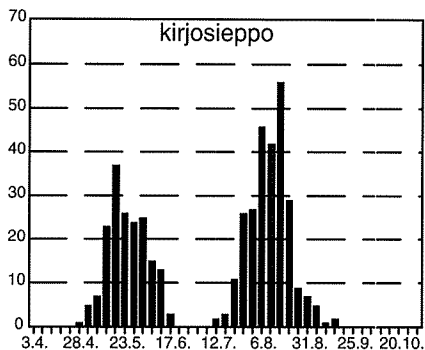
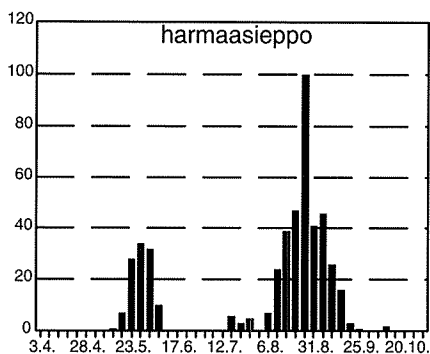
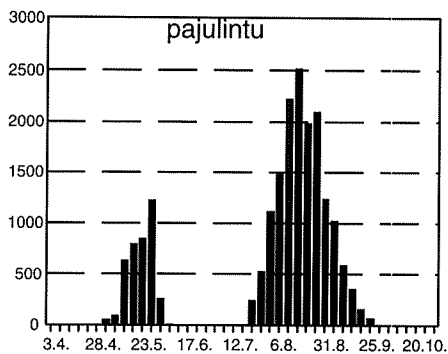
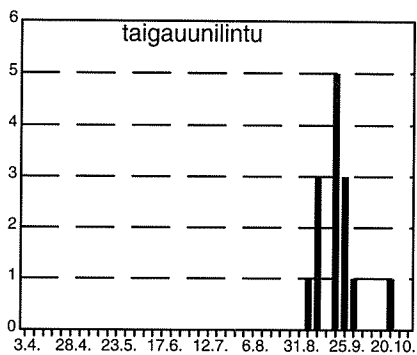
SOLOMONEN, T. 1985: Suomen linnusto. - s. 170-171. SLY:n Lintutieto Oy, Helsinki.

Kuvat sivuilla 176-179. HÖYLAS:lla vuosina 1985-1994 huhti-lokakuussa kussakin pentadissa rengastetut linnut lajeittain. (Pystyakseli yksilömäärä, vaaka-akseli pentadin alkamispvm).

PROJEKTIESITTELYT

KUUKKELIKARTOITUSTA LIPERISSÄ

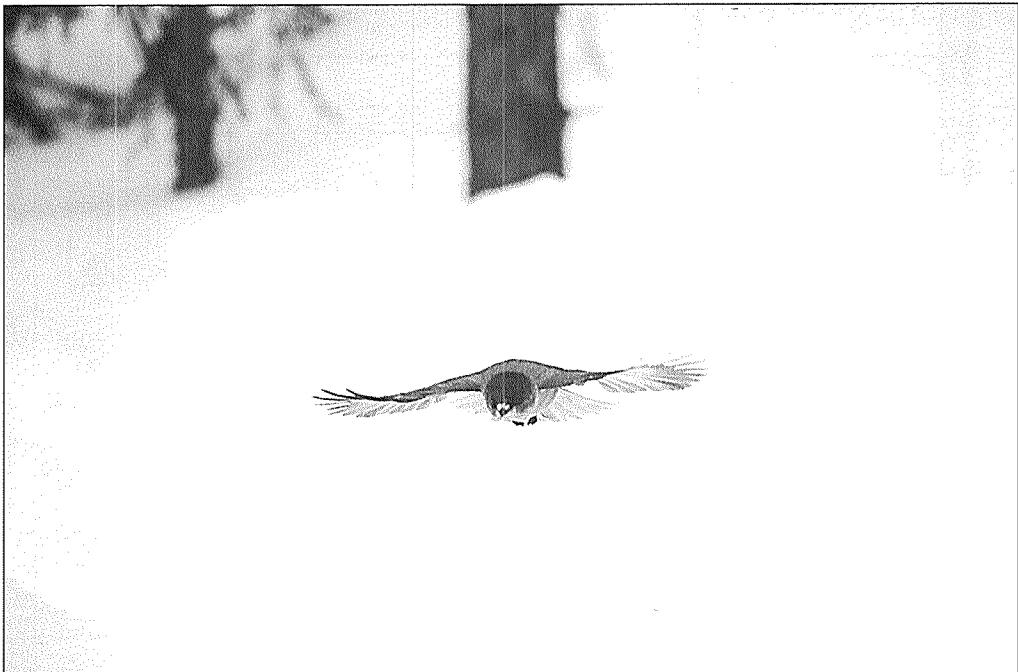
JUKKA MATERO
KAUKO ROUHIAINEN
HARRI KOSKINEN

Projektin poikanen alkoi, kun JM havaitsi Siipirikosta, että Liperin Mutkanvaarassa oli 1980-luvun alussa tavattu uskomattomalta vaikuttavat 11 kuukkelia yhdessä paikassa. Kartalta paikka esille ja polkupyörällä kohti Mutkanvaaraa itsenäisyyspäivänä 1989. Noin 80 km:n pyöräretki 14 asteen pakkasessa oli melko hytisyttävä kokemus, mutta osoitti Koillismaan pojalle, että kuukkeleita löytyy pyöräilyetäisyydellä Joensuusta - sen juuri Mutkanvaarassa tien yli lentäneet 3 kuukkelia osoittivat. Myöhemmin kyllä selvisi, että Mutkanvaarassa aiemmin tavatut 11 kuukke-

lia olikin oikeastaan nähty Kinttumäessä 5 km kauempana.

Projekti on myöhemmin jatkunut lähinnä loppusyksyisenä läskien levittelynä, jonka avulla on kartoitettu kuukkelireviirien määrää alueella. Rengastuksella on ollut keskeinen, tärkeä sijansa touhussa. Esimerkiksi syksyllä 1994 rengastettiin/kontrolloitiin kaksi pariskuntaa vajaan kilometrin etäisyydellä toisistaan. Toisen paikan vieressä kävi myöhemmin talvella kaksi paria, joista toisen renkaattomuus todisti kolmannen lähekkäisen reviiirin olemassaolon. Syksyllä 1995 tämäkin pari saatiin renkasiin.

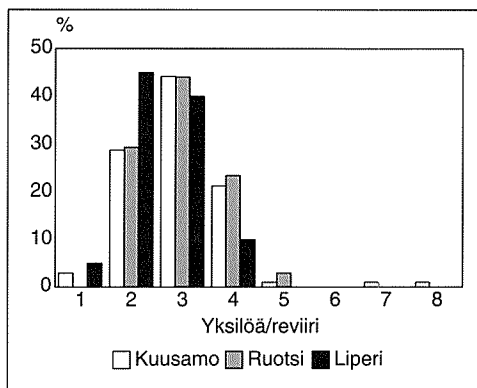
Yhteensä alueelta on kertynyt 34 rengastusta 11 paikalta. Syksyllä nuorina rengastuista kuukkeleista on saatu kolme siirtymäkontrollia. Kaikki ns. Mutkanvaaran reviiiriltä rengastettuja naaraslintuja, jotka ovat siirtyneet 3,5-5 km:n päähän pesimään.

Kuukkeleita on rengastettu etenkin Liperin Mutkanvaaran alueella. - Jukka Matero

Paikallisista reviiirilinnuista on lisäksi 17 kontrollia. Kontrollien perusteella vanhojen kuukkelien vuotuinen kuolleisuus vaikuttaa tavanomaisen pieneltä, noin 20 %. Syksyisin Liperin kuukkelireviireillä tuntuu olevan kuitenkin vähemmän lintuja kuin Kuusamossa ja Pohjois-Ruotsissa (kuva 1). Onko tämä osoitus reviirien huonommasta laadusta ja/tai huonosta poikastuotosta? Ehkä Liperin aineisto on liikaa painottunut surkeaan syksyyn 1995, jolloin alueen 9 reviiirillä ei havaittu ainoatakaan nuorta lintua - toivottavasti tämä ei jää pysyväksi ilmiöksi.

Alueen ilmakuvilta on jatkossa tarkoitus tarkastella kuukkelimetsien laajuutta ja rakennetta tarkemminkin. Palautteen saaminen kuukkelirengastuksista edellyttää jatkossa omaa kontrollipyyntiä; metsissä asuvana paikkalintuna kuukkelin joutuminen muutoin ihmisen ulottuville on todella poikkeuksellista - sen osoittaa Kuusamon noin 500 rengastuksesta tähän mennessä saatu yksi ainoa ulkopuolinen löytö, joka sekin tuli koulupoikien ritsalla ampumasta yksilöstä.

Kuva 1. Kuukkelien lukumäärä reviiireillä syksyisin Kuusamossa (n=104), Ruotsissa (n=34) (Ekman ym. 1994) ja Liperissä (n=20).

KIRJALLISUUS

- EKMAN, J., SKLEPKOVYCH, B. & TEGELSTRÖM, H. 1994. Offspring retention in the Siberian jay (*Perisoreus infaustus*): the prolonged brood care hypothesis. -Behavioral Ecology 5(3):245-253.

KURJENPOIKASIA VÄIJYMÄSSÄ

JUKKA MATERO & KIMMO KOSKELA

Valtakunnallisen kurkien väirengastusprojektin innoittaman aloitettiin myös Pohjois-Karjalan kurkien jahtaaminen tositoimin 1992. Väirengastus on löytöilmoitusten kannalta kiitollista ja palkitsevaa touhua. Lähes jokaisesta rengastetusta kurkipoikueesta voi odottaa saavansa löytöilmoituksen joskus myöhemmin - ja vieläpä elävänä kontrolloidusta linnusta (mikä monen muun suuremman linnun kohdalla on todella poikkeuksellista).

Kurkien rengastus ei yleensä onnistu noin vain. Kurjenpoikasten pyyntitapana P-K:ssa on yleensä ollut auringonnousun aikaan piirittä-

minen ja yllättäminen rauhallisilta pelloilta, joilla emot käyvät ruokailemassa poikasten kanssa. Yllätettyinä emot lähtevät lentoon, eivätkä johdata lentokyvottomiä poikasia metsään, mistä niitä ei pysty löytämään tai suolle minne ihmisellä ei ole menemistä. Apurit ovat näinollen korvaamattomia, sillä yksin on melko hankalaa piirittää kurkia. Joskus on kyllä onnistuttu yksinkin saamaan kaksi kurjenpoikaa kiinni.

Kun on aamukasteisissa suo-ojissa rypenyt heinäkuisen aamun, voi mieleen tulla sellainenkin ajatus, että kurkirengastajat tulisi vapauttaa armeijan kertausharjoituksista. Väijyminen, konnaaminen ja ryömiminen on sen verran tuttua puuhaa. Selväksi on käynyt sekin, ettei riitä, että pysyy kurkien valppaalta katseelta piilossa - on myös välttävä varoittelevien kahlaaja- ja lokkiemojen äänekkäiltä hälytyshuudoilta. Täl-

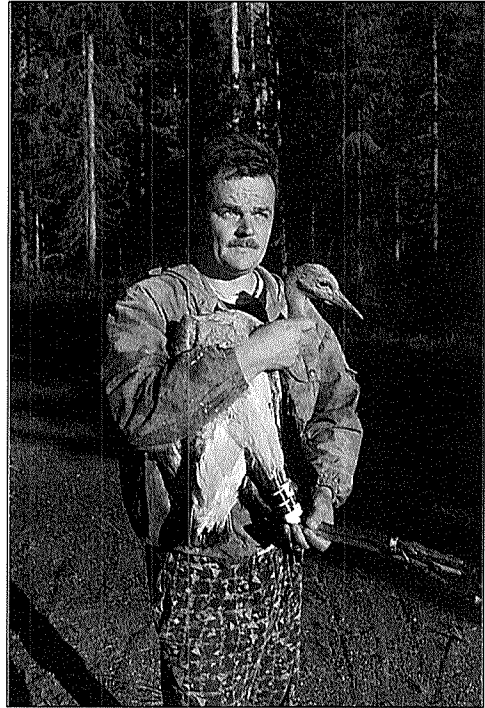
PROJEKTIESITTELYT

löin kurki-poikueen yllättäminen pellon tai kosteikon reunasta onnistuu parhaiten. Ylimääräisten häiriöiden välttämiseksi pyynnin olisi onnistuttava mahdollisimman vähin pyyntirytyksin, mielellään ensirytyksellä. Tosin tasapuolisuuden nimissä on mainittava, että muutama poikanen on kipaistu kiinni myös mäntykankaalta nappaskengissä. Kenkään ikuisiksi ajoiksi jäänyt mustikansininen läiskä osoittaa, millä asioilla kurkiperheet metsissä heinäkuussa liikkuvat. Meillä ei ole P-K:ssa ollut käytössä radiolähettämiä vaan pyydystys on tapahtunut otsikon mukaisella väijymistäktiikalla.

Syksyisiltä, hyviltä kokoontumispaikoilta värirenkaita on helppo lukea ja nyt niitä alkaa löytyäkin. Syksyllä -94 tavattiin Rääkkylän Oravilahden ohrapelloilta kaksi liksenniityllä rengastettua poikasta; toinen näistä tavattiin syksyllä -95 Virossa. Liperin Härkinlammella kesällä 1993 syntynyt kurki vietti alkusyksyn -95 puolestaan Polvijärven Viklinrimmen seutuvilla. Samalta alueelta tavattiin vielä lokakuun alussa Polvijärven Sotkumassa rengastettu poikue, joka oli kuoriutunut todella varhain (munninta oli aloitettu jo noin 22.4.).

Pyhäselässä rengastetun kurjen (valokuva) löytäminen Etiopiasta varmisti vihdoin sen, mitä kauan on epäilty - osa Suomen kurjista todella talvehtii itäisessä Afrikassa Niilin varsilla. Satelliitti- ym. rengaskurjethan ovat aiemmin suunnanneet matkansa Espanjaan tai Tunisiaan.

Muutaman vuoden seuranta on osoittanut,

Pohjois-Karjalan rengastajat ovat kantaneet kortensa suomalaisen kurkitutkimuksen kekoon. - *Jukka Matero*

että kurki pesii yllättävän runsaslukuisena Joensuun lähikunnissa. Pesimätuloskin on ollut hyvä. Tähän mennessä värirengastuksia on kertynyt 20 ja pelkällä alumiinilla on lisäksi rengastettu 2 pientä poikasta.

HYVÄT KUVAT TUNNISSA

FOTO ZUUMI

JUHANA IKONEN KY
Siltakatu 14, 80100 JOENSUU
Puh. 950 550 8088

KOLME VUOSIKYMMENTÄ POHJOIS-KARJALASSA

JOUKO TIUSSA

Kiinnostavaa oli selata havaintovihkoja ja palauttaa mieliin alkuaikoja Joensuun seudulla. Vaikka syntymäkotini ja nykyinen lomasunttoni Rautjärvellä on vain kahden ajotunnin päässä, niin kävin Joensuussa vasta vuotta aikaisemmin (kesällä 1963) kuin jo ase-tuinnin sinne pysyvämmin. Läheinen opiskeluaikainen ystäväni Jarmo Savonlahti oli vuotta aiemmin siirtynyt Länsi-Suomesta Joensuuhun norssin opettajaksi, ja vierailin heillä Kirkkokadun varrella koivujen ympäröimässä kerrostaloasunnossa. Lukuunottamatta Joensuun torilla karjalaispojan korviin vieraalta kalskahanutta savon murrettä ei kesäinen Joensuu voinut olla vaikuttamatta, ja kun uuteen alka-vaan oppikouluun oli pian sopiva virka haettava, niin eikö vain meikäläisestä tullut ainakin puoliksi "joensuulainen".

Pari ensimmäistä vuotta asuin Niinivaaralla, tosin eri puolella kuin tätä nykyä (Tiaisenkatu). Elokuussa 1964 olivat tiklit paikalla jokapäiväisiä ja hempot tavallisia. Ensimmäinen talvi muistuu hyvin mieleen, sillä joulukuussa -64 pihlajat kantoivat yhtä raskasta marjakuormaa kuin tätä 31 vuotta myöhemmin kirjoittaessani, eikä marjansyöjistä ollut puutetta etenkään Niinivaaralla. Jouduin muutamaa otteeseen käymään määrittämässä pihlajissa ruokailevia erikoisia lintuja, jotka osoittautuivat räkättirastaisiksi. Näitä koskevista yleisönosastokomentoinneistani käynnistyi pitkäaikainen avustajasuhde paikalliseen valtalehteen, Karjalaiseen.

Vuosien mittaan olen tehnyt kolmattasataa kirja-arviointia, niistä valtaosan luontokirjallisuudesta, mihin sopii kymmeniä lintukirjojakin. Lintukatsaukset olen jättänyt nuoremmille,

aktiivisemmin maastossa kierteleville. Viime vuosina ovat pääosaan nousseet reportaasit luontomatkoista eri puolille maapalloa, ja vuonna 1980 alkanut kuvien väripainatus on antanut näille oman hohtonsa. Kolmisen vuotta sitten kirjoitin sarjan muutamista lintulajeista, joiden elintapoihin olin omakohtaisesti perehtynyt, ja joihin moniin sopi mukaan Hannu Eskosen näyttäviä valokuvia (puna-tulkku, viherpeippo, sinitäinen, hömötiainen, urpiainen, kirjosiippo).

Palatakseni talveen 1964/65 pihlajanmarjoja riitti helmikuun puolelle asti ja vielä 30.1. oli Tikkamäellä noin tuhannen tilhen parvi. Kottarainen oli vielä yleinen kevään tuoja ja Joensuussakin pihojen kottaraispöntöissä oma laulajansa. Lentokentän lähikankailla kuului jo huhtikuun lopulla kangaskiurun "helinä". Ensi kevääni lintuhuipennus kylläkin oli Savonlahden Jarmon ja muutaman norssin pojan kanssa toukokuun puolivälissä tekemämme retki Jarmon synnyinsijoille, Mäntyluodon-Yyterin linturannoille sekä Säpin saarelle Porin edustalla.

AARRE LAAKSONEN

22.6.1965 illalla pääsin mukaan Kuusamossa opettajana toimineen Aarre Laaksosen ja hänen joensuulaisen sukulaisensa Erkki Vartiaisen kanssa yökierrokselle, joka on muistossa yllättävän selkeänä. Koska Laaksonen ei voi olla kovinkaan tuttu nuoremmen polven lintuharrastajalle, kerron hiukan seikkaperäisemmin muutamista yhteisistä retkistämme. Koska hänellä ensisijaisena tutkimuskohteina olivat nk. yölaulajat mukaanlukien rantakanat, kul-

ki auton mukana telttaperävaunu, missä saattoi päivisin levähtää.

Koska olin tuolloin vielä noviisi, "keltanokka" pohjoiskarjalaisena Laaksonen tutustutti minua tuntemiinsa lintujärviin, joiden määrä ja pikkulokkien runsaus yllättivät. Kiteen Juurikkajärvellä kuuntelimme kolmatta tuntia kahta pikkuhuittia ja siinä sivussa myös kahta luhtakanaa. Pikkuhuitin ohella sain aamuarvaisella toisenkin uuden "lintupinnan". Tohmajärven Vatalassa sekä Kiihtelysvaaran Ruskeakoskella kohtasimme innokkaasti laulavan lapinuunilinnun. Laaksonen innosti minut seuraamaan ruisrääkkiä myös synnyinseudullani Etelä-Karjalassa. Kun hän kesällä -64 löysi Pohjois-Karjalasta 58 ruisrääkkiä, yhtä tarkka takseeraus vuotta myöhemmin tuotti ainoastaan 2 (molemmat Värtsilästä).

Mukavia hänen kanssaan koettuja "episoodeja" olivat myös jouluntienoon varpuslaskennat päämääränä selvittää varpusen ja pikkuarpusen runsaussuhteita. Usein varpuset olivat ulkona näkyvillä, mutta lukuisia kertoja koputimme talojen oveen ja pyysimme saada katsoa navetan vintillä majailevia varpusia. Lupa heltisi poikkeuksesta, tosin monesti hämmästelyn kera. Samankaltaisella käytöksellä olisi varmaan voitu välttää monta lehtienkin palstoille päässyttä bongarien ja maanomistajien yhteenottoa. Valoisa aika on lyhyt, ja esimerkiksi 29.12.1965 laskimme Tohmajärvellä 87 varpusta ja 72 pikkuarpusta, kun taas Värtsilästä löytyi tuolloin yksinomaan 92 varpusta.

Yölaulajien ohella kertyi kesäretkillämme paljon mukavia havaintoelämyksiä. Esimerkiksi 12.6.1966 illalla kiikaroimme kauan Kiteenjärvellä jo viikon majoillutta kiljukotkaa, ja aamu-yön palkintona oli rastaskerttunen Värtsilän Patsolasta ja pari yötä myöhemmin toinen Rääkylän Venturista. Viimemainitut sisämaahavainnot olivat tuolloin huippuharvinaisia. Laaksonen ansiosta tunnistin viikkoa myöhemmin 20.6. iltapäivän hellesäällä lapinuunilinnun laulun Joensuun Hukanhaudalta. Selkeä (kevät)-muuttohavainto! Polvijärven Kuusjärven (nyk. Outokummun) Liperin lintujärviltä löytyi 23/24.6. neljä pesivää pikkulokkiyhdyksuntaa.

Yllättävältä tuntui tilhien tapaaminen kesällä Pohjois-Karjalassa. Ensihavaintoni tilhiparista tuli jo ensimmäisen yhteisen yötretkemme aa-

mutunteina (23.6.1965) Tohmajärven Tenkasta, mutta seuraavana kesänä 26.6.1966 löytyi tilhipari myös oman perheen kiertoajelulla Pielisjärven (nyk. Lieksan) Palkinvaaralta. Liekö kukaan tutkinut tilhien kesäistä esiintymistä Pohjois-Karjalan itäosissa? Tutkimuskohteista ei ole pulaa. Vaikka olenkin pyrkinyt hyväksymään ajatuksen, että kukin lintuharrastaja voi keskittyä haluamaansa, niin sittenkin harmittelen toisinaan, että liian monen kyvykkään energia suuntautuu liiaksi tutkimuksen kannalta jokseenkin vähämerkityksiseen eli vuoden uusien lajipinnojen jäljittämiseen. Jo realistisesti energiankulutuksen kannalta on vaikea hyväksyä sellaista "nykyaikaa", että kun bongarin piippari ilmoittaa kahlaajaharvinaisuudesta jossain Pohjanlahden rannikolla, niin sinne vaan, vaikka ylinopeutta kaahaten.

Kieltämättä oman alueemme harvinaisuudet kiinnostivat meitäkin. 26.6.1966 illalla Laaksonen löysi viiriäisen Liperin Viinijärveltä, soitti seuraavana päivänä ja illalla ajoin löytöpaikalle. Viiriäinen löytyi parin kilometrin etäisyydeltä, ja osoittautui sittemmin eri yksilöksi. Alkuperäisen "viiriäispeillon" reunassa naukui nuori pesästä lähtenyt sarvipöllö, joka sai renkaan nilkkaansa ja tuotti vajaan kolmen vuoden kuluttua kontrollin silloisesta Itä-Saksasta. Rengastuksella sinänsä oli hyvin vähäinen rooli yhteisillä retkillämme. Viikoksesta löytyi kuitenkin kuvaus pesästä lähteneen sarvipöllöpoikueen rengastamisesta Rääkylän Niemisessä.

Kun joulukuun lopulla 1966 toistimme edellistalvista varpuslaskentaa, ei voinut kuvitella, että tapasimme viimeisen kerran. Vajaat kaksi kuukautta myöhemmin tuli yllättävä ja järkyttävä uutinen: opettaja Aarre Laaksonen oli 15.2.1967 kohdannut matkansa pään alle 37-vuotiaana. Infarkti syrjäisellä kuusamolaisella kyläkoululla oli ollut kohtalokas. Tunnollisen tarkka työ ja yhdelle epäinhimillisen laaja tutkimuskenttä olivat varmaan osasyynä elimistön reaktioon. Luonnontieteellinen "Karelia borealis" Laaksonen tutkimusalue käsittää Pohjois-Karjalan läänin lisäksi Kaavin ja Rautavaaran kunnat. Vaikka Pohjois-Karjalan linnustosta tiedetään varsin paljon, olisivat viime vuosikymmenten tiedot eräistä ryhmistä paljon kattavammat, mikäli Laaksonen

työ olisi saanut jatkoa.

Noihin aikoihin ilmestyi vihkoina silloinen lintutieteellinen suurteos "Pohjolan linnut värikuvin". Pienenä palveluna edesmenneelle ystävälleni kokosin vielä julkaisemattomien lajien tiedot Laaksosen aineistosta ja lähetin niitä Pentti Linkolalle, jolle hänkin oli tietoja lähettänyt. Myös Lintumies-lehteen (1/73) tein tuntemani silloisen, nyt myös edesmenneen päätoimittajan Olavi Hildenin pyynnöstä koosteen Laaksosen viitakerttuslaskennoista vuosina 1960-66. Viitakerttusten määrästä "ottelin" myös jo niinikään edesmenneen opiskelutoverini Kalervo Erikssonin kanssa, joka piti viitakerttusen yleistymistä jokseenkin yksinomaan harrastuksen vilkastumisesta johtuvana.

HÖYTIÄISEN KANAVAN SUISTO 1960- JA 70-LUVUILLA

Alpi Pynnösen suorastaan legendaariseen maineeseen kohottama Höytiäisen kanavan suisto oli Pohjois-Karjalan alkuvuosinani maineensa veroinen. Useimmat ensimmäisen keväni 1965 retket teimme polkupyörin vanhaa Kuopion tietä Noljakanmäen yli, sillä jo kanavan avoin lietteinen itäranta tarjosi muuttoaikoina yllin kyllin nähtävää. Toukokuussa tein aamuvarhaisella linturetkiä monien koulu- luokkieni kanssa. Pian Joensuuhun tuloni jälkeen tutustuin myös tuolloin lukioluokilla opiskelemaan Alasen Markkuun, jonka äiti opetti samassa koulussa, johon olin juuri tullut. Monia alkuvuosien kanavaretkiä teimme myös Markun ja hänen Leena-siskonsa kanssa.

Minulle varsin uudet kultasirkut luonnehtivat suiston kesäkuista äänimailmaa, johon tuolloin ei kuulunut kaulushaikaran puhaltelu tai lokkiyhdyksunnan "rähinä". Kultasirkkuja oli tuolloin muuallakin Joensuussa, vakituisimmin Penttilän sahan läheisellä pajukoluhdalla. Jo kesäkuussa -65 totesimme suistoon jäävän saaren Pyhäselän puoleisen osan mukavaksi lintukeitaaksi. Ensi kertoina meloimme sinne pienellä kumiveneperutilolla, mutta muutamia vuosia oli käytössämme ainon kunnan puuvene.

Kahden ensimmäisen kesän suistorengastukset eivät vihkoista luettuina tarjonneet mi-

tään kovin sykähdyttävää: lähinnä työtyöhyyppän, ruokokerttusen ja pajusirkun poikasiasa. Saarella oli kuitenkin kahlaajia, esim. 7.8.1966 kymmeniä liroja ja suokukkoja, 57 työtyöhyyppää sekä mm. jänkäsirriäinen, jota tarkkailimme hartaasti Markun ja Leenan kanssa.

Vuosi 1967 muutti tilannetta paljon, sillä sain Rengastustoimiston johtoon tulleelta Steenin Ilkalta ensimmäiset lintuverkkoni. Nykyisen pikkulintu- ja rastasverkkojen väliltä oleva silmäkoko sopi erinomaisesti kahlaajien pyyntiin. Ensimmäinen suiston verkkokokeiluni oli kylläkin surkuhupaisa. Tuulenpuuska heitti verkon läheistä tervaleppää vasten, ja lankojen ehyenä irroittelu lepän "kävyistä" oli melkoinen kokemus aloittelijalle.

Samana vuonna tein monenlaisia suistoretkiä, esim. 28.5. Pohjois-Karjalan Luonnonystävien, jota olin ollut herättelemässä henkiin ja joutunut sen hallitukseen sihteeriksi. Retkikavereikseni tulivat tuolloin myös Juhani Hyttinen, Matti Kapanen ja Paavo Liimatta. Mattin kanssa teimme myös muutamia hienoja yökierroksia ja esim. 8/9.7. löysimme kultasirkun poikaspesän Kiteeltä ja viiriäisen Värsilästä. Yli puolet kesäretkistäni tapahtui edelleen syntymämaissani Etelä-Karjalassa.

Kesän 1967 ikimuistoinen suiston lintulaji oli eittämättä rantakurvi. (Alleiviivaus siksi, että linnuista vähemmän tietävän ensimmäinen mielikuva on paljon kookkaampi ja muodokkaampi, enemmän muilla rannoilla näkyvä kahlaaja.) Suiston saaren hiekkasärkällä asusti pari kesäkuun alkupäivistä, ja vihdoin 22.6. löytyi munapesä. Juhani Hyttinen myös kuvasi hautovan linnun. Veden tavanomainen kohoaminen oli vähällä tuhota pesän, mutta "tekohengityksen" (pesän kohottamisen) ansiosta yksi poikanen sentään tuli ja sai 4.7. renkaan nilkkaansa. Seuraavana iltana saimme Mattin kanssa verkolla myös aktiivisemmin häitäilevän koiraan. Vuotta myöhemmin tämä pesi vakioalueellaan Kemian Veitsiluodossa, ja minulle käsittämättömästä syystä kontrolloija Nils Fritzen vaihtoi sille renkaan. Itse olen tällä lailla tehnyt Rengastustoimiston kehoituksesta vain niille vanhemmilla venäläisrenkailla rengastetuille, joiden renkaita ei pysty lukemaan. Syynä on se, että kun liian suuri rengas on kierretty rullalle, jää osa sen merkinnöistä piiloon.

SUISTON ENSIRENGASTUKSIA ENNEN HÖYLÄSTÄ

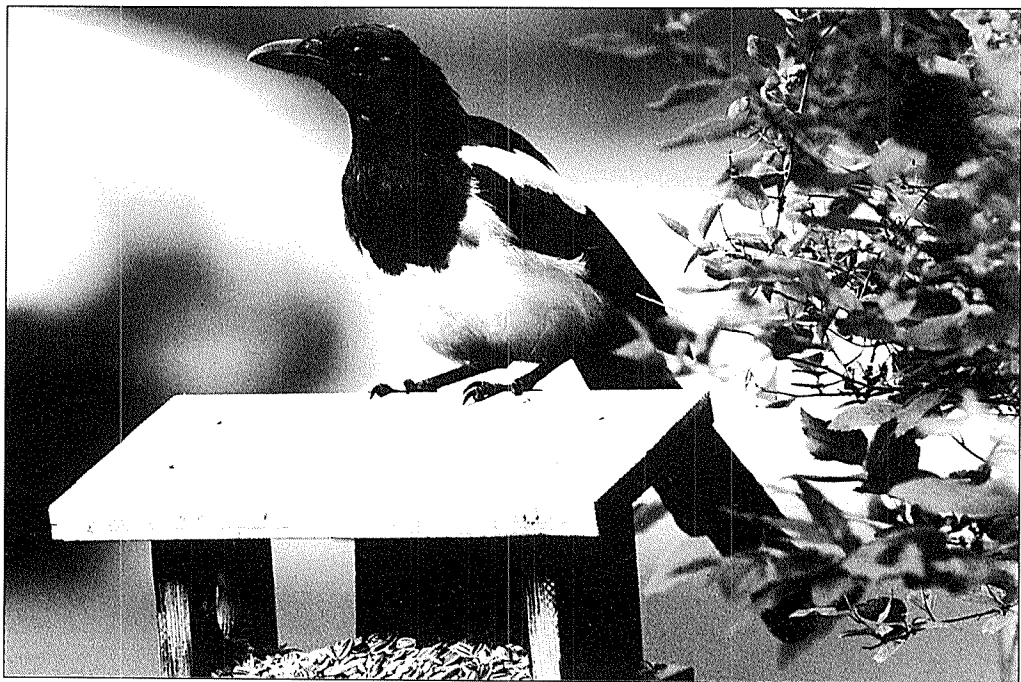
Ruskosuohaukka oli jo tuolloin suiston näytävimpiä kesälintuja. Suurilla rengastusmäärillä emme juhlineet omissa nimissäni 128 kahlaajarengastusta vuosina 1967-73 mutta uusia lajeja oli kieltämättä mukava katsoa kädestä pitäen, "silmästä silmään": 17.7. tylli ja pikkusirri, 24.7. jänkäsirriäinen ja vanha, upea kuovisirri. Hyvin jäi mieleen myös illan 24.7. pettymys. Komea hiilenmusta mustaviklo lensi verkkoon ja näytti jäävän siksi varmasti pusiin, että varmaan olisimme sytyttäneet savukkeet, jos se olisi ollut tapaistamme. Hauras verkko oli kuitenkin rikkoutunut, ja kun astelimme "saaliin" lähelle, viklo ponnahtikin ylättäen siivilleen!

Elokuussa 1967 vierailimme suistossa aika tiheään. Rakensimme myös muutamia kahlaajakatiskoja, joiden yleisimmiksi saalislajeiksi tulivat keltavästäräkit sekä kahlaajista pikkutyllit ja suokukot. 31.8. rengastimme verkosta ensimmäisen sinirinnan ja katiskasta lapinkirvisen. Syyskuussa myös Visa Rauste tuli mu-

kaan suiston pienimuotoisiin rengastuspuihin. Uusia saalislajeja katiskoista olivat 19.9. jänkäkurppa ja 24.9. isolepinkäinen (uhrina niittykirvinen).

Keväällä 1968 ihailimme mm. 4.5. muuttavaa merikotkaa, 10.5. monia mustalintujen muuttoparvia, 22.-23.5. punakuireja sekä toukokuun vaihteessa vesipääskyjä, jänkäsirriäisiä ja tundrakurmitsaparvia. Edelliskesäiset pikkutyllit tuottivat nyt rengaskontrolleja. Saarella pesi 14 parin kalatiirayhdyskunta. Pie-nissä mittasuhteissa rengastelimme kahlaajia ja västäräkkejä ym. rantalintuja heinäkuulta lokakuun alkuun. Uusina suiston rengaslajeina saimme 26.7.1968 vesipääskyn, 4.8. verkko-saaliina hämmästyttävän kookkaan isokuovin saaresta sekä 8.8. kaksi pohjansirkkua. Kaikki rengaslöydökään eivät tuota mielihyvää. 2.10. rengastamani ensimmäinen kapustarinta joutui jo 27.11. ammutuksi Italiassa.

Keväällä 1969 rengastimme vain muutamia kertoja toukokuussa ja syksyllä aloitimme vasta 24.8. (rengasteltuani sitä ennen Rautjärvellä). Muutama sirriepisodi jäi hyvin mieleen. 29.8. illalla rengastin Visan kanssa 4 nuor-

Jouko on myös ahkera lintujen ruokkija. - Hannu Eskonen

ta kuovisirriä, joista yksi kontrolloitiin jo 31.8. Ruotsissa Ottenbyn lintuasemalla noin 1000 kilometrin etäisyydellä. Pulmussirriä taas emme saaneet verkkoon millään ilveellä. Kolmesti tilanne vaikutti idioottivarmalta, mutta sirripä ylitti, alitti tai ohitti verkon helikopterin tavoin.

1970-luvun alkuvuosina rengastus Höytiäisen kanavan suistossa lopahti, mutta retki-kohteena se säilytti asemansa. Perussyynä oli varmaan se, että aloitin syntymäseudullani Rautjärvellä jo 1951 aloittamani poikasrengastuksen täydennykseksi toukokuusta elokuuhun ulottuvan nykyistä SSP-rengastustakin tehokkaamman aikuisrengastuksen. Koska perheeseeni kuului nuorta jälkikasvuakin, ei aikaa liennyt kaikkeen. Käynnit koululuokkien kanssa kanavalla jatkuivat, ja monina iltoina kiertelin muutamien innokkaiden oppilaitteni kanssa autolla myös lähiseudun lintupaikoilla.

Mainittakoon tässä yhteydessä myös, että esim. 10.10.1970 näimme suiston rantalepikossa parven lapintiaisia, joten näiden vaellus Pyhäselän rantaa seuraten ei liene vain viime vuosien eli Höylas-kauden ilmiö.

RENGASTUSTA JA HAVAINNOINTIA

Lintuja tarkkailimme toki paljon muuallakin. Kesäisen Joensuun kotoisuutta lisäsi satakielten ja viitakerttusten runsaus. Huomattavan osan poikasrengastuksista teimme Alasen Markun kotimaisemissa Sulkulahdella, ja muutamina vuosina (1968-70) lähialueilla myös silloisen oppilaani Matti Kososen kanssa. Useimmat poikueet olivat rastaiden, pajulinun, lehtokertun, harmaasiepon ja tuolloin vielä kottaraistenkin. Mieliin jäi Alasen puutarhaalueelta ensimmäinen viitakerttuspokue (18.7.1966) ja hemppopokue (14.6.1973) sekä Matti Kososen löytämän pesän 12 pyrstötiäisnuoren kihlaaminen (1.6.1968). Moni pesäretki veti kuitenkin hiljaiseksi, sillä monen pojan tuolloisiin harrastuksiin kuului käsittämättömän raaka linnunpoikasten tappaminen.

Havaintovihkoja selatessa tekee vertailua sekä nykytilanteeseen että aiemmin koettuun. Yöllä 28/29.6.1965 surisi kehrääjä Nepenmäellä lähellä silloista asuinpaikkaani. Lakkaretkellä 20.7.1966 Alasten kanssa Ilomantsiin

näimme mm. riekkopokueen. Kotiseudulta ni Rautjärveltä oli riekko isäni mukaan hävinnyt ollessani pari-kolmevuotias kun aloitin lintuharrastuksen vasta kymmenvuotiaana! Kolvanan Uuron idänuunilintuihin tutustuin jo kesällä 1965 ja 5.6.1968 opastin ranskalaisia Helene ja Jean Claude Rochea äänittämään niitä ja Mattisenlahden kultasirkkuja.

Hienoja yöretkiä tein nuorempien harrastusystävieni kera Tohmajärven-Kiteen-Värtsilän seudulle, ja kesällä -68 rengastimme nauhuria apuna käyttäen muutamana viitakerttusen, luhtakerttusen ja pensassirkkalinnun Tohmajärveltä. Pari kesää myöhemmin 29/30.6.1970 kiersin samoja maisemia myös Savonlahden Jarmon kanssa, ja löysimme mm. viiriäisen ja äänteleviä sarvipöllöpokueita. Valitettavasti aina innostavan Jarmonkin, jolta yritin ahmia paljon elämänviisautta oli määrä poistua keskuudestamme opintomatallaan kesällä 1983.

Tutustuminen läänin itäisen puoliskon näytäviin lintusoihin oli oma lukunsa. Keväällä -67 vietimme vaikuttavan aamun Kesonsuolla Helsingin opiskeluvuosien kurssitoverieni Kyösti Mäkisen ja Kauri Mikkolan kanssa. (Viime vuosina ovat muutamien henkilöiden määrittäneet minut Kauriksi samankaltaisia "kihara-tukkaa" kun olemme tämän Luontoillan todellisen hyönteistietäjän kanssa!) Tuolloin muuttohaukka pesi vielä Kesonsuolla. Kaartelevat kalasääsket, yli 50 metsähanhea, satojen harmaalokkien kolonia sekä pikkukuovin kimitys muistuvat mieliin vielä vuosikymmenten takaa.

LINTURETKEILIJÄN ARKEA JA JUHLAA

Maalis-huhtikuiset pöllönkuunteluretket Ilomantsin ja silloisen Pielisjärven (nykyisen Lieksan) saloseudulle kuuluivat kuvioihin etenkin vuosina 1968-70. Kelirikko teki ajon paikoin todella jännittäväksi. Valtaosa Matin, Paavon ja Visan kanssa kuulluista pöllöistä oli helmi- ja viirupöllöjä.

Pöllöreissuinnostuksen hiipumiseen löytynee kaksi syytä. Kun 300 kilometrin salokieroksella kuulee 1-2 helmipöllön ohella vain parikymmentä koiraa, toistakymmentä mopoa ja muutaman auton, on "ahaa-elämys" kohtalaiseen kaukana. Varmaan myös ikimuistoisel-

la pääsiäisretkellä -71 oli osuutta tähän. Tuoloin sain oppitunnin tai pikemmin oppivuorokauden aiheesta: saloseudulle ei pidä lähteä yksin. "Saaliina" oli yhden helmipöllön ääntely, kun rupesin sohjoisella metsätiellä kääntämään takavetoista autoani. Kävi niin, että virta-avain katkesi. Onneksi oli alkukevät ja lähes nollakeli. Autoon en tietenkään saanut lämpöä, ihmisiä ei liikkunut mailla halmeilla, mutta armeijan käyneenä en nähnyt syytä hätäntymiseen: rauha maassa, vaikka Neuvostoliittoon onkin tuskin 30 kilometriä.

Aamulla (10.4.) seurasin puhelinlinjoja useammille metsäkämpille, mutta puhelimia ei löytynyt. Lohtua yhteensä liki kolmen peninkulman patikointiin toivat soidintavat teeret, riekot ja käpytikat sekä urpiais- ja käpylintu-parvet. Vihdoin Kontiovaaran kylässä Hirvosen talossa pääsin puhelimen ääreen, ja sain illalla Joensuusta korjaamomiehen vaihtamaan virtalukon. Uskoni kohtalon oikeudenmukaisuuteen koki kovan kolhun pari vuotta myöhemmin, kun erittäin ystävällinen talonväki koki traagisen kohtalon juopuneen lankomiehen aseesta.

Myös talvikausiin sisältyi monenlaista kokeilua vaihtelevin tuloksin. Joulukuulta 1967 helmikuulle asusti Repokallion kaatopaikan kupeella kolme lapintiaista. Pari pyyntiyritystämme olivat epäonnisia. Nyt vuosikymmenten kuluttua tuollaisia "rengaspinoja" ei juurikaan arvosta, mutta lapintiaisista olemme kieltämättä odottaneet jotain kontrollia Höyläksen jokasyksyisestä rengastuksistamme.

Repokallion lapintiaiskokeilun jälkimaininkeina yritimme varpuspyyntiä vuoden 1968 lopulla. Ensimmäinen kerta 10.11. onnistuikin aika hyvin: 34 varpusta, 2 kottaraista, peippo ja talitiaisia. Varpuset ovat tunnetusti oppivaisia, ja seuraavat yritykset tuottivat enää muutaman varpusrengastuksen. Kaatopaikan viereisellä Kontiosuolla sai vielä tuoloin ihailla parinkymmenen teeren parvia. Varpuspyyntiä kokeilimme vuodenvaihteessa myös muutamassa paikassa Tohmajärvellä vaihtelevin tuloksin.

Noihin aikoihin minulle soiteltiin paljon erikoisista linnuista, koska tein niistä aika ajoittaisia Karjalaiseen. Esim. 10.12.1970 käväisin rengastamassa Lehmonsuolla hyvään kuntoon

Tiaisvaellusten yhteydessä rengastettiin useita lapintiaisia. - *Jukka Matero*

hoidetun turturikyhkyn ja vuodenvaihteessa tutustuin ensi kertaa kotimaisemissa Pielisjoen sulassa talvehtivaan allihaahaan.

Keväällä 1971 järjestelin Joensuuhun Suomen Lintutieteellisen yhdistyksen kevätkongressia, mihin sisältyi myös retki Kesonsuolle 30.5. aamuvarhaisella. Muuttohaukkaa ei enää tuolloin suolla ollut, mutta kesäisenlämminnä sää sekä metsähanhet, joutsenet, riekot, metso ja vesipääskyt tyydyttivät varmaan monen kävijän havaintonälkää. Kesäisin ohjailin ulkomaalaisiakin havainnoijia lähinnä kultasirkkupaikoille, ja puhelimeen vastatessa oli usein arvoitus, millä kielellä minua kysytään.

Kesällä -71 tutustuin myös samoissa Linnunlahden rivitaloissa tuolloin asuneen entisen oppilaani Hannu Järvisen välityksellä ensi kerran tuolloin vielä juniori-ikäiseen Juha Miettiseen rengastaessamme hiirihaukan poikasia Kiihtelysvaaran Paavonlammella. Alkutilven nakkeliä ohella Hannu tuli myös 4.12.1971 kertomaan asuntojemme lähimetsässä oleskelevasta Phylloscopus-yksilöstä. Tuu-

len takia emme saaneet tätä myöhäistä tilitä rengastetuksi, mutta seuraavana päivänä totesimme sen kohdanneen matkansa pään pikkupöllön tai varpushaukan kynsissä.

TUNTURIKIURUISTA SULKULAHDEN AIKUISPYNTIIN

Eipä arvannut 21.4.1968 katsellessa Joensuun Linnunlahdella nykyisen raviradan alueella 11 tunturikiurun parvea, millainen "rari" on kyseessä vuosikymmeniä myöhemmin. Yritimme pyyntiä kahdella katiskalla ja viisi saikin P-renkaan nilkkaansa. Suomen rengastussumma on ainoastaan 48. Pyynnin mittaan parvi kasvoi noin 25 lintuun ja suuntasi 3.5. pesimä-alueilleen.

Tuolloin alueen reunoilla sekä rannalla oli mukavia pensaikoita muuton aikaisiin pyyntikokeiluihin, jotka olivat tuloksellisia. Määrällisesti onnistunein aamu saman vuoden syksynä oli 8.9., jolloin 105 rengastukseen sisältyi mm. 20 vihervarpusta, 14 urpiaista, hemppo, 2 sinirintaa, pohjansirkku ja myöhäinen punavarpuunen. Syksyllä 16.10. teimme Visa Rausteen kanssa työntäyteisen iltapuhteen irrottaessamme ja rengastaessamme parissa tunnissa 68 urpiaista ja yhden vaaleamman lähisukulaisen.

Kun aikuisrengastus siirtyi 1970-luvun alkuvuosina Höytiäisen kanavan suistosta loma-asuntoni ja syntymäkotini ympäristöön Rautjärvelle, tuli samoina vuosina kuvioihin myös Alasen puutarha Sulkulahdella, missä lintuja liikkui paljon. Jo ensimmäinen kokeilumme 31.7.-1.8.1971 Markun kanssa oli lupaava: 46 rengastusta, joista valtaosa (31) peippoja, joukossa myös mm. pikkulepinkäinen ja peltosirkku. Parhaiten jäivät molemmille mieleen kesän -72 "vihervarpustalkoot" sekä kesän -73 pyynnit juomalammikon partaalta nykyisellä asuinalueella puolisen kilometriä puutarhalta Repokalliolle päin.

Tuolloin ostamani varsin kallis englantilainen teryleeniverkko oli paljon vahvempaa tekoa kuin nykyiset kaukoidän pikkulintuverkot. Heinä-elokuun vaihteessa 1972 rengastimme kahdella pyyntikerralla Alasen puutarhan saarekkeilta yhteensä 319 lintua, joista vihervar-

pusia 262. Työ antoi myös tulosta, sillä viisi vihervarpuslöytöä tuli ulkomailta: 3 Italiasta, 1 Ranskasta ja 1 Saksasta. Elo-syyskuussa rengastimme vielä kolmella kerralla yhteensä 130 lintua, mm. peukaloisen, pohjansirkun, 3 pikkulepinkäistä ja 3 mustapääkerttua, joka osoittautui myöhemminkin paikalla melko tavalliseksi.

Loppukesän 1973 rengastus oli tuloksellista ja lajirikasta sekä puutarhassa että juomalammikolla. Kahden kuukauden aikana (23.7.-23.9.) kertyi rengastuksia 453, nyt osa myös Markun nimiin hänen saatua rengastusluvan. Pitkän lajilistan parhaana pidimme vanhaa idänuunilintua, mutta myös edellisvuosien kontrollit ja saapuneet löytötiedot antoivat työlle merkitystä. Vähitellen puuha siirtyi ympärivuotiseksi: seuraavassa tammikuussa tilhiä ja maaliskuussa talitiaisia.

"HÄN OLI SUOTA MONTA NÄHNYYT..."

Mukava, nyt valitettavasti hiipuva käytäntö oli, että lähtevä abiluokka lukiossa teki lauluja opettajistaan. Ikioma helmikuun -75 merimiesvalssini minusta alkaa: "*Hän oli suota montta nähnyt, oli Kesoa vetelää...*" Juuri noina vuosina tarvoimmekin yhdessä Alasen Markun kanssa suon "poikineen". Maatalousministeriön Luonnonvarainhoitotoimiston pyynnöstä kartoitimme soiden linnustoa niiden suojele-arvon määrittämiseksi, ja samalla tarkastimme myös paikkoja, joilta oli muuttohaukkatietoja aikaisemmilta ajoilta. Kiertelyn mielekkyyttä lisäsi myös tuolloin tehty linnuston atlaskartoitus, ja silloin tällöin osui eteen jotain rengastettavaakin. Moni reissu kesti useampia vuorokausia ja teltassa yöpymisiä.

Kokemusta kertyi paljon, jälkivaikutelmana kielteistä odottamaamme enemmän. Löytyi joitakin hyviä lintukeitaita, mutta myös paljon suorastaan järkyttäviä hakkuuraiski-oita, joiden ainoaan pystyynjääneeseen pötkelöön oli ripustettu linnunpönttö varmaan omantunnon kolkutuksen hillitsemiseksi. Pohjoisten kapustarintojen ja pikkukuovien yleisyys ilahduttivat, ja muutama kaakkuri ja kalasääsken pesäkin löytyi. Vielä vuosikymmenten kuluttua ärsyttää suunnattomasti Koivusuon tuho. Kyseessä oli eräs maamme arvokkaim-

pia suoluontokokonaisuuksia, jonka rinnalla samanniminen "suojelukylkiäinen" ei paljoakaan paina. Esitellessäni Pohjois-Karjalan Luonto 1977 -vuosikirjaa Karjalaisessa otsikolla Koivusuon tuho ja vesakkomyrkyt eli Pohjois-Karjalan uusinta "luontoa" sain kunnian otella puhelimessa kunnanjohtajienkin kanssa. Tänäpäin voisi hyvin jälkiviisaasti palata asiaan, kun näki, miten lyhytaikainen esim. turvebrikettihuuma oli. Noihin aikoihin ajattelin aivan tosissaan, että oikeampi nimi "Runon ja rajan tielle" olisi "Raikattujen metsien tie". Kielteissävyiseen yleiskuvaan varmaan vaikutti, että vuosi vuodelta soiden tila poikkosi yhä enemmän vielä varsin uusien peruskarttalehtien tiedoista. Kesällä 1976 olivat vuorossa Liperi - Polvijärvi - Outokumpu ja -77 Juuka sekä eräitä Ilomantsin täydennyksiä. Poikasrengastuksia kertyi sentään aika monista kahlaajista (töyhtöhyyppä, kapustarinta, taivaanvuohi, rantasipi, isokuovi, suokukko) sekä muistakin (mm. 2 kärkeä ja pohjansirkkupoukue). Ainoa merkittävämpi rengaslöytö oli Koivusuolla rengasta-

Moni isokuovikin on päätynyt Joukon hyppysiin. - Hannu Eskonen

mani taivaanvuohen tieto Pohjois-Irlannista.

Kesonsuon perinteiset kevätaamut olivat antoisia, ja esim. 15.5.1975 kirjasin 58 lajia vajaan neljän tunnin aikana.

MUUTOSTEN AIKAA NYKYPÄIVÄÄ KOHDEN

Kevättalvien 1974-77 pöllönkuunteluretket, useimmin Alasen Markun kanssa suuntautui-
vat enimmäkseen lähialueille (Liperi-Rääkkylä-Pyhäselkä-Kiihtelysaara-Kontiolahti). Kun pellonlaitteiden lehto- ja sarvipöllöt tulivat kuvaan, retket olivat usein antoisampia kuin aiemmin itäosan saloille suunnatut.

Poikasrengastus Sulkulahdella siirtyi Markun käsiin, ja itse seurasin lähitienoilla vain paria rastasyhdyskuntaa (ja Rautjärvellä varpuslintuja suunnitelmallisemmin). Keväällä -74 saimme Markun kanssa Rengastajatoimikunnalta luvan "rengastaa rajoittamattomasti aikuisia yksilöitä Joensuun Sulkulahdella". Vaikka yhteinen verkkopyyntimme jatkuikin kevääseen 1978, ja vielä 1980-81 tein elo-syyskuussa muutamia onnistuneitakin pyyntejä, siirtyi vaihe näihin aikoihin muistojen lehdille, varsinkin kun kaupunki osti Alasen tilan rakennusmaaksi.

Rengastuspuuhamme laajeni kuitenkin aiemmasta, ennenkuin yhteinen työme jäi Markun perustaessa perheen ja muuttaessa Liperin Käsämään. Parina talvena rengastimme varpusia Kukkolan kartanon karjarakennuksista. Ensi kipinä punatulkkuihin taisi sytyä maaliskuussa 1977, kun kahdella käynnillä rengastimme 32 Pursiaisien ruokintapaikalta Pyhäselän Mansikka-ahossa. Tuolloin viimeistä lukioluokkaa käynyt ja sittemmin kemian alalta tohtoriksi väitellyt Jouni koki kovia pari kuukautta myöhemmin. Lehtopöllön pesällä Mulossa (20.5.) käydessämme emo raateli juuri Jounin kasvoja, ja kun kaksi päivää myöhemmin löysimme Liperistä lapinpöllön poikapesän, sai Jounin naamataulun toinen puoli saman käsittelyn. Kasvojen yläosaa suojasi silloin pahvilaatikko! Terveyskeskuksella oli vai-
vaa korjata kasvot riittävän sileiksi viikon päästä otettavaan ylioppilaskuvaan.

Uusissa rengastuslajeissa oli tuolloin kiel-
tämättä oma houkutuksensa, ja niinpä esim.

23.10.1977 yritimme pyydystää Mulosta nokkavarpusia, tosin tuloksetta. Lohtuna saimme lähistöltä verkkoon innokasta "lento-rahtia" tehneen pähkinähakin. Vaikka nimenomainen "bongaus" onkin kohdallani rajoittunut vain osaan paristakymmenestä ulkomaisesta luonto- ja lintumatkasta, on muutaman kerran pakostakin törmännyt harvinaisuuteen koti-Suomessakin. Selvä ykkönen näistä on maamme toinen arotasku, jonka löysimme Markun kanssa vappuaattona -79, kun Pitkärannan suolta palatessamme koukkasimme liksenniityn kyläteitä. Muutamaa aivan lähitienoon harvinaisuutta olen joskus käynyt katsomassa, kuten tundraaviklaa 30.9.1991 Repokallion kaatopaikalla.

1970-luvun lopulla myös rengastuslupakäytäntöä täsmennettiin ja varsinkin aikuisrengastusta rajoitettiin. Oman käytäntöni jatkaminen edellytti lintuasematentin suoritusta. Ensi yrityksellä vuoden -78 alussa Paltamosa menin "soitellen sotahan", ja kapsahdin pensas- ja hernekerttuun. Toki jokainen rengastaja tuntee nämä elävinä kädessä, mutta jokainen rengastustenteissä käynyt tietää, että liki satavuotias nahka sähkövalossa katsottuna on täysin eri juttu, ja vain sulkien pituussuhteista pääsee varmuuteen. Toisessa yrityksessä elokuun alussa Helsingissä osasin toimia varman päälle, eikä nykyisen SSP:n kaltaiseen pyyntiin Rautjärvellä tullut merkittävää katkoa.

TALVILINTUJEN PYYNTIÄ JA MITTAILUA

Syyskuussa 1978 muutin Joensuussa Linnunlahden rivitaloista Niinivaaralle työpaikkojeni tuntumaan. Pienellä omakotitontillani saatoin käynnistellä myös talviruokintaa, ja kun lintuja alkoi käydä runsaasti, laitoin myös seipäät yhdelle verkolle. Ensimmäinen talvikausi onnistui jo siksi hyvin, että pyynti on jatkunut jo 18. talvikauteen. Olosuhteet pyynnin onnistumiselle tosin ovat suuresti heikentyneet. Naapuritonttien hienot lintujen levähdyskoivikot on tehty haloiksi, ja linnut viihtyvät paremmin ylempänä Niinivaaran itärinteellä, missä lehtipuut ovat saaneet säilyä.

Talvilintujen rengastuksesta on kuitenkin Joensuun tienoilla tainnut tulla "tavamerk-

kini". Kotipihaltani olen pyydystänyt yli 9100 eri lintuyksilöä, joista noin 3000 punatulkkua ja lähes 2000 talitiaisia. Jo ensimmäisenä talvena eri punatulkkua kertyi 374 ja kahtena talvena on ylittynyt liki uskomaton 600 raja. Ensi talven mukavia, jos hiukan pelottaviakin "käsi-pinnoja" olivat 3 nokkavarpusta. Tuloksia olen selviteltyt sekä alueellamme pidetyissä rengastajakokouksissa (Nurmes 1982, Joensuu 1995) että punatulkun osalta edellisessä yhdistyksemme juhlaulkaisussa ja määriä Siipirikon talvilintukatsauksissa.

Pähkinänakkelit herättävät lintujen ruokijoissa yllättävänkin suurta mielenkiintoa, kuten juuri hiljattain olemme kokeneet ennätysvaellussyksyn jäljiltä. Syksyn 1981 vaeltajien rengastukset hoiti pääosin Miettisen Juha, mutta minun oli tietystiärkevintä pyydystää vain 5 km etäisyydeltä Rautjärven asunnostani ilmoitettu. Talvella 1983/84 oli edellistä voimakkaampi nakkeli-vaellus, ja kun Juha tuolloin talvehti Intiassa, keräsin itsekin havaintoja puhe-limitse, ja kävin myös rengastamassa noin 25 nakkelia, kaukaisimmat Outokummusta läheltä lääninrajaa. Kirjailija Eeva Tikan ruokintapaikalta rengastamani nakkeli antoi otsikon myös novellikokoelman "Alumiinikihlat" nimikkonovellille. Viimemainitulta paikalta Pyhäselän Hammaslahdesta "kihlasin" vuoteen 1988 nelisensataa pientä ruokavierasta.

Myös syksyllä 1987 rengastelin lähikunnissa 10 nakkelia, ja tuolloin käynnistyi myös keväeseen 1994 jatkunut ruokintapaikkarengastus Kiihtelysvaaran Röksässä Ylisenjärven äärellä. Kustannuksista piittaamatta Aini Myller ruokki lintuja pihapiirissään ympärivuotisesti, ja rengastuksia kertyi lähes 1800. Kerran mitailin sisällä kuusitiasta ja pusseissa odotti vuoroaan pari töyhtötiasta, kun Seppo Vuolanto juuri väitti eräälle Luontoamun soittajalle, etteivät nämä tiaislatit käy lintulautoilla. Varsinkin kuusitiainen oli (kuusikon vierellä) talvisin lähes päivittäinen kävijä. Kevätmuuton aikoihin olivat usein runsaina vihervarpuset ja järripeipot ja jopa ruokintapaikoilla epätavalliset punavarpuset, joita kahtena loppukeväänä rengastinkin 17. Monivuotinen seuranta tuotti myös runsaasti kontrolleja, eräitä kaukaakin, kuten keltasirkku Venäjältä, urpiainen Karkkilasta ja talitiainen Ahvenanmaalta Jurmosta.

Keväällä 1988 saatoin aamuvarhaisella matkalta Joensuusta ihailia myös kolmea korpimetsoa soitimella tien lähellä Paritsansuolla.

Lokakuussa 1987 aloitimme Harri Kämäräisen ja vähän myöhemmin Ari Tanskasen kanssa toukokuuhun -91 jatkuneen ruokintapaikkarengastuksen Kuhasalossa eli Kukkosensaaressa. Alku oli lupaavaa myös siksi, että tuli runsaasti kontrolleja lähiseudulla rengastuista, mm. Höyläkselta, Sulkuniemestä (Juha Miettisen), omistani Niinivaaralta ja vielä myös Jouni Pursiaisen vuosikymmenen alussa samoilla tienoin rengastamista. Keväällä rengastimme myös pesäpoikasia, ja ensimmäisen vuoden saldo nousi lähes 500 lintuun. Kaksi seuraavaakin tuotti vielä 250-300 kumpikin, mutta talvi 1990/91 tyrehytti suurimman innon, kun lähes 100 pyyntituntia tuotti enää 101 rengastusta. Alueen raivaaminen ja koirien ravi kun läheinen talo oli vuokrattu palvelukoirayhdistyksen käyttöön tekivät paikasta linnuille vähemmän puoleensavetävän. Yhteensä noin 1100 rengastusta ja toistasataa muualla rengastettujen kontrollia jättivät kuitenkin onnistuneen jälkimaun, vaikkei aivan "lopussa kiitos seisonutkaan". Punatulkkuja ehdimme pyydystää yli 400, keltasirkkuja yli 200 ja talitiaisiakin lähes 200.

Syksystä 1987 rengastimme aika ajoin myös Harrin kotipihalla Karsikossa ja kolmena talvikautena (lokakuusta -91 keväeseen -94) tiiviimmin myös Utrassa parilla ruokintapaikalla. Kevättalven -92 urpiaismassat nostivat lajin tilastoykköseksi (n. 1100), vaikka punatulkku (n. 550) olikin tavallisin verkoista poimittava ja talitinttejäkin kertyi nelisensataa. Eräs "lunnuntie" johti Utrasta Iiksenvaaraan Kimmo Koskelan pihalle, mistä tuli useampia kontrolleja.

HÖYTIÄISEN KANAVAN SUISTO MUUTOSTEN KOURISSA

Vielä vuosina 1976-77 nykyisen lintutornin kohdalla oli monta sataa metriä avointa lieterantaa Pyhäselälle, ja loppukeväisin pysähtyi paikalle näyttäviä kahlaajia, kuten isosirrejä, punakuireja, meriharakoita ja tundrakurmitsoja. Lintuaseman ensi kevät -85 oli vielä lupaava satojen lirojen, suokukkojen ja suosirrien py-

sähdellessä ja vielä keväällä -87 arktisten kahlaajienkin pikkuparvia. Laajenevat järviruokoviidakot supistivat kuitenkin voimallisesti kahlaajaliitteitä. Kasvustojen niitto kesällä -90 elvytti tilapäisesti kahlaajarengastusta samana syksynä. Sukuksio etenee ravinnerikkaalla matalikolla turhankin vauhdikkaasti. Useimpina lintuasemavuosina on vesi ollut korkealla, ainakin osaksi Saimaan alueen säännöstelystä johtuen. Etenkin viime kesänä -95 vesi oli heinä-elokuussa todella korkealla, ja kahlaajapyynnin yritykset rajoittuivat muutamaan vesirajassa liikkuvaan liroon ja taivaanvuoheen.

Ensimmäinen muistoni lintuasemarengastuksestani oli hytisevän kylmä. Rakennuksia ei vielä ollut. Huhtikuun alun 1985 pääsiäisaaamu, pakkasta -14, rengastus ja mittailu hängessä sormet kohmeisina. Talvipyyntiä olemme tehneet aina 3-5 rengastajan toimin vuorotellen viikonloppuisin. Kun 80-luvulla pidimme vakioverkkoja ja katiskoja pyynnissä yhtäjaksoisesti jopa viikkokausia, omaksi rooliksni muodostui päästää Miettisen Juha muutamina iltapäivinä saunomaan ja postia lukemaan. Juhan panos lintuaseman hyväksi oli tuolloin omaa luokkaansa rengastustilatot aina samanlaisia: ensin Juha ja sitten muut kaukana perässä (itse kai yleensä kakkosena). Silti hiukan kiusasi, että Siipirikon havaintokatsauksissa kaikki aseman havainnot merkit joko JM tai JM ym., vaikka Juha olisi tuolloin ollut saunomassakin.

Viime elo-syyskuussa jouduinkin hiukan yllättäen tositoimiin ammattirengastajaksi, koska ainoana meistä "pääduunareista" sain järjestettyä tuon jakson töistä lähes vapaaksi. Ainakin viime syksynä oli avustajia vain poikkeuksellisesti. Mittauksia ei paljoakaan ehtinyt tekemään, kun joutui yleensä yksin irrottamaan verkoista ja rengastamaan monina päivinä satoja lintuja. Usein joutui "suosituimpia" verkkoja käärimään pyynnistä ennenaikaisesti. Tätä taustaa vasten vastaisin sille, joka Siipirikossa 4/94 (s.20) kirjoittaa ARK-boikottiasemasta. Harvinaisuuksia asemalla menee verkkoihin niukasti, ja esim. viime elo-syyskuun parhaat "rarit" olivat kaksi pikkusieppoa. Kun näiden ohella lintupusseissa räpistelee kolmisenkymmentä muuta siivekstä, niin mielellään asettaa niiden pikaisen käsittelyn

ja vapauttamisen lomakkeen kirjoittamisen edelle. Oma osuuteni on ollut viidesosa Höylas-rengastuksesta, noin 14000 lintuyksilöä. Jatkossa mielelläni siirtäisin vastuutani nuoremille.

Alueen umpeenkasvun ohella myös jälikasvu hiukan huolestuttaa. Avustajia ei juuri ole, vaikka työstä ei olisi puutetta: kannaksen lisäverkot ja latvaverkot, sorsalintupyynnin järjestely ym. Omista "pienokaisista" (pojat 190 cm) ei tullut lintuharrastajia isä varoittavana esimerkkinä! Arilla taas näyttää lupaavalta, kun taas Juhan esikoisen näyteen on epävarmempaa sukupuolen takia. Haluan tässä vaiheessa erityisesti kiittää Latjan Aria, joka on ryhtynyt käsittelemään jo melko mittavaksi kasvanutta aineistoa, mistä nykytekniikalla saadaan tyylikkää diogrammeja.

LINTUMIEHEN LOPPUMIETTEITÄ

Kun lapset ovat lintukäsittien "lentäneet pesästä", olen yrittänyt jakaa vapaa-aikaani luonnossa liikkumisen ja kuorolaulun kesken. Jälkimmäisestä tässä vain siteeksi. Liekö mitään yhteyttä sillä, että varsin moni lintuharrastaja myös laulaa, ei tosin reviirilaulua. Esim. ennen Joensuun kauttani Helsingissä YL:n kvarttissamme kolme neljästä: minun lisäksi nykyinen Rengastustoimiston johtaja Pertti Saurola sekä Antti Reinikainen (jr.). Moni iältään varttuneempi muistaa 1970-luvun rengastajakokouksista (esim. Orivesi) Pekka Moilasan, jonka ääni kantoi seuraaviinkin kerroksiin.

Edesmenneen ystäväni Jarmo Savonlahden neuvoja seuraten olen myös kierrellyt maailmalla kaikissa asuissa maanosissa, kun siihen on ollut vielä voimia ja taloudellisia mahdollisuuksia. Nuorten parissa toimiminen toivottavasti säilyttää ainakin rippeitä nuorekkaasta asenteesta. Vaikka valtakunnantason media onkin viime aikoina kohdellut Joensuuta varsin tyyliä, olen itse nähnyt paljon myönteistä jakaessani tiedonjyväsiä noin 3300 nuorelle, joista tietysti moni (esim. Pentti Matikainen ja Riitta Myller) on jo ehtinyt ainakin keski-ikänsä kynnykselle. Itsetunto on vahvistunut selkeästi 1960-luvun "anteeksi olemassaoloni" -tasolta.

Joskus olen hiukan huonolla huumorilla muuttanut Lasse Mårtenssonin esittämän laulun sanoja muotoon "kaikki muu kuin rengastus on turhaa". Aivan tätä mieltä en kuitenkaan voi olla, sillä tähän on vain tutkimuksen apukeino eikä itsetarkoitus. Yllättävän hyvin katson esim. pienen Höylas-ryhmämme yhteistyön sujuneen, vaikka edustankin muiden kanssa eri sukupolvea. 11 vuoden ajan olemme saaneet ylläpidettyä täysin vertailukelpoista vakiopyyntiä.

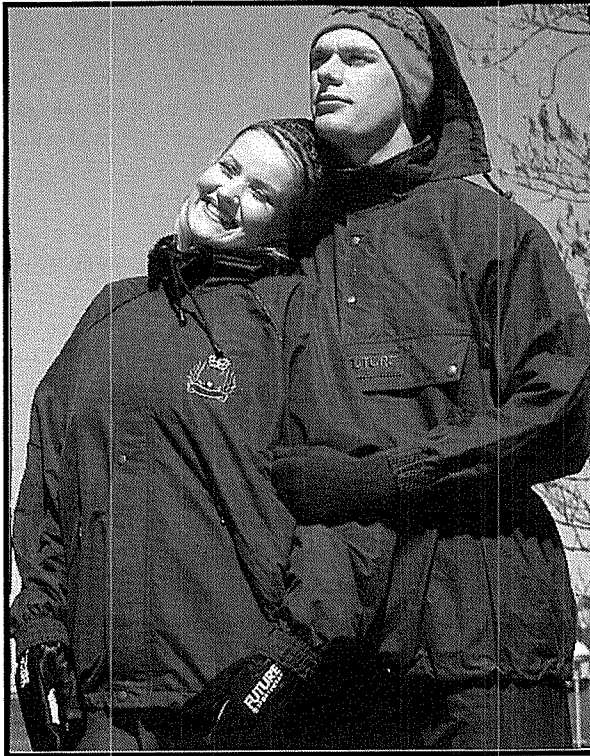
Lähinnä varpuslintuja tutkivana olen joutunut kihlaamaan suuria lintumääriä, jotta niistä saisi edes kohtuullisesti palautetta löytöinä ja kontrolleina. Lopuksi esitänkin lämpimät kiitokseni tekstissä mainitsemini lisäksi etenkin niille monille lintujen ystäville, jotka ovat ilmoitelleet minulle lintuhavaintoja, ja joiden pihoilta olen käynyt lintuja rengastamassa. Lintuharrastajana Pohjois-Karjalassa on ollut hienoa toimia, ja lintuja kohtaan tunnettava mielenkiinto on yllättävän suurta, mitä erittäin konkreettisesti osoitti soittotulva äskeisen pähkinänakkelikyselyn kohdalla.

(013) 227 133

**ILMAINEN
ENSIKÄYNTI
KUNTOSALI,
SAUNAT, SOLARIUM,
NEUVONTA,
RAVINTOTIETOUTTA.**

YLIOPISTOKATU 41, 80130 JOENSUU
AVOINNA: MA 9-21, TI 7.30-21, KE 9-21,
TO 7.30-21, PE 9-21, LA 11-18, SU 12-20

Huippulaadusta on helppo puhua,
mutta sitä on vaikea tehdä.
Ellei sitä osaa - kuten me.

SKI WAX

VAUHTI Speed

VAUHTI SPEED • JUUKA
80150 ONTTOLA FINLAND
Tel. + 358-73-891 144
Telefax + 358-73-891 144

FUTURE FREETIME

83950 AHMOVAARA
puh. (973) 674 201 • fax (973) 801 205

FUTURE
Ⓟ SPORTSWEAR

80510 ONTTOLA, FINLAND
P. 973-801 005 Fax 973-801 205
Tel. 358-73-801 005 Telefax 358-73-801 205

SUOMALAINEN
VAKUUTUSYHTIÖ, JOHON
VOIT LUOTTAA.

Sekä vahinkovakuutusyhtiö Pohjolan että henkivakuutusyhtiö Suomi-Salaman vakavaraisuus ylittää moninkertaisesti EU:n asettamat vaatimukset.

Toimintamme perustuu järkevään hinnoitteluun, tiukkaan taloudenpitoon ja kykyyn vastata lupauksistaan. Voit huoletta uskoa Pohjolan huostaan sekä säästösi että perheesi tulevaisuuden!

Tule käymään tai soita!

POHJOLA-YHTIÖT

Joensuu, Siltakatu 20
puh. (973) 163 01

SIIPIRIKON (22 VSK. 1974-1995) SISÄLTÖYHTEENVETO

KOONNUT JUKKA MATERO

VUOSITTAIN ILMESTYNEET NUMEROT

(numeroita edelleen saatavana á 3mk + postikulut)

1974:	1	2			1985:	1	1B	2	2b	3	4	
1975:	1	2	3		1986:	1	1B	2		3	4	5
1976:	1	2	3		1987:	1		2		3	4	5
1977:	1	2	3		1988:	1		2		3	4	5
1978:	1	2	3		1989:	1		2		3	4	
1979:	1	2	3		1990:	1		2		3-4		
1980:	1	2	3	4	1991:	1		2		3	4	
1981:	1	2	3 (juhla)	4	1992:	1		2		3	4	
1982:	1	2	3	4	1993:	1		2		3	4	
1983:	1	2	3	4	1994:	1		2		3	4	
1984:	1	1B	2	3	4	1995:	1		2	3	4	

KEVÄTUUUTTO

Pääkatsaukset

Kevään 1973 arktiset muuttajat Joensuussa: <i>Matti Kapanen & Visa Rauste</i>	1/1974
Vuoden 1973 petomuutto Joensuun seudulla: <i>Matti Kapanen</i>	1/1974
Isot linnut (Anser-hanhet, kurjet, joutsenet) 1973: <i>Tapani Missonen</i>	1/1974
Kevätmuuton kulku Joensuun seudulla 1973: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1974
Kevätmuuton kulku Pohjois-Karjalassa 1974: <i>Matti Kapanen</i>	1/1975
Kevään 1974 isot linnut: <i>Juha Eronen</i>	1/1975
Kevään 1974 petolinnut: <i>Matti Kapanen</i>	1/1975
Kevään 1974 arktiset muuttajat: <i>Juha Mieltinen</i>	1/1975
Kevätmuutto 1975 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1975
Kevään 1975 petolinnut: <i>Matti Kapanen</i>	2/1975
Kevään 1975 isot linnut: <i>Juha Eronen</i>	2/1975
Kevään 1975 arktinen muutto: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1975
Kevätmuuton alkaminen, päämuutto ja päätyminen Pohjois-Karjalassa 1976: <i>Kari Koskela ja Paavo Liimatta</i>	2/1976
Kevään 1976 petomuutto: <i>Tapani Missonen</i>	2/1976
Arktinen muutto Pohjois-Karjalassa keväällä 1976: <i>Reijo Erola</i>	2/1976
Kurjet, joutsenet ja hanhet keväällä 1976 Pohjois-Karjalassa: <i>Reijo Erola</i>	2/1976
Kevätmuuton kulku 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1977

Kevään 1977 arktiset muuttajat: <i>Arto Juvonen</i>	3/1977
Kevään 1977 isot linnut: <i>Arto Juvonen</i>	3/1977
Kevään 1977 pedot: <i>Jouni Pursiainen</i>	3/1977
Kevätmuuton kulku 1978 Pohjois-Karjalassa:	
muuton alkaminen, päämuutto ja päättyminen: <i>Hannu Räsänen</i>	1/1979
kevään isot linnut: <i>Arto Juvonen</i>	1/1979
pedot: <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1979
arktinen muutto: <i>Arto Juvonen</i>	1/1979
Kevätmuutto 1979 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta, Juha Miettinen ja Jouni Pursiainen</i>	2/1980
Kevätmuuton kulku 1980 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen, Risto Laitinen & Jouni Pursiainen</i>	2/1981
Kevätmuuton kulku 1981 Pohjois-Karjalassa: <i>Petri Hottola, Mauri Leivo & Juha Miettinen</i>	2/1982
Vaelluslinnut ja osittaisuuttajat keväällä 1981: <i>Juha Miettinen</i>	2/1982
Kevätmuuton kulku 1982 Pohjois-Karjalassa: <i>Arto Airaksinen, Petri Hottola & Hannu Räsänen</i>	2/1983
Vaelluslinnut ja osittaisuuttajat keväällä 1982: <i>Juha Miettinen</i>	2/1983
Kevätmuuton kulku 1983 Pohjois-Karjalassa: <i>Risto Laitinen, Mauri Leivo & Jouni Pursiainen</i>	2/1984
Kevätmuuton kulku 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Kauhanen, Mauri Leivo & Jouni Pursiainen</i>	1/1985
Kevätmuuton kulku 1985 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Harri Kontkanen, Ari Latja, Osmo Nyysönen, Ari Parviainen & Jouni Pursiainen</i>	1/1986
Kevätmuutto 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen, Jouni Koskela & Harri Kämäräinen</i>	2/1987
Kevään 1986 vaelluslinnut: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1987
Arktika keväällä 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Ari Parviainen</i>	3/1987
Kevätmuutto 1987 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Harri Kontkanen, Mauri Leivo & Jouni Pursiainen</i>	2/1988
Kevätmuutto 1988 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Harri Kontkanen, Markku Halonen & Jouni Pursiainen</i>	2/1989
Kevätmuutto 1989 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen, Harri Kontkanen & Jouni Pursiainen</i>	2/1990
Kevätmuutto 1990 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen & Jouni Pursiainen</i>	1/1991
Kevätmuutto 1991 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen & Harri Kontkanen</i>	3/1992
Kevätmuutto 1992 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Harri Kontkanen, Markku Halonen, Ari Parviainen ja Jarno Sormunen</i>	1/1993
Kevätmuutto 1993 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen</i>	3/1994
Kevätmuutto 1994 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Hannu Huuskonen, Petri Palviainen, Ari Parviainen & Jarno Sormunen</i>	2/1995

Yhteishavainnointit

Yhteishavainnointi keväällä 1974 Joensuun seudulla: <i>Matti Kapanen</i>	2/1974
Yhteishavainnointipäivä keväällä 1975 Joensuun seudulla: <i>Juha Eronen</i>	3/1975
Yhteismuutonhavainnointi Pohjois-Karjalassa keväällä 1978: <i>Mauri Leivo</i>	1/1979
Kevätmuuton yhteishavainnointipäivä 28.4.1979 Pohjois-Karjalassa: <i>Veijo Turunen</i>	2/1980
Kevätmuuton yhteishavainnointipäivä 26.4.1980: <i>Veijo Turunen</i>	2/1981
Kevätmuuton yhteishavainnointipäivä 24.4.1982: <i>Veijo Turunen</i>	2/1983
Muuan pohjoiskarjalalainen havaintoverkosto eli yhteishavainnointi 24.4.1984: <i>Mauri Leivo</i>	1/1985
Pikkujuttuja eli yhteismuutonhavainnointipäivä 27.4.1985: <i>Harri Kontkanen</i>	1/1986

Erikoisjutut

Muutontarkkailusta Vehkaniityssä: <i>Juha Eronen</i>	2/1974
Mustavarikset, lapinsirkut ja pulmuset keväällä 1975: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1975
Mustavariksen (<i>Corvus frugilegus</i>) massamuutosta Pohjois-Karjalassa keväällä 1977: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1978
Kevätmuutto Juuassa: <i>Jari Halonen</i>	2b/1985

SYYSMUUTTO

Syysmuutto 1974 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1975
Syksyn 1974 petolinnut: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1975
Syksyn 1974 hanhimuutto: <i>Matti Kapanen</i>	1/1975
Syksyn 1974 joutsenet ja kurjet: <i>Tuomo Eronen ja Kari Varonen</i>	1/1975
Syksyn 1974 arktiset muuttajat: <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1975
Syksyn 1974 vaelluslinnut: <i>Tapani Missonen</i>	1/1975
Syysmuuton 1975 kulku Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1976
Syksyn 1975 arktiset muuttajat: <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1976
Syksyn 1975 pedot: <i>Kari Varonen</i>	1/1976
Vaelluslinnut syksyllä 1975: <i>Tapani Missonen</i>	1/1976
Syksyn 1975 isot linnut: <i>Juha Eronen</i>	1/1976
Syysmuuton kulku 1976 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1977
Syksyn 1976 isot linnut: <i>Jouko Tiussa</i>	1/1977
Syksyn 1976 pedot: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1977
Kahlaajamuutto Outokummussa syksyllä 1976: <i>Arto Juvonen & Mauri Leivo</i>	1/1977
Syksyn 1976 vaelluslinnut: <i>Matti Kapanen</i>	1/1977
Havaintoja arktisesta muutosta syksyllä 1976 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1977
Syysmuuton kulku 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1978
Arktinen muutto 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Arto Juvonen</i>	2/1978
Syksyn 1977 isot linnut: <i>Arto Juvonen</i>	2/1978
Syksyn 1977 vaelluslinnut: <i>Matti Kapanen</i>	2/1978
Syysmuuton kulku 1978 Pohjois-Karjalassa: Pedot: <i>Mauri Leivo</i>	2/1979
Muuton alkaminen, päämuutto ja päätyminen; isot linnut; arktinen muutto: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1979
Syksyn 1978 vaelluslinnut: <i>Matti Kapanen</i>	2/1979
Pedot syksyllä 1977: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1979
Syysmuuton kulku 1979 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen ja Veijo Turunen</i>	4/1980
Syksyn 1979 vaelluslinnut: <i>Matti Kapanen</i>	4/1980
Syysmuuton kulku 1980 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Petri Hottola, Mauri Leivo, Jouni Pursiainen & Hannu Räsänen</i>	4/1981
Syksyn 1980 vaelluslinnut: <i>Jouni Pursiainen</i>	4/1981
Syysmuuton kulku 1981 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Petri Hottola, Timo Karkiainen, Ari Parviainen & Anssi Vähätalo</i>	4/1982
Syksyn 1981 vaelluslinnut: <i>Juha Miettinen</i>	4/1982
Syysmuuton kulku 1982 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Jouni Koskela, Mauri Leivo, Ari Parviainen, Jouni Pursiainen ja Veijo Turunen</i>	4/1983
Syysmuuton kulku 1983 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Mauri Leivo, Arto Määttä, Jouni Pursiainen & Hannu Räsänen</i>	3/1984
Syysmuutto 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	3/1985
Syksyn 1984 vaelluslinnut: <i>Juha Miettinen</i>	3/1985
Syysmuutto 1985 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen</i>	3/1986
Vaelluslinnut ja osittaismuuttajat syksyllä 1985 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	3/1986
Syysmuutto 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen & Ari Parviainen</i>	3/1987
Vaelluslinnut ja osittaismuuttajat syksyllä 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	3/1987
Syysmuutto 1987 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen, Markku Halonen & Jouni Pursiainen</i>	3/1988
Syysmuutto 1988 Pohjois-Karjalassa:	
<i>Marko Ojala, Harri Kontkanen, Markku Halonen & Jouni Pursiainen</i>	3/1989
Syysmuutto 1989 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen & Jouni Pursiainen</i>	3-4/1990
Syysmuutto 1990 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen & Jouni Pursiainen</i>	2/1991
Syysmuutto 1991 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen, Jarno Sormunen & Mauri Leivo</i>	3/1992
Syysmuutto 1992 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen</i>	3/1993

Syysmuutto 1993 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen, Jarno Sormunen, Ari Parviainen & Markku Halonen</i>	4/1994
Syysmuutto 1994 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen, Jarno Sormunen, Markku Halonen & Ari Parviainen</i>	3/1995

Erikoisjutut

Niittykirvisen (<i>A. pratensis</i>) syysmuutosta -75 Outokummussa: <i>Arto Juonen</i>	1/1976
Muuton tarkkailusta Mulossa alkusyksyllä 1978: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1979
Muutontarkkailu Pölkkyvaaralla syksyllä 1979: <i>Mauri Leivo ja Hannu Räsänen</i>	4/1980

HARVINAISUUDET

Harvinaisuudet 1973: <i>Matti Kapanen</i>	1/1974
Harvinaisuudet 1974 Pohjois-Karjalassa: <i>Matti Kapanen</i>	1/1975
Vuoden 1975 rareteetit: <i>Tapani Missonen</i>	1/1976
Vuoden 1976 rareteetit: <i>Matti Kapanen</i>	2/1977
Rareteetit 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Matti Kapanen</i>	2/1978
Rareteetit 1978 Pohjois-Karjalassa: <i>Matti Kapanen</i>	3/1979
Kuinka löytää rareteetteja Pohjois-Karjalasta: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1979
Vuoden 1979 harvinaisuudet Pohjois-Karjalassa: <i>Matti Kapanen</i>	2/1981
Rareteetit 1980 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	2/1982
Rareteetit 1981 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	4/1982
Rareteetit 1982 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	3/1983
Rareteetit 1983 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	4/1984
Rareteetit 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo & Ari Parviainen</i>	4/1985
Rareteetit 1985 Pohjois-Karjalassa: <i>Ari Parviainen</i>	4/1986
Rareteetit 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Ari Parviainen</i>	4/1987
Rareteetit 1987 Pohjois-Karjalassa: <i>Ari Parviainen</i>	4/1988
ARK-lista remonttiin - uusi harvinaisuuskatsaus syntyi: <i>Mauri Leivo</i>	1/1989
Harvinaisuudet 1988-90 Pohjois-Karjalassa - ARK:n come-back: <i>Mauri Leivo & Jouni Pursiainen</i>	1/1992
Maakunnalle uudet lajit 80-luvulla: <i>Jouni Pursiainen & Harri Kontkanen</i>	2/1992
Harvinaisuudet 1991 Pohjois-Karjalassa: <i>Petri Hottola & Mauri Leivo</i>	4/1992
Harvinaisuudet 1992 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	4/1993
Harvinaisuudet 1993 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	4/1994
Harvinaisuudet 1994 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	4/1995

MÄÄRITYS

Kiljukotkan (<i>Aquila clanga</i>) ja pikkukiljukotkan (<i>A. pomarina</i>) määrittäminen: <i>Matti Kapanen</i>	2/1976
Satunnaisvieraana: Bairdinsirri (<i>Calidris bairdii</i>) Joensuussa: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1977
Satunnaisvieraana: Sitruunavästäräkki (<i>Motacilla citreola</i>) keväällä 1971 Lieksassa: <i>Esko Lappi</i>	1/1978
Satunnaisvieraana: Sitruunavästäräkki (<i>Motacilla citreola</i>) syksyllä 1973 Joensuussa: <i>Matti Kapanen</i>	1/1978
Nuoren sitruunavästäräkin määrittämisestä: <i>Matti Kapanen</i>	1/1978
Satunnaisvieraana: Valkosiipitiira (<i>Chlidonias leucopterus</i>) Outokummussa: <i>Arto Juonen</i>	2/1978
Satunnaisvieraana: Lyhytvarvaskiuru (<i>Calandrella cinerea</i>) Joensuussa syksyllä 1970: <i>Matti Kapanen</i>	3/1978
Satunnaisvieraana: Lyhytvarvaskiuru (<i>Calandrella cinerea</i>) toisen kerran Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	3/1978

Lyhytvarvaskiurun (<i>Calandrella cinerea</i>) ja pikkukiuurun (<i>C. rufescens</i>) määrittäminen maastossa: <i>Matti Kapanen ja Paavo Liimatta</i>	3/1978
Satunnaisvieraana: Harmaasirkku (<i>Emberiza calandrella</i>) Tohmajärvellä: <i>Tuomo Eronen</i>	1/1979
Satunnaisvieraana: Pikkutiira (<i>Sterna albifrons</i>) ensi kertaa Pohjois-Karjalassa: <i>Ilkka Lemmetyinen, Juha Miettinen & Jouni Pursiainen</i>	2/1979
Satunnaisvieraana: Isohaarahaukka (<i>Milvus milvus</i>) Liperin Viinijärvellä keväällä 1971: <i>Olavi Eskelinen</i>	2/1979
Satunnaisvieraana: Mustakaularastas (<i>Turdus ruficollis atrogularis</i>) tavattu Pohjois-Karjalassa? <i>Matti Kapanen</i>	3/1979
Satunnaisvieraana: Mustapäätasku (<i>Saxicola torquata maura/stejnegeri</i>) Pyhäselän Mulossa syksyllä 1978: <i>Risto Laiinen ja Jouni Pursiainen</i>	3/1980
Satunnaisvieraana: Mustapäätasku (<i>Saxicola torquata</i>) Joensuussa keväällä 1979: <i>Ilkka Lemmetyinen & Aapo Karjalainen</i>	3/1980
Satunnaisvieraana: Vuorivästäräkki (<i>Motacilla cinerea</i>) Outokummun Sysmäjärvellä: <i>Mauri Leivo & Arto Juvonen</i>	4/1980
Satunnaisvieraana: Vuorivästäräkki (<i>Motacilla cinerea</i>) Valtimon Nuolikoskella keväällä 1978: <i>Hannu Lehtoranta, Juha Kallamäki & Mika Hämynen</i>	4/1980
Satunnaisvieraana: Myrskylintu (<i>Fulmarus glacialis</i>) Joensuun Iiksenniityllä: <i>Kimmo Koskela</i> ...	3/1981 (juhla)
Satunnaisvieraana: Pikkusultaanikana (<i>Porphyrula alleni</i>) ensi kertaa Suomessa: <i>Kimmo Martiskainen</i>	3/1981 (juhla)
Sterna-sarja: <i>Mauri Leivo</i>	2/1982
Satunnaisvieraana: Avosetti (<i>Recurvirostra avosetta</i>) Outokummussa keväällä 1979: <i>Mauri Leivo</i>	1/1984
Satunnaisvieraana: Avosetti - toinen kerta Pohjois-Karjalassa: <i>Keijo Nuutinen</i>	1/1984
Satunnaisvieraana: Arokahlaajapääskey (<i>Glareola nordmanni</i>) tavattu Kontiolahdessa: <i>Matti Kapanen</i>	2/1984
Satunnaisvieraana: Pikkukiljuketka (<i>Aquila pomarina</i>) Rääkkylässä 1979: <i>Matti Kapanen & Paavo Liimatta</i>	3/1984
Satunnaisvieraana: Pikkukiljuketka (<i>Aquila pomarina</i>) Outokummussa toukokuussa 1980: <i>Mauri Leivo</i>	3/1984
Satunnaisvieraana: Pikkukiljuketka (<i>Aquila pomarina</i>) Ilomantsissa 1982: <i>Olli Puustinen</i>	3/1984
Satunnaisvieraana: Arotasku (<i>Oenanthe isabellina</i>) Kontiolahdessa: <i>Markku Alanen, Jouko Tiussa & Matti Kapanen</i>	4/1984
Satunnaisvieraana: Pikkukorppiketka (<i>Neophron percnopterus</i>) Värtsilässä 1980: <i>Matti Raitio</i>	1/1985

YÖLAULAJAT

Yölaulajien esiintyminen Pohjois-Karjalassa kesällä 1973: <i>Visa Rauste</i>	1/1974
Yölaulajat 1974 Pohjois-Karjalassa: <i>Reijo Erola</i>	2/1975
Yölaulajien esiintyminen Pohjois-Karjalassa 1975: <i>Reijo Erola</i>	3/1975
Pohjois-Karjalan yölaulajat 1976: <i>Kari Varonen</i>	3/1976
Pohjois-Karjalan yölaulajat 1977: <i>Kari Varonen</i>	3/1977
Pohjois-Karjalan yölaulajat 1978: <i>Kari Varonen</i>	1/1979
Yölaulajien esiintyminen Pohjois-Karjalassa: <i>Kari Varonen</i>	3/1981 (juhla)
Yölaulajat 1983 Pohjois-Karjalassa: <i>Kari Varonen</i>	3/1984
Yölaulajat 1986: <i>Harri Kontkanen</i>	1/1987
Yölaulajat 1987: <i>Markku Halonen</i>	1/1988
Yölaulajat 1988 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	1/1989
Yölaulajat 1989 Pohjois-Karjalassa: <i>Harri Kontkanen</i>	2/1990
Yölaulajat 1990 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	2/1991
Yölaulajat 1991 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	1/1992
Yölaulajat 1992 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	2/1993

Yölaulajat 1993 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	3/1994
Yölaulajat 1994 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen</i>	2/1995

KESÄHAVAINNOT

Harvalukuiset lajit 1982 Pohjois-Karjalassa: <i>Mauri Leivo</i>	3/1983
Kesähavainnot 1981-83: <i>Juha Miettinen</i>	3/1984
Kesähavainnot 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen</i>	2/1985
Kesähavainnot 1985 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen</i>	2/1986
Kesähavainnot 1986: <i>Juha Miettinen</i>	2/1987
Kesähavainnot 1987 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen</i>	2/1988
Kesähavainnot 1988: <i>Juha Miettinen</i>	2/1989
Kesähavainnot 1989: <i>Juha Miettinen</i>	2/1990
Kesähavainnot 1990: <i>Juha Miettinen</i>	3/1991
Kesähavainnot 1991 Pohjois-Karjalassa: <i>Juha Miettinen</i>	2/1992
Kesähavainnot 1992: <i>Juha Miettinen</i>	2/1993

LINTUPAIKAT

Outokummun Vuonoksen tekoaltaiden pesimälinnusto: <i>Arto Juvonen & Mauri Leivo</i>	3/1980
Kukkosensaaren linnuston takseerauksesta: <i>Aki Kinnunen & Esa Lavikainen</i>	3/1980
Suomun-Patvinsuon linnustoselvitys kesällä 1981: <i>Aki Kinnunen</i>	1/1982
Pohjoiskarjalalaisia lintupaikkoja: <i>Reijo Erola, Anssi Vähätalo, Hannu Lehtoranta,</i> <i>Veikko Makkonen, Ari Parviainen, Arto Määttä, Lauri Karttunen, Mauri Leivo,</i> <i>Petri Hottola, Veijo Turunen, Juha Kallamäki & Kari Varonen</i>	3/1982
Petkeljärven kansallispuiston pesimälinnusto: <i>Juha Miettinen</i>	1/1983
Hajanaisia huomioita Kesälahden linnustosta: <i>Kimmo Martiskainen</i>	4/1983
Outokummun Sysmäjärven pesimälinnusto: <i>Hannu Räsänen</i>	2/1984
Juuan Linnusto: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2b/1985
Tohmajärven Peijonniemenlahden pesimälinnusto: <i>Mauri Leivo</i>	3/1988
Polvijärven Nisäjärven linnusto: <i>Mauri Leivo</i>	4/1988
Kesälahden ja Rääkkylän selkävesilinnustoselvitykset 1993: <i>Risto Juvaste</i>	2/1994

TALVIKATSAUKSET

Talvilinnut 1974/75 Pohjois-Karjalassa: <i>Tapani Missonen</i>	2/1975
Talvilintulaskennat 1972/73 ja 1973/74 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1975
Talvilinnut 1975/76 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1976
Talvilinnut 1976/77 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1977
Talvilinnut 1977/78 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1978
Talvilinnut 1978/79 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1980
Talvilinnut 1979/80 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	4/1980
Talvilinnut 1980/81 Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	1/1982
Talvilinnut 1981/82 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	1/1983
Talvilinnut 1982/83 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	1/1984
Talvilinnut 1983/84 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	4/1984
Juuan talvilinnut: <i>Jouni ja Jukka Lehtoranta</i>	2b/1985
Talvilinnut 1984/85 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	4/1985
Talvilinnut 1985/86 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	4/1986

Talvilinnut 1986/87 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen & Jouko Tiussa</i>	4/1987
Talvilinnut 1987/88 Pohjois-Karjalassa: <i>Marko Ojala & Jouko Tiussa</i>	4/1988
Talvilinnut 1988/89 Pohjois-Karjalassa: <i>Markku Halonen & Jouko Tiussa</i>	4/1989
Talvilinnut 1989/90 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	3-4/1990
Talvilinnut 1990/91 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	4/1991
Täydennys talvilintukatsaukseen 1990/91: <i>Jouko Tiussa</i>	1/1992
Talvilinnut 1991/92 Pohjois-Karjalassa: <i>Jukka Matero, Markku Halonen & Harri Kontkanen</i>	4/1992
Talvilinnut 1992/93 Pohjois-Karjalassa: <i>Jukka Matero ja Ari Parviainen</i>	1/1994
Talvilinnut 1993/94 Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa ja Jukka Matero</i>	1/1995
Talvilinnut 1994/95 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Huuskonen ja Jukka Matero</i>	4/1995

LINTUATLAS

Lintuatlas: <i>Reijo Erola</i>	2/1974
Lintuatlas 1975: <i>Reijo Erola</i>	3/1975
Lintuatlas 1975: <i>Reijo Erola</i>	1/1976
Lintuatlas Pohjois-Karjalassa kolmen laskentakauden jälkeen: <i>Reijo Erola</i>	3/1976
Lintuatlaskuulumisia Pohjois-Karjalasta: <i>Reijo Erola</i>	3/1977
Atlasvuodet 1974-79 Pohjois-Karjalassa: <i>Reijo Erola</i>	3/1981 (juhla)
Atlasprojekti 1986: <i>Ari Tanskanen</i>	1/1987
Loppukiri lintuatlakseen: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1988

HÖYTIÄISEN LINTUASEMA

Käyntikirjan kertomaa: <i>Ilkka Lemmetyinen</i>	2/1979
Höytiäisen kanavan suiston havaintojakso 1980: <i>Juha Miettinen</i>	2/1981
27.5.1980 Höytiäisen kanavalla - arktikamuuton juhla: <i>Petri Hottola</i>	2/1981
Höylas - Itä-Suomen ensimmäisen lintuaseman ensiaskeleet: <i>Juha Miettinen</i>	2/1985
Höytiäisen kanavan lintuasema 1985: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	2/1986
Höytiäisen kanavan lintuasema 1986: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	1/1987
Höytiäisen kanavan lintuasema 1987: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	1/1988
Höytiäisen kanavan lintuasema 1988: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	2/1989
Höytiäisen kanavan lintuasema 1989: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	2/1990
Höytiäisen kanavan lintuasema 1990: <i>Juha Miettinen</i>	3/1991
Höytiäisen kanavan lintuasema 1991: <i>Juha Miettinen & Ari Latja</i>	4/1991
Höytiäisen kanavan lintuasema 1992: <i>Juha Miettinen</i>	2/1993
Höytiäisen kanavan lintuasema 1993: <i>Juha Miettinen</i>	1/1994
Höytiäisen lintuasema 1994: <i>Ari Latja</i>	1/1995
Höytiäisen lintuaseman rengaslöydöt: <i>Ari Latja</i>	1/1995
Tiiasvaellukset Höytiäisen lintuasemalla 1985-1994: <i>Ari Latja</i>	3/1995

RENGASTUS

Lintujen rengastus Pohjois-Karjalassa 1950-79: <i>Juha Miettinen</i>	3/1981 (juhla)
Lintujen rengastus Pohjois-Karjalassa 1980-84: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1986
Lintujen rengastus Pohjois-Karjalassa 1985-88: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1989
Pohjois-Karjalassa rengastettujen lintujen löydöt v. 1951-1981: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1981 (juhla)
Pohjois-Karjalassa rengastettujen lintujen löytökatsaus 1981-83: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1983
Pohjois-Karjalassa rengastettujen lintujen löytökatsaus 1983-87 - osa 1 "Isot linnut": <i>Jouko Tiussa</i>	2/1987

Pohjois-Karjalassa rengastettujen lintujen löytökatsaus 1983-87 - osa 2 "Varpuslinnut": <i>Jouko Tiussa</i> ...	3/1987
Rengastustiedostojen kertomaa: <i>Risto Juvaste</i>	2/1994

PETOLINNUT

Pöllökatsaukset

Katsaus pöllöjen esiintymiseen 1973: <i>Hannu Järvinen</i>	1/1974
Pöllöt 1974 Pohjois-Karjalassa: <i>Kari ja Kimmo Koskela</i>	2/1975
Pöllöt 1975 Pohjois-Karjalassa: <i>Kari Koskela</i>	3/1975
Pöllöt 1976 Pohjois-Karjalassa: <i>Kari ja Kimmo Koskela</i>	3/1976
Pöllöt 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Kimmo Koskela</i>	1/1978
Pöllöt 1978 Pohjois-Karjalassa: <i>Kimmo Koskela</i>	1/1979
Pöllöjen pesivät kannat Pohjois-Karjalassa 1973-80: <i>Jukka ja Veli Pusa</i>	3/1981 (juhla)
Pohjois-Karjalan pöllöt 1979-81: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1982
Pohjois-Karjalan pöllöt 1982: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1983
Pöllöt 1983 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1984
Pöllöt 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1985
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1985: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1986
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1986: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1987
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1987: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1988
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1988: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1989
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1989: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1990
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1990: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1991
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1991: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1992
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1992: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1993
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1993: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1994
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1994: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1995

Päiväpetolintukatsaukset

Pohjois-Karjalan petolintutkimuksesta: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1982
Pohjois-Karjalan päiväpetolinnut 1978-80: <i>Hannu Lehtoranta</i>	4/1982
Pohjois-Karjalan päiväpetolinnut 1981/82: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1983
Päiväpetolinnut 1983 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1984
Päiväpetolinnut 1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1985
Päiväpetolinnut 1985 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1986
Päiväpetolinnut 1986 Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1987
Pohjois-Karjalan päiväpetolinnut 1987: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1988
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1988: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1989
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1989: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3-4/1990
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1990: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1991
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1991: <i>Hannu Lehtoranta</i>	4/1992
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1992: <i>Hannu Lehtoranta</i>	4/1993
Päiväpetolintujen pesintä Pohjois-Karjalassa 1993 ja 1994: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1995

Sääkset

Pohjois-Karjalan sääkset 1975: <i>Tapani Missonen</i>	3/1975
Kalasaäskien pesiminen Pohjois-Karjalassa 1980-84: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1985
Kalasaäskien pesiminen Pohjois-Karjalassa vv. 1985-89: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1990

Muut

Lehtopöllön ja lapinpöllön ravinnosta Joensuun ympäristössä: <i>Heimo Mikkola</i>	2/1974
Tuulihaukkaprojekti: <i>Reijo Erola</i>	2/1974
Tuulihaukkatutkimus 1975: <i>Reijo Erola</i>	3/1975
Sarvipöllön (Asio otus) pesimäbiologiasta ja esiintymisestä Outokummussa vuosina 1969-1976:	
<i>Arto Juvonen</i>	3/1976
Sarvipöllön (Asio otus) pesäpaikan valinnan riippuvuus tarjolla olevista harakan ja variksen pesistä:	
<i>Arto Juvonen</i>	3/1977
Nuoli- (<i>Falco subbuteo</i>) ja ampuhaukan (<i>F. columbarius</i>) pesimäaikaisesta esiintymisestä	
Outokummussa: <i>Arto Juvonen</i>	2/1978
Outokummun haukat 1970-78: <i>Arto Juvonen</i>	3/1978
Lapinpöllöille pesälaatikoita: <i>Olavi Kurttio</i>	2/1980
Lehto- ja helmipöllön pesintäaikaisesta ravinnosta: <i>Eeva Kuhlman & Kimmo Koskela</i>	3/1980
Valtakunnallinen petolintutkimus: <i>Hannu Lehtoranta</i>	4/1982
Lapinpöllön (<i>Strix nebulosa</i>) esiintyminen Pohjois-Karjalassa talvella 1980/81:	
<i>Arto Määttä & Jukka Heikkinen</i>	3/1983
Lapinpöllön (<i>Strix nebulosa</i>) pesinnästä Pohjois-Karjalassa vuonna 1985:	
<i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1986
Lapinpöllön pesimäaikaisesta ravinnosta Nurmeksessa vuonna 1985:	
<i>Olavi Eskelinen & Hannu Lehtoranta</i>	4/1986

MUUTA

Harrastusvinkkejä

Palvelukseen halutaan luonnonvartijoita: <i>Petri Hottola</i>	2/1980
Hyönteisvalokuvauksesta: <i>Jari Louhelainen</i>	3/1980
Friendship between English and Finnish bird club members: <i>Brian Unwin</i>	1/1981
Pesät korteille: <i>Heikki Pönkkä</i>	2/1981
Yhtenäiskoordinaattien määrittäminen: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1984
Suositus kenttähavaintojen merkitsemiseksi: <i>Mauri Leivo</i> (alunperin P. Uusivuori Tringassa 2/77 ja 3/77)	2/1984
Siipiä mittaamaan! <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1986
Pesälaatta petopesille: <i>Hannu Lehtoranta</i>	4/1987
Onko nauhurista hyötyä syksyllä: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1989
Uutta otetta stajiin: <i>Harri Kontkanen</i>	4/1989
Harrastuksena kontrollit: <i>Hannu Eklom</i>	1/1990
Oikeaa bongausa: <i>Risto Juvaste</i>	2/1994
Eräiden talvilintulajien parveutumisesta syksyllä 1974: <i>Juha Miettinen</i>	1/1975
Lintuhavaintoja Lieksasta vv. 1971-74: <i>Esko Lappi</i>	2/1975
Valokuvia linnuista	2/1976
Havaintoja kololintujen pönttöönpesimisestä Joensuun seudulla: <i>Kimmo Koskela</i>	3/1976
Kotka täysihoidossa: <i>Esko Lappi</i>	3/1978
Valokuvat todistavat: <i>Esko Lappi</i>	3/1980
Jäsenkyselyn tuloksia: <i>Ilkka Lemmetyinen</i>	1/1981
Valokuvaaja Hannu Hautalan haastattelu: <i>Pekka Puustinen & Risto Juvaste</i>	1/1981
Polvijärven "alaosasto" toimii? Polvijärven lintumiehet ey.	2/1981
Pohjois-Karjalan lintutieteellinen yhdistys r.y. 10 vuotta: <i>Risto Juvaste</i>	3/1981 (juhla)
Pohjois-Karjalassa tavatut lintulajit vuoden 1980 loppuun: <i>Matti Kapanen</i>	3/1981 (juhla)

Lintujen kevätmuuton alkamisesta ja syysmuuton päättymisestä Pohjois-Karjalassa:

<i>Jouni Pursiainen</i>	3/1981 (juhla)
SLY:n päiväpetolintusymposium Joensuussa 17.10.1981:	
Petolintukantojen valtakunnallinen seuranta: tuloksia ja tavoitteita: <i>Pertti Saurola</i>	4/1981
Päiväpetolintujen ravintobiologisen tutkimuksen tekniikka ja tavoitteet: <i>Seppo Sulkava</i>	4/1981
Hiirihaukan pesimäekologia ja myyräkantojen vaihtelut: <i>Dick Forsman</i>	4/1981
Pohjois-Karjalan päiväpetolinnuista: <i>Reijo Erola</i>	4/1981
Menetelmät ja mahdollisuudet uhanalaisten petolintujen pelastamiseksi: <i>Marcus Wikman</i>	4/1981
PKLTY:n 10-vuotisjuhla 17.10.1981:	4/1981
LYL:n edustajiston kokous 18.10. - PKLTY vuoden -80 lintuyhdistykseksi:	4/1981
Lintuharrastus Juuassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2b/1985
Eläinpuistot lintusuojelussa: <i>Jukka Lahtinen</i>	3/1985
Salmonellaa talvilinnuissamme: <i>Ari Tanskanen</i>	3/1986
Lintuluotojen suojelutarveselvitysprojekti: <i>Risto Juvaste</i>	1/1990
Estääkö lokkiviha lokkisuojelun? <i>Risto Juvaste</i>	1/1990
Pentti Linkola Joensuussa: <i>Risto Juvaste</i>	2/1991
Piekanan päiväkirjasta: <i>Anna-Mari Hyvärinen</i>	3/1991
Runosoppi: <i>Markku Halonen</i>	1/1992
Lokkiharrastuksen vaaroja: <i>Risto Juvaste</i>	2/1993
Mikä Mikä lintuskaba: <i>Anonymous artists</i>	4/1993
Myrkkyjä? <i>Risto Juvaste</i>	2/1994
Lokit sorsalintujen suojana: <i>Risto Juvaste</i>	2/1994
Mikä-Mikä lintuskaban ratkaisu: <i>Anonymous artists</i>	3/1994
Runosoppi: <i>Markku Halonen</i>	3/1994
Lauri Karttunen (1927-1994) in memoriam: <i>Kauko Rouhiainen</i>	4/1994
Rengastajakokous Joensuussa 28.-29.1.1995: <i>Jukka Matero</i>	1/1995
Suomen muuttolintututkijoiden kokous Liperissä 18.-19.3.95: <i>Ari Latja</i>	2/1995
IBA-projekti käynnistyi - Suomen tärkeimmät lintualueet selville: <i>Mauri Leivo</i>	2/1995
Lintujen asuntomessut: <i>Risto Juvaste</i>	4/1995

Lintulehtipakettien sisältöyhteenvedot

Lintulehtipaketti 1983 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto Juvaste, Petri Hottola, Kari ja Simo Juvaste</i>	1B/1984
Lintulehtipaketti 1984 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto Juvaste, Petri Hottola, Kari ja Simo Juvaste</i>	1B/1985
Lintulehtipaketti 1985 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto, Kari ja Simo Juvaste</i>	1B/1986
Lintulehtipaketti 1986 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto, Kari ja Simo Juvaste</i>	5/1986
Lintulehtipaketti 1987 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto ja Kari Juvaste</i>	5/1987
Lintulehtipaketti 1988 - kokoomasisällysluettelo: <i>Risto ja Kari Juvaste</i>	5/1988

LAJITUTKIMUKSET

Pikkuvarpusen (<i>Passer montanus</i>) ja varpusen (<i>Passer domesticus</i>) talviaikaisesta esiintymisestä Pohjois-Karjalassa. <i>Paavo Liimatta</i>	2/1974
Kultasirkku 1974 Pohjois-Karjalassa: <i>Reijo Erola</i>	2/1975
Kultasirkun esiintyminen Pohjois-Karjalassa 1975: <i>Reijo Erola</i>	3/1975
Kultasirkku (<i>Emberiza aureola</i>) Pohjois-Karjalassa 1976: <i>Kari Varonen</i>	3/1976
Pähkinänakkelin (<i>Sitta europaea</i>) esiintyminen Pohjois-Karjalassa: <i>Matti Kapanen</i>	2/1977
Kultasirkku Pohjois-Karjalassa 1977: <i>Kari Varonen</i>	3/1977
Pähkinähakin (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) vaellus syksyllä 1977 Pohjois-Karjalassa: <i>Esko Lappi</i>	2/1978
Harmaapäätikan (<i>Picus canus</i>) esiintyminen talvikaudella 1977/78: <i>Matti Kapanen</i>	3/1978
Peltopyy (<i>Perdix perdix</i>) Pohjois-Karjalassa: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1980

Punatulkun talvikannan rakenteesta ja painon vaihtelusta: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1981 (juhla)
Pikkuvarpusen (<i>Passer montanus</i>) ja varpusen (<i>Passer domesticus</i>) talviaikaisesta esiintymisestä Pohjois-Karjalassa: <i>Paavo Liimatta</i>	3/1981 (juhla)
Kahden pähkinänakkelirodun (<i>Sitta e. europaea</i>) ja (<i>Sitta e. asiatica</i>) vaellus Pohjois-Karjalassa 1981/82: <i>Juha Miettinen</i>	1/1983
Pikkulokki-kultasirkku projekti: <i>Juha Miettinen</i>	2/1983
Peltopyy katoamassa Pohjois-Karjalasta: <i>Hannu Lehtoranta</i>	3/1983
Pikku- ja naurulokin häviäminen Vuonoksen tekoaitailta syksyllä 1984: <i>Mauri Leivo</i>	2/1985
Talitiaisen ja varpusen talvikauden mitoista Pohjois-Karjalassa: <i>Jouko Tiussa</i>	3/1985
Pähkinänakkelivaellus 1983/84 Pohjois-Karjalassa: <i>Petri Hottola & Juha Miettinen</i>	4/1985
Katsaus Karjalan karapuroilta: <i>Esko Lappi</i>	1/1987
Henkipatto harakka: <i>Markku Halonen</i>	4/1987
Vesi- ja lokkilintujen suhteesta Kesonsuolla: <i>Petri Palviainen</i>	4/1989
Lokkikannoista ja selkälökistä erityisesti: <i>Risto Juvaste</i>	1/1990
Joensuun kaatopaikan lokit: <i>Juha Miettinen</i>	1/1990
Pohjois-Karjalan selkälokit: <i>Risto Juvaste</i>	2/1992
(Selkä)lokkeja suojelemaan!: <i>Risto Juvaste</i>	2/1993
Pielisen selkälokit: <i>Esko Lappi</i>	2/1993
Selkälökkitiedustelu 1994: <i>Risto Juvaste</i>	2/1994
Selkälokki Venäjän Karjalassa: <i>T. Y. Hokhlova ja Risto Juvaste</i>	2/1994

Tiedonantoja

Suuri nuolihaukkaparvi: <i>Matti Kapanen, Kimmo Koskela & Visa Rauste</i>	3/1975
Myöhäinen pesye haarapääskyllä: <i>Kari Varonen</i>	3/1975
Maallikkohavaintoja tunturipöllöstä: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1977
Helmipöllö (<i>Aegolius funereus</i>) soittimella keskellä päivää:	2/1977
Luottavainen jänkäkurppa (<i>Lymnocryptes minimus</i>): <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1977
Haarapääskyn (<i>Hirundo rustica</i>) poikkeuksellinen pesintä Outokummun Rikkarannassa vuosina 1976-1977: <i>Heikki Huttunen & Jorma Voutilainen</i>	2/1977
Punakylkikummajainen (<i>Turdus iliacus</i>): <i>Markku Alanen & Jouni Pursiainen</i>	2/1977
Kesähavaintoja piekanasta (<i>Buteo lagopus</i>): <i>Matti Kapanen & Tuomas Lukkarinen</i>	2/1977
Uivelo (<i>Mergus albellus</i>) pesivänä Rääkkylässä: <i>Matti Kapanen & Tapani Missonen</i>	3/1977
Kesähavainto pilkkasiivestä (<i>Melanitta fusca</i>): <i>Mauri Leivo & Hannu Räsänen</i>	3/1977
Erikoisia helmipöllön (<i>Aegolius funereus</i>) soidinhavaintoja Tohmajärvellä keväällä 1977: <i>Timo Eronen, Tuomo Eronen & Kari Varonen</i>	3/1977
Varpunen (<i>Passer domesticus</i>) pesivänä tammikuussa Tohmajärvellä: <i>Timo Eronen, Tuomo Eronen & Kari Varonen</i>	3/1977
Fasaani (<i>Phasianus colchicus</i>) pesinyt Joensuussa: <i>Kimmo Koskela</i>	1/1978
Pikkulepinkäinen (<i>Lanius collurio</i>) tappoi pajulinnun (<i>Phylloscopus trochilus</i>): <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1979
"Iso" kanahaukka (<i>Accipiter gentilis</i>): <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1979
Pähkinähakki (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) kesällä 1978 Outokummussa: <i>Mauri Leivo</i>	1/1979
Myöhäinen räystäspääskyn (<i>Delichon urbica</i>) pesintä: <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1979
Pikkukäpylinnut (<i>Loxia curvirostra</i>) "viljavarkaissa": <i>Matti Kapanen</i>	1/1979
Metson soittimella: <i>Olavi Eskelinen</i>	2/1979
Pikkukäpylinnut (<i>Loxia curvirostra</i>) ruokintapaikalla: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1979
Käpytikka (<i>Dendrocopus major</i>) pesinyt pöntössä: <i>Kimmo Koskela</i>	2/1979
Havaintoja heinäkurpasta (<i>Gallinago media</i>) Lieksasta: <i>Esko Lappi</i>	3/1979
Sienistä kuukkelin ravintona: <i>Esko Lappi</i>	3/1980
Allipari (<i>Clangula hyemalis</i>) Värtsilän Sääperillä 22.6.-1.7.1979: <i>Hannu Kivivuori</i>	3/1980
Tilhien (<i>Bombycilla garrulus</i>) ravinnosta: <i>Esko Lappi</i>	3/1980
Västäräkkien (<i>Motacilla alba</i>) taistelu reviiiristä: <i>Martti Tanskanen</i>	3/1980

Myöhäinen hempon (<i>Acanthis cannabina</i>) pesintä: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1980
Viirupöllön (<i>Strix uralensis</i>) soidinta päivällä: <i>Mauri Leivo</i>	2/1981
Pikkulokeillakin (<i>Larus minutus</i>) asuntohuolia? <i>Petri Hottola & Heikki Pönkkä</i>	2/1981
Helmipöllön pesintä asuinrakennuksessa: <i>Jouni, Jukka & Hannu Lehtoranta</i>	2/1981
Pajulinnun (<i>Phylloscopus trochilus</i>) poikkeukselliset pesäpaikat: <i>Heikki Pönkkä</i>	1/1982
Mustalintu (<i>Melanitta nigra</i>) pesivänä Suomujärvellä: <i>Esko Lappi</i>	2/1982
Karikukko (<i>Arenaria interpres</i>) pesivänä Pielisellä: <i>Esko Lappi</i>	2/1982
Esiaikainen harmaalokki pesivänä Pielisellä: <i>Esko Lappi</i>	2/1982
Talitiaisen epämuodostuneet nokat: <i>Jouko Karhinen & Ari Parviainen</i>	2/1982
Oudonvärinen sorsa Liperissä: <i>Pentti Joronen & Esko Läylönen</i>	2/1982
Pyyn (<i>Tetrastes bonasia</i>) pesä 1,5 m korkean kannon päällä: <i>Juha Miettinen</i>	2/1983
Erikoinen kivitaskun värimuunnos: <i>Mauri Leivo</i>	4/1983
Rytikerttunen (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>) pesivänä Pohjois-Karjalassa: <i>Jouni Pursiainen</i>	4/1984
Lapinpöllön (<i>Strix nebulosa</i>) poikkeuksellinen saalistustapa Tohmajärven Tikkalan Särkijärvellä: <i>Heikki Saarialho</i>	4/1984
Tappajatelkkä: <i>Mauri Leivo</i>	1/1985
"Tappaja-isokoskelo": <i>Juha Miettinen</i>	1/1985
Varpushaukka pesänsä puolustajana: <i>Juha Miettinen</i>	1/1985
Sinirinnan (<i>Luscinia svecica</i>) poikkeuksellinen sulkasato: <i>Juha Miettinen</i>	2/1985
Ruokokerttusen poikkeuksellinen sulkiminen: <i>Mauri Leivo</i>	2/1985
Tukkasotkat harhateillä: <i>Juha Miettinen</i>	2/1985
Varpushaukat pesänsä puolustajina: <i>Hannu Lehtoranta</i>	2/1986
Lapasorsan pesä kallioluodolla: <i>Hannu Lehtoranta</i>	1/1987
Albiino mustarastas Kontiolahden Selkiellä: <i>Sakari ja Tuovi Kontkanen</i>	3/1987
Killer-tiainen: <i>Harri Kontkanen</i>	3/1987
Rantojen pyöveli: <i>Kalle Leivo</i>	4/1987
Myöhäinen pulmusparvi Rääkkylässä: <i>Markku Halonen</i>	1/1988
Mutkia matkassa: <i>Markku Halonen</i>	1/1988
Pikkusirkku pesivänä Joensuussa: <i>Harri Kontkanen</i>	4/1994

POHDISKELUJA

Pinnakuumeesta ja lintututkimuksesta: <i>Tuomo Eronen</i>	3/1975
Joensuun Lintutieteellinen Yhdistys r.y.:n 5-vuotistaival: <i>Paavo Liimatta</i>	2/1976
JLY:n toiminnan kehittäminen - ajatelmia keskustelun pohjaksi: <i>Risto Juvaste</i>	2/1976
Ajatuksia Pohjois-Karjalan lintutieteellisen yhdistyksen toiminnan kehittämisestä: <i>Kimmo Koskela</i>	3/1977
Ornitologin maailma: <i>Ilkka Stén</i>	4/1981
Irvokasta irrottelu itärajalta: "Työryhmä"	2/1982
Irvokasta irrottelu itärajalta: "Työryhmä"	3/1982
Keskeneräinen uusi nimistö runnottiin läpi: <i>Petri Hottola</i>	4/1992
Terveisiä salolta: <i>Pekka Kinnunen</i>	4/1993
Siipirikolle uusi nimi? <i>Risto Juvaste</i>	2/1995

RETKET

Kotimaa

Linturetkiltä: <i>Reijo Erola</i>	2/1974
Atlasretki Ilomantsiin 11-12.6.1976: <i>Jouni Pursiainen</i>	1/1977
Lintuleiri Rääkkylän Kiesjärvellä 3.-6.6.1978: <i>Pekka Puustinen</i>	1/1980

Kaksnollakolme: <i>Hannu Räsänen</i>	1/1984
Pinnarallipäivä 12.5.1984 Pohjois-Karjalassa: <i>Petri Hottola, Hannu Kauhanen & Mauri Leivo</i>	1/1985
Bongari liikenteessä: <i>Hannu Räsänen</i>	3/1985
Syys-lokakuun pinnakisa 1989 - haastajan näkökulma: <i>Jouni Pursiainen</i>	2/1990

Ulkomaat

Miehemme Batumissa 29.9.-8.10.1984: <i>Hannu Kauhanen</i>	2/1985
Sään armoilla Sotshissa (1985): <i>Mauri Leivo</i>	3/1986
Hei me lennetään - muistikuvia Floridasta: <i>Harri Kontkanen</i>	4/1989
Thaimaa - retkikohde kaukoidässä: <i>Harri Kontkanen</i>	3-4/1990
Mennään Keniaan: <i>Harri Kontkanen</i>	1/1991
Retkellä Israelissa: <i>Harri Kontkanen</i>	4/1991
Linturetkelyä perheloman yhteydessä USA:n länsirannikolla, osa I: <i>Vesa Jouhki</i>	3/1993
Linturetkelyä perheloman yhteydessä USA:n länsirannikolla, osa II: <i>Vesa Jouhki</i>	4/1993
Missä mennään? - eli meidän pojat Turkissa: <i>Harri Kontkanen</i>	1/1994
Retki Petroskoihin ja Ääniselle 1.-7.8.1993: <i>Petri Palvoainen</i>	2/1994

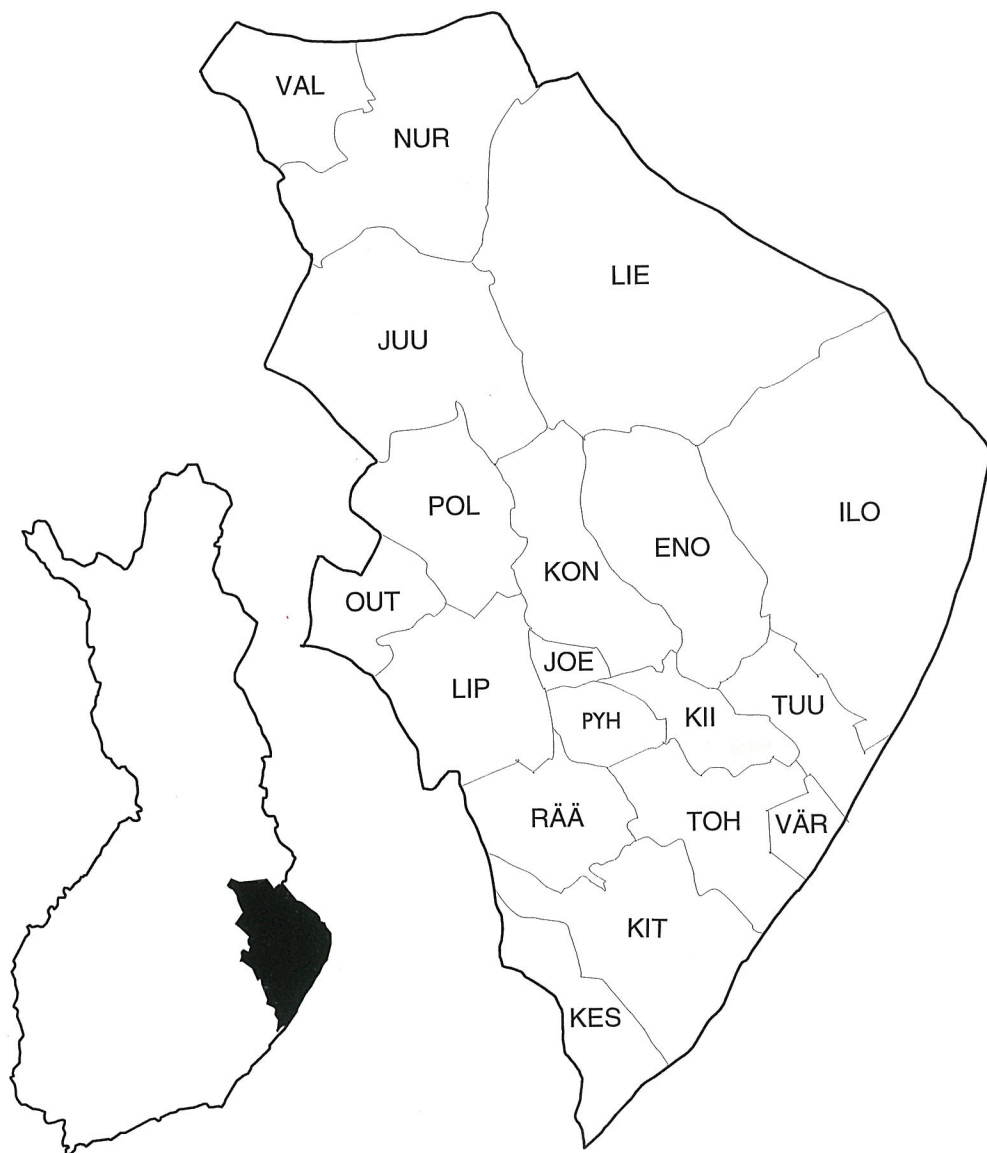
KUVAT TUNNISSA

FOTO Vuojärvi

KAUPPAKATU 18 JOENSUU PUH. 123 595

POHJOIS-KARJALAN LINTUTIETEELLISEN YHDISTYKSEN TOIMIALUE

Käytetyt kuntalyhenteet ja kuntien rajat, Pohjois-Karjala (P-K), kaupungit alleviivattu:

ENO = Eno
KES = Kesälahti
LIE = Lieksa
POL = Polvijärvi
TUU = Tuupovaara

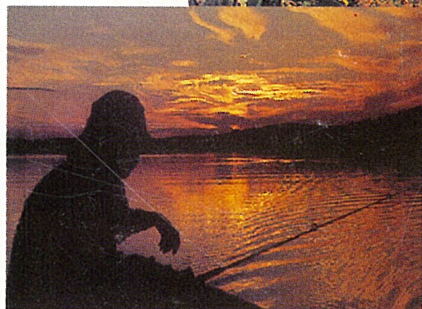
ILO = Ilomantsi
KII = Kiihtelysvaara
LIP = Liperi
PYH = Pyhäselkä
VAL = Valtimo

JOE = Joensuu
KIT = Kitee
NUR = Nurmes
RÄÄ = Rääkkylä
VÄR = Värtsilä.

JUU = Juuka
KON = Kontiolahti
OUT = Outokumpu
TOH = Tohmajärvi

KOLIN LUMOA JA ELÄMYKSIÄ YMPÄRI VUODEN

- HIIHTÄMISTÄ
- LASKETTELUA
- KALASTUSTA
- VENEILYÄ
- PATIKOINTIA
- SAVUSAUNOMISTA
- ERÄTULIA
- LAAVUYÖPYMISIÄ

*Hotelli Kolilla on 63 huonetta,
26 korkeatasoista lomamökkiä,
maisemaravintola, 3 saunaa,
savusauna ja uima-allasosasto.*

*Kysy edullisia asiakas-
omistajaetuja.*

HOTELLI

KOLI

Ylä-Kolintie 39, 83970 YLÄ-KOLI
Puh. 973-672 221, fax 973-672 240

